

Дос

179

ДЖОН ДОС ПАССОС

МЕНГЕТТЕН

ДВОУ
ЛІМ

Т В О Р И

**ДЖОН
ДОС
ПАССОС**

ТОМ 2

**W O R K S
O F
J O H N D O S P A S S O S**

література і мистецтво

8/2/

ДЖОН ДОС ПАССОС

809T
Dob

П-19.

МЕНГЕТТЕН

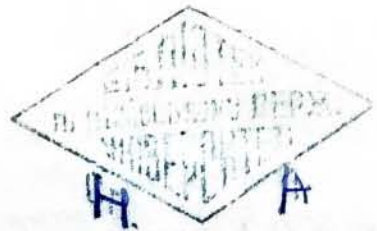
переклад
м. лисиченко
за редакцією
в. мисика

MANHATTAN TRANSFER
BY
JOHN DOS PASSOS

6477. 60909 91702
2735

334661

↑

харків

1933

київ

З М І С Т

Частина перша

	Стор.
I. Перевіз пороном	5
II. Столиця	11
III. Доляри	35
IV. Коля	54
V. Бутарка	77

Частина друга

I. Діва на білому коні	87
II. Довгий Джек з Панамської шиї	96
III. Диво дев'яти день	113
IV. Пожежна машина	134
V. Пішли на базар до звірів	144
VI. П'ять законних підстав	158
VII. Фунікулер	166
VIII. Ще одна річка до Йордану	170

Частина третя

I. Веселе місто, що живе безтурботно	179
II. П'ятисентовий одеон	192
III. Обертіві двері	201
IV. Небосяг	232
V. Тягар Ніневії	246

Редактор *О. Клименко*
Техкер *М. Гулак*
Коректор *Г. Химерик*
Художник *В. Єрмілов*

І. ПЕРЕВІЗ ПОРОНОМ

Три чайки кружляють над розбитими скриньками, помаранчевими шкоринками й шилми голосками капуста, що виглядають поміж розщеплених дощок. Зелені хвилі шумують під круглою провою порона, а він гальмує серед течії, тріщить, комага збурену воду й повагом прослизає в причал. Крутяться, брязкаючи ланцюгами, колисороти. Застава підноситься вгору, ноги переступають через пролежись, чоловіки й жінки протискаються крізь пропахлий шост дерев'яний тунель поронної пристані, штовхаючи та давлючи одне одного немов яблука, сипані жолобом у прес.

Доглядачка, далеко держачи від себе кошика немов би це був нічний горщик, одчинила двері до великої, сухої, теплої кімнати, з пофарбованими в зелене стінами де в насиченому духом спирту і йодоформу повітрі бриніло тоненьке жалібне скінгління з інших кошиків, що були попід стінкою. Поставивши свого кошика долі, вона, зшиливши губи, заглянула до нього. На ваті неначе жмут гробаків, кволо ворухився народженець.

На пороні грав на скрипці старий чоловік, вистукуючи такт носком потрісканого лякованого черевика. У нього було стягнуте зморшками в один кут мавп'яче обличчя. Бед Корпнінг сидів на бильцях, спиною до річки, дивлячися на нього. Вітрець ворухив йому волосся навколо тугої смуги кашкета й сушив піт на скронях. Ноги йому були вкриті пухирями, втома оливом давила його, але коли порон рушив від берега, знімаючи на річці маленькі, зубчаті, лепетливі хвилі, він ураз відчув як щось гаряче й тремтливе розлилося йому по жилах.

— Слухайте, друже, чи від причалу далеко до міста?— спитав він у молодика в солом'яному брилі з блакитною у білі смужки краваткою, що стояв біля нього.

Той повів поглядом від стоптаних черевиків Бедових до червоних його зап'ястків, що виглядали з пошарпаних рукавів піджака, затримався на мить на худій гиндичій шії й зухвало зазирнув у Бедові очі, що пильно дивилися на нього з-під поламаного козирка кашкета.

— Це залежить од того, куди ви хочете дістатися.

— Як потрапити до Бродвею?.. Я хочу дістатися до самого осередку.

— Пройдете квартал на схід, повернете до Бродвею і коли минете чималий шмат, опинитесь в самому осередку.

— Дякую, сер! Я так і зроблю.

Скрипаль, держачи в руці капелюха, обходив людей. Вітер ворушив сиві пасма волосся на його занехаяній лисій голові. Бед побачив схилене до нього обличчя. Запалі очі, немов дві шпильки, впились у нього поглядом.

— Нема нічого,—грубо промовив він, одвертаючися до річного простору, що блищав, неначе лезо ножа. Порон стукнувся об причал і дерев'яні стінки його затріщали. Загуркотили ланцюги й натовп проштовхнув Беда через пристань. Пройшовши поміж двох вагонів з вугіллям, він попростував запорошеною вулицею до жовтих трамвайних вагонів. Коліна йому тремтіли. Він глибоко засунув руки у кишені.

«Іжа» — прочитав він на пересувному ресторані. Важко сів на поворотний стілець і довго роздивлявся меню.

— Яєшню й чашку кави.

— Бажаєте розбовтану?—спитав рудоволосий чоловік за прилавком, обтираючи хвартухом м'ясисті веснянкуваті руки. Бед Корпнінг зрушився від несподіванки.

— Як?

— Яєшню розбовтану чи з цілими жовтками?

— Звичайно, розбовтану.— Бед сперся на прилавок, схиливши голову на руки.

— У вас стомлений вигляд, друже,— зауважив рудоволосий, розбиваючи яйця на сковорідку, де шкварчало сало.

— Я прийшов з округи. Зробив сьогодні п'ятнадцять миль.

Буфетник свиснув крізь зуби.— Прийшли до міста шукати праці? Бед кивнув.

Чоловік кинув гарячу, помережану темними смужками яєшню на тарілку й поклавши на краєчок хліба й масла, підсунув її Бедові.

— Я хочу дати вам пораду, друже, яка нічого вам не коштуватиме. Підіть трошки поголіться, підстрижіться та струсіть соломку з одежі, раніш ніж напитувати роботу. Так швидше щось знайдете. У місті на це звертають увагу.

— Я можу працювати як слід, я добрий робітник,— буркнув Бед з повним ротом.

— Як знаєте, я тільки порадив,— промовив рудоволосий, повертаючися знов до плити.

Коли Ед Сетчер здерся мармуровими сходами до просторого передпокою шпиталю, він увесь тремтів. Пахощі ліків давили йому горло. Із-за конторки на нього глянула жінка з накрохмаленим обличчям. Він намагався надати твердості своєму голосу.

— Чи не скажете ви мені, як почуває себе місис Сетчер?

— Можете йти до неї.

— Але, будь ласка, міс, чи все з нею гаразд?

— Доглядачка скаже вам про неї. Сходи ліворуч, третій поверх, палата породіль.

Ед Сетчер держав у руці загорнений у зелений восковий папір букет квітів. Беручись угору, він натикався на мідяні прутья, що

тримали фіброву доріжку, а широкі сходи гойдались у нього перед очима. Стукнули двері, перейнявши приглушений зойк. Він спинив доглядачку.

— Будь ласка, я хочу бачити місіс Сетчер.

— Якщо ви знаєте, де вона — ідіть.

— Але її перенесли кудись.

— Спитайте біля конторки кінець коридору.

Він закусив похололі вуста. Кінець передпокою на нього, посміхаючись глянула червоновида жінка.

— Усе гаразд. Ви щасливий батько брикухи - доні.

— Бачите, це перша наша дитина, а Сузі така тендітна, — мурмотів він, кліпаючи очима.

— Так, я розумію, цілком природно, що ви турбуєтесь. Можете увійти погомоніти з нею, коли вона прокинеться. Дитина народилася дві години тому. Тільки не стомлюйте породіллі.

Ед Сетчер був маленький чоловік з двома мичками білявих усів та водянкуватими сірими очима. Схопивши руку доглядачки, він трусив її, показуючи в посмішці всі свої нерівні жовті зуби.

— Бачите, це наше першеньке...

— Вітаю, — відповіла доглядачка.

Шерег ліжок під жовчним світлом газу. Нездоровий дух постільної білизни, пожмаканої неспокійними рухами. Обличчя гладкі, худі, жовті, білі; Сузіне обличчя. Її жовте волосся розтріпаними пасмами лежить навколо маленького білого обличчя, що видається зморщеним і скривленим. Ед розгорнув троянди й поклав їх на нічний столик. Визирнув із вікна і, здалося, немов глянув у воду. Дерева в сквері облутало блакитне павутиння. Внизу на вулиці засвітилися ліхтарі, відзначаючи зеленим мерехтінням цегляно-червоні нагромадження будинків. Димарі й водозбори врізались у небо червоне, немов м'ясо. Синюваті повіки розкрилися.

— Це ти, Еде? Навіщо це? Який ти марнотрат!

— Не міг утриматися, кохана. Знаю, що ти дуже любиш їх.

Біля ліжка поралася доглядачка.

— Чи не можна подивитися на дитину, міс?

Доглядачка кивнула. У неї були запалі щоки, сіре обличчя й міцно ступлені вуста.

— Я ненавиджу її, — прошепотіла Сузі. — Вона завжди турбує мене. Поганюща стара дівка.

— Не зважай на неї, любя. Тобі ще лишатися тут один чи два дні.

Сузі заплющила очі.

— Ти все ще хочеш назвати її Еллен?

Доглядачка принесла кошика й поставила його на ліжко біля Сузі.

— Яка гарненька! — промовив Ед. — Дивись, дихає... І вони її намастили.

Він допоміг жінці звестися на лікоть. Пасмо її жовтого волосся упало йому на руку.

— Як ви їх одрізняєте одне від одного, сестричко?

— Буває що й помиляємось, — відповіла доглядачка, розтягаючи

в посмішку вуста. Сузі з хвилину дивилася жалісно на маленьке червоне личко.

— Ви певні, що це моя?

— Звичайно.

— Алеж на ній нема прикмети.

— Згодом я відмічу її.

— Але моя була чорнява, — Сузі, задихаючись, упала на подушку.

— У неї гарне світле волоссячко, нестеменно таке, як ваше.

Знявши над головою руки, Сузі закричала пронизувато:

— Воно не моє! Не моє! Заберіть його... Ця жінка вкрала мою дитину!

— Люба, ради бога! Люба, ради бога! — він намагався обгорнути її ковдрою.

— Погано, — спокійно зауважила доглядачка, беручи кошика. — Доведеться дати їй заспокійливого.

Сузі сіла, випроставшись у ліжку.

— Заберіть її, — зойкнула вона і впала на спину в нападі гістерії, тягуче, кволо, пронизувато стогнучи.

— Ой боже! — ламлючи руки, скрикнув Ед Сетчер.

— Ви краще йдіть, містер Сетчер... Вона враз заспокоїться, як ви підете.. Я поставлю троянди у воду.

На останніх сходах Ед побачив огрядного чоловіка, що повагом сходив униз, потираючи руки. Вони зустрілися поглядами.

— Пефно все гаразд, сер? — спитав огрядний чоловік.

— Так, здається, гаразд, — кволо відповів Сетчер.

Огрядний чоловік повернувся до нього; радість булькала в його низькому голосі.

— Позторовте мене — моя жінка поротила сина.

Сетчер потрусив йому пухку руку.

— Моя — дочку, — промовив соромливо.

— Вже п'ять років — і кожного року діфчинку, а тепер — подумайте — хлопця!

— Так, — промовив Ед Сетчер, спиняючись на тротуарі, — це великий момент.

— Дозвольте запросити вас випити на radoщах зо мною.

— З охотою.

Двиготіли ґратчасті двері салуну на розі Третьої Авеню. Витерши ретельно ноги, вони пройшли до задньої кімнати.

— Ах, — промовив німець, коли вони сіли до дряпаного брунатного столика, — родинне життя повне турпот.

— Це правда, сер. Це ж у мене перше.

— Хочете пива?

— Гаразд. Все що завгодно.

— Дві пляшки кульмбахського імпортного випити за наших нащатків. — Пляшки хлопнули й у склянках встала піна відтінку сепії. — За успіх... *Prosit*¹, — промовив німець, підносячи вгору склянку. Об-

¹ Нім.—ваше здоров'я.

терши піну з усів, стукнув об стіл рожевим кулаком.—Чи дозволите спитати, містере...

— Моє прізвище Сетчер.

— Чи дозволите спитати, містере Сетчер, яка ваша професія?

— Рахівник. Незабаром сподіваюсь стати присяжним рахівником.

— А я власник друкарні і моє прізвище Зухер — Марк Антоній Зухер.

— Радий зустріти вас, містере Зухер.

Вони поручкалися через стіл, поміж пляшок.

— Присяжний рахівник заропляє силу грошей,— промовив Зухер.

— Я саме й хочу силу грошей для моєї дівчинки.

— Діти — та вони їдять гроші,— провадив басом Зухер.

— Чи не дозволите мені поставити вам пляшку пива? — запитав Сетчер, прикидаючи, скільки він має грошей у кишені. Сердешній Сузі певно не до смаку б припало, що я оце сиджу випиваю в такому салуні. Але це єдиний тільки раз і я вчуся ж, вчуся бути батьком.

— Що пільше, то веселіше,— відказав Зухер,— але діти,— вони їдять гроші... Нічого не роплять, тільки їдять і носять одіж. Як би я міг ще як слід поставити справа... Але з заставними дуже важко й грошей позичити ніде... Потім це вічне підвищення платні,— божевільні профсоюзні соціалісти та бродяги...

— Якось та буде, містер Зухер.

Зухер вижав піну з усів указовим і великим пальцями обох рук.

— Не щодня в нас народжується хлопчик, містере Сетчер.

— Або дівчинка, містере Зухер.

Буфетник стер із столика бризки, ставлячи нові пляшки й став поблизу, прислухаючися до розмови. Ганчірка висіла з його червоних рук.

— Але я маю надію, що коли мій син питиме за свого сина, то в нього вже буде шампанське вино. Ах, так ідеться у великому місті...

— Я хотів би, щоб моя дочка була тихою, скромною дівчиною, а не такою, як новітні жінки, що тільки й думають про мережива, оторочки та корсети. На той час я вже звільнюся з посади й придбаю клопоть землі над Гедсоном та працюватиму в саду вечорами. Я знаю людей, що звільнилися, маючи три тисячі на рік. А досягли цього ошадністю.

— Нема радії заощаджувати—встряв до розмови буфетник.— Я заощаджував десять років, але кінець-кінцем, банк збанкрутував, лишивши мені за турботи саму чекову книжку. Треба стати ближче до біржі й чекати слушної нагоди — це єдиний спосіб.

— Це ж газардова гра,—відказав Сетчер.

— Еге, сер, це газардова гра,— відповів буфетник, вертаючися з двома порожніми пляшками до прилавку.

— Газардова гра; але він недалекокий од правди,— промовив Зухер, роздумливо уставившись скляним поглядом у склянку. — Людина амбітна не повинна упускати добру нагоду. З амбітності і я приїхав сюди на дванадцятому році аж із Франкфурту. І тепер, коли я маю сина, що працюватиме для... Ах, я назову його Вільгельмом на честь могутнього кайзера...

— А ім'я моєї доні буде Еллен, як і моєї матері.— На очах Сетчерові проступили сльози.

Зухер підвівся.— До попачення, містере Сетчер. Радий, що знайомився з вами. Але мушу йти додому до дітей.

Сетчер ще раз потрусив пухку руку, думаючи теплі й ніжні думки про материнство та про батьківство, про іменинні пироги й різдво, і стежачи затуманеним піною кольору сесії поглядом, як Зухер виходив крізь обертові двері. За якусь хвилину він випростав руки. Сердешна маленька Сузі, їй не сподобалось би, що я тут... Тепер все для неї і для любої крихітки.

— Гей, а хто ж платитиме?— загорлав буфетник, коли Сетчер дійшов до дверей.

— Хіба той не заплатив?

— Чортового батька!

— Алеж він ч-частував мене...

Буфетник засміявся, загрибаючи червоною долонею гроші.

— Певно той черевань все таки вміє заощаджувати.

Клишоногий, бородатий чоловічок у котелку простував улицею Аллен, рябим од соняшних смуг тунелем, завішаним небесно-блакитними, димно-рожевими й гірчично-жовтими стебнованими ковдрами, захарашеним притертими, імберово-хлібного кольору, меблями. Він ішов склавши за спиною холодні руки над фалдами сурдута, прокладаючи собі шлях поміж скриньок та дітей, що бігали навколо. Він кусав губи й то стулював, то розтулював пальці. Не чув ні зойку, ні вбивчого гуркоту повітряної залізниці над головою, ні їлкового, солодкого, густого духу перепопчених осель.

Біля пофарбованої в жовте аптеки на розі Каналу він спинився, дивлячись байдуже на зелену оповістку. Там намальоване було чисто виголене, поважне обличчя з високим чолом, лукуватими бровами й пучечком ретельно підстрижених усів. Обличчя людини, що має гроші в банку, сите задоволене обличчя над тугим комірцем та широкою чорною краваткою. Під малюнком манцелярськими літерами було підписано «Кінг С. Джілет», а над головою гасло «ні точити, ні правити».

Маленький бородань зсунув капелюха з спітнілого чола й довго дививсь у горді своїми долярами очі Кінга С. Джілета. Тоді, стиснувши кулаки й вирівнявши плечі, увійшов до аптеки.

Його жінка й дочки десь вийшли. Він нагрів собі глек води на газовій плитці. Тоді взяв ножиці з припічка й одрізав довгі каштанові пасма бороди. Потім почав дуже ретельно голитися новою блискучою бритвою. Стояв, тремтячи перед плямистим свічадом та водив собі пальцями по гладеньких білих щоках. Уже стриг уса, коли вчув зненацька шарудіння позад себе. Повернувшись гладеньке, як у Кінга Джілета обличчя з багатодоляровою посмішкою. У двох маленьких дівчаток мало не повилазили очі з лоба.

— Мамо, та це ж тато!— зойкнула старша. Жінка, немов мішок з білизною впала на крісло-гойдалку й закрила собі хвартухом голову.

— Ой, ой, — стогнала вона, хитаючися назад і вперед.

— В чому річ? Тобі сюди по кімнаті, часом злегка торкаючись свого гладенького підбріддя, а безпечна бритва блищала у нього в руді.

II. СТОЛИЦЯ

Були Вавилон і Ниневія: збудовано їх із цегли. Атени були золотомармурові колонии. Рим підтримували широкі кам'яні арки. В Константинополі, немов велетенські свічки, горять мінарети навколо Золотого Рогу... Криця, скло, черепиця, цемент — матеріял, з якого будуватимуть небоскли. Скупчені на вузькому острові будівлі виблискують мільйонами вікон, нагородажені піраміда на піраміду, немов біла змара над грозовицею.

Коли двері кімнати зачинилися за ним, Ед Сетчер відчув себе дуже самотнім, повним болючого занепокоєння. Якби Сузі була тут, він розповів би їй про те, які великі гроші збирається заощадити для маленької Еллен, odkладаючи щотижня по десять доларів на книжку, а це дасть п'ятсот двадцять доларів щороку... За десять років він заощадить понад п'ять тисяч без відсотків. А треба ще врахувати й відсотки на відсотки з п'ятиста двадцяти доларів — по чотири відсотки. Схвильовано ходив туди й сюди по вузькій кімнаті. Газова лампа мурчала лагідно, немов кіт. Погляд його спинився на заголовку газети, що лежала долі біля скриньки з угіллям, куди він упустив її, біжучи по візника, щоб одвезти Сузі до лікарні.

МОРТОН ПІДПИСАВ БІЛ, ЯКИЙ ЗРОБИТЬ НЬЮ-ЙОРК ДРУГОЮ СТОЛИЦЕЮ СВІТУ

Важко дихаючи, поклав газету на стіл. Друга в світі столиця... А тато хотів, щоб я залишивсь у його миршавій крамничці в Онтеорі. Можливо воно так і було б, як би не Сузі... Панове, тепер, коли ви робите мені честь, пропонуючи вступити молодшим компаньйоном до вашої фірми, дозвольте зазнайомити вас з маленькою моєю жіночкою. Я всім завдячую їй.

Він уклонився до каміну й скинув полами сурдута порцелянову голяндку з консолі коло книжкової полиці. Нахилившись, щоб підняти її, клацнув язиком. У блакитної голяндки одбилася голівка. А бідна Сузі так любить свої дрібнички. Ляжу краще спати.

Одчинивши вікно, виглянув униз. Кінець вулиці пробіг поїзд повітряної залізниці, у носі йому кольнуло від угляного диму. Висунувсь із вікна й довго дивився в обидва боки вулиці. Друга столиця світу. В цегляних будинках у тьмяному світлі ламп, у голосах хлопчаків, що бавилися та сварились на приступках будинку по той бік вулиці, у ритмічній, твердій ході полісмена він відчував немов би маршування війська, ходу колісного пароплава, що йде вгору Гедсоном під Палісадами, або виборчий похід, що простує довгими вулицями до високої білої, з колонами, величної будівлі. Столиця!

Зненацька на вулиці зчинилася метушня. Хтось задихано кинув слово «пожежа».

— Де?

Хлопчаків, що сварилися на протилежному ганку, немов язиком злизало. Сетчер одійшов у глиб кімнати. Було нестерпуче душно. Його поривало вийти на повітря. Треба лягти спати. Знизу линув плюскіт кошик і божевільний передзвін пожежної машини. Тільки скинути раз оком. Збіг сходами, держачи капелюха в руці.

— Де пожежа?

— На тому кварталі.

— Жилий будинок.

Горів шостиповерховий будинок з узькими вікнами. Щойно почепили пожежну драбину. То тут, то там курився рудий дим. З вікон нижнього поверху вихоплювалися феєрверком іскри. Три полісмени вимахували палицями, відсуваючи натовп до приступок і ґрат супротивного будинку. Посеред улиці виблискували міддю червона пожежна машина та віз із рукавом. Юрба, мовчки, дивилася на вікна верхніх поверхів, де ворушилися тіні та спалахували вогники. Над будинком вихопився, немов римська свічка, тоненький стовп полум'я.

— Повітряна шахта, — прошепотів якийсь чоловік у вухо Сетчерозі. Порив вітру оповив вулицю димом і духом шмалятини. Сетчера занудило. Коли дям розвіявся, він побачив людей, що висіли рухливим гроном, учепившись руками за край вікна. З другого боку пожежники допомагали жінкам злазити драбиною. Полум'я в середині будинку розжеврювалося дужче. Щось чорне впало з вікна й лежало, лементуючи, на тротуарі. Полісмени осаджували натовп далі. Прибули додаткові пожежні машини.

— Аж п'ять команд викликали, — зауважив чоловік.

— Якої ви думки про це? На двох верхніх поверхах усі немов у пастці. Напевно тут підпал. Якийсь проклятий палій.

На тротуарі під ліхтарем сидів зігнувшись юнак. Юрба ззаду насунула на Сетчера й він стояв над головою юнака.

— Він італієць.

— Його дружина в цьому будинку.

— Фараони не пускають його туди. Жінка його вагітна. А він не знає англійської мови, щоб з'ясувати їм.

Юнак був у блакитних шлейках, зв'язаних на спині мотузкою. Спина йому тремтіла й він часом бурмотів якісь слова, але їх ніхто не розумів.

Сетчер почав видиратись із натовпу. На розі якийсь чоловік дивився в пожежну скриньку. Проходячи повз нього, Сетчер відчув дух гасу від його одежі. Невідомий з посмішкою глянув на Сетчера. У нього були бліді, запалі щоки і яскраві, булькаті очі. Руки й ноги Сетчерові зненацька похололи. Палій. Газети пишуть, що вони завжди тиняються десь поблизу, щоб стежити за пожежею. Надав ходи і, збігши приступками, замкнув за собою двері. У кімнаті було спокійно і порожньо. Він забув, що Сузі не чекає на нього. Почав роздягатись. Він не міг забути запаху гасу від одежі невідомого.

Містер Перрі збивав ціпком листя лопуха. Аг'єнт по продажу нерухомого майна умовляв його співучим голосом.

— Нічого й казати вам, містере Перрі, що такої нагоди не можна втрачати. Знаєте стару приповідку «щастя тільки один раз стукає в двері юнака»? Запевняю вас, що за півроку ця ділянка подорожчає рівно вдвічі. Не забувайте, що тепер ця околиця належить до Нью-Йорку, другого міста в світі. Ще прийде час і я твердо переконаний, що ми з вами доживемо до цього, коли Східню річку заснують мости, з'єднавши Лонг-Айленд і Менгеттен разом, а Містечко Королів стане таким же галасливим осередком Нью-Йорку, як тепер майдан Астор.

— Я це розумію, але мені треба чогось зовсім певного. Потім я хочу будуватись. Моя дружина останні роки все слабувала...

— Але що може бути певніше, ніж моя пропозиція? Чи ви розумієте, містер Перрі, що на збиток самому собі, я даю вам найкоштовнішу, найпевнішу ділянку. Я пропоную вам не тільки певність, але й спокій, вигоди, розкіш. Ми живемо в таку добу, містере Перрі, коли нас несе, хочемо ми цього чи ні, велетенська хвиля поступу. Через кілька років трапляться великі події. Всі ці винаходи — телефон, електрика, крицеві мости, безкінні екіпажі — вони кудись нас ведуть. Од нас самих залежить чи плентатись у хвості поступу, а чи вести перед. Мені навіть бракує слів, щоб усе висловити...

Длубаючися цінком поміж сухої трави та лопухів, Перрі натрапив на щось. Нахилившись, підняв трикутній череп з закрученими рогами.

— Але! — промовив він — це мусив бути гарний баран.

Очманівши від пахощів мила, лавровишневої води та паленого волосся, що ними насичено повітря голярні, Бед сидів куняючи, спустивши поміж колін великі червоні руки. Крізь дзенькіт ножиць у вухах йому досі вчувалася луна власних його кроків на голоднім шляху з Наяка.

— Ваша черга.

— Що?.. А так, я хочу поголитись і підстригтись.

Пухкі руки голяреві, рухались у нього між волоссям, ножиці шершнем гули за вухами. Очі самі собою заплющувались, але він силкувався розплющити їх, боючися заснути. Нижче смугнастого простирадла, засипаного рудим волоссям, бачив, як хитається довгаста голова чорношкुरого хлопчика, що чистив йому черевики.

— Так, — долинув низький голос із сумежного стільця, — час уже демократичній партії виявити дужу...

— Шю теж поголити? — голяреве масне місяцевиде обличчя схилилося до Бедового.

Той кивнув головою.

— Шампунь?

— Ні.

Голяр одкинув назад стілець, щоб поголити Бедові шю, а той витяг голову, немов перекинута на спину черепаха. Мило розповзалося йому по обличчю, кололо в носі, залазило в уха. Він потопав у мильній піні, синій піні, чорній, прорізаний далеким полиском бритви, полиском сапи крізь синечорні пінні хмари. На картоплищу

лежить горілиць старий чоловік, сива борода стирчить угору, піняво біла, залита вся кривлею. Шкарпетки його теж повні крові, від пухирів на п'ятках. Мозолясті руки міцно стислися, холодні немов руки мерця під саваном. Пустить, я встану... Він розплющив очі. М'які пучки торкалися йому підборіддя. Утупив погляд у стелю де чотири мухи виписували восьмаки навколо лямпочки, червоним у бганаках папером обкрученої. Язик йому був сухий, немов ремінь. Голяр поставив рівно стілець. Бед озирнувся, кліпаючи очима.

— П'ятдесят сентів і п'ятак за чищення черевиків.

ВИЗНАВ, ЩО ВБИВ СВОЮ КАЛІКУ-МАТЕР...

— Нічого, якщо я залишуся на хвилинку почитати газету?—учув як власний голос вповзає в уха, повні гармидеру.

— Добре читайте.

ПРИЯТЕЛІ ПАРКЕРОВІ ЗАХИЩАЮТЬ...

Чорні літери стрибають перед очима.

РОСІЯНИ... НАТОВП ЗАКИДАВ КАМІНЯМ...

(спеціальна телеграма до *Геральда. Трентон, Н. Дж.*)

Натан Сіббетс, 14 років, після двох тижнів упертого заперечування, сьогодні признався поліції, що він заподіяв смерть своїй літній каліці-матері, Ганні Сіббетс, посварившись з нею у їхній оселі біля Джекоб-Кріку, за шість миль од міста. Справу його передано до суду присяжних...

ДОПОМОГА ПОРТ-АРТУРОВІ ПЕРЕД ОЧИМА У ВОРОГА.

...Місис Рікс загубила прах свого чоловіка.

У вівторок 24 травня, приблизно о пів на дев'яту я вернувся додому, проспавши цілу ніч біля парової качалки й зійшов угору сходами, щоб знову лягти спати. Тільки ліг, як прийшла мати й сказала, щоб я вставав, а то—вона скине мене з сходів. Вона була схопила вже мене, але я перший штовхнув її, і вона впала на низ. Збігши туди я побачив, що вона скрутила собі в'язи. Переконавшись, що мати мертва, я випростав їй шию та накрив її простиралом із свого ліжка.

Дбайливо згорнувши газету, Бед поклав її на стілець і вийшов із голярні. На вулиці повітря пахтіло юрбою, було шумно й соняшно.— Не більше, як голка в скірті соломи... І мені двадцять п'ять років,— промурмотів у голос,— подумати лишень, що хлопцеві всього чотирнадцять... — Він швидше пішов галасливим тротуаром. Крізь будову повітряної залізниці сонце кидало теплі, рухливі, жовті смуги на блакитну вулицю.— Не більш, як голка в скірті соломи...

Ед Сетчер сидів, зігнувшись, над піяніно, награвучи Парад Москітів. Була неділя. Полудневе сонце струмилося курним потоком крізь важкі мереживні запинала на вікнах, кублилося на червоних трояндах килиму й виповнювало гомінку кімнату плямами й скалками світла. Сузі Сетчер сиділа знесилена біля вікна, дивлячися на чоловіка очима, надто блакитними для її хоровитого обличчя. Маленька Еллен танцювала, обережно виступаючи поміж троянд на соняшному

тлі килима. Пара рученят підтримували рожеву гофровану суконьку, а дзвінкий голосок промовляв:

— Мамо, слідкуйте за моїм виразом.

— Глянь лишень на дитину,— сказала Ед Сетчер, усе ще граючи.— Справжня маленька балерина.

Із столу впали листки недільної газети. Еллен почала танцювати на них, рвучи маленькими, прудкими ніжками папір.

— Еллен, люба, не роби цього,— простогнала Сузі з свого рожевого, плюсового фотелю.

— Алеж, мамо, не можу я спинятися, коли танцюю.

— Не роби того, що́ мама забороняє,— зауважив Ед Сетчер, переходячи на баркаролу.

Еллен почала танцювати баркаролу, розмахуючи руками й деручи прудкими ноженнями папір.

— Еде, заради всього святого, спини дитину, вона дере газету.

Він ударив рукою по клявішах, затримавши акорд.— Люба, не треба робити цього. Тато ще не прочитав її.

Еллен не спинялася.

Сетчер, схопившись з свого обертового стільця, схопив дитину й посадовив собі на коліна, а вона сміючись, одбивалася.

— Еллен, ти завжди повинна слухатися, коли мама що говорить тобі, і, люба, не можна нічого псувати. Щоб зробити таку газету треба грошей, потім ще й робітники працювали коло неї й татко ходив купувати її і ще не всю прочитав. Тепер Еллі розуміє? Нам треба будувати, а не руйнувати.

Він знову взявся до баркароли, а Еллен знов почала танцювати, обережно виступаючи поміж троянд на соняшному тлі килима.

Біля столика в ресторані снідало шестеро чоловіка. Вони їли дуже хапливо, позсувавши капелюхи на потилиці.

— Отакої!— вигукнув молодик, що сидів край столу, держачи в одній руці часописа, а в другій чашку кави.— Чи ви чули таке?

— Що саме?— буркнув довговидий чоловік з зубочисткою в куточку рота.

— На П'ятій Авеню з'явилася величезна гадюка... Жінки з вереском розбіглися хто куди, коли вона, сьогодні, о пів на дванадцяту ранку, вилізла із розколини в стіні водозбору на розі П'ятої Авеню та Сорок Другої вулиці й почала перелазити тротуар...

— Казка про білого бичка...

— Що з цього,— встрияв старий чоловік,— коли я був хлопчиком, ми полювали на куликів на Бруклінській низині.

— Ой господи! Чверть на дев'яту,— промурмотів юнак, згортаючи газету та мерщій простуючи на вулицю Гедсон повну людей, що жваво йшли крізь рум'яний ранок, кожний своїм шляхом. Скрегіт підків на волохатих копитах бендюжних коней та гуркіт коліс продуктових возів зчиняли приглушливий гармидер та виповнювали повітря їдким пилом. Дівчина у брилику з квітами й величезним бузковим бантом під різко окресленим підборіддям чекала на нього

у дверях комори «Сюліван і Ко». Юнак відчув, як йому всередині заклекотіло все, немов у щойно розкоркованій пляшці шипучки.

— Галло, (Емілі!) Слухайте, Емілі, я одержав надбавку.

— Ви майже спізналися. Знаєте це?

— Але, слово честі, я маю два доляри надбавки.

Вона скинула підборіддям спочатку в один бік тоді у другий.

— Це мене мало тішить.

— А ви пам'ятаєте, що обіцяли мені, коли я одержу надбавку?—

Вона глянула йому в очі й захихотіла.

— І це тільки початок...

— А яка користь з п'ятнадцяти долярів на тиждень?

— Що ж, це дає шістдесят долярів на місяць, і, потім, я вивчаю імпорту справу.

— Дурненький хлопчику, ви спізнаєтеся.— Вона враз повернулась і побігла засміченими сходами нагору. Її складчаста спідниця-кльош мотлялася з боку на бік.

— Як я ненавиджу її! Як ненавиджу!— Ковтаючи сльози, що пекли йому очі, він швидко попростував вулицею Гедсон до контори Вінкл і Гюлік, Вест Індійських Імпортерів.

Чардак коло брашпіля теплий і солоно-вогкий. Вони лежали поруч, одягнені в брудні пікейні штани, пошепки сонно розмовляючи. В ухах їм не вщухало шипіння води, коли прова незграбно розтинала трав'янкувато-сірі хвилі Гольфштрома.

— *J'te dis mon vieux, moi j'fou l'camp à New-York.* Тієї ж миті, як ми причалимо, я зйду на берег і зостануся там. З мене досить цього собачого животіння.— У юнги було ясне волосся й овальне біло-рожеве обличчя. Згасла цигарка випала йому з рота, поки він говорив.

— *Merde!*— Він сягнув по неї, але вона вислизнула йому з руки й скотилась у жолоб.

— Облиш. У мене є багато,— промовив другий хлопець. Він лежав на череві, падаючи брудними ногами у млистому соняшному промінні.— Консул верне тебе знову на корабель.

— Він не впіймає мене.

— А військова служба?

— Під три чорти її. І Францію разом з нею.

— Ти хочеш стати американським громадянином?

— А чому ні? Людина має право вибрати собі батьківщину.

Другий задумливо потер носа кулаком, а тоді протягло свиснув.

— Ти розумний хлопець, Емілю,— промовив він.

— Слухай, Конго, а чому й тобі не зробити так? Невже ти хочеш усе життя вигрібати бруд із смердючої корабельної кухні?

Конго повернувся й сів скриживши ноги та чухаючи голову з густим чорним кучерявим волоссям.

— Слухай, скільки коштує жінка в Нью-Йорку?

— Не знаю, певно дорого... Я зсяду на берег не на те, щоб жирувати. Хочу знайти собі якусь працю й робитиму. Невже ти ні про що інше не можеш думати, опріч жінок?

— А чому й не думати про них? — спитав Конго, знову лягаючи й кладучи смугляве, забруднене сажею обличчя на згорнуті навкрест руки.

— Я хотів би здобути собі щось у світі, от що в мене на думці. Європа наскрізь прогнила й смердить, а в Америці хлопець з головою дасть собі раду. Походження тут не має значення, освіта теж, аби голова була не порожня.

— А якби саме отут, на теплій палубі, була маленька вродлива, палка жінка, ти не захотів би покохати її?

— Коли ми забагатіємо, то матимемо силенну силу всього.

— І у них нема обов'язкової військової служби?

— А навіщо вона їм? Тут усі дбають тільки про гроші. Американці хочуть не воювати, а провадити з усіма торгівлю.

Конго не відповів.

Юнга ліг горілиць, утупивши погляд у хмари. Вони пливли з заходу, накопичені немов величезні багатопверхові будівлі, а соняшне світло пробивалося крізь них яскраво білими струмками живого срібла. Юнга йшов високими багато-колонними білими вулицями, виступав у сурдуті з високим білим коміром, сходяв широкими, чисто виметеними, сріблястими сходами, крізь блакитні портали до строкатих мармурових палат, де на довгих блискучих столах шаруділи банкноти, дзвеніло золото й срібло...

— *Merde v'la l'heure.*— Подвійні удари дзвінка на форсалингу долинули до них невиразно.— Але не забувай, Конго, першої ж ночі, як причалимо до берега...— він злегка свиснув — ми втечемо...

— А я заснув. Мені снилася маленька білявка і я взяв би її, як би ти мене не розбудив.— Юнга щось муркнувши, зірвався на ноги. Хвилину стояв, дивлячися на захід, де море гостро-хвилястою смугою зливалося з небом, твердим і різким як нікель, а тоді, штовхнувши Конго носом у поміст побіг на корму, вистукуючи дерев'яними черевиками на босих ногах.

Гаряча червнева субота змучено тяглася 110-ю вулицею. Сузі Сетчер кидалася неспокійно у ліжку. Її кощаві синюваті руки лежали зверх ковдри. Крізь тонку переборку до неї лунали голоси. Молодий жіночий голос гугняво кричав.

— Кажу вам, мамо, я не вернуся до нього!

Тоді долинула розважна докірлива відповідь старої єврейки.

— Але, Розі, шлюбне життя не тільки пиво й кегельбан. Жінка повинна коритися своєму чоловікові й працювати на нього.

— Я не можу! Я не вернуся до цієї брудної тварини.

Сузі сіла на ліжку, але не вчула відповіді старої жінки.

— Але я більше не єврейка!— скрикнула зненацька дочка.— Це не Росія, а добрячий старий Нью-Йорк. Дівчата теж мають тут права.— Потім грюкнули двері й усе ушухло.

Сузі Сетчер поворухнулась у ліжку роздратовано стогнучи. Ці жахливі люди не дадуть мені й хвилини спокою. Знизу долинув дзенькіт піяноли, що грала вальса з Веселого Вовка. Ой, лишенько! Чому

не йде Ед? Це жорстоко лишати хору жінку саму. Егоїстично! Скрививши рота, почала плакати. Тоді знову лягла спокійно, утопивши погляд у стелю й стежачи за мухами, що докучливо дзижчали, кружляючи навколо електричної лампи. Внизу на вулиці прогуркотів віз. Вона чула гамір дитячих голосів. Пробіг хлопчик, гукаючи про екстрений випуск газети. А що як трапиться пожежа? Отака жахлива пожежа, як у чикагському театрі. Ой, вона збожеволіє! Крутилась у ліжку впиваючися нігтями в долоні рук. Треба зажити ще одну таблетку. Може ще засну. Спершися на лікоть, узяла останню таблетку з маленького залізного коробочка. Ковток води, що змив таблетку, заспокоїв їй горло. Заплющивши очі, лежала спокійно.

Зненацька злякано кинулася. По кімнаті стрибала Еллен. Зелений капелюшок спав їй на шию, мідяні кучері розмаялися.

— Ой, мамо, я хочу стати хлопчиком!

— Тихше, любя. Мама не добре себе почуває.

— Я хочу бути хлопчиком!

— Що ти зробив дитині, Еде? Вона страшенно схвильована.

— Ми дуже захопилися, Сузі. Бачили дивну картину. Тобі вона теж припала б до вподоби, бо там багато поезії і всякого такого. Мод Адамз була прекрасна, Еллі й на мить не могла відірватися від картини.

— Я завжди казала, що нерозумно брати таку малу дитину...

— Ой, тату, я хочу бути хлопчиком!

— Я люблю свою маленьку дівчинку, такою яка вона є. Ми підемо ще раз, Сузі, й візьмемо тебе.

— Еде, ти дуже добре знаєш, що я ніколи не видужаю.

Вона сіла, випроставшись, волосся звисало їй на спину рівними зблякло-жовтими пасмами.

— Ой, як я хочу вмерти... Як хочу вмерти й не бути більше вам тягарем... Ви обоє ненавидите мене. Якби не ненавиділи то не лишали б так саму. — Хлипнувши закрила обличчя руками. — Ой, як я хочу вмерти! — проридала вона крізь пальці.

— Заради всього святого, Сузі, як тобі не соромно таке говорити? — оповивши її рукою, він сів поруч з нею на ліжку.

Тихенько плачучи, вона схилила голову йому на плече. Еллен спинилась, уставившись на них круглими сірими очима. Тоді знов почала стрибати наспівуючи сама собі:

— Еллі хоче стати хлопчиком, Еллі хоче стати хлопчиком.

Великими кроками, трохи шкандибаючи від пухирів на ногах, Бед чвалав Бродвеєм. Минав пустирі, де виблискували поміж трави, бур'яну та кушів порожні бляшанки; минав реклямні щити й вивіски, халупи й порожні куріні; минав рівчаки з наверганими купами роздушених колесами покидьків, де висипали з бендюгів попіл та жу-желицю; минав горби, з сірим камінням, де парові свердла безупинно гризли землю; розкопані ями, звідки повці каміння й глини вози виїздили дощаним помостом на шлях, аж поки не вийшов на новий тротуар поід низкою жовтих цегляних будинків і попросту-

вав ним, заглядаючи у вікна бакалійних крамниць, китайських пралень, ресторанів, крамниць овочів та квітів, кравецьких майстерень і цукерень. Проходячи під риштуванням нового будинку зустрівся очима з старим чоловіком, що сидів край тротуару, заправляючи гасові лампи. Бед спинився біля нього, підтягнув штани й прокашлявся.

— Скажіть, містере, ви не знаєте часом якогось доброго місця, де б людина могла знайти роботу?

— Роботи не шукають у добрих місцях, парубче... Бо робота є просто робота... Мені за місяць і чотири дні буде шістьдесят п'ять років, а працюю я з п'яти і за весь цей час ще не бачив доброї роботи.

— Мені всяка буде добра.

— Маєте професійну картку?

— Нічого не маю.

— Без професійної картки не знайдете будівельної роботи, — промовив старий. Погладивши сиву шотину на підборідді, він знову схилився над лампами. Бед стояв, утупивши погляд у загорошені дошки риштування поки не зустрівся очима з чоловіком у кеці, що дивився на нього із вікна будки. Тяжко волочучи ноги, знову пішов. Якби я міг дістатися куди слід...

На другому ріжку збирався натовп навколо високого білого автомобіля. Позад його стелилися пасма газу. Полісмен держав під пахви маленького хлопця. Червоновидий, з білими моржовими бурцями, чоловік в автомобілі сердито говорив:

— Кажу вам, що він кинув камінь... Такі витівки час уже спити. А захищати вуличних шибеників полісменові...

Жінка, з волоссям туго зв'язаним в узол на маківці вигукувала, загрожуючи кулаком людині в автомобілі.

— Полісмене, він трохи не переїхав мене, трохи не переїхав!

Бед спинився біля молодого різника у хвартусі та спортсменській кеці набакир.

— У чому справа?

— А біс його знає... Певно якийсь трапунок з автомобілем. Хіба ви не читаете газет? Яке мають право оці роззолочені автомобілі ганяти по місту, збиваючи з ніг жінок та дітей?

— А хіба вони це роблять?

— Звичайно.

— Слухайте... чи не скажете ви мені, де знайти роботу?

Ріжник засміявся, відкинувши назад голову.

— А я гадав що ви прохаєте милостині. Видко, що не тутешній... Я скажу вам, що зробити. Ідіть простісінько Бродвеем поки не дістанетеся до міської ратуші...

— Це ніби центр?

— Він самісінький... А тоді йдіть угору сходами й спитайте мера... Скажете йому, що чули ніби в раді алдерменів¹ є вільні місця...

— Чорт лисий там є, — буркнув Бед, похапцем відходячи.

¹ Член міського самоврядування.

— Сип, хлопці. Сип, сучі діти!

— Ну, ходи, Слетсе!

— Хожу з семи! — Слетс викинув кості, а тоді клацнув спітнілими пучками. — От чорт!

— Та й костиря з тебе, Слетсе!

Брудні руки докинули кожна по п'ятисентовику до купки грошей в середині кола, утвореного латаними коліньми. П'ятеро хлопців сиділи навпочепки під ліхтарем на Південній вулиці.

— Ходи, ходи, тютя! Чекаємо на тебе. Гей, не спиє, байстриючата, ворущіть!

— Хлопці, плітуй! За ріжком Бецман Леонард із своєю шпаною!

— Я йому тельбухи випущу!

Четверо з них уже бігли, зігнувшись, понад берегом і, не оглядаючися назад, розсипалися хто куди. Найменший хлопець з обличчям без підборіддя, що нагадувало дзьоб, стояв спокійно, збираючи гроші з кону. Тоді побіг похід стіною й заховавсь у суточках поміж двох будинків. Приклякши за димарем, чекав. У суточки долинули розрізнені голоси, а потім віддалилися вниз улицею. Малий лічив гроші. — Так, п'ятдесят сентів... Я скажу їм, що це Бецман Леонард стирив усе. Кишені йому були у дірках, отож він зав'язав гроші в полу сорочки.

Келихи на райнвайн цокалися з склянками на шампан на овальному білому столі. На восьми блискучих білих тарілках лежало вісім порцій кав'яру, немов купки чорного намиста на листах салати, облямованого скибочками цитрини, та посипаного дрібно покришеною цибулею і яєчним білком.

— *Beaucoup de soing* та нічого не забувай, — промовив старий льокай зморщивши г'юлюватого лоба. Він був кудий, клишоногий чоловік з кількома пасмами чорного волосся, що щільно прилипало до опуклого черепа.

— Добре. — Еміль поважно кивнув головою. Комірець був надто тісний йому. Поставив останню пляшку шампану в нікльовану цєберку з кригою, що стояла на столі.

— *Beaucoup de soing, s'proca madonna...* Оцей кидає грішми немов конфетті. Дає на чай добре. Він дуже заможний пан — не лічить скільки витрачає. — Еміль розгладив банки на настільнику. — Не роби цього — у тебе брудні руки. Можуть лишитися плями.

Вони тупцялися на місті вичікуючи, з серветками під пахвами. З ресторану внизу линули масні пахощі їжі та дзенькіт ножів і виделок по тарілках. Тихо брєніла хвиляста мелодія вальса.

Побачивши, що за дверима метрдотель комусь уклонився, Еміль склав уста в поштиву посмішку. Увійшла довгозуба білява жінка в жовторожевому манто, що терлося з шарудінням об рукав місяцевидого чоловіка, а він ніс циліндер, немов по вінця повну склянку води; тоді маленька кучерява дівчина у блакитному вбранні, що сміялася, показуючи зуби; огрядна жінка в тїярі з чорною оксамитною стрічкою на шії; чоловік, з довгим сигарового кольору обличчям;

другий, з носом, що скидався на пляшку... Білі маніжки, руки, що поправляють білі краватки, чорний полиск циліндрів та лякованих черевиків... худий золотозубий довгань з розкидливими рухами, воронячим голосом та великою, з п'ятак завбільшки діамантовою шпонькою в маніжці. Рудоволоса дівчина забирала верхню одіж з передпокою. Старий льокай штовхнув Еміля ліктем.

— Це найголовніший, — промурмотів він куточком рота, уклоняючись. Еміль влип у стінку, а вони всі прошаруділи повз нього. Вдихнувши пахощі начулі зненацька весь зашарівся.

— Де Фіфі Вотерз? — гукнув чоловік із діамантовою шпонькою.

— Вона казала, що не зможе прийти раніш, як за півгодини. Певно публіка не пускає її з театру.

— Щож, ми не чекатимемо на неї, хоч би сьогодні був день її народження. Ніколи не чекав ні на кого за все своє життя. — Він на мить спинився, скинувши швидким поглядом на жінок біля столу, а тоді, витяг трохи чохла з рукавів і враз сів. Кав'яр зник за одну мить.

— А як з райнвайном, хлопче? — хрипко прокректав він.

— *De suite, monsieur...* Втягнувши щоки та затамовуючи віддих, Еміль прибирав тарілки. Келихи взялися намороззю, коли старий льокай почав наливати вино із скляного глека, де плавала м'ята, шматочки криги, цитринові шкоринки й довгі кришеники огірка.

— Ага, це добре. — Чоловік з діамантовою шпонькою, піднісши склянку до вуст, покуштував із неї і, глянувши скося на жінку, що сиділа поруч нього, поставив знову на стіл. Вона намазувала масло на шматочки хліба і, вкидаючи їх до рота, увесь час примовляла:

— Я можу їсти тільки потрошечки, по краплиночці.

— Але це не заважає вам пити. Правда, Мері?

Вона засміялася, немов би завоктала і, вдаривши його по плечу складеним вахляром, промовила:

— Ого який хитрий!

— *Allume moi ça, s'progsa madonna*, — прошепотів старий льокай Емілеві на вухо.

Той засвітив лампи під двома жаровнями на столику й дух гарячого хересу, омарів та вершків виловив кімнату. Повітря було парке, насичене пахощами й тютюновим димом. Подавши до столу омари та поналивавши знов склянки, Еміль прихилився до стінки й пригладив рукою змокріле волосся. Погляд йому спинився на пухких плечах жінки, що сиділа просто нього, й слизнув по напудрованій спині нижче, де під мереживом розщипнувся маленький срібний гаплик. Лисий чоловік біля неї обхопив її ногу своєю ногою. Жінка була молода, Емілевого віку, вона дивилася в обличчя лисому, розтуливши вогкі уста. Голова Емілеві пішла обертом, він не міг одірвати очей од її спини.

— Але що трапилося з красунею Фіфі? — рипуче спитав чоловік з діамантовою шпонькою, напхавши рота омарами. — Певно вона знов сьогодні мала такий успіх, що їй не до смаку наш простий, невеличкий гурток.

— Цього досить, щоб запаморочити дівчині голову.

— Але вона дуже помиляється, коли гадає, що ми чекатимемо тут на неї. Ха, ха, ха! — зареготався чоловік з діамантовою шпонькою. — Я ніколи не чекав ні на кого за все своє життя і тепер не маю на думці цього робити.

Далі біля столу місяцевидий чоловік, одсунувши тарілку, почав гратися з браслетом на зап'ястку жінки, що сиділа біля нього.

— Ви справжня джібсонівська «Дівчина» сьогодні, Ольго.

— Я саме позую для портрету, — промовила вона, держачи келех проти світла...

— Джібсонові?

— Ні, справжньому художникові.

— Присягаюся, куплю цього портрета.

— Якщо вам пощастить.

Вона задьористо повернула до нього голівку з зачіскою «помпадур».

— Ви маленька мучителька, Ольго.

Вона засміялася, туго обтягуючи губами довгі зуби.

До чоловіка з діамантовою шпонькою схилився другий, стукаючи об стіл куцим пальцем.

— Ні, сер, для операцій з нерухомим майном Двадцять Третя вулиця луснула... Це всі визнали... Але зокрема я хотів поговорити з вами, містере Гodelмінгу про таке... Як утворюються великі капітали в Нью-Йорку? Астор, Вандербільт, Фіш... Звичайно, на нерухомому майні. Тепер черга на інші порожні місця... Сливє там же... Купуйте на Сорок...

Чоловік з діамантовою шпонькою, піднявши до гори одну брову, похитав головою.

— «Хоч на одну ніч забудь турботи»... чи як там воно... Офіціанте, чому ви там, у біса, дляєтеся з шампаном? — Він зіпнувся на ноги, кашлянув у кулак і почав співати рипучим, як у ворони голосом:

«О, як би той океан
Був лише самий шампан,
Хмільні хвилі шампану...»

Йому заплескали. Старий льокай обніс усіх пудингом, а тепер, з червоним, немов буряк, обличчям витягав тугий корок із пляшки з шампаном. Корок з ляскотом вискочив, а жінка в тіярі заверещала. Пили за здоров'я чоловіка з діамантовою шпонькою.

«Бо він веселий, добрий хлопець...»

— Як зветься ця страва? — спитав чоловік з носом пляшкою, нахилиючися до дівчини поруч з ним.

Її чорне волосся розчісане було проділем посередині, а сукня була з пишними рукавами блідо-зеленого кольору. Він моргнув до неї, а тоді утупив упертий погляд у чорні її очі.

— Це найчудніша страва, яку мені коли доводилося їсти. Знаєте, панночко, я не часто буваю тут у місті... — він проковтнув решту вина. — А коли буваю, то вертаюся звідси незадоволений... — Його гарячково блискучі від шампану очі досліджували обриси її шиї

й плечей, а тоді перебігли нижче, до оголених рук. — Але тепер, я гадаю...

— Життя золотолова має бути надзвичайно цікаве, — зашарівшись, перебила вона.

— Колись воно було цікаве; суворе, але справжнє чоловіче життя... Я радий, що здобув свої статки ще тоді... Тепер не мав би вже такої нагоди.

Вона глянула на нього.

— Ви надто скромні, називаючи це «нагодою».

Еміль стояв за дверима у передпокою. Він уже скінчив працю біля столу. Червоноволоса дівчина пройшла повз нього з великим зборчастим капором на руді. Він посміхнувся, намагаючись перехопити її погляд. Вона чмихнула й підвела вище голову.

Не хоче дивитися на мене, тому, що я льокай. Забагатівши, я покажу їм.

— Скажи Чарлі, хай дасть ще дві пляшки Moet і Chandon, gout Americain, — просичав йому у вухо голос старого льокая.

Місяцевидий чоловік підвівсь із-за столу.

— Леді й джентлмени...

— Цитьте, поросята, — запискотів чийсь голос.

— Свиня хоче говорити, — прошепотіла Ольга.

— Леді й джентлмени, завдяки нещасливій відсутності нашої віфлеємської зірки і тому, що весь час...

— Джілі, не блюзнують, — промовила жінка в тіярі.

— Леді й джентлмени, не звикши...

— Джілі, ви п'яний.

— ... чи щастить, а чи ні... Я хочу сказати чи вода¹ з нами, чи проти нас...

Хтось потяг його ззаду за полу фракa й місяцевидний чоловік ураз сів.

— Це жахливо, — промовила жінка в тіярі до чоловіка з довгим, тютюнового кольору обличчям, що сидів кінець столу, — це жахливо, полковнику, що Джілі так блюзнує, коли п'є.

Полковник обережно знімав сухозлотицю з сигари.

— Що ви кажете? — протягом мовив він. Його обличчя з щетинкуватими сивими вусами позбавлене було жадного виразу.

— Жахливу історію розповідають про цього сердешного старого Аткинза, Елліота Аткинза, що був з Мензфілдом...

— Справді? — байдуже спитав полковник, зрізаючи кінчик сигари маленьким ножиком з перлямутровим держакom.

— Слухайте, Честере, чи ви чули, що Мебі Еванз мала величезний успіх?

— Слово честі, Ольго, мені це незрозуміло. Адже вона так погано складена...

— Еге, якось увечорі, коли їхня трупа виступала в Канзасі, він п'яний як земля виголосив промову...

— Вона не може співати...

¹ Гра слів. Мова мовиться про Фіфі Вотерз, а the water — вода.

— Сердешний хлопець ніколи не витримує в яскравому освітленні...
— А вона ж зовсім погано складена...
— Виголосити промову, що пристала б тільки Бобові Інгерсолеві...
— Любий дідуганчик... Я знав його колись давно в Чикаго...
— Що ви кажете, — мовив полковник обережно тримаючи запаленого сірничка біля кінчика сигари...

— Сліпуче спалахнула блискавка, і вогнена куля вскочила в одне вікно, а вискочила в друге.

— А його... вбило? — Полковник пустив угору блакитне пасмо диму.

— Що ви кажете? Боба Інгерсоля вбила блискавка? — верескнула Ольга. — Так йому й треба за його жахливий атеїзм?

— Ні, не зовсім. Але це примусило його зрозуміти чимало дечого важливого в житті, а тепер він пристав до методистської церкви.

— Дивно, що так багато акторів стає проповідниками.

— Бо інакше їм не щастить виступати перед публікою, — прорипів чоловік з діамантовою шпонькою.

Обидва льокаї, прислухаючися до розмов, поралися за дверима.

— *Tas de sacrés cochons... sprogca madonna!* — просичав старий. Еміль знизав плечима. — А ця чорнява весь час тобі бісики пускає... — схилившись до Еміля, він моргнув. — Може й підхопиш щастя?

— Не хочу я ні їх, ні брудних їхніх хороб.

Старший льокай лягнув себе по клубках.

— Ні до чого теперішня молодь... Коли я був молодий, то не ловив гав.

— Вони навіть і не дивляться на нас, — крізь зуби мовив Еміль. — Вважають за якусь машину в лівреї.

— Почекай-но трохи. Згодом чимало ще узнаєш.

Відчинилися двері. Обидва поштиво вклонилися діамантовій шпонці. Хтось намалював олівцем пару жіночих литок йому на маніжці. На щоках йому горіли червоні плями. Нижнє повіко на одному оці обвисло надаючи його довгастому, худому обличчю якогось кумедного, оторопілого вигляду.

— Марку, де ви у біса? — мурмотів він. — Нам нема чого пити... Принесіть дві кварта Атлантійського океану.

— *De suite, monsieur...* — Старий льокай уклонився. — Емілю, скажи Августові! *Immediatement et bein frappé.*

Поспішаючи вниз коридором, Еміль учув спів.

«О, якби той океан
Був лише самий шампан,
Хмільні хви-и-и...»

Місяцевидий і пляшконосий узявшись понід руки, хитаючись верталися з убиральні й плуталися поміж пальм у передпокою.

— Мене нудить через цих чортових дурнів.

— Еге, сер, це не ті вечері з шампаном, що бували в нас у Фріско в давні дні.

— О, то були славні дні!

— До речі? — місяцевидий спинився, зіпершись на стінку. — Голюку, старий друже, чи ви читали оту чудову статтю про торгівлю

гумою, що я умістив у сьогоднішній газеті? Капіталісти погризуть її... немов миші...

— А що ви знаєте про гуму? Ця справа нічого не дасть доброго.

— Ось заждіть-но й побачите Голіоку, старий друже, а то можете втратити щасливу нагоду... П'яний чи тверезий, а дух грошей я чую... у повітрі.

— А чому ви самі не здобули їх? — червоне обличчя пляшконого стало пурпуровим, і, зігнувшись, він вибух реготом.

— Бо я завжди хочу, щоб у моїх прибутках брали участь і приятелі, — поважно відповів той. — Гей, чоловіче, де тут окремий кабінет?

— Par ici, monsieur.

Повз них майнула червона гофрована сукня, маленьке овальне личко облямоване каштановими кучерями і, відкриті в посмішці перлові зубки.

— Фіфі Вотерз! — вигукнули всі. — Люба крихітко Фіфі, йди в мої обійми!

Вона стрибнула на стілець і стояла там тупцяючися. Шампан переливався через вінця її келеха.

— Веселого різдва!

— Щасливого нового року!

— Бажаю довгого віку!

Білявий юнак, що приїхав разом з Фіфі, заплітаючи ногами, танцював навколо столу, виспівуючи.

Ми були на базарі звірів
І дивились тварин і птахів.
Срібний місяць світив,
Пав'ян там сидів,
І розчісував жовте волосся.

— Гопля! — вигукнула Фіфі й розкудовчила сиве волосся тому, що з діамантовою шпонькою.

— Гопля! — вона стрибнула додолу й закрутилася по кімнаті, високо закидаючи ноги й збиваючи спідницю вище колін. Стрункі стегна й литки в блискучих чорних шовкових панчохах і червоних черевичках маяли перед обличчям чоловіків.

— Вона божевільна! — вигукнула леді в тіярі.

— Гопля! — Голіок стояв у дверях, насунувши циліндра на червону цибулину носа. Фіфі зикнула й збила йому циліндр з голови.

— Добре вділила! — вигукнув хтось.

— На бога, ви вибили мені око!

Якусь мить вона дивилася на нього поширеними очима, а тоді вибухла слізьми, уткнувшись обличчям у маніжку з діамантовою шпонькою.

— Я не хочу, щоб мене, так ображали, — ридала вона.

— Протріть друге око?

— Дістаньте десь бинта!

— А справді, вона могла вибити йому око.

— Слухайте, офіціанте, покличете кеб!

— Де тут є лікар?

— Це справжнісіньке пекло, старий друже.

Пляшконосий, тулячи до ока слізьми й кривлею залитого носовичка, вийшов. Слідом за ним похались у двері всі інші чоловіки й жінки. Останнім вийшов білявий юнак наспівуючи:

«Срібний місяць світив,
Пав'ян там сидів
І розчісував жовте волосся.

Фіфі Вотерз ридала, схилившись головою на стіл.

— Не плачте, Фіфі,—мовив полковник, що цілісінький вечір просидів на одному місці. — Ось маєте, це потішить вас.

Він посунув до неї через стіл келех з шампаном.

Висякавши носа, вона почала пити невеличкими ковтками.

— Галло, Роджерзе, як хлопець?

— Цілком добре, дякую... А мені, знаєте, надокучило. Цілісінький вечір з такими жахливими горланями...

— Я голодна.

— Тут, здається, нічого не зосталось від вечері.

— Я не знала, що ви тут. А то слово чести прийшла б раніш.

— Справді? Як це гарно.

З полковникової сигари впав попіл. Він звівся на ноги.

— Слухайте, Фіфі, я візьму кеб і ми поїдемо до парку.

Допивши шампан, вона радісно закивала головою.

— Що це? Вже чотири години!

— Ви маєте в що тепло зодягтися?

Фіфі знов кивнула.

— Чудово Фіфі... Ви молодець,—тютюнового кольору обличчя полковникове розплилося в посмішці. — Ну, ходімо.

Вона озирнулася задурено.

— Я ніби з кимсь приїхала?

— О, це байдуже.

У голі вони наткнулися на білявого юнака, що спокійно блював у пожежне відро під штучною пальмою.

— О, не чіпайте його,—мовила Фіфі, відвертаючи носа.

— Байдуже, — обізвався полковник.

Еміль подав їм одяг. Рудоволоса дівчина пішла вже додому.

— Слухайте, юначе! — полковник махнув ціпком. — Покличте кеб. Тільки дивіться щоб був добрий кінь і тверезий візник.

— De suite, monsieur.

Небо над дахами й димарями було сапфірово-блакитне. Три чи чотири рази глибоко вдихнувши повітря, що пахтіло світанком, полковник кинув недокурок сигари в ривчак.

— Мабуть ми поїдемо снідати до Клермонта. Я цілісіньку ніч нічого не їв. Цей гидкий солодкий шампан. Тьху!

Фіфі захихотіла.

Полковник оглянув копита коневі й погладив йому морду. Тоді обоє сіли в кеб. Полковник обережно оповив рукою стан Фіфі і вони поїхали.

Еміль постояв якусь мить у дверях ресторану, розгортаючи п'яти-долярову кредитку. Був стомлений і ноги йому боліли.

Коли Еміль вийшов у чорні двері ресторану, то побачив Конго, що чекав на нього сидячи на приступках. Обличчя його видавалося зеленим і змерзлим над піднятим блаженським коміром пальто.

— Це мій приятель, — мовив Еміль до Марка. — Ми приїхали з ним на одному пароплаві.

— У тебе нема часом пляшки хмільного десь у кишені? До біса, я бачив як відсіля вийшло кілька гарнесеньких курочок.

— Що сталося?

— Утратив посаду, тільки й того... Досить уже з мене їх... Ходімо вип'ємо кави.

Вони замовили каву й крендельки у фургоні-ресторані на пустирі.

— Eh bien, чи до вподоби тобі свиняча ця країна? — спитав Марко.

— А чому б і ні? Звичайно, до вподоби. Хіба не скрізь однаково? У Франції вам платять зле, а живете ви добре. Тут вам платять добре, а живете ви зле.

— Questo paese e completamente soto sopra.

— Я хочу знов податись у море...

— Чому в дідька ви не розмовляєте англійською мовою, хлопці? — спитав чоловік, з обличчям, що скидалося на цвітну капусту, ставлячи три кухлі кави на прилавок.

— Якби ми розмовляли англійською мовою, вам не сподобалась би наша розмова, — чмихнув Марко.

— За що тебе прогнали?

— Merde! Хіба я знаю? Умовлявся я з старим верблюдом-хазяїном... Він живе поряд із стайнею. Мало того, що я мив карети, але він примушував мене мити підлоги у нього в приміщенні... Його жінка отака — Конго втяг губи й перекосив очі.

— Santissima Maria putana, — засміявся Марко.

— А як ти розмовляв з ним?

— Вони показували мені на одну річ, а я хитав головою і говорив «добре». Ставав до праці о восьмій годині ранку й робив аж до шости і щодня вони накидали мені більше брудної роботи... Минулого вечора він звелів мені вичистити вбиральню, а я похитав головою... Це бабська праця... Його жінка дуже розгнівалася і стала лаятись. Тоді я почав учитися англійської мови... сказав їй по англійському, щоб вона йшла під три чорти. Ну, а старий батогом вигнав мене на вулицю й сказав, що не заплатить за тиждень... Поки ми сперечалися, він покликав полісмена. Я намагався пояснити полісменові, що старий винен мені десять доларів за тиждень, а той вилаяв мене вошвивим макаронником і вдарив по голові палицею... Merde alors...

Марко весь спалахнув.

— Він назвав тебе вошвивим макаронником?

Конго, напхавши рота кренделиками, мовчки кивнув.

— А сам обідраний ірландець, — буркнув англійською мовою Марко. — Остобісіло мені паскудне це місто. Скрізь на світі поліцаї

б'ють нас, багатії дурять нас на нашій голодній платні, а хто винний у цьому?... *Dio cane!* Ти винний, я, Еміль...

— Не ми будували світ... Його будували багатії або бог.

— Бог так само тягне за них як і поліція... Колись настане той день, що ми вб'ємо бога... Я анархіст.

— «*Les bourgeois à la lanterne nom de dieu*»,— замуликав Конго.

— Ти теж з наших?

Конго знизав плечима.

— Я не католик і не протестант. Не маю ні грошей, ні роботи. Ось гляньте — він ткнув брудним пальцем на розірвані на коліні штани — оце вам і анархіст... Стонадцять чортів, я подамся до Сене-галю й стану негром.

— Ти й так скидаєшся на негра,— засміявся Еміль.

— Тому мене й назвали Конго.

— Та це все дурниці,— провадив Еміль.— Усі люди однакові. Тільки дехто бере гору, а дехто ні... Тому я й опинився у Нью-Йорку.

— *Dio cane*, двадцять п'ять років тому і я був такої самої думки... Коли ви доживете до мого віку, то більше знатимете. А хіба стид не дошкуляє вам? Ось тут...— він ткнув себе кулаком у накрохмалену маніжку — я почувую як воно пече і давить мене тут... І тоді кажу: Наберися духу, бо настане колись і наш день, кривавий день.

— А я кажу сам собі, що коли ти забагатієш, хлопче...— почав Еміль.

— Слухай, перед тим, як виїхати з Туріну, де я востаннє бачив свою матусю, я пішов на мітинг товаришів... Промовляв один хлопець із Капуї... дуже гарний, високий і тонкий. Він сказав, що революції не буде вже насильства, бо кожен чоловік не житиме коштом праці іншого... Поліція, уряд, армія, президенти, королі... все це сила. Та сила — не реальна, бо вона — ілюзія. Робітники самі все це утворили, бо вірили в це. Той день, коли ми, нарешті прокинемось і не будемо вже вірити в гроші та власність, буде немов мрія. Нам не треба бомб або барикад... Релігія, політика, демократія все це тільки приспляє нас... Кожен мусить ходити скрізь і говорити людям: Прокиньтеся!

— Коли ви вийдете на вулицю, я пристану до вас,— мовив Конго.

— А ви знаєте того чоловіка, що я про нього говорив? Це Ерріко Малятеста, найвидатніша в Італії людина після Гарібальді... Все своє життя він перебув то у в'язниці, то на вигнанні, в Єгипті, в Англії, у Південній Америці, скрізь... Якби я міг стати таким, як він, то байдуже, щоб вони не робили мені. Хай би вішали, стріляли... дарма... я почував би себе щасливим.

— Але він, певно був божевільний, той чоловік,— повільно мовив Еміль.— Мусив бути божевільним.

Марко допив каву.

— Почекайте. Ви надто ще молоді. Колись зрозумієте це... Вони самі, один по одному, примусять вас зрозуміти. Тоді згадаєте мої слова... Може я вже надто старий, оджив своє, але знаю, що настане той день, коли робітники визволяться з неволі... Ви вийдете на

вулицю, а поліція побіжить од вас. Ви підете до банків, а там лежатимуть розсіпані на підлозі гроші, і ви не нахилитеся, щоб узяти їх, бо не потребуватимете вже скарбів... Скрізь на світі ми готуємо народ до цього. У нас є товариші навіть у Китаї. Ваша комуна у Франції була тільки початком... Соціялісти потерпіли поразку. Другого удару завдадуть анархісти... Якщо нам не пощастить, натомисть прийдуть інші...

Конго позіхнув.

— Хочу спати, як собака.

Цитриновий світанок заливав порожні вулиці, капаючи з карнізів, з билець пожежних драбин, розбиваючи нагромадження тіней поміж будинків. Ліхтарі погасли. На розі вони глянули на Бродвей. Він видавався вузьким і пожелобленим, немов би його вилизав огонь.

— Коли я бачу світанок — хрипко мовив Марко — я завжди кажу собі: може... може сьогодні... — він одкашлявся й плюнув на ліхтарний стовб, а тоді пошкандибав геть од них, глибоко вдихаючи погоже повітря.

— Це правда, Конго, що ти знов збираєшся на море?

— А чому й ні? Побачу трохи світа.

— Мені бракуватиме тебе... Я шукатиму іншої кімнати.

— Ти знайдеш собі іншого приятеля, щоб жити разом з ним.

— Але, якщо ти підеш в море то довіку вже будеш моряком.

— А хіба це погано? Коли ти забагатієш і одружишся, я приїду в гості до тебе.

Вони простували Шостою Авеню. Над головами їм прогримів поїзд повітряної залізниці, лишивши по собі відгомін гуркоту, що завмирав поволі між поперечин.

— А чому б тобі не знайти іншої роботи та не зостатися тут?

Узявши дві пожмакані цигарки з грудної кишені свого пальто, Конго дав одну Емілеві, засвітив сірничка тернувши його об сидіння штанів і поволі випустив носом дим.

— Я ситий цим по горло, кажу ж тобі... — він провів долонею по горлянді. — Досить уже з мене. Може я подамся до Бордо відвідати дівчаток... Вони хоч не зроблені з китового вуса... Або піду охочим до фльоти й носитиму червону китицю... Дівчатам це до вподоби. А життя чудове... У получку гулятимеш на всю губу та ще й побачиш східні краї.

— А в тридцять років помреш од пранців у шпиталі.

— Дарма... кожен сім років тіло поновлюється.

На сходах будинку, де вони жили, смерділо капустою й закислим пивом. Позіхаючи, полізли вони вгору.

— Страшенно погана робота льокаєм... Од цього ноги болять... Глянь, буде погожий день. Он за водотягом видно сонце.

Скинувши з себе черевики, шкарпетки й штани, Конго немов кіт скукобився на ліжку.

— Ці паскудні віконниці пропускають усе світло, — промурмотів Еміль, лягаючи з краю. Лежав, неспокійно ворочаючися на пожмаканому простирадлі. Конго глибоко й ритмічно дихав поряд з ним.

«Як би я міг бути таким, як він», — думав Еміль, — «щоб нічим не

сушити собі голови... Але так нічого не здобудеш. Як це нерозумно. А Марко — старий дурень!»

Лежачи горілиць, він дивився на іржаві плями на стелі, здригаючися щоразу, як проходив поїзд повітряної залізниці, трусячи кімнату. — Мені неодмінно треба заощадити грошей. — Перевернувся на бік і ліжко зарипіло, а він згадав хрипкий голос Марків: «Коли я бачу світанок, я завжди кажу собі: «може сьогодні»...

— Може ви дозволите мені піти на якусь хвилинку, містере Олафсон, поки ви з дружиною вирішите щодо приміщення, — мовив агент.

Вони стояли самі в порожній кімнаті, дивлячись у вікно на Гедсон кольору грифеля, на об'якорені військові кораблі та шкуни, що йшли вгору проти течії.

Зненацька вона, з блискучими очима повернулася до нього.

— О, Біллі, тільки подумай!

Він оповив її за плечі рукою й поволі пригорнув до себе.

— Сливє чуєш дух моря.

— Подумай, лишень, Біллі, що ми житимем тут, на Ріверсайд Драйв. Я матиму прийомний день... Місис Вільям Олафсон, 218, Ріверсайд Драйв... Не знаю, чи годиться містити адресу на візитових картках.

Узявши чоловіка за руку, повела його чисто виметеними порожніми кімнатами, де ще ніхто ніколи не жив. Він був дебелий, незграбний чоловік з блекло-синіми очима, що глибоко сиділи на блідому, дитячому обличчі.

— Це коштує силу грошей, Берто.

— Ми можемо дозволити це собі тепер. Звичайно, можемо. Мусимо жити відповідно до наших прибутків... Твоє становище вимагає цього... А подумай, які ми будемо щасливі.

До голлу вернувся агент, потираючи собі руки.

— Гаразд. Я бачу ми прийшли до доброго висновку. Це дуже розумно, бо район цей найкращий у Нью-Йорку, а за кілька місяців ви не знайдете такого приміщення ні за які гроші.

— Ми беремо його з першого ж числа.

— Дуже добре... Ви не пошкодуєте, містере Олафсон.

— Завтра вранці пришлю вам чека.

— Якщо вам буде зручно... І дозвольте узнати теперішню вашу адресу.

Агент виїняв записну книжку й послинив окурок олівця.

Місис Олафсон проступила наперед.

— Пишіть просто готель Астор... а наші речі ще в схові...

Містер Олафсон зашарівся.

— І... потім... нам треба двох осіб тут, у Нью-Йорку, що можуть рекомендувати вас.

— Я працюю в Кітінга й Бредлі, санітарних інженерів, 43, Парк Авеню.

— Його саме призначили на помічника головного управителя, — додала місис Олафсон.

Коли вони вийшли на Драйв, і попростували проти лютого вітру, вона захоплено вигукнула:

— Любий, я така щаслива. Тепер справді варто жити!

— Але навіщо ти сказала йому, ніби ми живемо в Астор?

— Не могла ж я признатися, що ми живемо в Бронксі, адже ні? Він подумав би, що ми євреї і не винайняв би нам приміщення.

— Алеж ти знаєш, що мені це не подобається?

— Тоді давай переїдемо до готелю Астор до кінця тижня, якщо хочеш бути вже таким правдивим. Я ще ніколи не жила у великих готелях.

— О, Берто, тут мова мовиться про принцип... Я не люблю коли ти чиниш отак.

Вона рвачко повернулася і глянула на нього. Ніздрі її тремтіли.

— Ти такий манірний, Біллі... Мені шкода, що я не одружилася з справжнім чоловіком.

Він узяв її за руку.

— Ходім, — мовив похмуро, відвернувши обличчя.

Вони попростували поперечною вулицею, поміж будівельних ділянок. На розі ще стояла хитка половина, обшитої пляширом, фарми. Ще заціліла половина кімнати з шпалерами у блакитні квітки виїдені брунатними плямами на стінах. Закопчений камін, розтрісканий буфет і складене залізне ліжко.

Тарілки безкраю прослизують з масних пальців Бедових. Тхне помями і гарячими змилками. Два помахи віхтем, окунути в ряжку, виполоскати під крантом і кинути на полицю, де довгоносий хлопець-єврей витирає їх. Коліна змокрили від бризків, лій тече по руках, лікті хапає корч.

— До сто бісів! Така праця не для білої людини.

— А мені байдуже поки є що їсти, — обізвався хлопець, поміж дзвону посуду й шкварчання та шипіння на плитці, де три кухарі, обливаючися потом, прямили яєшню з шинкою, смажили картоплю, біфтекси й січешики з солонини.

— Справді, тут є що їсти, — сказав Бед, і перебіг язиком по зубах, витягаючи кришеник солонини й роздавлюючи його об піднебіння. Два помахи віхтем, окунути в ряжку, виполоскати під крантом і кинути на полицю, де їх витирає довгоносий хлопець-єврей. Тоді настала хвилина перепочинку. Хлопець дав цигарку Бедові. Обоє стояли спершися на зливальницю.

— Миючи посуд багато не заробиш, — цигарка теліпається на товстій губі хлопця, поки він говорить.

— Ця робота не личить білій людині, — говорить Бед. — Льокаєм куди краще. Там дають на чай.

Із ресторана вийшов якийсь чоловік у брунатній кепці. У нього були масивні щелепи, невеличкі свинячі очі, а в роті стирчала довга сигара. Скинувши оком на нього, Бед відчув, як усередині йому все похололо.

— Хто це? — пошепки спитав він.

— Не знаю. Якийсь одвідувач.

— А вам не здається, що це детектив?

— Як, у біса, я можу знати? Мені не доводилося сидіти у в'язниці. — Хлопець почервонів і виставив нижню щелепу.

Слуга приніс нову купу брудних тарілок. Два помахи віхтем, окунути в ряжку, сполоснути під крантом і кинути на полицю. Коли чоловік у кепці пройшов через кухню назад, Бед похнюпів очі на свої масні, червоні руки. Ну, а коли він і детектив, що з того? Помивши посуд, Бед, витираючи руки, вийшов у двері, зняв з гака свого жакета й капелюха й вискочив боковими дверима на вулицю, повз цebra з помиями. Ну, чи ж не дурний? Втратити платню за дві години роботи? У вітрині оптичної крамниці на годиннику було чверть на третю. Бед пішов униз Бродвеєм, повз сквер Лінколн, повз майдан Колумба, далі до центру, де натовп був густіший.

Вона лежала підсунувши коліна під підборіддя, натягши ногами нічну сорочку.

— А тепер, люба, ляж рівно й засни. Обіцяй мамі, що будеш спати.

— Чому татко не хоче поцілувати мене на добраніч?

— Він поцілує, коли вернеться додому. Але тепер він у конторі, а мама іде до місис Спінгарн пограти в карти.

— Коли прийде татко?

— Еллі, я сказала тобі спати... Зараз погашу світло.

— Не треба, мамо, бо від цього робляться тіні... Коли прийде татко?

— Коли звільниться.

Мати погасила світло. Тіні в кутках окрилились і збилися до купи.

— На добраніч, Еллен.

Смужка в дверях повужчала, коли мама зачинила їх. Поволі повужчала й побігла вгору. Кладнула ручка, кроки в передпокою, і гуркнули зовнішні двері. Десь у мовчазній кімнаті цокав годинник. На вулиці гуркотіли колеса й цокали копита коней. Линули голоси. Гармидер дужчав. Навколо була темрява, тільки укутку біля дверей, зосталася смуга світла, що скидалася на перекинене «L».

Еллі хотіла випростати ноги, але боялася. Не наважувалася одвести очей од перекиненого «L» у дверях. Якщо вона заплющить очі, світло зникне. Поза ліжком, з віконних завіс, з шафи, на неї з тріскотом посунули тіні. Вона обхопила кісточки руками, притулила до колін підборіддя. Подушка набухла тінями, тіні вкрадливо повзли на ліжко. Якщо вона заплющить очі, світло зникне.

Чорний спіральний гармидер з вулиці проходив крізь стінки, примушуючи боязкі тіні тремтіти. Язик Еллен цокав об зуби немов годинник. Руки й ноги їй напружилися, шия стала негнучка. Вона крикнула. Крикнула, щоб приглушити гуркіт й гармидер вулиці, крикнула, щоб учув татко й прийшов додому. Глибоко вдихнувши,

повітря, крикнула знов. Щоб примусити татка прийти додому. Гримотливі тіні захитались і затанцювали, тіні звідусіль чатували на неї. Тоді вона почала плакати. Очі їй виповнилися теплими сльозами, сльози текли щокими і в уха. Потім повернулась і лежала плачучи, уткнувшись обличчям у подушку.

Газові ліхтарі тремтять якийсь час на пурпурово холодних улицах, а тоді гаснуть у похмурому світанку. Гес Мак-Нійл, хоч сон усе ще липнув йому до очей, виступав біля візочка, розгойдуючи в руці дротяного кошика з пляшками молока, спиняючися біля дверей, забираючи порожні пляшки, сходячи на холодні приступки, згадуючи скільки молока, сметани і вершків треба залишити, тим часом як небо над карнізами, водоймищами, покрівлями й димарями стає рожеве й жовте. На ганках і стовпчиках блищигь наморозь. Кінь, хитаючи головою, рвачко простує від дверей до дверей. На обмерзлом тротуарі зачорніли відбитки ніг пішоходів. Навантажений пивом віз гуркотить улицею.

— Галло, Майку! змерзли, га? — гукав Гес Мак-Нійл полісменові, що грів руки на ріжку вулиці.

— Здорові були, Гесе. Корови ще дають молоко?

Уже цілком розвиднилося коли він, кинувши віжки на облізлу спину коневі, вертався на ферму, а порожні бідони підстрибували й деревчали за його спиною у візочку. На Дев'ятій Авеню над головою йому мчить поїзд. Маленький зелений паровик викидає шматочки пари, білої та густої немов вата, що тоне в холодному повітрі поміж похмурих темновіконних будинків. Перше соняшне проміння освітлює на ріжку Десятої Авеню позолочений напис «Даніель Мак-Джіллікеді. Вино і лікери». У Геса Мак-Нійла геть пересохло в роті, а світанок лишив йому солоний смак на язичі. Кухоль пива зігрів би його такого холодного ранку. Намотавши віжки на батіг, зіскочив через колесо з візочка. Закоцюблі ноги немов голками шпигає, коли він стає на тротуар. Потупавши трохи, щоб зігріти пальці, увійшов крізь обертові двері.

— Хай мене чортяка вхопить, якщо молочник не привіз нам пінту вершків до кави.

Гес плюнув у вичищену плювальницю біля шинкваса.

— Хлопче, я пити хочу.

— Присягаюся, Гесе, ви знову надто багато молока випили, — загудів господар з м'ясистим чотирикутнім обличчям.

У салуні тхне мастю для чищення міді й свіжою тирсою. Пасмо червонявого соняшного світла пестить криж голої леді, що лежить спокійно в позолочених рямцях позад шинквасу, немов твердо зварене яйце на ложі з шпинату.

— Чого ж би ви хотіли випити, Гесе, такого гарного, холодного ранку?

— Мабуть, пива, Маку.

У кухлі шумує піна, переливається через вінця. Господар скидає її дерев'яною лопаточкою, дає на мить осісти, а тоді знов підставляє

кухоль під крафт у барилі, що тихо сичить. Гес вигідно вмощує ноги на мідяні ґратки.

— Як справи?

Гес вихилив кухоль, провів ребром долоні по горлянці, а тоді витер уста.

— Аж по зав'язку ситий усім цим... Знаєте, що я хочу зробити? Подамся на захід, куплю собі шмат землі у Північній Дакоті або ще денебудь і сіятиму пшеницю. Фармер з мене не поганий... А живучи в місті нічого не бачиш доброго.

— А як поставиться до цього Неллі?

— Попервах їй це не сподобається, бо вона дуже любить хатні вигоди, звикла до них, але потім призвичаїться й почуватиме себе добре. А тут немає життя ні їй, ні мені.

— Маєте рацію. У місті не життя, а пекло. Ми з жінкою теж збираємось колись спродати все, і, гадаю, це станеться швидко. Якби ми могли придбати хорошого ресторана десь за містом, або готель, це саме пристало б нам. Я вже накинув оком на один невеличкий готель неподалік Бронквільського шляху. — Він замислено тре підборіддя кулаком, що скидається на товкач. — Остобісіло мені розливати щовечора прокляте це пійло. Адже я на те й пішов з рінгу, щоб уже не битись. А тут, навіть учора два п'яниці розпочали бійку, а я мусив битися з обома, щоб викинути їх звідси. Обридло мені борюкатися з кожним п'яницею з Десятої Авеню... Вип'єте трохи на дорогу?

— Боюся, щоб Неллі не почула духу.

— Не звертайте уваги на це. Неллі мусила б звикнути до духу хмільного. Адже старий її батько теж любив випити.

— Слово чести, Маку, відколи ми одружились, я ще ні разу не був п'яний.

— Я і не дивуюсь. Неллі справді гарна жінка. Її кучері хоч кого з глузду зведуть.

Друга склянка пива пече й лоскоче пучки Гесові. Він, сміючись б'є себе по стегну.

— Вона весела, як жайворонок, Гесе. Справжня леді.

— Ну, мені вже час додому...

— Щасливий, чортяка! Їде додому спати з жінкою, тоді як ми саме починаємо роботу.

Червоне обличчя Гесове стає ще червонішим. Вуха йому аж горять.

— Часом я застаю її ще в постелі... Бувайте здорові, Маку!

Він знов почалапав на вулицю.

Ранок став похмурий. Місто облягли олив'яні хмари. — А ну, ворухися, стара шкапо! — вигукує Гес, смикаючи віжками голову коневі. На Одинадцятій Авеню повнісінько крижаного пилу. Гуркочуть і скреготять колеса по брукові, цокають жінські копита. З залізниці линуць дзвінки паротягу й клацання товарових вагонів, що переходять на запасну колію. Гес лежить у ліжку з дружиною лагідно говорячи до неї: Слухай, Неллі, тобі нічого, якщо ми переїдемо на захід? Я подав прохання, щоб мені продали землі в Північній Дакоті. Там чудовий чорнозем і ми заробим силу грошей на

пшениці. Дехто там багатіє після п'яти добрих врожаїв. Дітям там здоровіше... Гей, Майку! Цей сердешний старий Майк ще й досі стоїть на чатах. Погано бути полісменом. Куди краще господарювати, мати добру ферму, свині, коні, корови та кури... Гарненька кучерява Неллі годує курчата коло дверей кухні...

— Гей, бережись!—гукнув Гесові якийсь чоловік із тротуару. — Поїзд!

Роззявлений рот під кепі з козирком, мотляється зелений прапорець.— Лишенько, я на колі! — Сіпнув, щосили, коня. Гуркіт розчавлює його візок. Вагони, кінь, зелений прапорець, червоні будинки закрутились і розсипались у темряву.

III. ДОЛЯРИ

Вдвоєм обляквіє обличчя, в ілюмінаторах обличчя. З завітраного боку діжкуватого пароплаву чути гнилий дух. Трохи ехлившись на бік, він стоїть на якорі, а з фок-щогли звисає жовтий карантинний прапор.

— Я не пошкодував би мільйона доларів, щоб довідатися, чого вони йдуть сюди,—мовив старий чоловік, кидаючи весла.

— Шукать щастя — долі,—обізвася юнак при стерні. — Хіба жс Америка не країна великих можливостей?

— Я знаю тільки те, провадив старий,—що коли я був ще хлопцем, то ледве починали йти оселедці, до нас приїздили ірландці. Тепер оселедців нема, а люди все прибувають і прибувають. Хто знає, звідки вони й беруться.

— Це країна великих можливостей.

Юнак з худим обличчям, з сталевими очима й тонким орлячим носом сидів одкинувшись на обертовому стільці, поклавши ноги на новенький стіл з червоного дерева. Кольор обличчя йому був хобликий, а уста пухкі. Крутячись на стільці, роздивлявся подряпини, що лишилися од його черевиків на фавері. До дідька! Мені байдуже. Тоді так раптово випростався і сів, що заскреготів гвинт на стільці. Вдарив себе стуленим кулаком по коліну.—Наслідки!—вигукнув він.— Три місяці витираю я вже цей стілець.. Яка користь з того, що я скінчив правничу школу й маю дозвіл виступати на суді, коли я не маю клієнтури? Насупившись, глянув на визолочені літери на матовому склі дверей:

НІВДЛОБ ЖДРОЖД ТАКОВДА

— Нівдлоб! До дідька!—зірвався на ноги.— Я вже три місяці читаю цей проклятий напис задом наперед. З глузду можна з'їхати! Треба піти поспідати.

Обсмикавши камізелку, змахнув носовичком цятки пороху з черевиків, а тоді, надавши своєму обличчю виразу надмірної клопотаности, похапцем вихопився з контори, збіг сходами й попростував вулицею Мейден Лейн. Насупроти ресторану побачив верхній рядок екстренного випуску газети: *Японців одкинуто від Мукдену*. Купивши газету, згорнув її, і, взявши під пахву, ввійшов до ресторану. Сівши до столика, став переглядати меню. Але тепер не можна бути

марнотратом. Офіціанте, дайте мені англійський гарячий обід, шматок яблучного пирога й кави. Довгоносий льокай записав замовлення собі на манжеті, заклопотано поглядаючи на неї збоку. Це обід адвоката без практики. Болдвін прокашлявся і розгорнув газету. Російські акції мусять трохи подорожчати. *Ветерани війни* відвідали президента. *Ще один випадок на залізничній колії на Одинадцятій Авеню*. Молочника серйозно поранено. Ага, тут можна подати позов про відшкодування...

Огестос Мак-Нілл 4-та Західня вулиця, № 253, що розвозив молоко від молочної компанії «Ексцелсіор» зазнав дуже тяжкого каліцтва сьогодні вранці, коли вантажний поїзд вертався центральною нью-йоркською колією.

Адже залізницю можна притягти до права. Слово честі, я мушу знайти цього чоловіка й підбити його, щоб він удався до суду... Ще не прийшов до пам'яті... Може помер. Тоді його жінка ще більш має підстав скласти позов на залізницю... Треба сьогодні ж над вечір піти до шпиталю... Поки інші посіпаки ще не похопилися. Рішуче вкусив хліба й почав люто жувати його. Або ні! Піду краще додому й довідаюся, чи немає у нього дружини, матері, або яких родичів... Вибачте, місис Мак Нілл, що я втручаюся. У вас дуже тяжке лихо, але я мушу дещо запитати саме тепер!.. Еге, я веду дуже великий процес... Випив каву й сплатив рахунок.

Ненастанно повторюючи: 253-я Західня вулиця, він найняв екіпаж до Бродвею. Простуючи 4-ою вулицею на захід, перетяв Вашингтон Сквер. Дерева розпростерли тендітні пурпурові гілки на тлі сіро-блакитного неба. Будівлі з величезними вікнами по той бік палали рожево, байдуже, багато. Найкраще місце оселитися адвокату з великою забезпеченою клієнтурою. Еге, побачимо. Перетяв Шосту Авеню й попростував брудною Західньою околицею міста, де смерділи стайні, а на тротуарах валялися покидьки й повзали діти. Який жах, жити тут поміж некультурних ірландців і всяких інших чужинців—брудного накипу всесвіту. У дверях будинку № 253 було кілька дзвінків без карток. Жінка з смугнастими рукавами, зачоченими на ковбасуватих руках, висунула у вікно сиву розпатлану голову.

— Чи ви часом не знаєте, де тут живе Огестос Мак-Нілл?

— Він тепер лежить у шпиталі. Де ж йому більше бути?

— Я знаю. А хіба у нього немає тут родичів?

— А що ви хотіли?

— У мене невеличка справа.

— Ідіть на верхній поверх, там живе його дружина, хоч, мабуть, ви не зможете побачитися з нею, бо сердешна страшенно журиться за чоловіком,—вони всього півтора роки як побралися.

На сходах були сліди брудних ніг, а де-не-де розсипаний був попіл. Побачивши наверху нещодавно пофарбовані в темнозелене двері, постукав.

— Хто там?—спитав жіночий голос, що, вчувши його, він злегка здригнувся. Мабуть молода.

— Чи дома місис Мак-Нілл?

— Дома,—долинув той самий голос.—Хто це?

— Я в справі випадку з містером Мак-Нілл.

— У справі цього випадку?—двері обережно відхилилися.

У неї був гостро зрізаний перлово-білий ніс і таке саме підборіддя й копиця хвилястого червоново-каштанового волосся, що крутилося невеличкими плоскими кучерями над високим узьким чолом. Сірі очі гостро й підозріло глянули просто йому в обличчя.

— Можу я поговорити з вами якусь хвилину, в справі містера Мак-Нілла? Бачите, є певні закони і я вважаю своїм обов'язком повідомити вас про них... До речі, сподіваюся, що чоловікові вашому краще.

— О, так! Він незабаром вернеться додому.

— Можна мені увійти? Про це відразу не розкажеш.

— Гадаю, що можна. — Пухкі її вуста розтяглися у лукаву посмішку,—гадаю, що ви не з'їсте мене?

— Ні, слово чести, ні!—трохи нервово засміявся він.

Вона провела його до темної вітальні.

— Я не відчинятиму вікониць, щоб ви не бачили розгардіяшу.

— Дозвольте зазнайомитися, місіс Мак-Нілл. Я Джордж Болдвін, улиця Мейн-Лейн, 88. Моя спеціальність—випадки, такі як ваш. Спробую з'ясувати все коротенько. Вашого чоловіка переїхали, мало не вбили, через злочинну недбайливість службовців Нью-Йоркської Центральної залізниці. Це цілком поважна й законна причина, щоб скласти позов супроти Залізничної компанії. Потім ще маю підстави думати, що молочна фірма «Ексцелсіор» забажає відшкодування за втрату коня, візка і т. ін.

— На вашу думку і сам Гес теж може одержати відшкодування?

— Безумовно.

— Скільки, ви гадаєте, він може дістати?

— Це залежить од того, чи дуже його скалічено, від ставлення суду і, можливо, від спритності адвоката... Гадаю, приблизно, десять тисяч доларів.

— А самі ви не вимагатимете грошей попереду?

— Гонорар адвокату рідко оплачується раніш, ніж справа доходить до щасливого кінця.

— А ви справді адвокат? Щось надто ви молоді, як на адвоката.

Сірі очі метнули на нього швидким поглядом. Обоє засміялися. Він відчув, як його замила якась невимовно тепла хвиля.

— Еге, я справжнісінький адвокат. Спеціалізувався саме на таких випадках. У вівторок на минулому тижні одержав шістнадцять тисяч доларів на користь клієнта, що його збив з ніг кінь на поворотці. І саме тепер, як і вам, може, відомо, йде агітація за те, щоб упорядкувати рух на Одинадцятій Авеню. Отож, це дуже слухний час.

— Слухайте, ви завжди говорите так, чи тільки у ділових розмовах?

Він засміявся, відкинувши назад голову.

— Сердешний, старенький Гес, я завжди казала, що йому щастить.

Із-за переборки долинув тоненький плач немовляти.

— Що це?

— Дитина. Весь час тільки те й знає, що верещить.
— То у вас є діти, місис Мак-Нілл?
Це якось розхолодило його.
— Тільки одне... а ви гадали як?
— Ваш чоловік у шпиталі швидкої допомоги?
— Так. Я думаю, вони пустять вас до нього поговорити про справу. Він жахливо стогне.
— Якби ще можна було дістати кількох свідків...
— Майк Дойні бачив усе... Це полісмен... Він приятель Гесові.
— Присягаюся, це певне діло... Ми виграємо в суді... Я піду просто до шпиталю.

З другої кімнати знову долинув вибух плачу.

— О, це пискля! — прошепотіла вона, скривившись. — Нам дуже в пригоді стали б гроші, містере Болдвін!

— Ну, я піду! — Він узявся за капелюха. — І, звичайно, зроблю все, що тільки в моїй силі. Чи можна заходити часом до вас повідомляти про те, як посувається справа?

— Будь ласка.

Прощаючися з нею у дверях, він, здавалося, не міг випустити її руки. Вона зашарілася.

— До побачення. Дякую, що завітали, — мовила поважно.

Болдвін задурманений, спотикаючись, спускався сходами. Кров прилила йому до голови. Найвродливіша дівчина, яку я досі бачив. Надворі вже йшов сніг. Холодні пластівні боязко пестили йому гаряче обличчя.

Небо над парком рябіло кудохвостими пухнатими хмарками, немов поле білими курчатами.

— Слухай, Алісо, побіжімо цією стежкою.

— Але, Еллен, тато велів мені йти із школи просто додому.

— Боягузка!

— Але, Еллен, ці жахливі люди, що крадуть дітей...

— Я ж казала тобі не звати мене Еллен.

— Ну, нехай Еляйн, дівчина-лілея з Есталоту.

Еллен була одягнена в нову чорну картату суконьку. Аліса носила окуляри, а ноги її скидалися на шпильки.

— Боягузка!

— Дивись, які страшні люди сидять там на лавці. Ходімо! Еляйн, голубонько, ходімо додому.

— Я не боюсь їх. Я могла б літати, немов той Пітер Пен якби хотіла.

— А чому ж ти не летиш?

— Бо тепер не хочу.

Аліса стала хлипати.

— Ой, Еллен, яка ти погана! Ходімо додому, Еляйн.

— Ні, я хочу погуляти в парку.

Еллен почала сходити вниз східцями. Аліса постояла якусь мить вгорі, розмахуючи одною ногою, тоді другою.

— Боягузка! Боягузка! Боягузка! — гукала їй Еллен.

Аліса побігла плачучи.

— Я скажу твоїй мамі!

Еллен пішла асфальтовою стежкою поміж кущів, високо викидаючи ноги.

Еллен у новій картатій чорній суконьці, що мама купила їй у Герна, бігла асфальтовою стежкою, високо викидаючи ноги. На плечі нової її суконьки, що мама купила у Герна, блищала срібна брошка — будяк, Еляйн із Ляммермуру йшла до шлюбу. Наречена. Тра та-та, та-та-та, там десь у житі грає коза. У чоловіка, що на лавці, пов'язка на оці. Чорна пов'язка, пов'язка чорна. Чорний шотландець краде дітей. Шотландець з чорною пов'язкою шиється поміж кущів. Еллен уже не викидає ніг. Еллен страшенно боїться чорного шотландця, що краде дітей, величезного смердючого чоловіка з чорною пов'язкою на оці. Боїться навіть бігти. Ноги обважніли й чіпляються за асфальт, коли вона намагається надати ходи. Страшно озирнутися, бо чорний крадій дітей позаду. Коли я дістануся до ліхтаря — побіжу до няньки з дитиною. Коли дістануся до няньки з дитиною — побіжу до великого дерева. Коли дістануся до великого дерева... ой, як я стомилася! Побіжу Центральним Західнім парком і вниз улицею просто додому. Вона боялась повернути. Бігла, аж у боці їй кололо. Бігла доки у роті їй пересохло.

— Чого ти біжиш, Еллі? — спитала Глорія Дрейтон, стрибаючи через мотузку.

— Бо так хочу, — задихано мовила Еллен.

Заграва заходу кольору вина плямами проступала на тюлевих завісках і щидлася в блакитний сутінок кімнати. Вони стояли біля столу. Зорясті нарциси в горщику, ще обгорненому в тонкий папір блимали фосфоричним блиском, розливаючи дух сирій землі, змішаної з гострими пахощами.

— Як гарно, що ви принесли мені квітів, містере Болдвін. Завтра я понесу їх Гесові до шпиталю.

— Ой не називайте мене так.

— Алеж мені не до вподоби ваше ім'я Джордж.

— Дарма! А мені ваше до вподоби, Неллі.

Він стояв, дивлячися на неї. П'янке пахощі оповивали його. Руки йому висіли немов порожні рукавички. Її поширені очі видавалися чорними, вуста тяглися до нього з-за квітів. Звівши руки, вона затулила собі обличчя. Він оповив худенькі її плечі.

— Слово чести, Джордже, нам треба бути обачнішими. Ви не повинні так часто приходити сюди. Мені не хотілось би, щоб усі старі брехухи в нашому будинку почали плескати язиками.

— Не турбуйтеся про це... Не варто ні про що турбуватися.

— Останній тиждень я поводжуся немов божевільна... Треба покласти цьому край.

— А хіба ви вважаєте, що я поводжуся розумно? Присягаюся, Неллі, що я ще ніколи не виробляв такого. Не така я людина.

Вона засміялася, показавши рівні зуби.

— Ну, щодо чоловіків, то можна й не говорити!

— Невже на вашу думку, я міг би впадати так за вами, як би не мав якогось надмірного, надзвичайного почуття до вас? Я ще нікого не кохав крім вас, Неллі.

— Так-таки й не кохав?

— Щира правда. Ніколи дотепер не думав я про кохання. Надто багато працював в університеті, щоб мати час на дівчат.

— А тепер хочете надолужити те, що втратили?

— Ой, Неллі, не треба говорити такого.

— Алеж, слово честі Джордже, я наважилася покласти край цьому. Що ми робитимемо, коли Гес вийде з шпиталю? Я цілком занедбала дитину і все інше.

— Мені байдуже, що станеться... Ой, Неллі! — він повернув її обличчя до себе. Вони потяглися одне до одного. Вуста їхні злилися в палкому поцілунку.

— Дивіться, ми мало не перекинули лямпи.

— Ви чарівні, Неллі!

Її голова впала йому на груди. Він відчував гострий дух кучерявого її волосся. Було темно. Зеленкуваті гадючки світла з вуличних ліхтарів крутилися навколо них. Вона дивилася на нього й очі її видавалися якимись жахливо й урочисто чорними.

— Ходімо до тієї кімнати, Неллі, — тоненьким, тремтливим голосом мовив він.

— Там дитина.

Вони стали осторонь одне од одного. Руки їм були холодні.

— Ходімо допоможете мені. Я винесу сюди колиску... Обережно, не розбудить, а то почне верещати. — Голос Неллі став хрипкий.

Дитина спала. Червоне її личко було спокійне. Манесенькі рожеві кулачки стискали ковдру.

— Воно видається щасливим, — мовив він з силуваним сміхом.

— Тихше, тихше... І скиньте черевики... Щоб не чули внизу тупотіння чоловічих ніг... Джорджі, мені не слід робити цього, але не сила моя...

— Він наткнувся на неї в темряві.

— Кохана...

Незграбно навалився, важко дихаючи.

— Пласконогий, ти дуриш нас.

— Слово честі, ні, присягаюся домовиною своєї матері, що правда. На тридцять сьомому градусі південної широти і дванадцятому західньої довжини. Можете поїхати туди й подивитися. До цього острова ми дістались у човні разом з другим помічником капітана, тоді як Еліот Сімкінз пішов на дно. Нас було четверо чоловік і сорок сім жінок разом з дітьми. Хіба ж не я сам розповідав про все це репортерам, і хіба ж воно не з'явилося в недільних часописах?

— Алеж, Пласконогий, як, у дідька, вони витягли тебе звідти?

— Винесли на ношах. Хай я буду брехун, коли це не правда. А я вдав з прови й потопав так само, як і старе барило Еліот.

Голови відхилилися назад на дебелих шиях, вибухнув регіт, задзвеніли склянки на круглому столі, долоні заляпали по стегнах, лікті вгрузли в ребра.

— А скільки чоловік команди було на човні?

— Шестеро й містер Доркінз, другий офіцер.

— Сім і чотири — одинадцять... еге... по чотири й три одинадцятих баби на кожного... Непоганий цей острівець.

— А коли йде другий порон?

— Краще випий ще скляночку... Гей, Чарлі, наливай.

Еміль торкнув Конґо за лікоть.

— Вийдімо на хвилинку. Я маю щось сказати тобі.

— Очі Конґо були вогні. Він трохи заточувався, простуючи слідом за Емілем до загальної залі.

— О, le p'tit mysterieux.

— Слухай я маю піти до однієї леді.

— Ось воно що! Я завжди казав, що ти розумний хлопець, Емілю.

— Слухай, ось тут, на клаптику написана моя адреса, на той випадок, якщо ти забудеш її: 22 Західня вулиця, 945. Можеш іти й почувати там, якщо не будеш надто п'яний і не приведеш з собою приятелів, або жінок. У мене гарні відносини з господинею і я не хочу псувати їх... Tu comprends?

— А я хотів піти разом з тобою на вечірку... Fant faire un peu la pose, non de dieu!

— Мені завтра вранці треба на роботу.

— Алеж у мене в кишені платня за вісім місяців.

— У всякому разі приходь узавтра о шостій. Я чекатиму на тебе.

— Tu m'emmerdes tu sais avec tes manières!

Конґо націлив плювком у плювальницю вкутку і, насупившись, вернувся до внутрішньої кімнати.

— Гей, Конґо, сідай тут! Барні саме збирається співати «Бай-стрик, король Англії».

Еміль ускочив до трамваю і поїхав до міста. На Вісімнадцятій вулиці зсів і попростував на захід до Восьмої Авеню. Треті від ріжка двері вели до невеличкої крамниці. Над одним вікном висіла вивіска «Кондиторська», над другим «Делікатеси». На скляних дверях білою емалевою фарбою написано «Еміль Ріґо. Найвишуканіші делікатеси» Еміль увійшов. У дверях задзеленчав дзвоник. Гладка, смуглява жінка з чорними вусиками над верхньою губою дрімала біля каси. Еміль скинув капелюха.

— Bonsoir, Madame Rigaud!

Вона, здригнувшись, скинула поглядом на нього, а на обличчі їй заграла посмішка, позначивши дві ямки на щоках.

— Tieng c'est comma ça qu'ong oublie ses ami-es, — промовила вона з виразним південно-французьким акцентом. Ось уже тиждень, як я говорю собі, що мосьє Люстек забуває своїх приятелів.

— Я весь цей час не мав і хвилинки вільної.

— Багато роботи — багато грошей, адже так? — засміялася вона, а пишні груди задвигтіли їй під узьким синім корсажем.

Еміль примружив одне око.

— Могло статись і гірше... Але мені надокучило бути льокаєм...
Дуже втомно й ніхто якось і за людину не вважає.

— Ви амбітні, мосьє Люстек.

— Que voulez-vous? — зашарівшись, спитав Еміль, а тоді несміливо додав: — Моє ім'я Еміль.

Мадам Ріго завела очі до стелі.

— Так звали мого чоловіка — небіжчика. Я звикла до цього ім'я.

Вона тяжко зідхнула.

— А як справи?

— Comme сі — comme ça... Шинка знову подорожчала.

— Це чикагські спекулянти набивають ціну. На спекуляції свининою можна тепер мати добрий зиск.

Еміль спостеріг, що вирлаті чорні очі мадам Ріго допитливо дивляться на нього.

— Я з такою насолодою слухав минулого разу ваших співів. Так часто згадував про них... Музика дуже добре впливає на мене.

Ямки на обличчі мадам Ріго розтяглись у широкій посмішці.

— Сердешному моєму чоловікові бракувало слуху... Це чимало завдавало мені прикрости.

— Може ви й сьогодні заспіваєте мені?

— Якщо це вам до вподоби, Емілю. Але як же бути з покупцями?

— Почувши дзвоника, я вийду до крамниці, якщо дозволите.

— Гаразд. Я вивчилася нової американської пісні. C'est chic, vous savez.

Замкнувши касу ключем із в'язки, що висіла їй на поясі, мадам Ріго увійшла в скляні двері позад крамниці. Еміль, тримаючи в руці капелюха, подався слідом за нею.

— Дайте мені вашого капелюха, Емілю.

— О, не турбуйтеся!

Кімната позад крамниці була невеличка вітальня, обліплена жовтими, квітчастими шпалерами, з жовтогарячими ветхими порт'єрами й піаніно з фотографіями на ньому під кришталевою люстрою. Стільчик біля піаніно затріскотів, коли мадам Ріго сіла на нього. Вона перебігла пучками по клявіатурі. Еміль обережно уместився з краєчку стільця, поклавши на коліна капелюха й повернувши голову так, щоб граючи, мадам Ріго могла бачити його. Вона почала співати:

Гарнесенька пташка
У клітці жила золотій
Усе щебетала,
Немов би щаслива
І лиха не знала...

У крамниці голосно продзеленчав дзвоник на дверях.

— Permettez, — мовив Еміль, вибігаючи.

— Півфунта болонської ковбаси, наріжте, — сказала маленька дівчинка з косами.

Еміль провів ножем по долоні й обережно нарізав ковбаси, а тоді,

навшипиньках, вернувся до вітальні й поклав гроші на край піаніно. Мадам Ріго все ще співала:

Та сумно й згадати,
Що дід пребагатий
Купив ту красу
І пташка щаслива —
Мов бранка в тюрмі золотій.

Бед стояв на розі Західнього Бродвею та вулиці Франкліна й гриз фісташки, беручи їх з торбинки. Був полудень, а він витратив усі свої гроші. Над головою гриміла повітряна залізниця. Перед очима йому танцювали порошинки в смугах соняшного світла. Міркуючи, куди б йому піти, він утретє повторював назву вулиць. Просто перед ним виїхав із-за ріжка чорний екіпаж запряжений парою вороних коней з блискучими клубами й червоні колеса загурчали зненацька по бруку. На передку, біля візничі стояв жовтий шкіряний чемодан. В екіпажі сидів чоловік у брунатному кепі й голосно розмовляв з жінкою у боа з сірого пір'я на шиї та з сірими струсєвими перами на капелюсі. Чоловік стрелив собі в рот з револьвера. Коні стали цапки і врзались у натовп. Полісмени, ліктями розчищаючи собі шлях, пропхалися наперед. Вони зняли невідомого з екіпажу на брук, а тому цебеніла ротом кров, і голова безсило схилилася на картату камізельку. Жінка стояла біля нього бліда й висока, крутячи в руках боа. Сірі пера на її капелюсі хитались у смугнастому світлі під повітряною залізницею.

— Його дружина хотіла повезти його до Європи... *Дейчланд* одпливає о дванадцятій... Я назавжди попрощалася з ним. Він мав о дванадцятій вирушити на *Дейчланді*. Він сказав мені «прощай» назавжди.

— А ну, відступіться! — полісмен ліктем штовхнув Беда у живіт. Тому тремтіли коліна. Вибравшись з натовцу, він мерщій пішов геть. Машинально розкусив фісташку й поклав до рота. Решту краще залишити на вечір. Згорнувши торбинку, засунув її до кишені.

Під дуговим ліхтарем, що мерехтів рожевим і зеленкувато-фіялковим світлом, чоловік у картатому костюмі зустрів двох дівчат. У тої, що ближче до нього, було овальне обличчя, пухкі вуста, а погляд скидався на удар ножем. Ступивши кілька кроків, чоловік повернувся і попростував навздогін за ними мнучи свою новеньку едвабну краватку. Полапав рукою, чи на місті шпилька з діамантовою підківкою. Тоді випередив дівчат. А та, друга, відвернулася. Може вона... Ні, важко сказати з певністю. На щастя, при ньому є п'ятдесят долярів. Сів на лавці, щоб вони пройшли повз нього. Ще помилишся й заарештують. Але дівчата не помітили його. Пішов слідом за ними стежкою й вийшов з парку. Серце йому калатало. Я дав би мільйон долярів, щоб довідатися... Прошу вибачити мені, ви, бува, не міс Андерсон? Дівчина надала ходи. У натовпі на перехресті Колумба,

він загубив їх. Квартал по кварталу поспішав Бродвеєм. Пухкі вуста, погляд немов удар ножем. Дивився на жіночі обличчя праворуч, і ліворуч. Куди могла вона піти? Він помчав Бродвеєм...

Еллен сиділа поряд з батьком на лаві парку Беттері. Видивлялася на свої новенькі жовті черевички з гудзиками. Соняшне проміння грало на блискучих носочках і на кругленьких гудзиках, коли вона, гойдаючи ногами, вихоплювала їх з тіні, що падала від сукні.

— Ото було б добре, — говорив Ед Сетчер, — якби поїхати одним з цих пароплавів за кордон. Подумай лишень, перетяти за сім день океан.

— А що люди роблять на пароплаві, тату?

— Не знаю. Певно ходять туди й сюди по палубі, грають у карти, читають, і все таке інше. Потім ще й танцюють.

— Танцюють на пароплаві? Це, певно, страшенно весело. — Еллен засміялася.

— Еге, на цих нових пароплавах і танцювати можна.

— Таточку, чому ми не їдемо?

— Може й поїдемо колись, як я заощаджу грошей.

— Ой, татку, так ти швидше заощаджуй, і якнайбільше! Тато й мама Аліси Воген щоліта їздять у Білі гори, але цього літа вони збираються за кордон.

Ед Сетчер глянув на бухту, що розпростерлася мерехтливим блакитним обширом аж до брунатного обрїю до протоки Нерровз. Статуя Волі стояла невиразна, немов сновида, у кучерявих пасмах диму з катерів, поміж лісу щогл і незграбного накопичення барж, цеглою і піском навантажених. Яскраве соняшне проміння грало на білих вітрилах шкун і на димарях пароплавів. Червоний порон повагом сунувся то вперед то назад.

— Таточку, чому ми не багаті?

— Сила людей ще бідніші за нас, Еллі... Хіба ти дужче любила б татка, якби він був багатий?

— Авжеж.

Сетчер засміявся.

— Побачимо, може це й станеться колись... А як би тобі сподобалась фірма «Едвард Сетчер і Ко присяжні рахівники»?

Еллен зірвалася з місця.

— Гляньте, який корабель! Таким кораблем і я хотіла б їхати.

— Це *Арабик*, — прорипів біля них чийсь голос.

— Справді? — перепитав Сетчер.

— Еге. Найкращий на морі корабель, сер, — з запалом мовив чоловік у благенькому одягу та з рипучим голосом, що сидів біля них на лавці. Кепка із зламаним лякованим козирком була низько насунена на невеличке знеможене обличчя. Від нього тхнуло віскі. Еге, сер, це — *Арабик*.

— Дуже добрий пароплав.

— Один із найбільших у світі, сер. Я плавав на багатьох — і на *Меджестік* і на *Тьютонік*, сер, — теж хороші пароплави, але трохи

гірші за цей. Тридцять років працював я офіціантом, а тепер, на старість, мене викинули.

— Всім нам часом не щастить.

— А декому й завжди, сер. Я вважав би себе щасливим, якби міг вернутися додому. Тут не місце старим, а тільки молодим і дужим. — Він простяг скручену від подагри руку й показав на статую Волі.

— Гляньте, адже вона дивиться в бік Англії.

— Тату, ходімо звідси, мені не подобається цей чоловік, — пошепки сказала Еллен на вухо батькові.

— Гаразд, підемо подивимось на морських левів. Бувайте здорові.

— Чи не дасте ви мені на чашку кави, сер? Я зовсім вибився з грошей.

Сетчер поклав десять центів на брудну, вузлувату руку.

— А леж, татку, мама казала ніколи не відповідати людям, а якщо вони чіпляються з розмовами на вулиці, то кликати полісмена або тікати щодоуху, бо це все ті жахливі крадії дітей.

— Мене ніхто не вкраде, Еллі. Крадуть тільки маленьких дівчаток.

— Коли я зросту, то чи можна мені буде отак розмовляти з незнайомими людьми на вулиці?

— Ні, люба, звичайно, ні.

— А якби я була хлопчиком, тоді б можна?

— А певно.

Перед Акваріумом вони спинилися на мить, щоб глянути ще раз на затоку. Просто над ними зносився над поронами й баржами океанський пароплав, з буксирами, а катер поперед нього окутував йому прову білим димом. Кигикаючи, кружляли чайки. Сонце кремовим одсвітом обарвило верхні палуби та величезний, жовтий з чорним дашком, димар. Низка прапорців на передній щоглі весело майоріла не тлі аспідного неба.

— А певно багато людей приїхало із-за кордону цим пароплавом. Адже так, тату?

— Глянь сама. На палубах аж чорно від людей.

Простуючи П'ятдесят Третьою вулицею від Східньої Ріки, Бед Корнінг спинився перед купою вугілля на тротуарі. По той бік купи стояла сивоволоса жінка з мережаними торочками на блюзці та з величезною рожевою камеєю на високих грудях. Вона скинула поглядом на неголене підборіддя Бедове і на грубі руки, що звисали з обідраних рукавів жакета. Тоді Бед учув власний голос.

— Може вам треба віднести вугілля, пані?

Він переступив з ноги на ногу.

— Еге, я саме це й думаю, — мовила надтріснутим голосом жінка. — Цей негідник угляр залишив тут уранці вугілля, сказавши що перенесе його, та й повіявся десь. Певно напився. Тільки не знаю, чи можна на вас звіритися й пустити в хату?

— Я з півночі, пані, — прожебонів Бед.

— Звідки саме?

— З Куперставна.

— Гм... А я з Беффало. У цьому місті всі люди не знати звідкіля... Може ви й злодій, але що ж поробити, треба ж попереносити вугілля. Ходімо, я дам вам лопату й кошика і, якщо не насмітите в сінях і в кухні, бо там саме помито підлогу... звичайно, вугілля треба привозити тоді, коли підлога чиста... ну, то я дам вам доляра.

Коли Бед приніс першу корзину, жінка поралась у кухні. Він аж заточувався, так йому паморочилася голова з голоду, але був щасливий, що, нарешті, працює, а не тиняється без кінця-краю тротуарами, переходячи вулиці та обминаючи вози й екіпажі.

— А чому ви не маєте постійної роботи, парубче? — спитала вона, коли Бед вертався задиханий з порожньою корзиною.

— Певно тому, що я не звик ще до міста, бо народивсь і зріс на фермі.

— А чому ви прийшли до цього жахливого міста?

— Бо не міг більш zostаватися на фермі.

— Це жах, що станеться з країною, коли всі дужі, молоді люди покидають ферми й подадуться до міст.

— Я гадав, що дістану собі роботу вантажником, пані, але в доках не беруть людей. Залюбки пішов би матросом, але ніхто не хоче брати новака... І вже два дні не їв...

— Який жах! Чого ж ви, сердего, не вдалися десь до місії, або що?

Коли Бед востаннє приніс вугілля, він побачив на столі таріль холодного м'яса, пів буханця черствого хліба й склянку молока, що вже почало скисати. Почав похапцем їсти, ледве пережовуючи, а решту черствого хліба поклав до кишені.

— Ну, як вам сніданок?

— Дуже дякую, пані, — мовив він з повним ротом.

— Гарзд. Тепер можете йти, дякую вам. — Вона поклала двадцять п'ять центів йому на долоню. Бед глипнув на монету.

— Алеж, пані, ви казали, що дасте мені доляра.

— Зовсім не казала такого... Теж, надумали... Якщо не підете зараз звідси, гукну на чоловіка. А то вдамся й до поліції!..

Не промовивши й слова, Бед поклав гроші в кишеню й почалавав із кухні. Зачиняючи за собою двері вчув, як жінка, сердито мовила:

— Яка невдячність!

Шлунок йому схопив корч. Він знову повернув на схід і простував довгим кварталом до річки, міцно стиснувши кулаками ребра. Боявся, що почне блювати. Буде зле, якщо знепритомнію. Діставшись до кінця вулиці, ліг на купі сірої жорстви біля пристані. Із броварні, що гула нещодамік, линули нудні й солодкі пахощі хмелю. Сонце полум'ям горіло на вікнах фабрики на Лонг Айленді, спалахувало в ілюмінаторах буксирів, лягало кучерявими золотими й жовтогарячими стрічками на прудку зеленкувато-брунатну воду, мерехтіло на вигнутих вітрилах шкуни, що поволі пливла вгору течією до Пекельної Брами. Біль всередині ушух. Щось полум'янисте й блискуче, немов цей захід сонця, розливалось йому тілом. Він сів. Як добре, що я втримав обід у собі.

Світанком на палубі холодно й вогко. Якщо торкнутися бильців, то вони мокрі. Брунатна вода гавані, що тхне вмивальником, м'яко шелестить об боки корабля. Матроси розкривають люки. Гуркочуть ланцюги, стукотить паровий коливорот, де високий чоловік у синьому халаті стоїть поміж хмар пари, що, немов мокрим рушником огортає обличчя.

— Мамусю, сьогодні справді Четверте Липня?

Мати міцно стискає йому руку й веде вниз до трапу в їдальню. Внизу, біля східців слуга складає багаж.

— Мамусю, сьогодні справді Четверте Липня?

— Так, любий, боюся, що так. Свято—жахливий час для приїзду. Хоч, гадаю, нас таки зустрінуть.

На ній було сіре саржове вбрання і довгий подорожній — цинамоновий серпанок, а на шиї невеличке брунатне звірятко, з червоними очима й зубами що були такі справжні зуби, а не що інше. Від її одержі тхнуло камфорою, нерозпакованими скринями, речами обгорненими в тонкий папір. В їдальні було душно, за переборкою м'яко хлипала машина. Хлопець почав куняти над чашкою гарячого молока тільки злегка пофарбованого кавою. Пролунало три дзвінка. Він злякано кинувся. Пароплав тремтів, — кава розплескувалася, дзвеніли тарілки. Тоді дужий струс, гуркіт ланцюга й поступова тиша. Мама звелася з місця й виглянула в ілюмінатор.

— Кінець-кінцем випогодиться. Сонце, певно, прогляне крізь туман. Подумай, любий, ми нарешті вдома. Ти тут народився, хлопчику.

— І сьогодні Четверте Липня?

— Це погано... А тепер, Джіммі, обіцяй мені, що підеш на палубу й будеш дуже обачним. Мама повинна спакувати речі. Обіцяй, що не вчиниш ніякої шкоди.

— Обіцяю.

Він спіткнувся об мідяний поріг курильної кімнати й розплатався на палубі, а тоді звівся, тручи голі коліна, саме вчасно, щоб побачити, як сонце розірвало шоколядні хмари й линуло червоним яскравим потоком на каламутну воду. Білі, з ластовинням на вухах (його батьки прибічники Рузвельта, тоді як мамуся обстоює Паркера) махав шовковим прапорцем, завбільшки з носовичок, до людей на жовто-білому катері.

— Бачив схід сонця? — спитав він так, ніби сонце належало йому.

— Авжеж бачив. Ще з ілюмінатора, — відказав Джіммі й пройшов повз нього, затримавши погляд на шовковому прапорці. З другого борту земля була зовсім близько. Найближче—зелений берег з деревами та широкими білими будинками з сірими дахами.

— Ну, хлопче, як ми відчуваємо себе вдома? — спитав джентлмен з обвислими вусами у костюмі з шотландського сукна.

— Це Нью-Йорк? — Джіммі показав пучкою через спокійну воду, що лисніла у соняшному світлі.

— Так, хлопче, а той берег у тумані — Менгеттен.

— А що ж це таке, сер?

— Нью-Йорк. Адже Нью-Йорк розташований на острові Менгеттен.

— То він справді на острові?

— Слухай, хлопче, і тобі не соромно не знати, що рідне твоє місто розташоване на острові?

Джентлмен у шотландському костюмі сміється, широко роззявивши рота й блискаючи золотими зубами. Джіммі стукаючи закаблуками, ходить по чардаку. Всередині йому все клекогить. Нью-Йорк на острові.

— Здається, хлопчику, ти дуже радий, що приїхав додому, — каже якась леді-південка.

— О, я такий радий, що хочу впасти й цілувати землю.

— Який чудовий вияв патріотичного почуття... Мені приємно слухати таке.

Джиммі увесь горить. Цілувати землю, цілувати землю, дзвоном гуде йому в голові. Навколо палуби.

— Оце з жовтим прапором — карантинне судно, — каже гладкий чоловік з перстнями на пальцях, розмовляючи з джентлменом у шотландському вбранні. — Ми знову попливли. Правда, швидко?

— Встигнемо саме до сніданку, американського сніданку, хорошого старосвітського сніданку.

Мама вийшла на палубу. Її цинамоновий серпанок має на вітрі.

— Ось твоє пальто, Джіммі. Нестимеш його.

— Мамусю, можна мені взяти прапорця?

— Якого прапорця?

— Шовкового, американського.

— Ні, любий, я вже його десь сховала.

— Прошу, мамусю, адже сьогодні Четверте Липня і всі з прапорцями...

— Не скигли, Джіммі. Коли мама каже не можна, вона знає, що говорить.

Пекучі сльози. Проковтнувши їх, глянув просто в очі матері.

— Джіммі, прапорець уже захищено, а мама дуже стомилася, спавуюючи валізи.

— А у Біллі Джонза є.

— Глянь, любий, а то не бачиш дечого... Он статуя Волі.

На острові стояла височенна зелена жінка в довгій, широкій сукні, звівши вгору руку.

— Що це у неї в руці?

— Це смолоскип, любий... Воля освітлює весь світ... З другого боку Говернорз Айленд Там, де дерева... А ото, дивись, Бруклінський міст... Чудовий краєвид! То все доки... ото Беттері... щогли, кораблі. А ото шпиль церкви Трійці й будинок Пуліцер...

Мукання гудків на пароплавах, червоні порони, хиткі, немов качки, збивають біле шумовиння. Катер, здригаючися, тягне баржу з цілою валкою ваговів і випускає густі пасма пари, всі однакові завбільшки, що страшенно скидаються на вату. Рука Джіммі холодна і він увесь тремтить усередині.

— Не треба так хвилюватися, любий. Піди вниз і подивися, чи мама не забула чого в каюті.

Смуга води поміж пристанню і пароплавом, уся вкритга трісками, коробочками, помаранчовими шкоринками, листям капусти, дедалі вужчає. На сонці вилискують мідяні труби оркестри. Білі капелюхи, червоні, спітнілі обличчя. Грають Янкі Дудль.

— Це вони зустрічають посла. Пригадуєш, того високого джентлмена, що ніколи не виходив з кабінети?

Донизу похилою східнею, намагаючися не бігти.

«Yankee Doodle went to town... Блискучі чорні обличчя, білі емалеві очі, білі емалеві зуби. «Еге, пані, авжеж пані... Stucka feather in his hat, an called it masagoni... «Ми маємо перепустку до порту». Синій урядовець з митниці вклоняється низько, показуючи лисину на голові... Tumte boomboom бум, бум, бум... cakes and sugar sandy...

— Ось тітка Емілі й усі... Люба, як добре, що ти приїхала.

— Голубонько, я тут з шостої години!

— Алеж як він виріс!

Ясні сукні, блиск брошок, обличчя схиляються до Джіммі. Пахощі троянд і дядькової сигари.

— Справжній тобі маленький чоловік! А ну йди сюди, малий, дай погляну на тебе.

— До побачення, місис Герф. Якщо будете коли в наших краях... Джіммі, я не бачу, щоб ти цілував землю, хлопче!

— Ой, який він старосвітський! Яка старосвітська дитина!

Кеб тхне пліснявою. Він гуркотить і гойдається на широкому авеню, збиваючи куряву. Труситься на брукованих улицах, повних кислого духу та злих верескливих дітей. А чемодани весь час риплять і підстрибують на покрівлі кеба.

— Мамусю любя, вам не здається, що покрівля ось-ось провалиться?

— Ні, дитинко. — Вона сміється, схиливши голову на плече. Щоки їй порожевіли, а очі так і грають під цинамоновим серпанком.

— Ой, мамусю! — Джіммі підводиться й цілує її в підборіддя. Яка сила людей, мамусю.

— Це тому, що сьогодні Четверте Липня.

— А що робить цей чоловік?

— Боюся, любий, що п'є.

На невеличкому підвищенні прибраному прапорами якийсь сивобородий чоловік з червоною пов'язкою на руді виголошує промову.

— Це промовець. Він читає Деклярацію Незалежності.

— Навіщо?

— Бо сьогодні Четверте Липня.

Бух! Це хлопавка.

— Цей поганий хлопчисько міг налякати коня... Четверте Липня, любий, це день незалежності, підписаної року 1776-го під час війни й революції. У цю війну забито мого прадіда Гарленда.

Над головами прогуркотів смішний маленький поїзд з зеленим паровиком.

— А це повітряна залізниця... а ото Двадцять Третя вулиця й будинок-прас.

Кеб прикро повертає на осяяний сонцем майдан, що тхне асфальтом і юрбою та спинається перед високими дверима. Негри з мідяними гудзиками вибігають їм назустріч.

— А це готель на П'ятій Авеню.

Морозиво у дяді Джеффа. На піднебенні відчувається холодний, солодкий, персиковий смак. Чудно, що й після того, як зсядеш з па-

роплава, здається, ніби все ще їдеш. Сині брили присмерку розпускаються на чотирикутніх улицах міста. У блакитному сутінку яскраво спалахують ракети, падають барвисті кулі, горять бенгальські вогні. Дядя Джефф прикріплює вогненні колеса до деревини за надвірними дверима й запалює їх сигарою. Римські свічки треба держати міцно «Добре держи та одвертай обличчя, хлопче». Жар, гуркіт і тріскот у руках, плавають яйцюваті кулі червоні, жовті, зелені. Тхне порохом і паленим папером. На галасливій блискучій улиці дзвонить дзвоник, дзвонить ближче, дзвонить частіше. Копита коней, що їх хльоскають бичем, викресують іскри з каміння. Повз них з гуркотом проїздить пожежна машина й повертає за ріжок, червона, димна, мідяна. «Певно на Бродвей». Потім везуть розсувну драбину і мчать рисаки брандмайстра. А тоді дзеленчить карета швидкої допомоги. «Хтось попикся».

Скринька порожня. Деревний порох і тирса залазять під нігті, коли лапаєш всередині. Еге порожня, але ні, в ній є ще кілька дерев'яних пожежних машин на коліщатах. Справжнісінькі пожежні машини. «Може пустимо їх, дядю Джеффе? Вони найкращі з усього, дядю Джеффе. В них є пістони й вони з дзичанням котяться рівним асфальтом улиці, лишаячи по собі іскрястий вогнений хвіст і дим, немов справжні пожежні машини.

Ліг наліжку у чужій кімнаті. Очі горять, а ноги ниють. «Тобі боляче, любий?»— спитала, вкладаючи його, мама, схилившись над ним у блискучій шовковій сукні з довгими рукавами.

— Мамусю, що це за чорненька плямочка в тебе на обличчі?

— Це?— вона засміялась, а намісто на шиї задзеленьчало стиха. — Це щоб мама виглядала краще.

Він лежав сам, здавлений високими нашорошеними гардеробами й шафами. Зовні линули вигуки й стукіт колес, часом музика далекої оркестри. Ноги йому боліли так, немов би відпадали, а коли заплющував очі, то летів крізь полум'янисту темряву на червоній пожежній машині, що виригала вогонь та іскри та барвисті кулі з свого шипучого хвоста.

Липнєве сонце проглядало крізь щілини старих віконниць у контору. Гес Мак-Нілл сидів у моррісовському фотелі, поставивши милиці між колін. Обличчя йому стало бліде й одутле після місяців у шпиталі. Неллі, в солом'яному брилику з червоними маками, погойдувалась у кріслі-гойдальці біля писемного столу.

— Краще сядь біля мене, Неллі. Адвокатові може не сподобатись, коли він побачить тебе біля свого столу.

Зморщивши носа, вона звелася з місця.

— Гесе, ти якийсь на смерть переляканий.

— Перелякалась би й ти, як би потрапила до залізничного лікаря, що вистукував і вислухував мене немов арештавта, а лікар-єврей, що привів цей адвокат, сказав, ніби я цілком непрацездатний. Проте, на мою думку, він бреше.

— Гесе, роби те, що я казатиму тобі. Тримай язика за зубами, а хай за тебе говорять інші.

— Та я й слова не скажу.

Стоячи біля його стільця, Неллі почала гладити йому кучеряве волосся, що звисло на чоло.

— А гарно, Неллі, опинитися знову дома. Ти будеш варити й усе таке інше.

Він оповив їй рукою стан і пригорнув до себе.

— Ну, а якби я не схотіла цього робити?

— Не знаю, це б мені не сподобалось... Якщо ми не одержимо цих грошей, то й не викрутимося.

— Тато допоможе нам, як робив це раніше.

— Сподіваюся, що не буду все своє життя хорити.

Увійшов Джордж Болдвін, брязнувши скляними дверима. Постояв якусь мить, засунувши в кишені руки, дивлячися на подружжя. Тоді промовив, спокійно посміхаючися:

— Все гаразд. Тільки підпишіть папірця, що не будете вимагати нічого більше, й вірчий залізниці дасть мені чека на дванадцять з половиною тисяч. Це сума, що ми, кінець-кінцем, на ній погодилися.

— Дванадцять тисяч,—охнув Гес.—Дванадцять з половиною тисяч! Зачекайте хвилиночку... Подержте мої милиці, а я піду щоб мене ще раз переїхали... А ну, хай но розповім про це Мак Джіллкедді. Старий пройдисвіт одразу ж киветься під вантажний поїзд... Слухайте, містере Болдвін, сер... — Гес звівся з місця. — Ви велика людина... Правда, Неллі?

— А певно.

Болдвін уникав дивитись їй у вічі. Його перейняло хвилюванням і руки й ноги йому обм'якли й затремтіли.

— Знаєте, що ми зробимо, — провадив Гес. — Візьмемо кеба та поїдемо до старого Мак Джіллкедді й перекилимо яку чарчину в окремому кабінеті... Частую я, мені таки слід трохи випити, щоб розвеселитися. Ходім, Неллі.

— Мені дуже хотілось би піти з вами, — мовив Болдвін, — але боюся, що не зможу. Страшенно зайнятий ці дні. Та поки підете, підпишіть мені цього папірця, а я завтра одержу для вас чека... Треба підписати тут... і тут.

Мак-Нілл пошкандибав до столу й схилився над паперами. Болдвін почував, що Неллі намагається подати йому знак, але уперто не підводив очей. Коли вони пішли, він побачив на ріжку стола її гаманець, невеличкий шкур'яний гаманець з випаленими на ньому квіточками. Тоді постукало в скляні двері. Він одчинив.

— Чому ти не дивився на мене? — пошепки, задихано, спитала вона.

— Як міг я при чоловікові? — він простяг їй гаманця.

Оповивши йому рукою шию, Неллі міцно поцілувала його в уста.

— Що ж нам робити? Прийги сьогодні над вечір? Гес знову нап'ється, як п'є всі ці дні, вийшовши із шпиталю.

— Ні. Я не можу, Неллі... Справи... Справи... Страшенно обтяжений справами.

— А, то у тебе справи... Ну, то я дам тобі спокій. — Вона гуркнула дверима.

Болдвін сів до столу й почав кусати собі суглоби на руках, зовсім не бачучи на столі паперів, хоч і дивився на них. — Треба покласти цьому край, — промовив голосно, зводячись на ноги. Почав ходити туди й сюди по вузькому кабінетові, поглядаючи на полиці з правничими книжками, на календар з копією джібсонівської «Дівчини» на телефон і на курні квадрати соняшного світла на стіні. Подивився на годинник. Саме час снідати. Провівши долонею по лобі, наблизився до телефона.

— Дванадцять тридцять сім... Містер Сенборн? Слухайте, Філю, що як я зайду по вас і ми поснідаємо разом? Хочете вийти саме тепер? Звичайно... А знаєте, Філю, я добився таки відшкодування молочникові. Задоволений, мов чорт. З приводу цього хочу почастувати вас сніданком. Поки будьте...

Посміхаючись, одійшов од телефону, взяв з гака капелюх, дбайливо одяг його на голову перед люстерком над вішалкою й хапливо вийшов на сходи. На площадці внизу зустрів містера Емері з фірми «Емері й Емері» що їхня контора містилася на першому поверсі.

— Галло, містере Болдвін, як справи? — спитав містер Емері з фірми «Емері й Емері.»

Це був пласковидий чоловік з сивим волоссям і бровами та клинкуватими щелепами, що випиналися вперед.

— Дуже добре, сер, дуже добре.

— Мені казали, що вам, пощастило... Якась там справа з Центральною Нью-Йоркською залізницею.

— О, ми з Сімзбері уладнали це без суду.

— Гм, — озвався містер Емері з фірми «Емері й Емері».

А як вони саме виходили на вулицю, містер Емері зненацька спитав.

— Може б ви завітали до нас та пообідали разом зо мною й моєю дружиною?

— Я... що ж... залюбки.

— Я люблю часом посидіти з молодшими колегами... Я напишу вам про це кілька слів... Яюсь увечорі на тому тижні... Матимемо нагоду трохи погомоніти.

Болдвін стис синю руку в сліпучій, накрохмаленій манжеті й повернув униз по Майден Лейн весело й моторно пропихаючись крізь густий полудневий натовп. На Пірстріт здерся сходами чорного ганку, де тхнуло підгорілою кавою й постукав у скляні двері.

— Увійдіть, — обізвався чийсь бас. Смуглявий, худий чоловік без піджака, вийшов йому на зустріч.

— Здорові, Джорджі, я гадав, що ви ніколи вже не прийдете. Голодний, як вовк.

— Слухайте, Філю, я хочу почастувати вас таким сніданком, якого ви ще зроду не їли.

— Я саме й чекав на нього.

Філь Сендборн одяг піджака, витрусив попіл із люльки на краєчок рисівного столу й гукнув у темну глибіню контори.

— Я іду їсти, містер Спекер!

— Гаразд, ідіть, — обізвався козячий тремгливий голос.

— А як живе старий? — спитав Болдвін, коли вони виходили в двері,

— Старий Спекер? Йому вже зовсім паралізувало ноги... Сердешний кілька років так терпить. Слово чести, Джорджі, я дуже шкодував би якби старому сердезі щось сталося... Він єдина чесна людина на весь Нью-Йорк, та ще й має голову на плечах.

— Щось не багато він здобув тією головою, — зауважив Болдвін.

— Ще може здобути... безперечно, може... Якби ви тільки побачили його рисунки крицевих будинків. Він переконаний, що у майбутньому всі небосяги будуватимуть із скла і криці. Ми нещодавно робили спроби з скляною черепацею... Деякі його пляни такі, що з подиву, аж очі вилазять... Він шукав десь слова якогось римського імператора, що застав Рим цегляним, а залишив його мармуровим. А сам говорить, що застав Нью-Йорк цегляним, а залишить його крицевим... крицевим і скляним. Я покажу вам його проєкти перебудування міста. Якась шалена фантазія!

Вони вмостилися на м'якій канапі в куточку ресторана, де пахло печенюю й біфстексом. Сендборн простяг під столом ноги.

— Розкішно! — мовив він.

— Ми замовимо коктейль, Філю, — сказав Болдвін, роздивляючись меню. — А знаєте, Філю, тяжко тільки перші п'ять років.

— Вам не доводиться турбуватися Джорджі, ви з тих, кому щастить... А я, немов той дрючок, що застряв у муляці.

— Чому? Алеж ви, як рисовник, завжди матимете роботу.

— Мушу визнати, що не дуже цікава перспектива звікувати вік, уткнувшись животом у краєчок рисовного стола. Ні.

— Алеж Спекер і Сендборн можуть стати колись відомою фірмою.

— До того часу, поки люди літатимуть скрізь машинами, ми з вами лежатимемо у сірій землі.

— Буває ж, що щастить.

— Щастить, та не всім.

Вони випили Мартіні й почали їсти устриці.

— Цікаво, чи правда, що устриці стають шкур'яними в шлунку, якщо їх запивати алькоголем.

— Хто його зна... А до речі, Філю, як ваші справи з тією маленькою стенографісткою, що ви мені про неї розповідали?

— Я страшенно витрачаюся на цю дівчину, з усілякими тими частуваннями й театрами. Вона доведе мене до злиднів... Слово чести! Ви розумний хлопець, Джорджі, що тримаєтеся осторонь од жінок.

— Можливо — поволі вимовив Болдвін і виплюнув маслинову кісточку в кулак.

Перше, що вони вчули, був тремтливий свист. Він долинув з вагонетки насупроти поровної пристані. Невеличкий хлопчик з гурту імігрантів, що затрималися на березі, побіг до вагонетки.

— Воно скидається на паровик і повнісіньке горіхів, — верещав він, бігцем вертаючися назад.

— Падрайку, стій тут.

— А оце станція повітряної залізниці «Південний Порон», — провадив Тім Галлоран, що вийшов зустрічати їх. — Туди, вгору, парк Беттері, Бовлінг Грін, Волл Стріт і діловий район... Ходімо, Пад-райку, дядько Тімоті повезе тебе повітряною залізницею на Дев'яту Авеню.

На пристані зосталося тільки троє: стара жінка, з синьою хустинкою на голові, молодиця в яскравочерноній шалі, що стояла з другого краю мотузкою обв'язаної скрині, пооббиваної мідяними цвяшками і старий дід з зеленкуватим віхтем бороли та худим обличчям, зморщеним немов коріння сухого дуба. Стара жінка голосила з сльозми на очах: «Dove andiamo Madonna mia, Madonna mia?» Молода жінка розгорнула листа й дивилася на кучеряві літери. Зненацька нахилилася до старого. «Non posso leggere», промовила, даючи йому листа. Той стис руки й замотав головою, безугаву говорячи щось, чого вона не могла зрозуміти. Знизавши плечима, жінка посміхнулась і пішла назад до скрині. Засмаглий сіцілієць розмовляв із старою. Схопив за мотуз скриню й перетяг її через улицю до фургону з білим конем. Обидві жінки пішли слідом за скринєю. Сіцілієць простяг руку молодій жінці. Стара все ще голосячи й бурмочучи, насилу здерлася на задок фургону. Нахилиючися читати листа, сіцілієць штовхнув плечем молоду жінку. Та випросталася. «Гаразд», — мовив він. Тоді, беручи віжки з спини коня повернувся назад до старої. «Cingue le due», — вигукнув він. — «Гаразд!»

IV. КОЛІЯ

Гуркіт стишувався, завмирав. Вздовж усього поїзда заклацали буфери. Чоловік зіскочив на колію. Так закоцюб, що не міг поворухнутися. Ніч була чорна, як дьоготь. Дуже поволі поповз, тоді зіпнувся навколійки й нарешті звівся на ноги й сперся, задихано, об вантажний вагон. Тіло було якесь чуже, м'язи здавалися розчавленою дерев'яною масою, кістки немов розламувалися. Ліхтар засліпив йому очі.

— Мерщій забирайтеся звідси! Шляхи йдуть саме обходом.

— Скажіть, товаришу, це Нью-Йорк?

— Він самісінький, хай йому лиха година! Ідіть за моїм містарем, то вийдете до набережної.

Він ледве волік ноги. Спотикався на дові, мерехтливі залізничні вилки й на перехрестя колій. Перечепився на сигнальний дріт і впав. Кінець-кінцем сів край пристані, схиливши голову на руки. Вода тихо хлюпотіла, набігаючи на палі, немов би десь недалеко хлепав пес. Вийнявши з кишені газету, він розорнув скибку хліба й шматок жилявого м'яса. Почав їсти, жуєючи доти, поки вистачило слини в роті. Тоді нетвердо зіпнувся на ноги, скинув крихти з колін і озирнувся навколо. На південному обрії позмуре небо над колією заливала жовтогаряча заграва.

— Білий, Веселий шлях, — голосно прозрипів він. — Білий, Веселий шлях!

У посмуговане від дощу вікно Джіммі Герф стежив за балконами парасолів, що поволі текли Бродвеєм. Хтось постукав у двері.

— Увійдіть, — промовив Джіммі, але, побачивши, що офіціант якийсь інший, а не Пат, одвернувся до вікна. Офіціант включив світло. Джіммі побачив його відбиток у віконному склі — худий чоловік з щетинкуватим стриженим волоссям, що держав одною рукою тацу з срібними судками, розставленими так, що вони нагадували

церковні бані. Важко дихаючи, він увійшов до кімнати, тягнучи вільною рукою складаний столик. Одним махом розкривши столика, поставив на ньому тацу й накрив круглий стіл скатертиною. Від нього йшов масний кухенний дух. Джіммі почекав, поки він піде, а тоді обійшов навколо столу, розкриваючи судки. Суп із чимсь дрібним, зеленим, смажена телятина, картопляне пюре, терті буряки, шпінат, але жадного десерта.

— Мамусю! — гукнув він.

— Що, любий? — долинула квота відповідь крізь зачинені двері.

— Мамусю, обід на столі.

— Їж, дитинко, я незабаром прийду.

— Але мені не хочеться починати без тебе, мамо!

Ще раз обійшов навколо столу, пересуваючи рівніше ножі й виделки. Перекинув собі серветку через руку. Метрдотель ресторану Дельмоніко готує стіл для Гростарку, сліпого богемського короля, принца Генріха Мореполавця та...

— Мамусю, ким ти хочеш бути, Марією королевою шотландською чи леді Джейн Грей?

— Їм обом одтяли голови, серденько... я зовсім не хочу, щоб мені одтяли голову...

Мати була в рожевій сукні. Коли вона відчинила двері, з опочивальні повіяло збляклими пахощами одекольту й ліків, що здавалося, тяглися за її довгими, мереживом облямованими рукавами. Вона напудрувалася трохи більше ніж слід, але її волосся, чудове каштанове волосся, було зачісане надзвичайно гарно. Вони сіли одне проти одного. Мати посунула йому таріль супу, держачи її двома білими, з синіми жилками, руками.

Джиммі з'їв суп, водянкуватий і не досить гарячий.

— О, я й забула про крутони, любий.

— Мамусю, мамо, чому ти не їси суцу?

— Щось мені не смакує він сьогодні. Може тому, що болить голова. Хоч, це, зрештою, байдуже.

— А може ти хочеш бути Клеопатрою? Вона мала чудовий апетит, і, немов слухняна дівчинка, їла все, що їй давали.

— Навіть перли... Кляла перлину в склянку з оцетом і випивала її... — голос матері тремтів. Вона простягла до нього через стіл руку. Джіммі, немов дорослий, погладив її й посміхнувся.

— Тільки ти і я, Джіммі, дитинко... Серденько, чи ти завжди любитимеш маму?

— Мамусю, любя, що з тобою?

— О, нічого! Я так чудно почуваю себе сьогодні... Мені так надокучило завжди хоріти.

— Але після операції...

— Еге, після операції... Любий, на підвіконні у ванній кімнаті є свіже масло в папері... я покладу його трохи до буряків, якщо ти принесеш... Боюся, що знов доведеться скаржитися на погану їжу. Телятина не свіжа. Щоб ми ще не занедужали від неї.

Джиммі побіг через материну кімнату до невеличкого передпокою, де тхнуло камфорою й шовковим одягом, розкладеним на стільцях.

Червона гумова рурка душі хитнулася йому перед обличчям, коли він одчинив двері до ванної кімнати. Від духу ліків йому боляче стисло ребра. Штовхнув вікно за ванною. Підвіконня було брудне, а на тарілці, що нею накрито масло, осіли пухнаті плями кіптяви. Постояв якесь мить, дивлячись у колодязь двору, дихаючи ротом, щоб не чути духу вугільного газу, що йшов од груби. Внизу висунулась у вікно покоївка у білому чепці, розмовляючи з грубником, що стояв, дивлячися вгору схрестивши на грудях голі, брудні руки. Джіммі намагався почути, про що вони говорять. Бути таким брудним і цілісний день підкидати вугілля, що вкриває чорним порошком волосся і руки аж до самих плечей.

— Джіммі!

— Іду, мамо! — Весь зашарівшись, зачинив вікно й попростував до їдальні, намагаючися йти якнайповільніше, щоб зник рум'янець на обличчі.

— Знову замріявся, Джіммі? Маленький мій мрійнику!

Поклавши масло біля материної тарілки, він сів.

— Їж швидше телятину, поки ще тепла. А чому ти не візьмеш трохи гірчиці? Це надає смаку.

Гірчиця опекла йому язика, видавила сльози на очах.

— Надто міцна? — сміючися спитала мати. — Мусиш при звичаюватися до міцного. — Йому подобалося все гостре на смак.

— Кому, мамо?

— Тому, кого я дуже любила...

Вони сиділи мовчки. Джіммі чув, як йому ворухаться щелепи. Крізь зачинені вікна часом уривчасто ливув гуркіт екіпажів і трамваїв. У трубах парового опалення стукотіло й сичало. Внизу, в колодязі двору, грубник з брудними по плечі руками, говорив млявим ротом якісь слова до покоївки в накрохмаленому чепці — брудні слова. Гірчиця кольору...

— Дитинко, про що ти думаєш?

— Ні про що, мамо.

— Поміж нас не повинно бути таємниць, любий. Не забувай, що єдина на світі радість твоєї матері — ти.

— Я думав, чи цікаво бути тюленем, невеличким тюленем у гавані?

— На мою думку, дуже холодно.

— Ні, тюлені не відчують холоду... Їх захищає шар товщу, отож їм тепло навіть на крижині. А, певно, дуже втішно плавати в морі, де тобі заманеться. Вони не спиняючися пропливають тисячі миль.

— Алеж я мандрувала, не спиняючися тисячі миль, а так само й ти.

— Коли?

— А коли ми їздили за кордон і верталися назад. — Вона, сміючися, глянула блискучими очима на нього.

— Алеж то пароплавом.

— А коли ми пливли на *Марії Стюарт*...

— О, розкажи мені про це, мамусю.

Постукано в двері. — Увійдіть. — Просунулася стрижена голова офіціанта.

— Можна прибирати, пані?

— Так. І принесіть компоту. Сьогодні дуже несмачний обід.

Офіціант одсапуючися збирав тарілки на тацу. — Дуже шкода, пані, — просопів він.

— Ну, звичайно, ви не винні в цьому... Чого ти хочеш, Джиммі?

— Можна мені меренг-глясе?

— Якщо будеш слухатися — можна.

— Буду! — верескнув Джиммі.

— Любий, не можна так кричати при столі.

— Алеж тут немає нікого, окрім нас. Ура, меренг-глясе!

— Джемзе, джентлмен мусить завжди поводитись однаково, чи то у власній оселі, а чи в нетрях Африки.

— А я хотів би, щоб ми оце опинилися в нетрях Африки.

— Я б там боялася, любий.

— Я закричав би так, що порозбігались би всі леви й тигри...
Справді.

Вернувся офіціант з двома тарілками на таці. — Шкода, пані, але меренг-глясе вже немає. Я приніс натомість молодому джентлменові шоколадного морозива.

— Ой, мамо!

— Нічого, любий. Морозиво теж дуже смачне. Ти з'їж його, а тоді побіжиш і купиш собі якихось ласощів.

— Добре.

— Тільки не їж надто похапливо, а то застудиш собі горло.

— Я вже з'їв.

— Ти просто проковтнув його, маленький негіднику. Одягни калози, серденько.

— Алеж дощу нема.

— Роби, дитинко так, як каже мама... І, будь ласка, не барися довго. Обіцяй, що швидко вернешся. Мама зле відчуває себе сьогодні й дуже нервується, коли ти на вулиці. Там стільки всяких жахливих небезпек...

Джиммі сів, щоб одягти калози. Саме натягував їх на закаблуки, як мати винесла доляра. Оповивши йому шию рукою, у довгому шовковому рукаві, заплакала.

— Ой, дитинко моя!

— Мамусю, ну, не треба! — Він міцно пригорнувся до неї. Почував під рукою кісточку її корсета. — Я вернуся за мить, за коротюсіньку мить!

На сходах, де мідяні палиці підтримували темночервоний килим, щоб він щільно лежав на приступках, Джиммі скинув калози й сховав їх у кишені непромокального пальто. Високо звівши голову, проскочив крізь павутиння благальних поглядів хлопчаків-посланців, що сиділи на лавці перед конторкою. — Ідете прогулятися? — спитав найменший, білявий хлопчак. Джиммі поважно хитнув головою, прослизнув повз блискучі гудзики швайцара й опинився на Бродвеї, повному брязкоту, тупотіння й облич, що на них падали тіневі машкари, коли вони випливали з плям світла від вітрин і дугових ліхтарів. Пішов мерщій угору до центру, проминув готель Ансонію.

У дверях стояв похмурий чорнобровий чоловік з сигарою в роті, можливо крадій дітей. Хоч ні, в Ансонії, так само, як і в їхньому готелі живуть хороші люди. Далі телеграфна контора, бакалійні крамниці, фарбарня й китайська пральня з гострим, таємничим, вогким духом. Джиммі надав ходи, китайці страшенно крадуть дітей. Підкови. Пройшов чоловік з бідоном гасу, зачепивши його брудним рукавом. Дух поту й гасу. Може це палій? Думка про палія пройняла холодом. Пожежа. Пожежа.

Кондиторська Гюлера. Принадний затишний дух печива перемішаний з духом ніклю та чисто вимитого мармуру коло порогу, а з-за ґрат поїд вікнами чути теплі пахощі вареної шоколяди. Чорні й жовтогарячі фестони з паперу. Джиммі хотів уже ввійти, але згадав, що в Дзеркальній кондиторській на два квартали далі, разом з рештою грошей, дають маленького срібного паровика або автомобіля. Треба поспішати. На коліщатках було б куди швидше. На коліщатках можна втекти від бандитів, хуліганів, грабіжників, одстрілюючися через плече з довгого пістоля. Бух! Один упав... найголовніший... Бух! Упав другий. Ці коліщатка не абиякі, вони зачаровані. Дззз! По цегляних стінах будинків через покрівлі, через високі димарі, через будинок-прас, через поперечини Бруклінського мосту...

Дзеркальна кондиторська. Тепер він увиходить не вагаючися. Стоїть біля прилавку, чекаючи поки відпустять того, що прийшов раніше.

— Дайте, будь ласка, фунт мішаних шоколядних цукерок на шістдесят сентів,— тарабанить він.

Продавниця білява, трохи косоока, незадоволено дивиться на нього, не відповідаючи.

— Будь ласка, відпустіть мене, я поспішаю.

— Добре, чекайте черги,— гарикає вона.

Він кліпаючи очима, дивиться на неї. Обличчя йому пашисть. Вона ткнула йому загорненого коробочка, з чеком на ньому.— Платить до каси.— Я зовсім не буду плакати. Касирка невеличка й сива. Вона бере у нього доляра крізь малесенькі дверцята, що дуже скидаються на дверцята, що ними впускають і випускають звірята у відділі дрібних ссавців. Каса весело тріскотить, радіючи з одержаних грошей. Двадцять п'ять сентів, десять, п'ять і невеличка чашечка, хіба це сорок сентів? І замість паровика або автомобіля тільки чашечка. Зібравши гроші, він залишив чашечку і з коробочком під пахвою мерщій подався геть. Мама скаже, що я надто довго ходив. Іде додому, дивлячися просто поперед себе, ще й досі почувуючи образу від брутального поводження білявої продавниці.

— Ходили купувати ласощів? — спитав ясноволосий хлопчик-посланець.

— Приходьте пізніш, я дам і вам,— пошепки мовив Джиммі, проходячи повз нього. Мідяні палиці дзвеніли, коли він, збігаючи нагору, зачіпав їх ногами. Біля дверей шоколядного кольору, з позначеним на ньому білими емалевими цифрами числом 503, він згадав про калоші. Поклавши додолу цукерки, одяг їх на мокрі черевики. На щастя мамуся не чекає на нього в одчинених дверях. Може вона бачила у вікно, як він ішов.

— Мамо! — В їдальні її не було. Його перейняв страх. Певно, вона пішла, зникла. — Мамо!

— Іди сюди, любий, — кволо долинув її голос із опочивальні.

Скинувши пальто й капелюха, він вбіг до неї. — Що тобі, мамо?

— Нічого, серденько... Просто, болить голова, і болить жахливо... Намочи хусточку в одекольоні й приклади мені до чола. Тільки обережно, любий, щоб не капнути мені в очі, як минулого разу.

Вона лежала на ліжку в небесно-блакитній вовняній капоті. Обличчя їй було синювато бліде. Шовкову рожеву сукню кинула на стілець, корсет з рожевим шнурком упав додолу. Джиммі обережно поклав їй на лоба мокру хусточку. Дух одекольону закрутив йому в носі, коли він схилився над нею.

— Так добре, — кволо мовила вона. — Любий, подзвони до тітки Емілі, Ріверсайд, 2466 і попроси її прийти, якщо вона зможе, сьогодні до мене. Я хочу сказати їй... Ой, голова мені як не трісне.

Коли він наблизився до телефону, серце йому калатало несамотовито, а сльози зрошували очі. Голос тітки Емілі долинув якось несподівано швидко.

— Тітко Емілі, мама нездужає... Хоче, щоб ви прийшли... Вона зараз прийде, мамусю любя! — вигукнув він. — Правда, добре? Зараз же й прийде. — Навшпиньках увійшов до материної кімнати, підібрав корсет, взяв сукню й сховав їх до гардероби.

— Серденько, — вчув він кволий її голос. — Повиймай шпильки мені з волосся, а то страшенно боляче... Ой, дитинко, мені здається, що голова ось-ось лусне... — Він обережно витягав шпильки з каштанового її волосся, шовковистішого від шовку.

— Ой, не треба, так боляче!

— Мамусю, я не хотів...

Тітка Емілі, тоненька у синьому макінтоші, одягненому на вечірню сукню, склавши тонкі уста в співчутливу посмішку, похапцем увійшла до кімнати. Побачила, що сестра корчиться від болю в постелі, а худенький, блідий хлопчик у кудих штанцях стоїть біля неї з повними руками шпильок.

— Що тобі, Ліль? — спитала спокійно.

— Ой, любя мені коїться щось жахливе, — задихано мовила Лілі Герф.

— Джемзе, — прикро звернулася тьотя Емілі до небожа, — іди, лягай спати. Мама потребує цілковитого спокою.

— На добраніч, мамусю, — мовив він.

Тьотя Емілі погладила його по спині.

— Не турбуйся, Джемзе, я пильнуватиму всього.

Вона пішла до телефону й тихо, але виразно, назвала число.

Коробочок з цукерками стояв на столі в їдальні. Джиммі відчув себе винним, беручи його під руку. Проходячи повз шафу з книжками, взяв том «Американської Енциклопедії» і пхнув його під другу руку. Тітка не помітила, як він прослизнув у двері. Розчинилася брама замку. По той бік чекає арабський жеребець і два вірних двораки, щоб вирядити його закордон, до вільної країни. Через двоє дверей його кімната. Вона виповнена мовчазними брилами темряви. Повер-

нув вимикач і електрика слухняно освітила кабіну шкуни *Марія Стюарт*. Гаразд, капітане, звеліть підняти якоря й керуйте до Завітряних Островів, але мене не турбуйте до світанку, я мушу переглянути деякі важливі папери. Знявши верхню одіж, одяг піжаму й прикляк навколішки біля постелі. Оченашіжеєсинанебесех...

Тоді розгорнув коробочок з цукерками й склав подушки в ногах, під лампою. Зуби його прокусили шоколяду й вгрузли в м'яку солодку начинку. Подивимось.

А перша голосна буква, перша буква всіх абеток, опріч абесінської, де вона тринадцята, або рунічної, де вона десята...

Ого, який волохатий!

АА, Ааген.

Аардварк...

Тю який смішний...

(*orycteropus capensis*) ступнеходня тварина із класи ссавців, порядку щербунів, ведеться в Африці.

Абд-ель-галім... єгипетський принц, син Мехмета Алі й білої невільниці...

Обличчя йому спалахнуло, коли він прочитав:

Королева білих невільників.

Абдомен (лат, етимологія невідома).. нижня частина тулуба поміж діяфрагмою і мискою...

Абеляр... Такі відносини поміж учителем і ученицею не тривали довго. Почуття, гарячіше ніж звичайна повага, виповнило їм серця, а необмежена можливість побачень, що давав їм каноник, бо він цілком звірявся на Абеяра, вважаючи на його вдачу й вік (тому минав, щось, сороковий рік) дала фатальні для обох наслідки... Стан Елоїзи яскраво виявляв інтимні їхні стосунки... Фульберт цілком віддався почуттю дикої помсти... удерся разом з бандою злочинців до кімнати Абеярової і задовольнив своє бажання помсти тим, що зробив жорстоку операцію Абеярові, вихолостивши його...

Абелітизм... статтеві зносини, відомі як «служба сатані»...

Абімелех I, син Гідеона, що став королем, убивши всіх своїх сімдесятеро братів, опріч Ютама, і сам вбитий при облозі Тебів.

Аборт...

Ні, руки йому стали холодні, мов крига, і його трохи нудило від сили цукерок, що він з'їв.

Абракадабра.

Він підвівсь і випив склянку води перед Абесінією, з гравюрою голих гір та Магдали, що її палять англійці.

Очі йому немов піском хто засипав. Увесь ягось закоцюб і дуже хотів спати. Глянув на свого годинника. Одинадцять годин. Зненацька його пройняв жах. А що, як мама померла? Сховав обличчя в подушку. Вона стояла над ним у білій бальовій сукні, облямованій тонким мереживом з хвилястим єдвабним шлейфом, що м'яко шарудів за спиною, і ніжною пахучою рукою гладила йому щоку. Він затремтів од ридань. Кидався на постелі, уткнувшись обличчям у зім'яту подушку. Дуже довго не вщухав. Прокинувшись побачив, що світло горить сліпуче. В кімнаті душно й повітря важке. Книжка

лежить долі, а цукерки злиплися під ним і вилізли з коробочка. Годинник спинився на годині й 45 хвилинах. Одчинивши вікно, він поклав цукерки до шухляди в столі й хотів уже загасити світло, аж тут згадав. Тремтячи з жаху, одяг халат і пантофлі й навшпіньках вийшов у темний передпокій. Прислухався біля дверей. Там розмовляли стиха. Легенько постукавши, він повернув ручку. Чиясь рука відчинила двері й Джіммі опинився віч-на-віч з високим гладенько поголеним чоловіком, у золотих окулярах. Двері до матеріної опочивальні були зачинені й перед ними стояла накрохмалена сестра-жалібниця.

— Джемзе, любий, іди знов спати й не турбуйся, — пошепки, стомлено мовила тьотя Емілі. — Мама тяжко недужа й потребує цілковитого спокою, але небезпеки нема.

— Принаймні тепер немає небезпеки, місис Мерівейл, — сказав лікар, дихаючи на свої окуляри.

— Любе малятко, — долинув голос сестри — низький, вуркотливий і бадьорий. — Він цілісіньку ніч сидів сам і непокоївсь, але не докучав нам.

— Я піду й покладу тебе в постіль, — запропонувала тьотя Емілі. — Моєму Джемзові це дуже подобається.

— Можна мені подивитися на маму, щоб я знав що з нею все гаразд? — спитав несміливо Джіммі, дивлячися на велике обличчя в окулярах.

Лікар кивнув.

— Ну, я мушу йти. О четвертій чи п'ятій годині навідаюся, щоб побачити, як справи. На добраніч, місис Мерівейл. Добраніч, міс Білінгз. Добраніч, сянку!

— Ходімо, — мовила сестра, кладучи руку на плече Джіммі. Але він викрутивсь і пішов позад неї сам.

Укутку матеріної опочивальні горіла лямпочка закрита рушником, сколотим навколо неї. З постелі линув хрипкий подих, що Джіммі й не пізнав його. Вимучене обличчя повернуте до нього, заплющені повіки якісь червоново-сині, рот перекосився на один бік. Він з півхвилини дивився на неї.

— Гаразд, тепер я піду спати, — пошепки мовив він сестрі.

Кров приголомшливо стукала йому в скронях. Не дивлячися на тітку й на сестру, він твердою ногою вийшов у двері. Тітка сказала щось. Джіммі побіг передпокоем до своєї кімнати, зачинив двері й запер їх. Тоді, стуливши кулаки, холодний та негнучкий став посеред кімнати. — Я ненавиджу їх, ненавиджу! — гукнув голосно. Потім, стримуючи сухі ридання, погасив світло й ліг поміж холодних простирадел на постіль.

— З такою торгівлею як у вас, мадам, — співуче говорив Еміль, — треба обов'язково мати помічника.

— Я знаю... я просто вбиваю себе роботою... Я знаю, — зідхаючи, відповіла мадам Ріго з свого стільця біля каси.

Еміль довго мовчав, дивлячися на шматок вестфальської шинки, що лежав на мармуровій таці біля його ліктя, а тоді несміливо мовив:

— Така жінка, як ви, мадам Ріго, така вродлива жінка ніколи не зостанеться без приятелів.

— Ah, ça... Я надто багато терпіла у свій час... Тепер уже нікому не вірю... Чоловіки егоїстичні тварини, а жінки... з жінками я просто не маю про що говорити.

— Історія і література, — почав Еміль. До крамниці увійшли чоловік і жінка. У неї було жовте волосся, а капелюх скидався на клюмбу.

— Не будь марнотратом, Біллі, — мовила вона.

— Алеж, Норо, нам треба поїсти... І в суботу я матиму гроші.

— У тебе не буде нічого, поки ти не облишиш грати на конях.

— Ну, та досить уже тобі... Візьмемо ліверної ковбаси... Холодна індича грудка теж не погана.

— Поросся, — пробуркотала жовтоволоса жінка.

— Дай мені спокій. Я візьму цього.

— Еге, сер, індича грудка чудова... Потім є смажені курчата, ще теплі... *Emile, mon ami cherchez moi un de ces petits poulets dans la cuisine.*

Мадам Ріго промовляла немов оракул, сидячи нерухомо на стільці біля каси. Чоловік обмахувався брилем з широкими крисами і картатою стрічкою.

— Душно сьогодні, — зауважила мадам Ріго.

— Еге... Слухай, Норо, а чи не поїхати нам на острів, замість того, щоб тивятися в місті.

— Тобі добре відомо, Біллі, чому ми не можемо нікуди поїхати.

— Ти тільки сердиш мене. Кажу, тобі, що в суботу я матиму гроші.

— Історія і література, — провадив Еміль, коли покупці пішли, взявши курча й залишивши мадам Ріго срібний півдолярвик, що його вона замкнула в касі... історія і література вчать нас, що є приязнь, а часом буває й любов, варта довір'я...

— Історія і література! — буркнула мадам Ріго, тихенько засміявшись, — що доброго вони нам дають?

— А хіба ви не відчуваєте себе самотньою у цьому величезному чужому місті? Все так тяжко. Жінки дивляться в кишеню, а не в серце. Я не в силі більше терпіти цього.

Широкі плечі й величезні груди мадам Ріго затрусилась од сміху. Її корсет затріскотів, коли вона, все ще сміючися, підвелася з стільця.

— Емілю, ви вродливий хлопець, і упертий, отож багато чого здобудете на світі... Але ніколи більше не дам я себе на поталу чоловікові... Надто багато терпіла... Ні, не згодна, коли б ви прийшли до мене навіть з п'ятьма тисячами доларів.

— Ви дуже жорстока жінка.

Мадам Ріго знову засміялася.

— Ходімо, ви допоможете мені замкнути крамницю.

Неділя мовчки й соняшно зависла над містом. Болдвін сидів у самій камізелі біля столу, читаючи оправлений в шкуру кодекс. Часом робив якісь нотатки в бльокноті розгонистим, чітким письмом. У гаря-

чій тиші голосно задзвонив телефон. Дочитавши розділа, він ступнув до нього, щоб одповісти.

— Так, я сам, приходь, якщо хочеш, — він поклав трубку. — Чорт зна що, — додав крізь міцно зціплені зуби.

Неллі увійшла, не стукаючи, й побачила, що він тупцяється туди й сюди біля вікна.

— Галло, Неллі, — мовив він, не підводячи очей. Вона спинилася, дивлячись на нього.

— Слухай, Джордже, так далі не можна.

— Чому?

— Мені обридло весь час удавати й брехати.

— Алеж ніхто ні про що й гадки не має.

— Звичайно, ні.

Наблизившись до нього, Неллі поправила йому краватку. Він ніжно поцілував її в уста. На ній була червоново-бузкова муслінова сукня з воланами, а в руці блакитний парасоль.

— Як справи, Джордже?

— Чудово. Знаєш, ти з чоловіком принесла мені щастя. У мене є кілька дуже цікавих процесів і я придбав цінні знайомства.

— Ну, а ти мені не приніс щастя. Я навіть не наважуюся піти до сповіді. Священик подумає, що я стала поганкою.

— А як Гес?

— О, йому повнісінька голова плянів... Він так пишається з цих грошей, що, можна подумати, ніби він заробив їх.

— А що, Неллі, якби ти залишила Геса й стала жити зо мною? Ти могла б розлучитися з ним і ми взяли б шлюб... Тоді все було б гаразд.

— Жартуєш... У всякому разі не маєш цього на думці.

— Але варто було б так учинити, Неллі, справді варто. — Він оповив її рукою і поцілував у тверді, спокійні уста. Вона відтрутила його.

— Я зовсім не для того прийшла... О, я була така щаслива, коли йшла сходами, чекаючи, що ось-ось побачу тебе... Але тобі заплачено і все скінчено.

Він спостеріг, що маленькі кучері в неї на чолі розмаялися. Невеличке пасмо звисало над бровою.

— Неллі, ми не повинні так недобре розлучатися.

— А чому б ні, скажи?

— Бо ми кохали одне одного.

— Я не збираюся плакати. — Неллі витерла носа невеличким зібганим у грудочку носовичком. — Джордже, я починаю ненавидіти вас... Прощайте. — Вона рвучко зачинила за собою двері.

Болдвін сів до столу й почав жувати край олівця. Легенькі пахощі її волосся лоскотали ще йому в носі. У горлі немов би що застрягло. Він закашлявся. Олівець випав йому з рота. Обтер з нього слину носовичком і уместився зручніше в кріслі. Нарешті зрозумів заплутані розділи книги законів. Видер пописаного листочка с бльокнота й поклав його на купку документів. Тоді почав писати на чистому аркуші «Вирок Головного Суду штату Нью-Йорк». Зненацька випроставсь

і знову почав гризти краєчок олівця. Зовні долинув довгий пронизуватий свист вагонетки з горіхами. О, звичайно, це так! — промовив голосно він. Тоді почав далі писати широким твердим письмом «Позов Петтерсона до штату Нью-Йорк... Вирок Вищого...

Бед сидів біля вікна у Спілді Моряків поволі та уважно читаючи газету. Поблизу два чоловіка, з нещодавно поголеними червоними, немов сире м'ясо, обличчями, вбгані в білі комірці й нові сині саржові костюми, поважно грали в шахи. Один із них палив люльку, що хлипала, коли він її смоктав. На вулиці дощ сік безугавно широкий мерехтливий сквер.

«Банзай, хай живе!» — гукали маленькі сірі солдати четвертого японського саперного батальйону, коли їм пощастило збудувати моста через річку Ялу... (Спеціальний кореспондент Нью-Йоркського Гералда).

— Шах і мат, — мовив чоловік з люлькою.

— Хай йому дідько! Ходім вип'ємо. Це не така ніч, щоб сидіти тут тверезому.

Я обіцяв своїй старій...

— Облиш, знаю я твої обіцянки, — величезна червона рука, укрита густим жовтим волоссям, згребла шахи в скриньку. — Скажи старій, що випив, щоб не застудитися.

— І це щира правда.

Бед стежив, як їхні тіні промайнули повз вікно, згорбившись під дощем.

— Як ваше ім'я?

Бед рвачко повернувся від вікна, злякавшись пронизливого верескливого голосу, що вдарив йому в уха. Він глянув у яскраво сині очі невеличкого жовтоволосого чоловіка з обличчям, як у жаби, з величезним ротом, витрішкуватими очима й стриженим під гребінець цупким, чорним волоссям.

Бед стиснув щелепи. — Моє прізвище Сміс, а що вам?

Маленький чоловік простяг йому квадратову мозолясту долоню.

— Радий зазнайомитися з вами. А я — Метті.

Бед мимохить і собі простяг руку. Той так стис її, що він аж скривився.

— Метті, а як на прізвище?

— Метті, та й годі... Ляпляндець Метті... Ходім вип'ємо.

— У мене порожньо, — мовив Бед. — Жадного сента.

— У мене є. У мене забагато, візьміть скількись...

Метті засунув руки в кишеню мішкуватої картатої куртки й ткнув Бедові в груди дві жмені зелених кредиток.

— Сховайте ваші гроші... А вип'ю з вами залюбки.

Поки вони дісталися до салону на розі Пірл Стріт лікті й коліна Бедові промокли, а за шию текли холодні краплі дощу. Коли увійшли всередину, ляпляндець Метті поклав п'ятидолярову кредитку на шинквас.

— Частую всіх. Я дуже щасливий сьогодні.

Бед допався до дармової закуски.

— Не жер цілий вік, — пояснив він, вертаючися до шинквасу, щоб випити. Віскі обпалило йому горло, сушило мокрий одяг. Він відчув себе так, як тоді, коли, ще хлопчиком, ішов грати в бейзбола суботнім надвечір'ям.

— Сип далі, Метті, — вигукнув Бед, ляпнувши маленького чоловіка по широкій спині. — Відтепер ми приятелі з тобою.

— Слухай, хоч ти й не моряк, а взавтра ми подамося разом у море. Що скажеш?

— Звичайно, подамося.

— А тепер ходімо на Бавері Стріт пошукаємо дівчаток. Я плачу.

— Жадна дівчина з Бавері не піде з тобою, ти, косоокий! — вигукнув рослявий п'яний чоловік з довгими чорними вусами, ставши перед ним, коли вони, коливаючися, виходили в обертові двері.

— Не піде, так таки й не піде? — перепитав ляпляндець, одступаючи. Один із його кулаків, що швидше нагадував молот, злетів угору, вціливши довговусого в нижню щелепу. Той звівся на ноги й поволікся в двері, що зачинилися за ним. З салуну долинули вигуки.

— Хай мене дідько візьме, Метті, хай мене дідько візьме! — загорлав Бед, знову ляпнувши того по спині.

Похитуючися, йшли вони рука в руку вгору Пірл Стріт, під зливним дощем. Бари роззявляли яскраві пащі на різках заснованих дощем улиць. Жовтавий блиск свічад, мідяні бильця, позолочені рямці навколо малюнків рожевих голих жінок все розпливалося в склянках віскі, вливалося до перехилоного рота, гарячими струмками цідилося в кров, бульбашками вихоплювалося з очей і вух, краплинами капало з пучок. Дощем облиті будинки стреміли з другого боку, вуличні ліхтарі гоїдалися немов смолоскипи, що їх несуть на параді. Бед опинився в кімнаті, повній облич, на колінах йому сиділа дівчина. Ляпляндець Метті стояв, оповивши руками за ший двох інших дівчат і розщипнув сорочку, показуючи їм татуювання на грудях — голого чоловіка й жінку нататуюваних червоним і зеленим. Вони обіймали одне одного, а величезний водяний полоз міцно обкрутився навколо них. Метті вщипнув собі шкіру пучками. Нататуювані чоловік і жінка почали рухатись, а обличчя навколо зареготалися...

Фінеас Блекгед одчинив широке вікно контори. Він стояв, дивлячися на гавань, аспідну й слюдяну, дослухався до нерівного гуркоту вуличного руху, до гармидеру голосів, до стукотіння на нових будівлях, до всього цього гамору, що линув з улиць міста, стелячись і кублячися наче дим у поривах лютого нордвесту, що віяв знизу, з Гедсону.

— Гей, Шмідте, принесіть мені полевого бінокля! — гукнув він через плече. — Гляньте!

Він навів скло на череватий білий пароплав з закопченим жовтим димарем, що стояв біля Говернорз Айленд.

— Чи це, бува, не Аюнда прийшла?

Шмідт був гладкий чоловік. Шкура широкими бганками звисала йому на обличчі. Він тільки раз глянув крізь бінокль.

— Авжеж, це вона.

Зачинив вікно. Гармидер став линути тихше, немов гуркіт далекого буруна.

— Тай швидко ж вони як... За півгодини будуть у доках. Треба вам побігти й упіймати інспектора Мюллігана. Він улаштував усе. Не выпускайте його з перед очей. Старий Матанзас оповістив нам війну і намагається здобути виконавчого листа на нас. Якщо до завтрашнього вечора зостанеться хоч одна ложка марганцю, я наполовину зменшу вам комісійні. Розумієте?

Обвислі щокі Шмідтові затрусилися від сміху.

— Нема жадної небезпеки, сер... Ви мусили б уже досі знати мене.

— Звичайно, знаю. Ви промітна людина, Шмідте. Це я пожартував.

— Фінеас П. Блекгед був високий, худорлявий чоловік з срібним волоссям і червоним яструбиним обличчям. Він знову сів у крісло з червоного дерева біля столу й натиснув електричного дзвоника. — Проведи їх сюди, Чарлі, — мовив він білявому хлопцеві, що зазирнув у двері. Важко звівшись з місця, простяг руку. — Як ся маєте, містере Сторроу? Як ся маєте, містере Голде? Сідайте зручніше... Ось, тут... Тепер щодо страйку... Позиція, якої тримаються залізниця й доки, що їхні інтереси я обстоюю, як і вам відомо, щира й чесна. Я переконаний, щиро переконаний, що ми можемо уладнати цю справу дружньо і в згоді. Звичайно, ви мусите піти мені назустріч... Я знаю, що інтереси наші спільні, це інтереси великого нашого міста, великого океанського порту...

Містер Голд, підсунувши капелюха на потилицю, гучно, немов би гавкаючи, відкашлявся.

— Джентлмени, перед нами два шляхи...

На підвіконні сиділа на сонечку муха й чистила крильця задніми лапками. Вона чистила себе всю, скручуючи та розкручуючи передні лапки, немов людина, що милить руки й дбайливо терла свою лопатувату голову, неначе б то розчісувала волосся. Джиммі заніс руку над мухою і опустив її. Муха дзвінко дзижчала йому в кулаці. Він схопив її двома пальцями й поволі тер, аж поки розчавив на сіру, клейкувату масу в себе на пучках. Тоді обтер їх знизу об підвіконня. Йому стало якось гаряче й гидко. Сердешна муха, вона так ретельно чистилася! Довго стояв біля вікна, дивлячися вниз крізь запорошене скло, де сонце клало крихітні лелітки на порох. Часом через двір перебігав чоловік у камізельці з купою тарілок на талі. З кухонь линули вигуки й брязкотіння посуду, що його там мили.

Джиммі дивився крізь мерехтливий порох на віконному склі. Мамі стався удар на минулому тижні, а я їду до школи.

— Слухай, Герфі, ти вже навчився боксувати?

— Герфі й Кід будуть битися при глядачах, змагаючися за славу чемпіона мушиної ваги.

— Але я не хочу!

— А Кід хоче. Ось він іде. Ставайте колом, хлопці.

— Ні, прошу, я не хочу!

— До сто бісів, ти будеш битись, або ми вам обом духопелу дамо.

— А з тебе, Фредді, п'ятака за те, що вилаявся.

— Я й забув.

— Ну, починайте. Бий його!

— Виходь, Герфі, я заклався на тебе.

— Чудасія!

Кідове біле скривлене обличчя гойдається перед ним, немов бальон. Його кулак влучає в уста Джіммі. Солоний смак крові на розбитій губі. Джіммі перекидає його на постіль, гатить коліном у черево. Його відтягають, одкидають до стінки.

— Виходь, Кіде!

— Виходь, Герфі!

Дух крові в носі і в легенях, віддих тяжкий, рипучий. Кід виставив ногу й він перечепився.

— Досить, Герфі переможено.

— Дівчисько! Дівчисько!

Алеж Фредді, він збив з ніг Кіда.

— Заткнися, не треба так горланити, а то прибіжить старий Гоппі.

— Це просто невеличкий дружній герць, адже так, Герфі?

— Геть з моєї кімнати, всі, чисто всі! — верещить Джіммі, його засліплюють сльози, він махає обома руками.

— Плаксі́й! Плаксі́й!

Він з гуркотом зачиняє двері за ними, підпирає їх столом і, тремтючи, вповзає в постіль. Повертається долілиць і корчиться з сорому, кусаючи подушку.

Джиммі дивився крізь мерехтливий порох на віконному склі.

«Люба дитинко!

Твоя бідна мати була дуже нещаслива, коли, посадовивши тебе до вагону, вернулася до готелю у великі порожні кімнати. Серденько, я дуже самотня без тебе. Ти знаєш, що я зробила? Взяла всіх твоїх солдатиків, що ти бавився з ними в облогу Порт-Артуру, та й розстановила їх шерегами на полиці в книгозбірні. Ну, чи не дурна? Проте, не зважай, золотко, незабаром різдвяні вакації і я побачу знов свого хлопчика»...

Скорчене обличчя на подушці, у мамі був удар, а він за тиждень іде до школи. Темна, млява шкура звисає їй під очима, сивина вповзає в каштанове волосся. Мама ніколи вже не сміється. Удар.

Він побіг зненацька до своєї кімнати й ліг на ліжку з тоненькою книжкою у шкурній оправі в руках. Грімотно гуркоче бурун на рифовому бар'єрі. Йому не треба, навіть, і читати. Джек прудко пливе спокійною синьою водою лягуни, стоїть на жовтому піщовому березі, під соняшним промінням, струшує з себе солоні бризки і глибоко вдихає дух плодів хлібного дерева, що печуться неподалік на самотньому його багатті. Яскравопері птахи щебечуть і співають на пернатому верховітті кокосових пальм. У кімнаті душно й знемагає на сон. Джіммі заснув. Чути пахощі полуниць і цитрини на палубі, пахощі ананасів, і мама стоїть тут у білому вбранні, а біля неї смуглявий чоловік у морському кашкеті й сонце мерехтить на

молочно-білих вітрилах. Ніжний сміх мамин переходить у пронизувате «о-о-о-й!» До них пливе водою муха, завбільшки з порон, простягаючи зубчасті, немов у краба, лапи. «Стлибай, Дзіммі, стлибай, ти злови це в два скоки». — «Але, прошу, я не хочу цього... не хочу», скигнуть Дзіммі. Смуглявий чоловік б'є його: гуп, гуп, гуп... Одну хвилинку... Хто там?

У дверях тьотя Емілі.

— Навіщо ти замикаєш двері, Дзіммі? Я ніколи не дозволяю своєму Джемзові замикатися.

— Мені так краще, тьотю Емілі.

— Подумати тільки, щоб ото хлопець спав у таку пору дня!

— Я читав «Коралевий Острів» і заснув, — Дзіммі зашарівся.

— Ну, добре. Ходімо. Міс Біллінґс сказала, щоб не спинятися біля дверей маминої кімнати. Мама спить.

Вони у вузькому ліфті, що тхне рициною. Кольоровий хлопець посміхається до Дзіммі.

— Що сказав лікар, тьотю Емілі?

— Усе йде не гірше, як ми чекали... І тобі не треба журитися. Увечорі ти побавишся як слід із своїми маленькими кузенами... Ти надто мало бачиш дітей свого віку, Дзіммі.

Вони простували до річки, змагаючися з дужим вітром, що кружляв вулицями під темним сріблястим небом.

— Ти певно радий, що вертаєшся до школи, Джемзе?

— Так, тьотю Емілі.

— Шкільні дні хлопцеві найщасливіший час у житті. Ти мусиш принаймні раз на тиждень писати мамі, Джемзе... Ти — все, що в неї залишилося... Ми з міс Біллінґс будемо повідомляти тебе про неї.

— Гарзд, тьотю Емілі.

— Потім я хотіла б, щоб ти ближче обізнався з моїм Джемзом. Він твого віку, тільки, можливо, трохи розвиненіший і ви повинні заприятелювати... Я хотіла б, щоб Лілі послала тебе теж до школи Гочкісса.

— Так, тьотю Емілі.

У нижчому передпокої будинку, де жила тьотя Емілі, були колони з рожевого мармуру, а хлопець при ліфті носив ліврею шоколадного кольору з мідяними гудзиками, тоді як ліфт мав чотирикутню форму й прикрашений був люстрами. Тітка Емілі вийшла на сьомому поверсі, спинилася перед широкими дверима з червоного дерева й почала порпатись у гаманці, шукаючи ключа. Кінець передпокою Дзіммі побачив вікно, що з нього видно було Гедсон, пароплави й високі дерева диму, що вставали на тлі жовтого заходу з дворів понад річкою. Коли тітка Емілі відімкнула двері, вчулися звуки піано. — Це Мейзі робить вправи. — Кімната, де стояло піано вкрита була грубим, пухнатим килимом, а на стінах, обліплених жовтими шпалерами у сріблясті троянди, поміж кремових панелів, висіли в позолочених рямцях картини олійними фарбами, з намальованими на них деревами, людьми в гондолях і гладким кардиналом, що пив вино. Мейзі зіскочила з стільця, відкинувши коси з плеч. У неї біле кругле обличчя й кирпатенький ніс. Метроном стукотів.

— Галло, Джемзе, — мовила вона, спочатку підставивши вуста матері для поцілунок. — Мені страшенно шкода, що сердешна тьотя Лілі так нездужає.

— А хіба ти не хочеш поцілувати свою кузіну, Джемзе? — спитала тьотя Емілі.

Джиммі ступнув до дівчинки й ткнувся обличчям в її обличчя.

— Який смішний поцілунок, — зауважила Мейзі.

— Гаразд, діти, ви тут розважайтеся, поки наспіє обід, — і тьотя Емілі прошаруділа за синю оксамитну запону, до другої кімнати.

Мейзі спинила метроном.

— Ми не зможемо звати тебе Джемзом, — мовила вона й стала, дивлячися поважними карими очима на кузена. — Адже не може бути двох Джемзів.

— Мама зове мене Джиммі.

— Це надто простацьке ім'я, але нам доведеться користатися з нього, поки надумаємо щось краще. А як тобі ведеться у грі в «джека»?

— А що це таке «джек»?

— Лишенько, то ти навіть не знаєш цієї гри? Ото посміється Джемз, як вернеться додому.

— Я знаю тільки троянди «Джек». Мама каже що це найкращі троянди.

— Єдині троянди, що мені подобаються це «Американська красуня», — проголосила Мейзі, падаючи в моррісовське крісло. Джиммі стояв на одній нозі, б'ючи себе по п'яті пальцями другої ноги.

— А де Джемз?

— Незабаром прийде. У нього вправи — вчиться їздити верхи.

Присмерк поміж них став олив'яно-мовчазний. Із залізничного парку линув вереск паротягу й цокання товарних вагонів, що їх зчеплювали. Джиммі підбіг до вікна.

— Слухай, Мейзі, тобі подобаються паровики?

— На мою думку вони жахливі. Тато каже, що ми виберемся звідси через цей дим і гамір.

Джиммі міг бачити крізь присмерк конічний тулуб величезного паротягу. Дим вихоплювався з його димаря велетенськими бронзовими й бузковими кільцями. Внизу, на колії, замість червоного світла спалахнуло зелене. Почав дзвонити дзвін поволі, лінькувато. Поїзд, брязкаючи, рушив, голосно хропучи, поступово набираючи швидкості й прослизнув у темряву погойдуючи червоним ліхтарем позаду.

— А я хотів би жити тут, — сказав Джиммі. — У мене є двісті сімдесят два малюнки паротягів. Колись покажу тобі їх. Я збираю колекцію.

— Яка смішна колекція. Спусти, Джиммі, запони, я засвічу світло.

Коли Мейзі крутнула вимикач, вони вгледіли Джемза Мерівейла, що стояв у дверях. У нього було ясне, трохи кучеряве волосся, обличчя в ластовинні й кирпатий, як у Мейзі, ніс. Одягнений у короткі штани й чорні шкур'яні гетри, він розмахував довгим бичем.

— Галло, Джиммі, — мовив він. — З приїздом!

— Слухай, Джемзе, — вигукнула Мейзі, — Джиммі не знає такої гри, як «джек».

З'явилася тьотя Емілі, розсунувши синє оксамитне запинало. Була одягнена в зелену шовкову блюзу з високим коміром і мереживом. Сиве волосся м'якими хвилями облямовувало чоло.

— Вам, діти, час умиватися, — мовила вона. — За п'ять хвилин буде обід... Джемзе, поведи кузена до своєї кімнати, тільки не барись — і скинь цей одяг.

Коли Джіммі увійшов разом з кузеном до їдальні всі вже сиділи. Ножі й виделки стримано блищали в світлі шістьох свічок під червоними дашками. Кінець столу сиділа тьотя Емілі, поруч неї червононоший чоловік, що зовсім не мав потилиці, а з другого краю, дядя Джефф, з перловою шпилькою в картатій краватці цілком виповнив собою широке крісло. У смузі світла поралася покоївка — негритянка, обносячи всіх грінками. Джіммі напружено їв суп, боячися сьорбати. Дядя Джефф, поміж ковтками, промовляв гучним голосом.

— Кажу вам, Вількінсоне, Нью-Йорк уже не той, яким був, коли ми з Емілі вперше прибули сюди... До міста понаїздили різні невіри та некультурні ірландці, ось у чому справа. За яких десять років християнинові тут ніяк буде жити. Кажу вам, що католики та євреї заповзялися вигнати нас із власної країни, ось що вони хочуть нам заподіяти.

— Новий Єрусалим, — засміялася тьотя Емілі.

— Воно зовсім не смішно. Коли людина тяжко працювала все своє життя, щоб поставити своє діло, то, звичайно, вона не схоче, щоб її витіснила купка проклятих чужинців. Адже так, Вількінсоне?

— Джеффе, ти надто хвилюєшся. Ти ж знаєш, що від цього в тебе буває нестравлення шлунку.

— Я буду спокійний, мамо.

— Клопіт з нашими людьми у тому, місис Мерівейл... — Вількінсон з'осереджено насупився. — Ми надто толерантні. В жадній іншій країні не потерпіли б такого... Ми самі утворили цю країну, а тепер дозволяємо купці чужинців, потюлочі Європи, покидькам польських гетто приходити й випихати нас.

— Лихо в тому, що чесна людина не стане бруднити собі рук політикою і не має бажання братися до громадських справ.

— Це так. Чесна людина в наш час потребує грошей, якнайбільше грошей, а громадською роботою їх чесно не здобудеш. Цілком природно, що кращі люди звертаються до інших джерел.

— І додайте до цього некультурність цих брудних емігрантів, що ми їм даємо право голосу раніше, ніж вони навчаться розмовляти англійською мовою... — почав дядько Джефф.

Покоївка поставила перед тьотею Емілі блюдо смажених курчат, обкладених кукурудзяними оладками. Розмова вщухла, бо кожен брав собі на таріль страву.

— А я й забула тобі сказати, Джеффе, — мовила тьотя Емілі. — У неділю ми їдемо до Скарсдейл.

— Ой, мамо, мені не до смаку їздити неділями.

— Він любить сидіти вдома немов мала дитина.

— Бо неділя єдиний день коли я буваю вдома.

— Бачиш, це вийшло так: я пила чай з дівчатами Гарленд

у Маярда і, — уяви собі, — біля сусіднього столика побачила місіс Беркгард...

— Чи вона, часом, не дружина містера Джона Беркгарда, віцепрезидента Національного Міського банку?

— Джон — славний хлопець і визначна людина в місті.

— То, як я вже говорила, любий, місіс Беркгард запросила нас прибути в неділю до них і я не могла відмовити.

— Мій батько, — мовив Вількінсон, — був лікарем у старого Джоганза Беркгарда. Старий був страшенний пройдисвіт, він здобув собі статків торгуючи хутром, ще за часів полковника Астора. Хорів на подагру й звик жакливо лаятися. Пригадую, я бачив його якось одного разу — червоновидий дідуган з довгим білим волоссям у шовковій ярмулці на лисині. У нього був пануга Тобіас і люди, проходячи вулицею, ніколи не знали, хто лається, Тобіас, чи суддя Беркгард.

— О, часи відмінилися, — зауважила тьотя Емілі.

Джиммі сидів на своєму стільці. Ноги йому немов голками шпигало. У мами був удар, а на тому тижні я поїду до школи, п'ятниця, субота, неділя, понеділок... Вони з Скінні верталися разом од ставка, де бавилися з жабами. Одягнені були в сині костюми, бо це ж сталося в неділю. За сараєм квітнули кущі. Кілька хлопців мучили маленького Гарріса, звиваючи його Іцком, бо хтось сказав, що він єврей. Той скиглив співучим голосом.

— Облиште, хлопці, так не можна, хлопці! На мені нове вбрання!

— Ой, ой, містер Соломон Леві у новенькому вбранні, — верещали радісні голоси. — Ти купив його за п'ять чи за десять, Іцку?

— Присягаюся, він дістав його на розпродажу після пожежі.

— Якщо він дістав костюма на пожежі, ми можемо полити його з кишки.

— Полемо з кишки Соломона Леві!

— Ой, облиште, хлопці!

— Замовкни! Не верещи так голосно!

— Вони жартують, вони не заповідють йому шкоди, — пошепки мовив Скінні.

Іцка потягли до ставка. Він хвицявся й викручувався; його біде, слізьми злите обличчя, звернуте було додолу.

— Він зовсім не єврей, — сказав Скінні. — Але я скажу, хто єврей — отой здоровий, гладкий Свенсон...

— Звідки ти знаєш?

— Мені сказав його товариш по кімнаті.

— Дивися, що вони роблять.

— Хлопці кинулись врзтіч. Маленький Гарріс вилазив на берег. У волоссі йому повно було мулу, вода текла з рукавів костюма.

Подали гарячу шоколяду й вершкове морозиво.

— Ірляндець і шотляндець простували вулицею. Ось ірляндець і каже шотляндцеві: «слухай, Сенді, давай вип'ємо...»

Довгий дзвінок біля вхідних дверей, одвернув увагу всіх від оповідання дяді Джеффа. Покоївка — негритянка, вскочивши до їдальні, почала щось говорити пошепки на вухо тьоті Емілі.

— ... А шотландець каже: «слухай, Майку»... У чому там справа?

— Прийшов містер Джо, сер.

— Ось тобі й маєш!

— Може він нічого, — кинула тьотя Емілі.

— Трохи на підпитку, мадам.

— Саро, якого дідька ви пустили його?

— Я не пускала, сер. Він увійшов сам.

Дядя Джефф одсунув таріль і згорнув серветку.

— Ото лиха година... Я піду поговорю з ним.

— Спробуй вирядити його... — почала тьотя Емілі, але так і спиналася з роззявленим ротом. Поміж запинал, що висіли на широких дверях до вітальні, просунулася голова. Обличчя скидалося на пташине, з тонким похнюпленим носом і копицею рівного, немов у індійця, чорного волосся на голові. Одне око, в червоних повіках, кліпало.

— Здорові були всі. Як ся маєте? Можна мені увійти? — залунав хрипкий голос, а тоді, слідом за головою, з запинала висунулося високе, худорляве тіло. Вуста тьоті Емілі склались у крижану посмішку.

— Слухай, Емілі, ти мусиш... е... пробачити. Я почуваю, що вечір... е... у родинному оточенні... е... буде... е... корисний... Ви ж розумієте... добрий вплив родини...

Він спинився, мотаючи головою, позад стільця дяді Джеффа.

— Ну, Джефферсоне, старий друже, як там на біржі? — спитав він, кладучи тому руку на плече.

— Нічого. Сідайте, — буркнув той.

— Кажуть... якщо ви послухаєтеся поради бувальця... е... колишнього маклера... і все ж таки маклера... ха-ха... кажуть, що варто звернути увагу на «Інтерборов Рапід Транзит... Не дивися на мене зизом, Емілі, я зараз піду... Як ся маєте, містере Вількінсоне? У дітей гарний вигляд... А це, часом, не Лілін синок? Джиммі, ти не пам'ятаєш свого... е... кузена, Джо Гарленда? Ніхто не пам'ятає Джо Гарленда... Опріч тебе, Емілі, але ти теж хочеш забути його... ха-ха... Як мама, Джиммі?

— Трохи краще, дякую, — відповів Джиммі, над силу видушуючи слова з стисненого горла.

— Коли прийдеш додому, вітай її... вона зрозуміє. Ми з Лілі завжди були приятелями, дарма що я якесь страшило для всієї родини... Вони не люблять мене, хочуть, щоб я десь подався... А я скажу тобі, хлопче, що Лілі краща за всіх. Хіба вона не краща за всіх нас, Емілі?

Тітка Емілі закашлялася.

— Еге, вона найвродливіша, найрозумніша, найсправжніша... Джиммі, твоя мати королева. Завжди була надто хороша за для всього цього. Слово честі, я залюбки випив би за її здоров'я.

— Джо, тобі треба трохи стримувати язика, — промовила тьотя Емілі, немов би на машинці вистукала.

— Ти гадаєш, я п'яний? Пам'ятай це, Джиммі... — він схилився над столом, овіявши Джиммі духом віскі. — За такі речі не завжди

можна винуватити людину... обставини... е... обставини. — Він звівся на ноги й перекинув склянку. — Якщо Емілі весь час дивитиметься зизом на мене, я просто піду... Але не забудь переказати Лілі Герф, що Джо Гарленд любитиме її, аж поки сконає.

Він упірнув знову в завіси.

— Джеффе, я боюся, щоб він не розбив севрських ваз... Доглянь, щоб він вийшов як слід і візьми йому кеба.

Джемз і Мейзі вибухли пронизливим сміхом, ховаючися за свої серветки. Дядя Джефф став пурпуровим.

— Будь я проклятий, коли посаджу його в кеб. Він зовсім не кузен мені. І якщо побачиш його, Емілі, перекажи від мене, що, коли він удруге прийде сюди п'яний, я його викину.

— Джефферсоне, любий, не треба хвилюватись... Шкоди нема ніякої, адже він пішов.

— Ніякої шкоди! А згадай про дітей! І припусти на мить, що замість містера Вількінсона сидів би хтось мало знайомий. Якої був би він думки про нашу родину?

— Не сусіть собі голови цим. Такі випадки трапляються у найкращих родинах, — прорипів містер Вількінсон.

— Сердешний Джо дуже хороший хлопець, коли він тверезий, — провадила тьотя Емілі. — І подумати тільки, що яких кілька років тому Гарленд держав усю біржу в кулаці. Газети називали його королем біржі, пригадуєте?

— Це було до справи з Лотті Смізерз...

— Ви, діти можете йти бавитися до другої кімнати, поки ми питимем каву, — прошебетала тьотя Емілі. — Еге, їм давно слід би вже піти.

— Ти вмієш грати у п'ятсот, Джіммі? — спитала Мейзі.

— Ні, не вмію.

— Якої ти думки про це, Джемзе, що він не вміє грати ні в «джека», ні в п'ятсот?

— Бо обидві ці гри для дівчаток, — згорда мовив Джемз. — Я, сам граю заради тебе.

— Не будь таким дуже розумним.

— Давайте гратись у звірів.

— Але нас замало для цієї гри. Так зовсім не цікаво. А останнього разу ти так реготалася, що мама мусила спинити тебе.

— Мама прийшла втихомирювати нас тому, що ти вдарив маленького Біллі Шмутца й він плакав.

— А що як ми підемо вниз і дивитимемося на поїзди? — спитав Джіммі.

— Нам заборонено ходити вниз увечорі, — поважно мовила Мейзі.

— Давайте гратися у біржу. У мене буде мільйон доларів у паперах на продаж і Мейзі гратиме на підвищення вартости, а Джіммі на пониження.

— Добре. А що треба робити?

— Тільки бігати навколо й галасувати якнайдужче... Ну, я продаю.

— Гаразд, містере маклеру, я купую їх усі по п'ять сентів за кожну.

— Ні, так казати не можна. Треба пропонувати дев'яносто шість з половиною, або щось приблизно таке.

— Я даю за них п'ять мільйонів! — вигукнула Мейзі, — розмахуючи преспап'е, що взяла з писемного столу.

— Ти дурна, адже вони коштують усього мільйон! — заперечив Джіммі.

Мейзі враз урвала гру.

— Джіммі, що ти сказав?

Той відчув, як його пройняв сором. Утупив погляд у свої черевки.

— Я сказав, що ти дурна.

— А хіба ти ніколи не був у недільній школі? Хіба не знаєш, що у біблії написано, що той, хто назове дурнем ближнього свого, горітиме в пекельному вогні?

Джиммі не наважувався звести очей.

— Я не буду більше бавитися разом з тобою, — сказала Мейзі, випростовуючися.

Джиммі не стямивсь, як опинивсь у передпокої. Взяв свого капелюха, вийшов у двері й збіг білими камінними сходами, повз ліфтера у шоколядного кольору ліvreї з мідяними гудзиками, через нижній передпокій з рожевими колонами, на Сімдесят Другу вулицю. Було темно і вітряно, скрізь були величезні рухливі тіні, і луна кроків переслідувала його звідусіль. Нарешті він здерся знайомими, червоним килимком укритими, сходами готелю. Промчав повз материні двері. Його можуть спитати, чому він вернувся так швидко. Вскочив до своєї кімнати, двічі повернув ключ у замку й спинився, важко дихаючи, спершися на двері.

— То ти ще не одружився? — було перше запитання Конґо, коли Еміль одчинив йому. Еміль стояв у самій білизні. У кімнатці, що дуже скидалася на коробок з-під взуття було душно. Світло й тепло давав газовий ріжок під бляшаним дашком.

— Де ти був увесь цей час?

— У Бізерті й Трондьє... З мене добрий моряк.

— На морі погана робота... А я заощадив дві сотні долярів. Працюю у Дельмоніко.

Вони сіли поруч на неприбраному ліжкові. Конґо виїняв пачку єгипетських цигарок з золотими мундштуками.

— А я маю чотиримісячну платню, — він ударив себе по стегну. — Бачив Мей Світцер?

Еміль похитав головою.

— Я мушу знайти це маленьке бісеня. У цих чортових скандинавських портах жінки під'їздять просто човнами. Здорові, гладкі, біляві жінки в човнах...

Обидва замовкли. Газ шипів. Конґо зідхнув, а тоді свиснув.

— *C'est chic ça Delmonico...* Чому ти не одружишся з нею?

— Вона любить, щоб я упадав коло неї... Я б краще повів торгівлю, ніж вона.

— Ти надто попустливий. З жінками треба бути брутальним, щоб мати від них щось... Примусь її ревнувати.

— Йй, мабуть, не дошкулиш цим.

— Хочеш подивитися листівки? — Конго витяг з кишені пакуночок загорнений у газетний папір. — Оце Неаполь. Там всі хочуть їхати до Нью-Йорку... А це арабська танцівниця *Non d'une vache* вони чудово виконують танець живота...

— Слухай, я знаю, що зроблю, — вигукнув Еміль. Я справді примушу її ревнувати.

— Кого?

— Ернестіну... Мадам Ріго...

— Справді, пройдися разів зо два Восьмою Авеню вкупі з якоюсь дівчиною, і я ручуся, що вона впаде, немов тонша цегли.

На стільці біля ліжка задзвенів будильник. Еміль зірвавшись з місця, спинив його, став біля вмивальника й почав хлюпати собі водою на обличчя.

— *Merde!* Мені час іти на роботу.

— А я піду пошукаю Мей.

— Не будь дурнем і не витрачай усіх грошей, — застеріг Еміль, стоячи перед уламком люстра і зі скривленим обличчям застібаючи гудзики на маніжці чистої сорочки.

— Кажу вам, що це певна справа, — ненастанно повторював чоловік, схилиючи своє обличчя до обличчя Еда Сетчера й б'ючи по столі широкою долонею.

— Може це й так, Вілере, але я стільки бачив, як вони банкрутували, що, слово честі, не можу ризикувати.

— Слухайте, чоловіче, я заставив жінчин срібний сервіс, свій діамантовий перстень і дитячі речі... Бо це найпевніша справа. Я ні за що й не підбивав би вас на таке, якби ми не приятелювали стільки років, якби не був винний вам грошей і все таке інше. Завтра опівдні матимете двадцять п'ять відсотків на свої гроші... Тоді, якщо схочете придержати їх — братимете участь у грі, а якщо спродасте дві третини, а решту два чи три дні держатимете, то будете в такій самій безпеці, як і... як і скеля Гібральтара.

— Я знаю, Вілере, це звучить добре...

— До дідька, чоловіче, невже ви все своє життя хочете коптитися у проклятій цій конторі? Подумайте про свою маленьку дочку.

— Це ж я саме про неї й думаю.

— Але, Ед, Гіббонз і Свейндейк уже почали скуповувати сьогодні перед закриттям біржі по три сенти... Клейн порозумнішав і буде вранці на біржі з першим дзвінком. Всі, купуватимуть, мов божевільні...

— Аж поки ті, хто веде цю брудну справу переминаять курс. Я надто добре знаю все це, Вілере. Скидається на дуже спокусливу пропозицію... Але я немало книг перевіряв у тих, хто збанкрутував.

Вілер підвівся з місця й кинув недокурок у плювальницю.

— Гаразд, робіть, як хочете, хай йому дідько. Вам, мабуть, дуже

до смаку бути в кабалі у Гаккенсака й працювати по дванадцять годин на добу.

— Я переконаний, що, працюючи, зіпнуся нарешті на ноги.

— Яка користь з того, що ви заощадите на старість кілька тис. тисяч, якщо вже тоді вам ніщо не даватиме радості? А я, чоловіче, ще крішкими ногами дійду до своєї мети.

— Що ж, простуйте до неї, Вілере, — промурмотів Сетчер, а Вілер вийшов, гуркнувши дверима контори.

Величезну контору з низкою жовтих столів та друкарських машинок під дашками оповивала темрява й тільки біля столу, за накопиченими на ньому бухгалтерськими книгами, де сидів Сетчер, горіла лампа. Три вікна в кінці кімнати були не завішані. В них Сетчер бачив стрімкі нагромадження будинків поцятковані огнями й шматок чорного неба. Він писав меморандум на довгому аркуші паперу.

«Акційне Т-во Фан-Тан. Імпорт і Експорт», (акт активу та пасиву до 29-го лютого включно). Відділи у Нью-Йорку, Шанхаї, Гонконгу і в сетиментах у Протоках...

Баланс вносить	345 789,84
Нерухомого майна	500 087,12
Прибутки та втрати	399 765,90

— Банда грабіжників—буркнув уголос Сетчер. — Жадного слова правди у всьому. Не віряться, що в них є відділи в Гонконгу, чи де там не було...

Одкинувшись на спинку стільця, глянув у вікно. Будинки почали темнішати. У темряві він міг уже бачити зорю на шматочку неба.— Треба піти пообідати, а то можна вкрай зіпсувати собі шлунок, якщо нерегулярно їсти, так як я. А що, якби я погодився на Вілерову пропозицію. Еллен, чи тобі подобаються ці троянди «Американська красуня»? У них стебло у вісім футів завдовжки. Потім, я хотів би, щоб ти переглянула плян нашої закордонної подорожі, що я надумав одбуту, щоб закінчити твою освіту. Еге, воно просто соромно, залишати наше нове гарненьке приміщення, де вікна виходять у Центральний парк... А в місті: Інститут Присяжних Рахівників, Голова Едвард С. Сетчер. Пасма пари потяглися через шматочок неба й заховали зорю. Наважитися рискнути, хіба наважитися? Кінець-кінцем усі — спекулянти й грачі. Рискнути, й вийти з грошима, з повними руками грошей, повними кишенями грошей, з повним банківським рахунком і з повними коморами грошей. Якби ж тільки наважитися рискнути. Як нерозумно марнувати час на такі мрії. Вернімося назад до Імпортного Товариства «Фан-Тан». Пара, злегка обарвлена червоनावим одблиском з улиць швидко кублилася на шматочку неба, крутилась і розвіювалася.

Крам в американських торговельних коморах
. 325 666,00.

Рискнути й здобути триста двадцять п'ять тисяч, шістсот шістдесят шість доларів. Долари попливли, немов пара, закублилися, розвіялися десь біля зір. Мільйонер Сетчер визирнув із вікна своєї

яскраво освітленої напахченої кімнати й дивиться на темне місто, що парує сміхом, голосами, брязкотінням і вогниками. Позад його, поміж озалій грають оркестри, прямі дроти цок, цок, цок-цок-цок, вистукують доляри із Сінгапура, Вальпараїзо, Мукдена, Гонконгу, Чікаго. Сузі схилилася до нього у сукні з орхідей, дихає йому в ухо.

Ед Сетчер, стуливши кулаки, хлипаючи, зірвався на ноги. Дурень, ти, дурень, — яка користь із цього, коли вона вмерла! Піду краще обідати, а то Елмен гніватиметься на мене.

V. БУТАРКА

Сутінь ніжно гладить виткві вулиці. Темрява міцно стискає димуче асфальтове місто, спресовує рами вікон, слова вивісок, димарі, водозбори, вентилятори, пожежні драбини, ліпні карнизи, орнаменти, візерунки, очі, руки й краватки в сині брили, у чорні велетенські нагромадження. З-під її пресу, що тисне дедалі важче, прискає світло з вікон. Ніч вицавлює біле молоко з дугових ліхтарів, душить похмурі накопичення будинків, аж поки з них починають ціднути червоні, жовті й зелені краплі на вулиці, виповнені луною кроків. Асфальт тече світлом. Світло бризкає з літер на дахах, мелеться сліпуче поміж коліс, плямує котючі барила неба.

Бутарка з гуркотом котилася туди й сюди по щойно вкритій льогтем жорстві на шляху біля брами цвинтаря. Від неї линув дух горілої олії, пари й гарячої фарби. Джиммі Герф простував краєм шляху. Каміння муляло йому ноги крізь тоненькі підшви стоптаних черевиків. Проминув робітників з засмаглими шиями й перейшов через нове шосе, все ще чуючи від них дух часнику й поту. Пройшов ярдів із сто і спинився на сірому приміському шляху — туго стягненому з обох боків телеграфними стовбами й дротом. Над сірими хатами й сірими, щербатими майстернями трунарів небо скидалося барвою на яйце ріполова. Травневі гробачки ворушилися йому в крові. Він скинув чорну краватку й упхнув її до кишені. В голові йому настирливо бриніла пісня:

„Мені так обридли фіялки,
Заберіть їх геть...“

Одна слава сонця й друга слава місяця й цілком інша слава зір; бо кожна зірка різниться від іншої у славі своїй. Так само й при воскресінні мертвих... Він швидко йшов далі, розплескуючи ногами калюжі з небом, що відбивалось у них. Намагався позбутися добре намащених слів, що гуділи йому в ухах, струсити з пучок відчуття чорного крепу, забути пахощі лілей.

„Мені так обридли фіялки,
Заберіть їх геть...“

Надав ходи. Шлях пнувся на горб. Яскраво блищала вода, що текла в рівчаку, поміж латок трави, поміж пухнатих кульбаб. Будинків ставало дедалі менше. На стінах сараїв облізлі літери вимовляли: *Овочевий екстракт Лідії Пінклем, Червона курка, Гавкучий собака...*

А у мами був удар і її поховали. Не міг згадати, який у неї був вигляд — вмерла та й годі. З кілка огорожі долинуло вогке цвіріння горобця. Крихітна іржаво-червона пташка пурхнула на телеграфний дріт і заспівала; перелетіла на краєчок покинутого казана й заспівала. Полинула десь далі й знов заспівала. Небо стало темносинє, з пухнатиими перловими хмарками на ньому. Ще на одну, останню, мить, учув він шарудіння шовку біля себе, відчув як рука у довгому, облямованому мереживом рукаві ніжно лягла йому на плече. Він лежить у колисці підобгавши ноги, весь холодний з жаху, бо до нього підповзають грізні, кошлаті тіні, але вони ховаються у кутках і зникають, тільки-но мама схилиться над ним. Над чолом кучері, пишні шовкові рукава й крихітна чорненька цяточка в куточку вуст, що цілують його вуста. Джіммі пішов швидше. Кров густа й гаряча бурхала йому в жилах. Лапаті хмари танули в рожеву піну. Він чув дуну власних кроків на вибоїстім шосе. На перехресті шляхів сонце грало на гострих колючих бруньках молоденького бука. По той бік висів напис *Йонкерс*. Посеред шляху лежав пощерблений коробок із-під томату. З силою підкидаючи його ногою поперед себе, Джіммі пішов далі. Одна слава сонця, друга слава місяця й цілком інша слава зір... Він усе йшов.

— Галло, Емілю.

Еміль, не повертаючися, кивнув головою.

Дівчина побігла слідом за ним і схопила його за рукав.

— Оце ти так вітаєш старих друзів? Тепер, як став водитися з цією королевою делікатесів...

Еміль визволив руку.

— Я просто дуже поспішаю. Тільки й того.

— А як тобі сподобається, коли я піду до неї та розповім, як ми з тобою обіймалися та цілувалися перед її вікнами на Восьмій Авеню, щоб примусити її піддатися?

— Це ідея Конго.

— Алеж це допомогло?

— Авжеж.

— А мені за це нічого не належить?

— Мей, ти дуже гарна, хороша дівчина. На тому тижні я буду вільний у середу ввечері... Отож заскочу по тебе й ми поїдемо на виставку. Як тобі ведеться?

— Гірш, як у пеклі... Я пробую влаштуватися танцівницею у Кемпеса. Там бувають грошовиті люди. А то мені надокучили вже матроси й вантажники... Хочу стати респектабельною.

— Мей, ти нічого не чула про Конго?

— Одержала від нього листівку з якогось проклятого місця, що й назви не вимовиш. Хіба не смішно, що просиш грошей, а тобі присилають листівки... Це хлопець так дякує мені за всі ті ночі... А він у мене один, ти знаєш це, Жаб'яча Нога?

— До побачення, Мей! — Він, раптом, зсунув їй на потилицю солом'яного брилика, облямованого незабудьками й поцілував її.

— Ну, облиш, Жаб'яча Нога... Восьма Авеню не зовсім зручне місце, щоб цілувати дівчину, — вередливо мовила вона, ховаючи жовті кучері знов під брилика. — Краще зайди до мене, якщо хочеш.

Еміль пішов далі.

Пожежна машина, смок і складана драбина проїхали повз нього, трусячи вулицю гуркотом і брязкотом. На три квартали далі з-під даху якогось будинку йшов дим і вихоплювалося часом полум'я. На шерег полісменів насувався натовп. Понад спинами й цілою колекцією капелюхів Еміль угледів на покрівлі сумежного будинку пожежників і три мовчазні блискучі цівки води, що грали на верхніх вікнах. Це має бути саме насупроти крамниці делікатесів мадам Ріго. Він прокладав собі шлях серед натовпу на тротуарі, коли люди звенацька розступилися. Два полісмени волокли негра, а тому мотлялися вперед і назад руки, немов поламани. Третій поліцай ішов ззаду, б'ючи негра палицею по голові спочатку з одного боку, а потім з другого.

— Це негр підпалив!

— Впіймали палія!

— Це підшал!

— Тай жалюгідний цей негр!

Натовп знов збився до купи. Еміль стояв біля мадам Ріго, перед дверима її крамниці.

— *Cherie, que ça me fait une emotion... J'ai horriblement peur du feu.*

Еміль стояв трохи позад неї. Він поволі оповив її стан одною рукою, а другою погладив плече.

— Все гаразд. Дивись, вогню немає, тільки дим. Алеж у тебе крамниця, певно, застрахована?

— Авжеж, за п'ятнадцять тисяч.

Він стис її плече, а тоді одвів руки.

— *Viens, ma petite, on va gentrer.*

Ледве ввійшли до крамниці, як Еміль схопив її за пухкі руки.

— Ернестіно, коли ми візьмемо шлюб?

— За місяць.

— Я не можу чекати так довго, це неможливо. — А чому не в середу на тому тижні? Тоді я допоміг би тобі скласти інвентар крамниці... Я гадаю, що можна буде продати це місце й пересунутися до центру, щоб більше заробляти грошей.

Вона погладила його по щоці. — *P'tit ambitieux*, — мовила тихенько, а плечі й великі груди затремтіли їй од стримуваного сміху.

У Менгеттені вони мали пересідати. У Еллен тріснула нова замшева рукавичка на великому пальці й вона нервово терла дірочку вказівним пальцем. Джон був у непромокальному пальто з поясом і в рожево-сірому м'якому капелюсі. Коли він, посміхаючися, повертався до Еллен, вона одводила очі й дивилася на довгі нитки дощу, що мерехтіли на рейках.

— Ось як, Еляйн, кохана! О, принцесо, ми пересядемо до поїзду, о йде із станції Пен... А як чудно чекати в нетрях Нью-Джерсі!— Вони увійшли до сальон вагону. Джон клацнув язиком, помітивши темні плями від краплин дощу на новому своєму ясному капелюсі.— Еге, ми поїхали, дівчатко... Яка ти прекрасна, кохана моя, яка прекрасна! Очі голубині під кучерями твоїми...

Новий костюм Еллен давив у ліктях. Їй хотілося бути веселою і вона слухала муркотливу мову Джонову, але щось примушувало її супитись. Дивлячись у вікно, вона бачила брунатні багнища й мільйони чорних вікон фабрик, брудні вулиці містечок, іржавого пароплава в каналі, комори, вивіски «Булл Дургем» і кругловидих гномів «Спірмінт», — усе крізь смугнасте дощове запиало. Блискучі смуги дощу на віконному склі, коли поїзд спинявся, текли рівно й ставали дедалі косішими, коли він набував швидкості. Колеса ритмічно стукотіли їй у вухах, немов би вимовляючи: Мен-гет-тен, Мен-гет-тен. У всякому разі до Атлантік Сіті ще далеко. Тим часом ми їдемо до Атлантік Сіті... Сорок днів із неба лило... Я буду веселою... і сорок ночей лило... Я намагатимусь бути веселою.

— Еляйн Сетчер Оглторп — дуже милозвучне прізвище. Правда, кохана? Підкрипіть мене вином, освіжіть мене яблуками, бо я знемагаю від кохання...

Було так затишно у порожньому вагоні на зеленому оксамитовому сидінні з Джоном, що схилився до неї, верзучи якусь нісенітницю, дивитися на брунатні багнища, що прослизали повз дощем посмуговане вікно й відчувати ніби вогкий дух мушлів, що просотувався у вагон. Глянувши в обличчя Джонови, вона засміялася. Він спалахнув, аж до коріння рудувато-білявого волосся. Поклав руку в жовтій рукавичці на маленьку її ручку, обтягнену білою рукавичкою.

— Тепер ти моя дружина, Еляйн.

— Тепер ти мій чоловік, Джоне.

Вони, сміючися, глянули одне на одного в затишному порожньому вагоні.

Білі літери *Атлантік Сіті*, вирікали присуд над рябим од дощу морем. Дощ бичував блискучий тротуар і налітав поривами на вікно, немов би хто лив воду з цебра. Крізь шум зливи Еллен чула уривчастий гомін буруна поміж освітлених палів уздовж берега. Вона лежала горілиць, дивлячися на стелю. Поряд з нею на широкому ліжку спав Джон, спокійно, ніби дитина, дихаючи, підсунувши під голову складену вдвоє подушку. Її проймав крижаний холод. Обережно, щоб не збудити Джона, злизнула з постелі й стала біля вікна, дивлячися на довжелезне римське V огнів на тротуарі. Штовхнула раму. Дощ почав бризкати їй в обличчя, злісно жалячи тіло, змочив сорочку. Притулилася чолом до рами. Ой, я хочу померти. Хочу померти! Весь тугий холод її тіла скупчивсь у плунку. Ой, мене нудить! Пішла мерщій до ванної кімнати й зачинила двері. Після блювоти відчула себе краще. Тоді злізла на постіль, знов дбаючи, щоб не доторкнутися до Джона. Якщо доторкнеться до нього, то помре. Лягла на спину, міцно притуливши руки до боків і зсунувши

ноги. В голові їй затишно застукотіли колеса вагону, вона заснула.

Вітер, що трусив віконні рями, розбудив її. Джон лежав далеко, аж з самого краю широкого ліжка. Цей вітер і дощ, що струмився по шибках, справляв таке вражіння, ніби і кімната, і широке ліжко, і все сунеться, пливе вперед, немов повітряний корабель над морем. *Сорок днів із неба лило.. У щілину холодної скам'янілости тепло, немов кров, струмилася мелодія співаночки.. і сорок ночей лило...* Вона тихесенько повела рукою по волоссі чоловікові. Він скривився уві сні і, жалібно, немов дитина, проскиглив: «не треба» й вона за-сміялася. Лежала, сміючися, з другого краю ліжка, сміючися нестри-мано, як сміялася колись з дівчатками в школі. А дощ бичував вікно, а мелодія бриніла дедалі голосніш, аж поки духовою оркестрою за-гриміла їй в ухах.

Сорок днів із неба лило,
і сорок ночей лило,
й під різдво ревли чорторії,
Лпш один чоловік пережив потоп —
Довгий Джек з Панамської Шні.

Джиммі Герф сидів насупроти дяді Джеффа. Перед кожним лежала на блакитній тарілці бараняча котлета, смажена картопля і невеличка купка гороху, вкрита петрушкою.

— Поглянь, навколо, Джиммі, — говорить дядько Джефф.

Яскраве світло люстри освітлює їдальню з панелями з горіхового дерева, витко мерехтить на срібних ножах і виделках, на золотих зубах, на ланцюжках од годинників, на шпильках для краваток, потопає в темряві чорного сукна, блищить світляними колами на тарілках, на лисинах і на покришках блюд.

— Ну, що ти про це думаєш? — питає дядько Джефф, заклавши великі пальці у пройми своєї пухнатої ясножовтої камізельки.

— Дуже гарний клуб, — говорить Джиммі.

— Тут снідають найбагатші й найвизначніші люди країни. Глянь на той круглий стіл у кутку, то стіл Гозенгеймера. Ото ліворуч. — Дядько Джефф схиляється до нього й знижує голос. — А отой з великими щелепами, Вайдлер Ляпорт.

Джиммі, не відповідаючи, розрізує баранячу котлету.

— Слухай, Джиммі, ти, певно, догадуєшся, чого я привів тебе сюди? Я хочу поговорити з тобою. Тепер, коли сердешна твоя мати... взята від нас, Емілі та я є в очах закону твої опікуни й виконавці її волі... отож я хочу з'ясувати тобі, як стоять справи. — Джиммі кладе ножа й виделку й сидить, дивлячися на дядька, стискаючи холодними руками поруччя крісла й стежачи, як синювата важка дядькова щелепа ворухиться над рубіновою шпилькою у широкій єдвабній краватці.

— Тобі тепер шістнадцять років, адже так Джиммі?

— Так, сер.

— Ось що... Коли ми продамо все майно твоєї матері, ти мати-меш, приблизно, п'ять з половиною тисяч доларів. На щастя, ти розумний хлопець і незабаром підеш до коледжу. Коли ошадно жити,

цієї суми вистачить тобі аж поки скінчиш Колумбійський університет, якщо ти обстоюєш, щоб вступити саме до нього... Особисто я — та й тітка Емілі додержується гадаю так само — волів би бачити тебе в Єльському або Принстонському університеті. Як на мене, то ти дуже щасливий. У твоєму віці я замітав контору в Фредфіксбургу й одержував п'ятнадцять доларів на місяць. Потім, я хотів сказати ще ось що. Я не бачу, щоб ти почував відповідну повагу до комерційних справ... і... не помічаю ентузіазму, бажання заробити на прожиток, здобути собі забезпечене становище. Ось глянь навколо. Прагнення грошей і ентузіазм зробили цих людей такими, якими вони є. Це саме допомогло й мені здобути собі становище й утворити культурне оточення, в якому й ти тепер живеш... Розумію, що твоє виховання було трошки чудне, що сердешна Лілі не цілком погоджувалася з нами, але оформлення твого життя ще тільки починається. Тепер саме наспів час, щоб закласти підвалини майбутньої твоєї кар'єри... Що я пораджу тобі, так це взяти приклад з Джемза й прокладати собі шлях через нашу фірму. Відтепер обидва ви мої сини... Це, звичайно, важка робота, але, разом з тим, дає дуже добрий початок. І не забувай, що коли людині щастить у Нью-Йорку — їй щастить скрізь.

Джیمмі сидить, стежачи, як широкий серйозний рот дядька Джеффа вимовляє слова і навіть не кунтує соковитої баранячої котлети.

— Ну, то що ти хочеш робити? — дядько Джефф нахилився через стіл і дивиться на нього булькатими сірими очима.

— Джиммі поперхається шматочками хліба, червоніє, і, нарешті, заїкаючись, вимовляє кволо:

— Робитиму те, що ви скажете, дядьку Джеффе.

— То, виходить, цим літом ти працюватимеш місяць у мене в конторі? Спробуєш, як справжні люди здобувають собі на прожиток, зрозумієш, як провадяться справи?

Джиммі киває головою.

— Гаразд, на мою думку, твій рішенець надзвичайно розумний, — гуде дядько Джефф, одкидаючися на спинку стільця так, що світло смугою перебігає по його сталевосірому волоссю. — До речі, що ти хочеш на десерт? За кілька років, Джиммі, коли ти будеш визначним ділком і провадитимеш уже власне діло, — ми будемо згадувати цю розмову. Це початок твоєї кар'єри.

Дівчина біля вішалки посміхається зневажливо під копицею хвилястого білявого волосся, даючи Джиммі з кілочка його капелюх, що видається брудним і поймаканим поміж череватих котелків і величких панам, що висять на кілках. У шлунку йому все перевертається, коли ліфт спускається вниз. Виходить у залюднений мармуровий передпокій. Не знаючи, де треба йти, стоїть якусь хвилину спиною до стінки, засунувши руки в кишені, дивлячися на людей, що проштовхуються до обертових дверей: повновиді дівчата жують гуму; довговиді дівчата з гривками, жовтолиці хлопці його віку; молоді ділки, у капелюхах набакир; посланці з спітнілими обличчями, перехресні погляди, гойдливі стегна, червоні роти, що жують сигари; хоробливі запалі обличчя; пласкі постаті молодих чоловіків і жінок,

череваті постаті старших — усі плутаються, штовхаються, течуть двома безкраїми потоками крізь обертові двері на Бродвей і з Бродвею. Цей потік підхопив Джиммі й носить його туди й сюди крізь обертові двері, і вдень і вночі, обертові двері вимелюють з нього роки, немов фарш для ковбас. Зненацька м'язи йому напружилися. Хай дядько Джефф разом з його конторою йде під три чорти! Ці слова так голосно пролунали в ньому, що він аж озирнувся — чи часом хто не почув.

Хай вони йдуть під три чорти! Випростав плечі й пропхався до обертових дверей. Наступив комусь на ногу... Дивіться, куди ступаєте! Опинився на вулиці. Дужий вітер з Бродвею дме йому пороком у вуха і в очі. Повертає вниз до Беттері, а вітер дме вже йому в спину. В огорожі церкви Трійці стенографістки й писарчуки з контор їдять сандвічі поміж надгробків. Біля пристанів товпляться чужинці: ясноволосі норвежці, широковиді шведи; поляки, засмагла, присадкувата людність надбережжя Середземного моря, що тхне часником, гірські слов'яни, три китайці, гурток тубільців-матросів. На невеличкому трикутнику перед митницею Джиммі повертається й довго дивиться в глибоку рану Бродвею, обличчям до лютого вітру. Хай дядько Джефф разом із своєю конторою йде під три чорти.

Сівши на край ліжка, Бед потягся й позіхнув. З усіх кутків кімнати, разом з духом поту, кислого віддику й мокрого одягу линуло хропіння, неспокійне сонне белькотання і рип ліжок. Далеко в темному кутку горіла самотня електрична лампа. Бед заплющив очі, а голова йому впала на груди. Ой, якби мені заснути! Як страшенно хочеться заснути! Міцно обхопив руками коліна, щоб вони не тремтіли. Як божевільно хочеться мені заснути!

— Що, товаришу, не спиться? — долинув спокійний шепіт з сусіднього тапчана.

— Аніяк.

— Мені теж.

Бед глянув на величезну голову з кучерявим волоссям, що її підперла жилага рука. Голова повернулася до нього.

— Чортова, вошива, смердюча яма, — провадив так само спокійно голос. — І теж... сорок сентів коштує. За ці гроші вони утримують величезного готеля на...

— Ви давно в місті?

— У серпні буде десять років.

— Оце так.

З шерегу ліжок хтось засичав:

— А ну, цитуйте там! Це вам не єврейський пікнік.

Бед заговорив тихше. — Аж чудно, що я стільки років мріяв, щоб трапити до міста... Я народивсь і зріс на фермі.

— А чому ви не вернетесь назад?

— Не можу вернутися. — Бедові було холодно, він намагався стримати тремтіння. Загорнувшись аж по підборіддя в ковдру повернувся до сусіди, а той говорив:

— Щовесни я кажу сам собі, що вернуся на село, де зелена травичка, де пасеться череда на вигоні, але не можу. Надто вріс уже в місто.

— А що ви робили тут увесь цей час?

— Не знаю... Здебільшого сидів у Юнйон Сквері, у Медісон Сквері. Бував у Гобокені, в Джойсі, у Флатбуші. А тепер я бродяга з Бавері.

— Присягаюсь, я взавтра подамся звідси. Боюся. Надто багато тут детективів і поліцаїв.

— Ви могли б просити... Але послухайтеся, парубче, моєї поради, вертайтеся назад, на ферму, до ваших стареньких і все буде гаразд.

Зіскочивши з ліжка, Бед схопив за плече сусіду. — Ходімо до світла, я вам щось покажу... Власний голос якось чудно шарудів йому в ушах.

Він попростував уздовж ліжок, що з них лунало хропіння. Бродяга, вайлуватий чоловік з полинялим на сонці кучерявим волоссям на голові й на бороді та з очима, немов забитими молотком під доба, виліз, зовсім одягнений, з під ковдри й пішов слідом за ним. Біля лампочки Бед розщипнув сорочку й спустив її з худих узлуватих плечей. — Гляньте мені на спину.

— Лихо тяжке! — охнув чоловік, провівши брудною рукою з довгими жовтими нігтями по спині Бедовій, густо локарбованій білими й червоними глибокими рубцями. — Я ще зроду такого не бачив!

— Оце ж зробив мені мій старенький. Дванадцять років знущався він з мене, коли хотів. Звичайно, бичував і припікав спину розжареним залізом. Казали, ніби він мій батько, але я знаю, що то брехня. Коли мені було тринадцять років, я втік од нього. Але він упіймав мене й почав катувати. А тепер мені двадцять п'ять.

Вони мовчки вернулися до ліжок і полягали.

Бед лежав горілиць, дивлячись на стелю, підтягнувши ковдру аж до очей. Скинувши, ненароком, поглядом до дверей, побачив там чоловіка в котелку, з сигарою в роті. Міцно прикусив губу, надсилу стримуючи крик. Коли глянув туди знов, чоловіка вже не було.

— Слухайте, ви ще не спите? — пошепки спитав він.

Бродяга муркнув щось.

— Я хочу тільки сказати вам... Я розбив йому голову сапою, розчавив, як ви розчавили б гнилюка. Сказав, щоб він дав мені спокій, але він не схотів. Він був жорстокий, богобоязливий чоловік і хотів, щоб усі боялися його. Ми копали землю під картоплю за старим випасом... Я так і покинув його лежати аж до ночі з головою розчавленою, немов трухло. Його закривали кущі, отож і не видно було з шляху. Потім я закопав його, пішов додому й зварив кави у горщику. Він ніколи не дозволяв мені пити каву. Щойно смеркло, подався битим шляхом. Сказав сам собі, що у великому місті, я буду немов голка в скірті соломи. Я знаю, де старий ховав гроші, у нього був їх цілий клунок, завбільшки з вашу голову, але я побоявся взяти більше ніж десять доларів... Ви ще не спите?

Бродяга щось муркнув.

— Ще хлопчатком бувши, я приятелював з дівчинкою старого

Сакетта. Ми частенько сиділи вкупі у старому льоднику в Сакеттовому лісі й розмовляли про те, як поїдемо до Нью-Йорку та забагатіємо, а тепер я ось тут і не можу знайти роботи і не можу позбутися страху. Мене ненастанно переслідують шниги—люди в динамовних котелках з відзнаками під пальто. Минулого вечора я хотів піти з повією, але вона побачила цей страх у мене в очах і вигнала мене... Вона побачила його...

Він сидів на краю ліжка і, схилившись до бродяги, хрипко, пошепки, говорив тому просто в обличчя. Той схопив його, зненацька, за руку.

— Слухайте, парубче, якщо ви не приберете себе до рук, то з глузду зсунетеся. Є у вас гроші?

Бед хитнув головою.

— Дайте їх краще мені до схову, я бувалець і дам раду з вами... Оце одягніться та підіть до їдальні за ріжком. Вам треба попоїсти, щоб набратися сил. Скільки у вас грошей?

— Решта з долара.

— Дайте мені четвертака, а на ті всі з'їжте щось.

Бед одяг штани й дав йому четвертака.

— А тоді вернетесь сюди, гарненько виспіться, а взавтра ми підемо з вами до тієї фарми й заберемо гроші. Кажете, що клучочок з грішми завбільшки з мою голову? Ми сховаємо їх, а нас ніхто не впіймає. Гаразд?

Бед стис йому руку дерев'яними пальцями, а тоді, не зав'язавши шнурків на черевиках, так що вони тяглися за ним, вийшов у двері й почав сходити зашльованими східцями.

Дош ушух, а погожий вітрець, що пахтів лісом і травною, брижжив калюжі на чисто вимитих улицах. У салуні в Чотем-Сквері спали, сидячи, три чоловіки, понасувавши капелюхи на очі. Буфетник за шинквасом переглядав рожевий спортивний листок. Бед довгенько, чекав на своє замовлення. Він почував себе спокійним, безтурботним, щасливим. Коли, нарешті, подали, він розважно, з насолодою з'їв брунатну січену солонину, розтираючи язиком на піднебінні смажену картоплю, випив солодку каву. Ретельно витерши тарілку шматочком хліба, взяв зубочистку й пішов.

Колупаючи в зубах, вийшов темним, брудним заулком до Бруклінського мосту. Посеред широкого тунелю, якийсь чоловік у котелку пахкав сигарою. Бед, упевнено ступаючи, проминув його. Мені байдуже до них, хай собі ходять назирці за мною. Під склепінням мосту було порожньо, тільки самотній полісмен стояв позіхаючи, дивлячися на небо. Скидалося на те, що йдеш поміж зір. Унизу вулиці розбігались у різні боки, поцятковані вогнями ліхтарів, поміж чотирикутними чорновіконними будинками. Річка мерехтіла під ногами, немов Чумацький Шлях над головою. Гроно огнів на буксирі мовчки, плавко прослизало крізь вогку темряву. Мостом прогуркотів, автомобіль. Поперечини затремтіли, а павутиння кабелів забриніло, немов хто струсовув банджо.

Діставшись до плетева повітряної залізниці на Бруклінському боці, Бед повернув південним вазовим шляхом назад. Байдуже, куди

йти, бо мені нікуди йти. Краєчок синьої ночі за ним почав червоніти, як червоніє залізо в горні. Поза чорними димарями та смугою дахів засяяли блідорожеві обриси замиських будівель. Темрява робилася перловою, теплою. Всі шпиги полюють на мене, всі чисто чоловіки в котелках, усі бродяги з Бавері, старі жінки в кухнях, шинкарі, кондуктори трамваїв, фараони, повії, матроси, вантажники, пройдисвіти в конторах найму... Він думає, отой вошивий бродяга, що я скажу* йому, де гроші старого... Сам проти нього. Сам проти всіх проклятих шпигів. Річка текла рівна й гладенька, немов синя крицева цівка рушниць. Байдуже, куди йти, бо мені нікуди йти. Тіні поміж корабелень та будівель були сипкі, неначе синька. Щогли оторочували річку; дим пурпуровий, шоколядний, тілеснорожевий пнувся до світла. Тепер уже нікуди йти.

У фраку, з золотим ланцюжком до годинника, в перстні з червоним камінцем, він їде до шлюбу разом з Мері Сакетт, їде в кареті, запряженій четвіркою білих коней до міської ратуші, де мер призначить його на члена міського самоврядування. Світло за ним розжеврюється дедалі дужче, він їде в шовках та єдвабі брати шлюб, він їде на рожевому плюші у білій кареті, вкупі з Мері Сакетт. Обабіч їх шереху чоловіків махають сiґарами, вклоняються, підкидають угору динамонові котелки. Член міського самоврядування Бед їде каретою, повною діамантів із своєю нареченою—мільйонеркою... Бед сидить на поруччі мосту. За Брукліном встало сонце. Вікна на Менгеттені горять полум'ям. Він смикається вперед, зслизає з поруччя, чіпляється одною рукою, а сонце світить йому в очі. Зойк застряв йому в горлі, коли він упав.

Капітан Мак-Евой на буксирі *Прюдент* стояв на містку, поклавши руку на колесо. У другій руці він держав шматочок бісквіта, щойно намочений в склянці кави на полиці біля нактовза. Капітан Мак-Евой добре складений чоловік з кушуватими бровами й кушуватими чорними вусами. Саме хотів покласти шматочок намоченого в каві бісквіта в рот, аж угледів, що за кілька ярдів од прови дунко плюхнулося щось чорне у воду. Цієї ж миті, з машинового відділу висунувся чоловік і вигукнув:—Хтось стрибнув з мосту!

— Будь він проклятий! — обізвався капітан Мак-Евой, кидаючи свого бісквіта й повертаючи колесо. Дужа течія відпливу крутила буксир, немов соломинку. У машиновому відділі пролунало три дзвінки. На прову прибіг негр з багром.

— Допоможи йому, Рудий!—гукнув капітан Мак-Евой.

Чимало попрацювавши, витягли щось довге, чорне, мляве на чардак. Один дзвінок. Два дзвінки. Капітан Мак-Евой супиться і похмуро скеровує прову буксира знов на течію.

— Чи є в ньому ознаки життя?—питає хрипко.

Обличчя негрові зелене, зуби клацають.

— Ні, сер,—поволі відповідає рудоволосий чоловік.—Він геть переломив собі шию.

Капітан Мак-Евой втягає в рота добру половину вусів.

— Будь він проклятий!—стогне він.—Це добра подія саме в шлюбний день.

I. ДІВА НА БІЛОМУ КОНІ

Ранок гуркоче разом з першим поїздом на Аллон Спріт. Денне світло лунко пробивається крізь вікна, струшує старі, цегляні будинки, яскраво-барвним конфеті плескає в поперечини споруди повітряної залізниці.

Коти тікають із смітників, блощиці вертаються до своїх шпарок у стінах, лишаючи спітнілі тіла, лишаючи ніжені брудні шийки послулих дітей. Чоловіки й жінки ворухаються під ковдрами на матрацах по кушках кімнат. Зюртки немовлят починають розгортатися, верещати й дригати ногами.

На розі Рівертон старий з конопляною бородою чоловік, що спить хто знає де, виставляє свій рундук. Барильця з ірочками, лмайський перець, динне лушпиння, пікулі — тануть воким і гострим духом, що зростає, немов якийсь болотяний сад із постельного смороду й прилого, гуркоту брукованої вулиці, яка саме починає прокидатися.

Старий, з конопляною бородою чоловік, що спить уночі хто знає де, сидить поміж усього цього, немов Іона коло своєї куці.

Джиммі Герф зійшов чотирма рипучими приступками й постука у двері, з плямами від пальців над ручкою, де висіла чепурно приколота мідяними кнопками картка, з прізвищем *Сондерленд*, написаному давньоанглійськими літерами. Довго чекав, стоячи біля пляшки з молоком, двох пляшок вершків і недільного числа «Таймза». За дверима щось зашаруділо, зарипіли кроки, а тоді знов запала тиша. Він надушив білого гудзика на одвірку.

— «А він каже: «Марджі, я мав сутичку за вас, та ще й велику» — а вона відказує: «Увійдіть, чого стоїте на дощі, ви змокрили...» Згори линули голоси вниз сходами. З'явилися чоловічі черевники з гудзиками, жіночі ноги в сандаліях, рожеві шовкові литки. Дівчина у пишній сукні й весняному брилику, молодик у камізельці з білою облямівкою і в краватці у зелені, блакитні й пурпурові смужки.

— Але ви зовсім не така дівчина.

— А звідки ви знаєте, яка я?

Голоси завмерли внизу.

Джиммі Герф подзвонив ще раз.

— Хто там? — спитав у щілинку гаркавий жіночий голос.

— Чи можна мені бачити міс Прінн.

Майнуло блакитне кімоно, підтримуване аж під підборіддям. Пухке личко.

— О, я не знаю, чи вона прокинулася.

— Вона сама призначила мені прийти.

— Тоді, почекайте, будь ласка, хвилинку, поки я втечу, — прошебетала за дверима дівчина, — а тоді увійдете. Вибачте, але міс Сондерленд гадала, що це прийшли по гроші за приміщення. Вони частенько отак приходять у неділю, щоб застати її.

Манірна посмішка містком перекинулася через щілинку.

— А молоко внести?

— Будь ласка. І сядьте в передпокої, а я тим часом покличу Рут.

У передпокої було дуже темно. Пахтіло сном, зубною пастою і вазеліном. У кутку стояла койка, і на зім'ятому простирадлі ще залишився відтиск чьогось тіла. Солом'яні брилі, шовкові манто і два чоловічих пальта висіли в безладді на оленячих рогах на вішалці. Джиммі зняв ліфчика з крісла-гойдалки й сів.

Чути було жіночі голоси, шарудіння одягу тих, що одягалися. Із-за переборок кімнат просякав шелест недільних часописів.

Одчинилися двері ванної кімнати. Струмись соняшного світла, що відбився від свічада розрізав на дві половини передпокій. Тоді висунулася голова з волоссям, що скидалося на мідяний дріт, сині очі на ніжному білому овалі обличчя. У глибу передпокою волосся стало каштановим під ним — гнучка спина в жовтогарячому халаті й рожеві п'ятки, що виглядали при кожному кроці з купальних пантофель.

— Агов, Джиммі! — проспівала за дверима Рут. — Але ви не повинні дивитися ні на мене, ні на мою кімнату. — Вона немов черепаха виставила голову в папільйотках.

— Галло, Рут!

— Ви можете увійти, якщо обіцяєте не дивитися... І я, і моя кімната, в страшному безладді. Оце зараз, зачешуся. Тоді буду зовсім готова.

Невеличка сіра кімната була напхана сукнями й фотографіями артистів. Джиммі стояв спиною до дверей. Щось шовкове, що висіло на кілочку, лоскотало йому вуха.

— Ну, як ся маєте, шановний рецензенте?

— Я біля «Пекельної Кухні». Воно не погано... А ви знайшли роботу, Рут?

— Можливо, за цей тиждень щось буде. А то й ні. О, Джиммі, я починаю вдаватися у розпач!

Вона струснула головою, викинула папільйотки й почала чесати хвилі мишасто-каштанового волосся. У неї було бліде, здивоване обличчя з великим ротом і синіми смугами під очима.

— Цього ранку, я почувала, що мушу встати й одягтись. Але не могла. Страшенно важко вставати, коли нема роботи... Часом мені хочеться лягти в постіль і лежати так до кінця світу.

— Сердешна Рут.

Вона пожбурила у нього пушком, обсилавши пудрою краватку й вилоги синього костюма.

— Я вам покажу «сердешна Рут», погане ви паціючення!

— Це добра мені справа після всіх моїх турбот, щоб надати собі респектабельного вигляду... Ну, і не соромно вам, Рут?

Одкинувши голову, Рут пронизувато зареготалася.

— Ой, який ви смішний, Джиммі! Візьміть віничка.

Зашарівшись, він здмухував пудру з підборіддя й краватки.

— Хто ця втішна дівчина, що відчинила мені двері?

— Тихше! Крізь переборку все чути. Це — Кассі, — прошепотіла вона, хихочучи. — Кассандра Вілкінз... Танцює у трупі Морґана. Але не можна сміятися з неї, вона дуже хороша. І я люблю її. — Рут

знову зареготалася. — Ви неможливі, Джиммі. — Вона зірвалася з місця і вщипнула його за руку. — Завжди примушуєте мене поводитися так, немов я божевільна.

— Це від бога... Але слухайте, я страшенно голодний. Ішов сюди пішки

— Котра година?

— Вже друга.

— Ой, Джиммі, я не знаю, що мені робити з часом... До вподоби вам цей брилик? О, я забула сказати вам, що ходила вчора до Гаррісона. Просто жахливо. Якби я вчасно не підбігла до телефону та не загрозила, що викличу поліцію...

— Гляньте на цю чудну жінку насупроти. У неї обличчя нестемно, як у лями. Через неї я цілісінький день не можу підняти запон на вікнах.

— Чому?

— О, ви надто молоді, щоб це знати. Вам буде ніяково слухати Джиммі.

Рут нахилилася ближче до свічада й намазала собі губи.

— Так часто доводиться ніяковити, що вже не звертаєш на це уваги... Але ходімо. Яскраво світить сонце, люди виходять з церкви й поспішають додому, щоб нажертися і почитати в недільних часописах про кавчукові плянтації...

— Ой, Джиммі, не верещіть так... Зачекайте хвилиночку. Гляньте, ви зачепили найкращу мою сукню.

Дівчина в жовтому джемпрі з коротким чорним волоссям застиляла ліжко в передпокої. Під шаром пудри й рум'ян Джиммі якусь мить не міг пізнати обличчя, що бачив у щілинку в дверях.

— Галло, Кассі, це... Прошу пробачити мені, міс Вілкінз, це містер Герф. Можеш розповісти йому про ту жінку насупроти мого вікна, знаєш, оту, Сафо Монк.

Кассандра Вілкінз набурмосилась і загаркавила.

— Ну, хіба ж вона не жахлива, містеве Гевф... Гововить жахливі такі вечі.

— Вона просто хоче подратувати вас.

— О, містеве Гевф, я така вада, що зазнайомила навшті з вами, У Вут, увесь час... тільки й на язичку, що ви... О, це ж не вавт було гововити вам, але я така нествимана...

Двері з другого боку передпокою відчинились і Джиммі вгледів біловидого горбоногого чоловіка, з рудим волоссям, що стирчало нерівними пасмами з обох боків рівного проділя. На ньому був зелений єдвабний халат і червоні марокські пантофлі.

— Ну, як, Кассандро? — спитав він, старанно, по оxfordському розтягаючи слова. — Які пророцтва сьогодні?

— Нічого, окріч телеграми від місис Фітусімонс Грін. Вона хоче, щоб я відвідала її завтра в Скарсдейлі, бо треба поговорити про танки в театрі Гріннері... Знайомтеся — містер Герф, містер Оглторп.

Червоноволосий чоловік звів одну брову догори, а другу опустив донизу й простяг мляву руку Джиммі.

— Герф, Герф... Це, часом, не з тих Герфів, що у штаті Джорджія? В Атланті є давній рід Герфів...

— Ні, гадаю, не з тих.

— Шкода. А я колись приятелював з Джозайєю Герфом. Тепер він голова Першого Національного Банку й один з визначних громадян міста Скрентона в Пенсільванії, а я... штукар, розмальований блазень. — Він знизав плечима й халат розсунувсь, оголивши пласкі, безволосі груди.

— Бачите, ми з містером Оглторпом інсценуємо Пісню Пісень. Він читає, а я передаю зміст танцем. Прийдіть колись, подивитесь.

«Нижній твій пуп немов кругла чарка, що в ній не переводиться солодке вино. Живіт твій наче купа пшениці, лілями обсажена...»

— О, не треба починати тепер... — вона захихотіла і зсунула ноги.

— Джоджо, зачини двері, — долинув глибокий, спокійний голос дівчини із кімнати.

— О, сердешна, люба, Еляйн, вона хоче спатки... Дуже радий, що зазнайомився з вами, містере Герф.

— Джоджо!

— Зараз, люба.

Дарма, що олив'яна дрімота знемагала його, Джіммі здрігнувся, вчувши цей голос. Мовчки, примушено стояв біля Кассі у брудному темному передпокої. Звідкись линув дух кави й підсмажених сухарів. Позад нього стала Рут.

— Ходімо, Джіммі... А, чи не забула я чого?

— Чи забула, чи ні, а я конаю з голоду. — Взявши Рут за плечі, Джіммі злегенька штовхнув її до дверей. — Уже дві години.

— До побачення, Кассі, люба. Я забіжу до тебе о шостій.

— Гавазд. Вут... Дуже вада, що зазнайомилася з вами, містев Герф. Двері зачинилися, перетявши гаркаве щebetання Кассі.

— Алеж Рут, яке чудно збіговисько у вашому приміщенні.

— Ви, Джіммі, бурчите тому, що хочете їсти.

— А скажіть мені Рут, що за один цей Оглторп? Я зроду-звіку такого не бачив.

— Хіба Огл теж виліз із свого лігва? — Рут засміялася. Вони вийшли на соняшне світло. — А він не хвалився вам, що походить із давнього роду Оглторпів у Джорджії?

— А ота вродлива золотоволоса жінка, певно, його дружина?

— Еляйн Оглторп руда, а не золотоволоса. І вона не так, щоб і вродлива... Ще дитина, а поводитьсь, немов королева. А все тому, що мала успіх у «Персииковому Цвіті». Такі люди завжди зчиняють галас по-дурному. Кінець-кінцем з неї поганенька актриса.

— Це сором, що вона має такого чоловіка.

— Огл усе на світі робить для неї. Якби не він, вона й досі була б ще в хорі...

— Красуня і звір.

— Краще дивіться, щоб він не накинув оком на вас.

— Себто?

— Він «такий», Джіммі, він «такий».

Поїзд повітряної залізниці потолочив смуги світла у них над головами. Джіммі бачив, як Рут ворухить устами, але слів не чув.

— Слухайте, — гукнув він, намагаючися перекричати гуркіт, що вже стихав. — Давайте поснобідаємо у Кемпеса, а тоді підемо на прогулянку до Палісадів.

— Та й чудний ви, Джіммі! Що таке «поснобїдаємо»?

— Ви будете снідати, а я обідати.

— Оце так! — вона, сміючися взяла його під руку. Срібна її сумка стукала йому об лікоть, коли вони йшли.

— А як Кассі, таємнича Кассандра?

— Ви не повинні глузувати з неї, вона хороша... Якби тільки не держала у себе того жахливого білого пуделя. Він сидить сливе весь час у кімнаті й смердить неймовірно, її кімната поряд з моєю. Потім у неї є коханець... — Рут захихотіла. — Він навіть гірший за пуделя. Вони заручені, й він забирає у Кассі усі гроші, що вона заробляє. Але не кажіть цього нікому.

— Мені нікому й казати.

— А потім ще місис Сондерленд...

— О, я бачив її, як вона йшла до ванної кімнати. Літня жінка у ватній капоті і в рожевому чепці.

— Джіммі, ви примушуєте мене ніяковіти. У неї вставні зуби та... — почала Рут, але гуркіт поїзду повітряної залізниці приглушив її слова. Двері ресторану зачинилися за ними, перетявши кляцання коліс на рейках.

Оркестра грала «Коли в Нормандії квітнуть яблуні»... В кімнаті повно було косих, димних пасмуг світла, паперових фестонів і плякатів, що оповіщали: «Щодня свіжі омари.» Покуштуйте наших чудових устриць. Вони сіли під червоним плякатом: «Біфтекси наверху».

— Джіммі, як на вашу думку, чи не буде не морально замовити на сніданок устриць? Але насамперед я хочу кави, кави і кави.

— Я мабуть візьму котлету з цибулею.

— Ой, ні, якщо хочете, звичайно, зостатися в моєму товаристві, містере Герф.

— Гаразд, Рут, кладу цибулю до ваших ніг.

— Це не значить, що я дозволю вам поцілувати мене.

— Що? До Палісадів?

Рут вибухла сміхом.

— «Я ніколи й не просив цього, мадам», — спалахнувши, процитував Джіммі.

Крізь малесенькі дірочки — в крисах солом'яного брилика на обличчя їй цянуло соняшне світло. Йдучи швидко вона дріботіла в узькій своїй спідниці. Крізь тоненький китайський шовк, сонце лоскотало їй спину, немов рукою. У важкій спеці вулиць люди у святкових убраннях, солом'яні брилі, парасолі, трамваї, автомобілі, кривуляючи, з гуркотом мчали повз неї, засліплюючи її гострим різким блиском, так немов би вона йшла через купи металевих зрізків.

На Лінколн-Сквері, побачили дівчину; верхи на білому коні, що ступою їхала поміж вуличної метушні й гармидеру. Фалшиве каштанове волосся хвилями падало на білий зад коня й на позолочене сідло, з написом зеленими з червоними літерами *Антилупин*. На ній був зелений капелюх з червоним пером, одною рукою в білій

рукавичці вона недбало держала повід, другою розмахувала бичем з позолоченим пужалном.

Еллен подивилася на неї, а тоді повернула поперечною вулицею до брудно-зеленої смуги парку. Від хлопчаків, що грали в бейзбол тхнуло спаленою сонцем витолоченою травою. На всіх лавках у холодку сиділи люди. Коли перетинала вигнутий автомобільний шлях, її гострі французькі закаблуки вгрузали в асфальт. На самому осонні сиділи на лавці два матроси. Один з них клапнув язиком, коли Еллен проходила повз. Вона почувала, як зголоднілі їхні очі жадібно вп'ялися їй у шию, в стегна й ноги. Намагалася не коливати стегнами йдучи. Листя на невеличких деревах понад стежкою прив'яло. Зі сходу і з півдня парк оторочували осяяні сонцем будівлі, з заходу вони видавалися фіялковими у затінку. Все було якесь нестерпучо гаряче, спітніле, здушене поліцаями й недільними вбраннями. Чому вона не поїхала повітряною залізницею? Глянула в чорні очі якомусь юнакові, у солом'яному брилі, що поволі їхав червоним автомобілем понад тротуаром. Він моргнув їй, смикнув головою, посміхнувся перекинутою якоюсь посмішкою і склав уста так, що вони, здавалося доторкнулися їй до щоки. Натиснувши одною рукою гальма, другою, відчинив дверцята. Одвівши від нього погляд з піднятим угору підборіддям Еллен пішла далі. Два голуби з металево-зеленими шийками, й кораловими лапками пурхнули їй з-під ніг. Якийсь старий чоловік учив вивірку виймати горіхи з паперового мішечка.

Уся в зеленому, на білім коні, скаче дивна діва назустріч мені. Зелена синь, «антилупин»... Годівя у пишній кереї кіс.

Позолочений пам'ятник генералові Шерманові перебив її. Спирившись на мить, глянула на майдан, що мерехтів перловобілим блиском... Так, це приміщення Еллін Оглторп. Сіла в автобус до майдану Вашингтон. Недільне, полудневе П'яте Авеню пробігало рожеве, курне, метушливе. З затіненого боку йшов якийсь чоловік у циліндрі й сурдуті. Парасолі, літні вбрання, солом'яні брилики лисніли на яскравому соняшному світлі, що мерехтіло вогнистими чотирикутниками на верхніх вікнах будинків, падало блискучими смугами на ляк лімузинів і таксі. Тхнуло газоліном, асфальтом, м'ятою, тальком і одекольоном од пар, що тулилися дедалі ближче одне до одного на сидіннях автобусу. У вітрині якоїсь крамниці малюнки, цинамонові запони й старосвітські меблі за широким склом. Її сусіда в гетрах і цитринових рукавичках—мабуть продавець. Проїжджаючи повз церкву Патріка, вчула дух ладану, що долинув з високих дверей, одчинених у темряву. Дельмоніко. Насупроти неї якийсь юнак крадькома оповиває рукою вузьку, сіру, флянельову спину дівчини, що сидить поруч з ним.

— Еге, не пощастило сердезі Джо, мусив одружитися. А йому тільки дев'ятнадцятий.

— Ти вважаєш, що це велике лихо?

— Міртл, я зовсім не нас мав на думці.

— Я переконана, що нас. А чи ж ти хоч бачив дівчинку?

— Я певний, що то не від нього.

— Хто?

— Дитина.

— Біллі, як можеш ти говорити таке?

Сорок друга вулиця. Клюб Союзної Ліги. Дуже цікаве було зібрання, дуже цікаве... Поприходили сливе всі. Одна промова була така розкішна, що я згадав колишні часи,— проринів інтелігентний голос у неї за спиною. Волдорф. — А правда, Біллі, гарненькі прапори? А отой чудний сіямський, бо там живе сіямський посол. Я читала про це сьогодні в газеті.

«Коли для нас, моя кохана, прийде розлуки час, останнім довгим поцілунком, я припаду до вуст... кохання, остання, прощання... Коли для нас, моя...»

Восьма вулиця. Еллен зійшла з омнібусу й попростувала до кафе Бревурт. Джордж сидів спиною до дверей, нервово закриваючи й одкриваючи замок свого портфеля.

— Нарешті, Еляйн, таки прийшли... Гадаю, не багато знайдеться людей, що з'охотилися би сидіти й чекати на вас аж три чверті години.

— Ви не повинні картати мене, Джордже. Я була дуже щаслива. Багато вже років не було мені так гарно. Цілісінький день належала сама собі і йшла пішки з Сто П'ятої до Сорок Дев'ятої вулиці через парк. Там повнісінько дуже втішних людей.

— Ви мусили стомитися,—його худе обличчя з блискучими очима в павутинні дрібних зморшок насунулося до неї, немов прова корабля.

— Ви, певно, цілісінький день були в конторі, Джордже?

— Еге. Порпався в справах. Не можу ні на кого покластися навіть з звичайною технічною роботою. Доводиться робити все самому.

— А я задалегідь знала, що ви це скажете.

— Що саме?

— Та що чекали три чверті години.

— Ви надто багато знаєте, Еляйн... Хочете печева до чаю?

— Я нічогосінько не знаю. В тому то й лихо... А хочу лімонаду.

Біля них дзвеніли склянки, обличчя, капелюхи й бороди коливались в цигарковому димі, відбиваючись у зеленкуватих свічадах.

— Алеж любий, це завжди буває однаково, і, хоч і справедливо, щодо чоловіків, та зовсім не стосується жінок,—гудів жіночий голос біля сусіднього столика. — Ваш фемінізм зростає в бар'єр, що його й не перестрибнеш,—обізнався хрипко й боязко чоловічий голос.—А як я егоїстка? Якби ви знали, скільки мені довелося терпіти. Це неначе той очисний вогонь.

— А як себе почуває славетний Джорджо?—спитав Болдвін, намагаючися впіймати погляд Еллен.

— Не будемо говорити про Джорджо.

— Що менше згадувати про нього, то краще?

— Слухайте, Джордже, я зовсім не хочу, щоб ви глузували з Джорджо, бо — хороший, чи поганий, а він мій чоловік, аж поки ми не розлучимося з ним... ні, я не хочу, щоб ви сміялися. Ви надто притивна людина, щоб зрозуміти його. У Джорджо дуже складна, навіть трагічна вдача.

— Заради всього святого, не будемо розмовляти про чоловіків і про жінок. Що справді важливо, маленька Еляйн, це те, що ми сидимо

тут укупі з вами й ніхто не заважає нам... Слухайте, коли ми знову побачимося, тільки як слід, реально побачимося, розумієте? Реально..

— Алеж ми не збираємося бути надто реалістичними, правда, Джордже?—вона тихенько засміялася собі в чашку.

— А мені так багато треба сказати вам. Так багато хочу спитати.

Вона сміючися, дивилася на нього, держачи надкушений шматочок вишневого торта в рожевих пальцях—вказівному й великому.

— Ви, певно, так само розмовляєте із жалюгідним якимсь гришником-свідком? На мою думку, треба питати, приблизно, так: «Де ви були вночі тридцять першого лютого?»

— Я розмовляю цілком серйозно, а ви, або не можете зрозуміти, або не хочете.

Біля їхнього столика спинився юнак трохи похитуючись, пильно дивлячися на них.

— Галло, Стене, де у біса ви взялися? — Болдвін, переставши сміятися звів погляд на нього.

— Слухайте, містере Болдвін, я знаю, що це страшенно нечемно, але дозвольте сісти на хвилинку до вашого столика. Тут один чоловік шукає мене, а я не хочу з ним бачитися. Ото лихо, тут саме свічадо. Але як хто вгледить вас, то не стане вже дивитися на мене.

— Дозвольте зазнайомити вас, міс Оглторп, Стенвуд Емері, син старшого компаньйона нашої фірми.

— Як дивно, що довелось зазнайомитися з вами, міс Оглторп. Я бачив вас учора ввечорі, але ви не помітили мене.

— Ви бачили мене на виставці?

— Я мало не стрибнув на кін, так чудово ви грали.

У нього була червоново-брунатна шкіра, неспокійні очі надто близько посаджені до гострого, трохи вигнутого носа, великий рухливий рот і каштанове волосся, що стирчало вгору. Еллен повела поглядом од одного до другого, потай сміючись. Всі троє застигли на стільцях.

— Я бачила сьогодні вранці дівчину з антилупином, — сказала Еллен.—Вона справляла на мене величезне вражіння. Саме так я уявляю діву на білому коні.

— На руках її перстні, бубонці на ногах, і несе вона людям тільки лихо і жах —'духом одтарабанив Стен.

— Здається починає грати музика. Я завжди казала, що це жах, — засміялась Еллен.

— А як справи в коледжі? — спитав сухим, ворожим тоном Болдвін.

— Гадаю, що він стоїть на тому самому місці, — зашарівшись одповів Стен.—Але дуже хотів би, щоб згорів поки я вернуся. — Він підвівся.—Вибачте, що так нахабно встряв до вас, містере Болдвін.

Коли повернувся до Еллен, вона почула від нього дух віскі.

— Даруйте мені, міс Оглторп.

Вона, мимохить, простягла йому руку. Сухі тонкі пальці міцно стисли її. Стен пішов нетвердою ногою, наткнувшись на льокаля.

— Не можу зрозуміти цього чортового молокососа, — вибухнув Болдвін.—Сердешному старому Емері серце крається. Адже він хлопець розумний, має дужу вдачу й все інше, але тільки пиячить і колобродить... Що йому потрібно, на мою думку, то це знайти

десь роботу й зрозуміти вартість грошей. Надто великі статки—лихо для цих студентів... Та парешті, Еллін, ми самі. Я ненастанно працював усе своє життя, з чотирнадцяти років почавши. Тепер, прийшов час дати собі перепочинок. Я хочу користатися з життя, мандрувати, мислити й зазнати щастя. Не в силі крутитися у такому вирі, як крутився досі. Хочу навчитися грати, послабити трохи напруження... І саме тепер до мого життя увійшли ви.

— Але я зовсім не збираюся стати за доглядача коло запобіжного хлипака,—засміялась Еллен, спустивши вії.

— Давайте подамося десь за місто. Я цілісінький день пікся в конторі. Ненавиджу ці неділі.

— Алеж у мене репетиція.

— Можна занедужати. Я викличу телефоном автомобіль.

— О, іде Джоджо... Галло, Джоджо!—вона помахала над головою рукавичками.

Джон Оглторп, з напудрованим обличчям, з устами дбайливо складеними в безтурботну посмішку над високим комірцем, прокладав собі шлях поміж столиків, простягаючи руку, туго обтягнену ясножовтою в чорну смужку рукавичкою.

— То ти тут, любя? Справді, яка приємна несподіванка.

— Ви не знайомі? Містер Болдвін.

— Вибачте, що я встряв до вашого е... tête a tête.

— Зовсім ні, сідай і ми вип'ємо гайбол... Я справді страшенно хотіла бачити тебе, Джоджо... До речі, якщо у тебе нема інших справ може заскочиш на кілька хвилин до театру. Я хочу знати твою думку про мою роль...

— Звичайно, любя. Ніщо не може дати мені більшого задоволення.

Напруживши все тіло, Джордж Болдвін одкинувся назад і сплів руки за спинкою стільця. — Офіціанте! — Він кидав слова, немов одбивав куски металю. — Дайте три склянки шотландського гайболу.

Оглторп сперся підборіддям на срібну бурульку палиці.

— Довір'я, містере Болдвін,—почав він,—довір'я поміж чоловіком і жінкою чудова річ. Ні час, ні відстань—ніщо не впливає на нього. Якби хтось із нас поїхав на тисячу років до Китаю, це ані на волосинку не змінило б нашої обопільної приязні.

— Бачите, Джордже, справа у тому, що Джоджо надто багато читав Шекспіра юнаком бувши. Але мені треба йти, а то Мертон знов докорятиме... Поговоріть про індустріяльне рабство. Джоджо, ти можеш розповісти йому про рівність.

Болдвін підвівся. На вилицях йому проступив легкий рум'янець.

— Може дозволите провести вас до театру?—вимовив він крізь зціплені зуби.

— Я нікому не дозволяю проводити мене. А ти, Джоджо мусиш бути твердим, щоб оцінити мою гру.

П'ята Авеню була біла й рожева під білорожевими хмарами в рвучому вітрі, такому свіжому після нудних розмов тютюнового диму й коктейлів. Еллен весело махнула рукою шоферові й посміхнулася йому. А тоді вгледіла пару неспокійних очей, що серйозно дивилися на неї з під високих брів на брунатному обличчі.

— Я чекав на вас, поки ви вийдете. Чи не можна повезти вас кудинебудь? Мій форд стоїть за рогом... Будь ласка!

— Але я саме зібралася до театру. У мене репетиція.

— Тоді дозвольте повезти вас до театру.

Вона, замислившись, одягала рукавички.—Гаразд. Тільки це надто великий вам клопіт.

— Чудово! Ось він... Страшенно нахабно так поводитись, як я, та про це іншим разом... Що-що, а ми подемо вкуні. Мій форд зветься «Дінго» та про це теж іншим разом...

— Дуже приємно зустріти когось справді молодого. Адже в Нью-Йорку нема молодих людей.

Обличчя йому зашарілося, коли він схилився над мотором.—Еге, я з біса молодий. Мотор загудів і автомобіль рушив.

— Нас, певно, заарештують. У мене глушник послабнув і може вискочити.

На Тридцять Четвертій вулиці вони наздогнали дівчину, що їхала на білому коні, прокладаючи собі шлях метушливою вулицею. Фалшиве каштанове волосся хвилями падало на білий зад коня і на позолочене сидло, де зеленими з червоним літерами було написано: «Антилупин».

— Перстні на пальцях, бубонці на ногах і скрізь на лупу вона нагонить жах,—проспівав Стен, надушуючи ріжка.

II. ДОВГИЙ ДЖЕК З ПАНАМСЬКОЇ ШІІ

Полудень на майдані Юньйон. Розпродаж. Треба ліквідувати торівлю. МИ ДОПУСТИЛИСЯ ЖАХЛИВОЇ ПОМИЛКИ. Припавши навколійки на тротуарі, маленькі хлопчики чистять пантофлі, черевики з шнурками, з гудзиками. Сонце блищить немов кульбаба на поску кожного вичищеного черевика. Просто сюди, містери, міс, мадам, углиб крамниці, ми одержали партію матерії фантазі, найвища якість, найнижча ціна... Джентлмени, місис, леді... МИ ДОПУСТИЛИСЬ ЖАХЛИВОЇ ПОМИЛКИ. Треба ліквідувати торівлю.

Полуденне сонце тьмяно спіралить у вікна ресторану. Примушена музика спіралить «Гіндустан». Він їсть пиріжки, вона їсть солодощі. Вони танцюють, напхавши собі рот. Тонкий блакитний джемпер тупиться до чорного гладенького костюма, перекусом пофарбовані кучері до чорного гладенького волосся.

На чотирнадцятій вулиці — Слава, Слава. — Іде армія, виступають дівчата, Слава, Слава, по чотири в ряд, сяють струменти, темносиній колір, оркестра Армії Порятунку.

Найвища якість, найнижча ціна. Треба ліквідувати торівлю. МИ, ДОПУСТИЛИСЯ ЖАХЛИВОЇ ПОМИЛКИ. ТРЕБА ЛІКВІДУВАТИ ТОРІВЛЮ.

Британський паронлав Рейлі з Ліверпулю. Капітан Кеттвел: 933 паки, 881 скринька, 10 барил, 8 місць готових виробів, 57 скриньок, 89 пакунків, 18 паків бавовняних ниток, 156 паків повсті, 4 паки азбесту, 100 пакунків шпульок...

Джо Гарленд облишив друкувати й глянув на стелю. Пучки йому боліли. У конторі кисло тхнуло клеєм, паперами й чоловіком, що скинув піджака. Крізь одчинене вікно він бачив частину темної, стіни, двір і чоловіка з зеленим дашком над очима, що дивився бай-

дуже у вікно. Ясноволосий конторський хлопець поклав записочку на краєчок столу. «Містер Поллок хоче бачити Вас о 5 г. 10 хв.» Гарлендові стисло горло: він хоче звільнити мене. Пучки знов почали вистукувати.

Голландський пароплав Делфт із Глезго, капітан Тромп; 100 паків, 123 скриньки, 14 бариледь...

Джо Гарленд блукав парком Беттері, аж поки знайшов порожнє місце на лавці й впав на нього. Сонце потопало в безладному шапрановому тумані за Джерсі. Еге, це вже минулося. Довго сидів, дивлячися на захід, немов на картину в приймальні зубного лікаря. Величезні пасма диму з буксиру кублилися чорно й пурпурово на тлі барвистого неба. Він сидів, дивлячися на захід, чекаючи. У мене було вісімнадцять долярів п'ятдесят центів, одкинути шість долярів за кімнату, доляр і вісімдесят чотири центи в пральню, чотири долари п'ятдесят центів боргу Чарлі, себто сім долярів вісімдесят чотири центи, одинадцять долярів вісімдесят чотири центи, дванадцять долярів тридцять чотири центи з вісімнадцяти долярів п'ятидесяти центів, це дасть шість долярів і шістнадцять центів, щоб прожити три дні поки знайду собі роботу, звичайно, якщо я зможу втриматись од випивки. Невже щастя так ніколи й не повернеться до мене? А колись мені завжди щастило. Коліна йому тремтіли, у шлунку пекло й боліло.

Добре ви улаштували собі життя, Джозефе Гарленд! Сорок п'ять років і тепер жадного приятеля й жадного сента.

Вітрило боту видавалося пурпуровим трикутником, з навітряного боку за кілька кроків од берега, юнак і дівчина міцно пригорнулися одне до одного, коли струнке суденце пропливало повз. В обох були бронзові обличчя й вигоріле на сонці жовте волосся. Джо Гарленд міцно прикусив собі уста, щоб утримати сльози, коли бот упірнув у червонаву імлу затоки. — Мені треба випити.

— Хіба це не злочин? Хіба це не злочин? Чоловік, що сидів ліворуч од нього ненастанно повторював ці слова. Джо Гарленд повернув голову. У чоловіка було червоне обличчя в зморшках і срібне волосся. Він міцно держав двома брудними пальцями театральний додаток до газети. — Молоді актриси всі так одягаються, що їх швидше можна назвати голими... Чому вони не дадуть спокою людині?

— То вам, виходить, не до вподоби дивитися на ці малюнки?

— Чому вони не дадуть спокою людині, питаю я? Якщо нема роботи й порожньо в кишенях, що доброго в цих малюнках?

— А леж сила людей залюбки дивляться на портрети актрис у газетах. Навіть і я сам у колишні дні.

— Так у колишні дні ви, певно, мали роботу... а тепер не маєте, — люто буркнув він. Джо кивнув головою. — Ну, то на біса вони? Хіба не можна дати спокій людині? А роботи тепер не буде аж до снігопаду.

— А що ви робитимете до того часу?

Старий не відповів. Він знову схилився над газетою, примружив очі й замурамотів.

— Вони голісінькі. Це злочин, кажу я вам.

Джо Гарленд звівся на ноги й пішов.

Було сливе темно. Коліна йому занімили від довгої сидні. Плен-таючися знесилено, він відчував, як пояс туго стискає йому шлунок. Жалюгідна стара шкапо, тобі треба перехилити чарочку, щоб голова почала знову працювати. Із-за обертових дверей до нього долинув кислий дух пива. Обличчя буфетника скидалося на яблуко-ранет на затишній полиці з червоного дерева.

— Дайте мені чарку віскі. — Рідина обпалила йому горло, тепла й пахуча. Воно робить мене людиною. Не допивши чарки, наблизився до дармового буфета і з'їв бутерброда з шинкою і одну маслину.

— Ще одну чарку, Чарлі. Це питво кожного робить людиною. Та я надто багато заживав його, і в цьому моє лихо. Тепер ви не хочете й глянути на мене, друзі, а колись же називали мене «Чарівником Воли Стріту». Ще одна ілюстрація до того, як сильно впливає щастя на людські справи... Еге, сер, залюбки. Бажаю вам здоров'я, довгого віку й щастя у всьому... Це з кожного робить людиною... Гадаю, джентлмени, поміж вас багато є таких, що терпіли крах, а чи ж багато порозумнішали й стали розважнішими? Ще одна ілюстрація до того як сильно впливає щастя на людські справи. Та зо мною було не так, джентлмени. Десять років грав я на біржі, десять років ні вдень, ні вночі не випускав телеграфної ленти з рук і за десять років тільки тричі схибив, не рахуючи останнього разу. Джентлмени, я виявлю вам таємницю. Виявлю вам дуже важливу таємницю... Чарлі, налейте моїм приятелям по чарочці, я частую їх, і самі призволяйтеся... Адже тоді віскі потрапить туди, де йому й належить бути... Джентлмени, це тільки ілюстрація до того, як сильно впливає щастя на людські справи. Джентлмени, таємниця мого успіху... Це шира правда, запевняю вас, можете перевірити самі, прочитавши статті в газетах і журналах того часу, промови, лекції. Один чоловік — потім виявилось, що то був всесвітній шахрай — написав був, навіть, детективний роман про мене, назвавши його «Таємниця успіху». Можете знайти його в Нью-Йоркській громадській книгозбірні, якщо цікавитесь... Таємниця мого успіху була... Почувши, ви почнете глузувати й скажете, що Джо Гарленд старий дурень... Еге, скажете... Десять років, кажу вам, грав я на ріжниці, купував підприємства, що ніколи навіть не чув їхньої назви й щоразу вигравав. Зібрав цілу гору грошей. Чотири банки держав у себе в куладі. Почав прокладати собі шлях до цукру й кавчуку, але передчасно... Та вас кортить довідатися про мою таємницю, ви гадаєте, що можете скористатися з неї... Ні, не зможете... Бо щастя моє було в синій, шовковій краватці, що мати сплела мені, коли я був ще хлопчаком. Не смійтеся, будьте ви прокляті! Ні, я не завожуся. Даю тільки ще одну ілюстрацію до того як сильно впливає щастя. Того дня, коли я вкупі з одним чоловіком витратив тисячу доларів на Луїзвільські та Нашвільські папери, щоб грати на ріжниці, того дня на мені була та краватка. Двадцять п'ять пунктів і двадцять п'ять хвилин. Це був початок. Тоді, поступово, я почав спостерігати, що коли на мені нема цієї краватки, я втрачаю гроші. Вона стала потім дуже обтріпана, і я ховав її до кишені. Та це не допомагало. Я мусив носити її на шиї, розумієте? А решта — старезна історія, джентлмени... Була собі дівчина, будь вона проклята,

але я кохав її. Хотів довести, що нема в світі нічого, чого я не зробив би для неї, отож подарував їй цю краватку. Вдавав, ніби це жарт, і реготався — ха-ха-ха! Та вона, вигукнувши: «алеж це якесь дрантя!» укинула її в огонь... Ще одна ілюстрація... Друзі, чи ви, часом, не почастиєте мене? Я випадково опинився без грошей сьогодні... Дякую, сер... Це надає свіжої сили людині...

У напхот напханому вагоні підземної залізниці хлопця-посланця придавили до спини високої білявої жінки, що від неї тхнуло пахощами «Мері Гарден». Лікті, пакунки, плечі, стегна, збивалися все ближче щоразу, як вагон нахилився, скрегочучи. Мокре від поту кепі «Західнього Об'єднання» зсунулося хлопцеві на бакир. Якби у мене була така панійка, як оце, то заради неї варто було б спинити поїзд, погасити вогні, розтрити навіть вагони. Я міг би мати її, якби у мене досить було грошей. Поїзд притишив ходу, вона навалилася на нього, а він заплющив очі, затаївши подих. Його ніс сливе вгруз їй у ший. Поїзд спинився. Людська хвиля винесла його у двері.

Засліплений, спотикаючися, вийшов на повітря, на мерехтливі квартали світла. На Верхньому Бродвеї повнісінько було людей. На розі Дев'яносто Шостої вулиці стояли подвоє і потроє матроси. Хлопець з'їв два бутерброди з шинкою і з ліверною ковбасою у крамничці делікатесів. У жінки біля конторки було волосся кольору сирю, як і в тієї дівчини у вагоні підземки, але ця видавалася гладшою й старішою. Дожовуючи решту бутерброда, хлопець сів у ліфт, щоб потрапити до Японського саду. Там посидів якусь мить перед екраном, що миготів йому в очах. Всі мабуть, думають, що я смішний у своєму одягу посланця. Краще піти звідси. Мушу віднести ще телеграми.

Підтягнувши тугіше пояс, побіг униз сходами. Тоді попростував Бродвеєм до 105 вулиці, на схід, до Авеню Колюмба, якомога уважніше примічаючи двері, пожежні драбини, вікна, карнізи. Ось тут. Світилося тільки на другому поверсі. Подзвонив на другий поверх. Клацнув замок. Він збіг східцями. Жінка з трав'янкуватим волоссям і червоним од плоти обличчям висунула голову в двері.

— Телеграма Сантіно.

— Тут немає такого.

— Вибачте. Я певно не туди подзвонив.

Двері зачинилися перед самісіньким його носом. Жовте, затягнуте обличчя хлопцеве враз напружилось. Легесенько навшпиньках, побіг сходами, аж до невеличкої драбини до ляди. Коли підіймав її, загуркотів засув. Він затаїв подих. Опинившись на даху, де рипів під ногами попід, обережно зачинив ляду. Стрункими шерогами стояли навколо димарі, чорні на блискучому тлі вулиць. Зігнувшись, тихесенько пішов до заднього боку будинку й спустився ринвою на пожежну драбину. Коли ставав на підвіконня, потрапив ногою на цвіточник. Скрізь темно. Вліз у вікно до душної кімнати, де тхнуло жінкою, засунув руку під подушку на незастеленому ліжку, облапав столика, розсипав пудру, обережно висунув шухляду, годинник, наколовся пальцем на

шпильку, брошка, щось зашаруділо під рукою: кредитки, жмут кредиток. Треба йти. Вниз пожежною драбиною, до нижчого поверху. Світла нема. Знов одчинене вікно. Однаково, що взяти ласощі у дитини. Така сама кімната, тхне псом, ладаном і якимсь наркотиком. Побачив свій невиразний одбиток на склі шафи. Втрапив рукою, у слоїчок з кольдкремом. Обтер руку об штани. Сто чортів. Щось м'яке й кудлате вискочило з вереском йому з-під ніг. Тремтячи замер посеред узької кімнати. У кутку голосно гавкав маленький пес.

Світло залило кімнату. В одчинених дверях стала дівчина, скерувавши на нього револьвер. Позад неї був чоловік.

— Що ви тут робите? Та це посланець з «Західнього Об'єднання»... Світло сплело мідяне павутиння навколо її голови, вирізьбило тіло під червоним шовковим кімоно. Юнак був жилавий і брунатний у розстебнутій сорочці. Ну, то що ви робите тут, у кімнаті?

— Прошу, мадам, мене примусив голод. Голод і тяжка недуга старої матері.

— Чи це не дивно, Стеве? Він злодій! — Вона махнула револьвером. — Ходімо до передпокою.

— Добре, міс, усе, що ви звелите, міс, тільки не видавайте мене бикам.¹ Подумайте про стару мою матір. У неї серце розірветься.

— Гаразд. Але мусите покласти назад те, що взяли.

— Слово честі, я не встиг нічого взяти.

Стен, заливаючися сміхом, упав у крісло.

— Елі, ти надзвичайна! Ну, хто б сказав, що ти здатна на таке!

— Хіба ж не грала я цієї ролі минулим літом?... Ну, то давайте вашу зброю.

— У мене нема зброї, міс.

— Я не вірю вам, але можете йти.

— Дякую, міс.

— Алеж ви заробляєте гроші, як посланець.

— Тиждень тому мене звільнили, міс. Тільки голод міг мене штовхнути на таке.

Стен звівся на ноги.

— Дамо йому доляра й хай іде до дідька.

Коли хлопець стояв уже за дверима, вона простягла йому доляра.

— Ви — янгол, — мовив він, задихаючися. Схопив її руку з кредиткою і поцілував. Схилившись над рукою і цілуючи її мокрим поцілунком, угледів шматочок тіла в розрізі широкого червоного рукава. Коли, все ще тремтячи, йшов сходами, озирнувся назад, і побачив, що чоловік і дівчина стоять оповивши одне одного руками й стежать за ним. Очі йому повні були сліз. Засунув доляра до кишені.

Якщо ти, хлопче, будеш і надалі такий ласий до жінок, то незабаром опинишся в тому невеличкому літньому готелі на березі річки... А все ж таки вона красуня! Тихенько посвистуючи, пішов до повітряної залізниці й сів у поїзд до центру. Часом засував руку до кишені й лапав згорток кредиток.

Збіг сходами до третього поверху, де тхнуло смаженою рибкою

¹ тобто — поліцаєм.

і вугільним газом і тричі подзвонив біля брудних скляних дверей. Якусь мить перечекавши, тихенько постукав.

— Це ти, Майку? — долинув тихий, тонкий жіночий голос.

— Ні, це я, Нікі Шац.

Гостровида жінка з нафарбованим хною волоссям одчинила двері. Поверх мереживом облямованої білизни на ній була хутрянка.

— Як справи, хлопче?

— Мене впіймала на гарячому вродлива дама, і, як на твою думку, що вона зробила? — Схвильовано розповідаючи, він попростував слідом за жінкою до їдальні з облупленими стінами. На столі стояли склянки й пляшка міцного віскі. — Вона дала мені доляра й порадила стати цяцею-хлопчиком.

— Хай вона йде до дідька.

— Ось годинник.

— Це дитячий Інгерсоль. Я не вважаю його за годинник.

— Добре, тоді посвіти на це. Він простяг жмут кредиток. — Може скажеш, що й це не гроші? А тут понад тисячу.

— Давай сюди! — вона жадібно схопила жмут, очі їй загорілися. — Тай гава ж ти! — Шпурнула додолу гроші, заломила руки. — Це театральні гроші, дурна твоя голово, чортів виродку...

Вони, сміючися, сиділи поруч на краєчку ліжка. Душне повітря кімнати, повної шовкового одягу, порозкиданого по стільцях, просякло збляклими пахощами жовтих троянд, що стояли на столі. Обійми їхні ставали міцнішими. Зненацька Стен визволивсь і, нахилившись, поцілував її в уста.

— Злодій, — промовив тихенько.

— Стен...

— Еллі...

— Я думала, що то Джоджо, — надали, крізь сміх, пошепки вимовила вона. — Це дуже схоже на нього — підкрастися тихенько.

— Еллі, я не розумію, як можеш ти жити з ним поміж цих людей. Ти така хороша. Якось важко уявити тебе серед цього всього.

— Воно було досить легко, поки я не зустріла тебе... І, щиро кажучи, Джоджо не поганий. Просто відмінна якась, безщасна людина.

— Але ти цілком з іншого світу, дитинко. Тобі слід жити на даху Вулдворського будинку в кришталевій кімнаті, поміж вишневого цвіту.

— Яка у тебе брунатна спина, Стене.

— Це від плавби.

— Так швидко?

— Певно зосталося ще від минулого літа.

— Щасливий ти! Я ніколи не могла навчитися плавати до пугтя.

— Я навчу тебе... Давай у неділю раненько поїдемо моїм Дінго на Лонг Біч. Туди, далі, там завжди порожньо. Не треба навіть брати купального одягу.

— Мені подобається, що ти такий худий і твердий, Стене... Джоджо надто білий і м'який, сливе, як жінка.

— Заради всього святого, не згадуй ти про нього тепер.

Стен стояв, розставивши ноги, застібаючи сорочку. — Слухай, Еллі, давай підемо кудись вип'ємо... Мені гидко тепер зустрічатися з кимсь і брехати... Присягаюся, можу побити когось стільцем.

— У нас є ще час. Раніше дванадцятої ніхто не вернеться... Я дома тому, що мені болить голова.

— Еллі, ти любиш свій біль голови?

— До нестями, Стене.

— Певно отой злодій з «Західнього Об'єднання» знав це... Лелечко! Злодійський наскок, адюльтер, тікання пожежними драбинами, ринками... Чудове життя!

Коли вони разом пішли вниз сходами, Еллен міцно стисла йому руку. Перед поштовою скринькою у занехаяному коридорі він, раптом, схопив її за плечі, перегнув голову і міцно поцілував. Важко дихаючи, йшли вони вулицею до Бродвею. Він узяв її під руку, а вона міцно притисла його руку ліктем собі до боку. Якось невиразно, немов би крізь грубе скло акваріюму, бачила обличчя, овочі на вітринах, коробочки з консервами, барильця з оливками, яскраві квіти, електричні реклами. Коли вони перетинали поперечні вулиці в обличчя їй линув подих вітру з річки. Швидкі, яскраві погляди очей з-під солом'яних брилів, підборіддя, тонкі вуста, пухкі вуста, голодні тіні на вилицях, обличчя дівчат і юнаків, немов метелики пурхали й бились об неї, коли вона йшла пліч-о-пліч з ним у бринливу жовту ніч.

Вони сіли десь до столика. Пульсувала оркестра.

— Ні, Стене, я нічого не можу пити. Пий сам.

— Невже, Еллі, ти не відчуваєш себе так гарно, як я?

— Навіть краще... А ще кращого просто не стерплю. І не в силі зосередити досить уваги на склянці, щоб випити її. Вона примружилася, так яскраво блищали йому очі.

— Стен був п'яний.

— Я хотів би, щоб земля була твоїм тілом, щоб я міг їсти його плоди, — ненастанно повторював він.

Еллен увесь час длубала виделкою холодного велшського кролика. Вона почала падати, поштовхами, немов вагон з гір, у холодну безодню розпуки. У порожньому чотирикутнику посеред кімнати чотири пари танцювали танго. Звелася з місця.

— Стене, я мушу йти додому. Взавтра мені треба рано встати, бо ціліснький день буде репетиція. Зайдеш о дванадцятій до театру.

Він кивнув головою й налив собі другу склянку гайболу. Вона постояла якусь мить за стільцем, дивлячися вниз на довгу його голову з густим закрученим волоссям. Він тихенько, сам собі мурмотів вірша. «Я бачив білу безжальну Афродіту, жахливо вродливу. Бачив розмаяне її волосся і ноги без сандалій... Блискучу, немов полум'я або захід сонця на морі. Бачив соромливу...» а з біса гарні ці поезії Сапфо.

Опинившись на Бродвеї, Еллен знову відчула приплив веселощів. Стала посеред улиці, чекаючи на трамвай. Повз неї продзичав таксі. Теплий вітрець з річки приніс довгий стогін гудка з пароплаву. У безодні її душі тисячі крихітних гномів будували крижкі, високі, блискучі вежі. Дзвонячи, наблизився трамвай і спинився. Увіходячи до вагону, згадала невиразно дух Стенового тіла, коли він, спітнілий,

лежав у неї в обіймах. Сіла на лавці, кусаючи губи, щоб не заплакати. Яка жахлива мука кохати! Насупроти неї два чоловіка з риб'ячим обличчям без підборіддів весело розмовляли, ляпаючи один одного по гладких колінах.

— Кажу вам, Джіме, що ця Ірен Косл з глузду мене зводить! Коли я бачу, як вона танцює уонстеп, то мені здається, ніби чую співи херувимські.

— Але вона надто худа.

— А проте, ніхто на Бродвеї не зазнав такої гучної слави, як вона.

Еллен зішла з трамваю й повернула на схід розпачливо порожнім тротуаром 105-ої вулиці. Сморід матраців і сну цянув із кварталів узьковіконних будинків. Із ривчаків смерділо кислим. У темному підворітті чоловік і дівчина похитувалися, міцно стисши одне одного в обіймах. На добраніч. Еллен посміхнулася щасливо. Гучна слава на Бродвеї. Ці слова, немов ліфт несли її на запоморочливу височінь, де дзичали червоні, зелені й золоті електричні реклями, де на дахах небосгів сяяли вогнями сади, духом орхідей насичені, а вона, в позлотисто-зеленій сукні, танцювала танго з Стеном під повільний ритм оркестри, а оплески мільйонів глядачів налітали на них поривами, неначе шквал на морі. Гучна слава на Бродвеї.

Пішла вгору сходами. Перед дверима з карткою Сондерленд відчула зненацька болючу якусь огиду. Довго стояла з ключем у руці. Серце їй калатало несамовито. Тоді, рвачко вставила ключа в замок і відімкнула двері.

— Він «такий», Джімі, він «такий».

Герф і Рут Прінн сиділи, сміючися, над тарілкою з паштетом у далекому кутку галасливого ресторану з низькою стелею.

— Мені здається, що сюди приходять їсти акторська патолоч усього світу.

— Акторська патолоч усього світу живе у місис Сондерленд.

— Які останні новини з Балканів?

— На Балканах усе гаразд.

Понад чорним солом'яним капелюхом Рут, облямованим червоними маками, Джімі дивився на столики, що біля них повно було людей, а обличчя зливалися в одну сірозелену пляму. Два льокаї з хоробливими яструбиними лицами проштовхувалися туди, де, немов пила, дзичала розмова. Рут поширеними сміхотливими очима дивилася на Джімі, кусаючи стеблину петрушки.

— Я почуваю, що сп'яніла, — промурмотіла вона. — Вино кинулося мені в голову. Це жах.

— Ну, то яка подія сталася на 105-й вулиці?

— О, шкода, що ви не бачили. Разюче! Всі чисто повискакували до передпокою, місис Сондерленд прибігла у папільйотках, Кассі плаче, а Тоні Гентер стоїть у дверях своєї кімнати у рожевій піжамі...

— Хто це?

— Один собі юнак... Хоч, вам, Джімі, я мушу розповісти про Тоні Гентера. Він «такий», Джімі, він «такий».

Джиммі відчув, що червоніє і схилився над тарілкою. — Ах, ось що, — стримано мовив він.

— Вам ніяково, Джиммі! Адже ніяково?

— Зовсім ні. Ну, розповідайте. Розворушуйте це багно.

— Ой, Джиммі, який ви недоторка... Ну, то Кассі плаче, а маленький цуцик гавкотить, а невидима Костелло верещить, що треба покликати поліцію і падає непритомна на руки невідомому чоловікові у фракові. Джоджо розмахує револьвером, маленьким, ніклевим, можливо, трахкалкою, хіба я знаю? Єдиний, хто не втратив глузду, це була Елліян Оглторм... Знаєте, ота тіціянівська красуня, що так вплинула на дитячу вашу уяву.

— Слово честі, Рут, на дитячу мою уяву вона не справила найменшого вражіння.

— Ну, то кінець-кінцем Оглові надокучило це й він загорлав щосили: «Обеззбройте мене, а то я застрелю цю жінку!» а Тоні Гентер узяв у нього револьвера й поніс до своєї кімнати. Тоді Елліян Оглторм уклонилася, неначе на кону, сказала всім на добраніч і пішла до своєї кімнати, спокійна, немов скелл. Уявляєте? — Рут, зненацька, знизила голос. — Але всі в ресторані слухають нас. І справді, на мою думку все це гидко. Але найгіршого я ще не сказала. Коли Огл, постукавши разів зо два до своєї кімнати не одержав одповіді, він наблизився до Тоні і, ворочаючи очима, ніби Форбз Робертсон у Гамлеті, оповив того рукою і спитав, чи зможе людина з розбитим серцем знайти на ніч притулок у нього в кімнаті... Слово честі, тоді навіть і я зніяковіла.

— А хіба Оглторм теж «такий»?

Рут кілька разів хитнула головою.

— Тоді навіть вона одружилася з ним?

— Ну, ця жінка одружилась би і з бречкою, якби могла мати з цього користь.

— Слово честі, Рут, я вважаю, що ви неправдиво висвітлили всю цю справу.

— Джиммі, ви надто недосвідчені. Але дозвольте мені скінчити трагічне моє оповідання... Коли ті обидва пішли до кімнати й замкнули за собою двері, в передпокої счинився такий гармидер, що важко навіть уявити собі. А тут, звичайно, Кассі, додала своїх п'ять до загального хвилювання, продемонструвавши перед нами напад гістерії. Коли я вернулася з ванної, бо бігла туди по амоніак для неї, уже розпочалося засідання суду.

Було надзвичайно ефектно. Міс Костелло вимагала, щоб Оглтормів викинули з приміщення ще до світанку і загрозувала, що, коли цього не зроблять, виїде вона, місис Сондерленд стогнала, що за тридцять років її роботи в театрі вона ще ніколи не бачила такого, а невідомий у фракові — виявилось, що це Бенджамен Арден (він виконує головні ролі у Генісекла Джіма) — проголосив, що такі люди, як Тоні Гентер повинні сидіти у в'язниці. Коли я пішла спати, вони все ще розмовляли. Тепер ви розумієте, чому я заспала і примусила вас, сердешна дитино, чекати на мене цілу годину в аптеці?

Джо Гарленд стояв у своїй кімнаті, засунувши руки в кишені й дивлячися на картину «Загнаний олень», що висіла криво на зеленій стінці, яка впиралася в розхитане залізне ліжко. Його холодні пальці неспокійно ворушилися у кишенях. Голосно говорив сам до себе. «О, все залежить від щастя, це вам відомо, але я востаннє звертаюся до Мерівейлів. Емілі допомогла б мені, як би не цей проклятий старий скнара. У неї є тепле місце в серці. Але ніхто з них не розуміє, що в цьому не завжди винна сама людина. Все це від щастя, але колись і вони годувалися з моїх рук». Власний гучний голос різав йому вуха. Він міцно стулив уста. Я роблюся дуже балакучим. Почав тупцятися туди й сюди поміж стінкою й ліжком. Три кроки туди. Три кроки сюди. Підступив до вмивальника й напився з глека. Вода тхнула гнилим деревом і помийницею. Виплюнув те, що залишилось в роті. Мені б доброго біфстекса, а не води. Ударив один об один стиснутими кулаками. Треба щось зробити. Треба чимсь зарадити.

Одяг пальто, щоб закрити дірку на штанях. Обтріпані рукава лоскотали йому зап'ястки. Темні приступки рипіли. Був такий кволий, що держався за поруччя, щоб не впасти. З дверей на першому поверсі визирнула стара жінка. Тоненька кіска стирчала збоку, ніби намагаючися втекти з-під сірої наколки.

— Містере Гарленд, а як з платнею за три тижні?

— Я саме йду з чеком одержувати гроші, місис Будковіч. Ви дуже добрі, що чекаєте. І, може вам цікаво знати, що мені обіцяли, ні, навіть гарантували, дуже добру посаду з понеділка.

— Я чекаю три тижні. Більше чекати не можу.

— Але, шановна леді, запевняю вас чесним словом джентлмена...

Місис Будковіч знизала плечима. Її голос, тонкий і пронизливий, рипів, немов вагонетка на рейках.

— Ви заплатите мені п'ятнадцять доларів, або я винайму кімнату комусь іншому.

— Я заплачу вам сьогодні ж увечорі.

— Коли саме?

— О шостій годині.

— Гаразд. Дайте мені ключа.

— Алеж так не можна. А як я спізнюся?

— Тому я й хочу мати ключа. Мені обридло чекати.

— Добре, ось вам ключ... Сподіваюся, ви розумієте, що після такої образи я не можу zostаватися надалі під одною з вами покрівлею.

Місис Будковіч хрипко засміялася.

— Дуже добре. Тільки - не заплатите мені п'ятнадцять доларів, можете забирати ваші лахи.

Він поклав зв'язані мотузком два ключі на сіру її долоню і, стукнувши дверима, вийшов на вулицю.

На розі Третьої Авеню спинивсь і стояв тремтячи під гарячим полудневим сонцем, тоді як піт струмився йому за вузами. Був надто кволий, щоб лаятися. Зубчасті чотирикутники гуркоту падали один по одному йому на голову — над ним пройшов поїзд повітряної залізниці. Ваговоди скреготіли на брукові, здіймаючи порох, що тхнув

газоліном і розчавленим кінським гноєм. Мертве повітря смерділо крамницями та харчевнями. Він почав поволі йти до Чотирнадцятої вулиці. На ріжку його спинив теплий зиб тютюнового диму, немов би хто поклав йому руку на плече. Стояв, заглядаючи до крамнички, стежачи, як тонкі поплямовані пальці цигарника загортають листки тютюну. Згадавши сигари Ромео та Джульєта глибоко втяг повітря. Розгорнути м'яку сухозлотицю, обережно зняти поясок, зрізати ніжно, немов шматочок м'яса, край ножиком з ручкою з словової кістки. Пахощі воскового сірничка. Глибоко вдихнути терпкуватий, виткий, солодкий дим. А тепер щодо справи з паперами Північної Тихоокеанської... Міцно стулив кулаки у липких кишнях непромокального пальто. Взяла у мене ключа, стара відьма. Я ще доведу їй, будь вона проклята! Джо Гарленд може впасти, але гордість у нього ще є.

Попростував Чотирнадцятою вулицею на захід і, все ще схвилюваний і заглиблений у спогади, увійшов до невеличкої паперової крамниці, непевною ходою подався вглиб і спийнявся в дверях маленької контори, де сидів біля столу синцокий, лисий, гладкий чоловік.

— Галло, Фельзіусе, — крикнув Гарленд.

Гладкий чоловік злякано підвівся.

— Алеж це містер Гарленд!

— Гарленд і є, Фельзіусе... ніби поганкувато виглядає? — сміх завернув йому в горлі.

— Ні, я... Сідайте, містере Гарленде!

— Дякую, Фельзіусе... Фельзіусе, я занепав і мені приходить край.

— Вже має бути п'ять років, як я не бачив вас, містере Гарленде.

— Жахливі ці п'ять років для мене... Хоч, гадаю, все це від щастя. Мені щастя вже не посміхнеться до віку. Пригадуєте, як я прийшов тоді по боротьбі на біржі та зчинив справжнісіньке пекло в конторі? Тоді службовці мали добру нагороду до свят.

— Це так, містере Гарленд.

— Певно вам сумно тепер у крамниці після тієї метуші на Вол Стріт?

— Мені це більше подобається, містере Гарленд. Не маю над собою господаря.

— А як дружина й діти?

— Дякую, добре. Старший хлопець нещодавно скінчив вищу школу.

— Це той, що йому дали моє ім'я?

Фельзіус притакнув. Його гладкі, ковбасуваті пальці неспокійно ворушилися на столі.

— Пригадую, що я мав намір допомогти цьому хлопчикові. Як це смішно! — Джо Гарленд кволо засміявся. Він почував, як холодна темрява підкрадається до нього ззаду. Обхопив руками коліна й напружив м'язи. — Бачите, Фельзіусе, справа в тому... Я саме тепер опинився в дуже скрутному матеріальному стані... Вам відомо, що таке трапляється. — Фельзіус дивився просто перед себе на стіл.

Бусинки поту проступили на лисій його голові. — Адже у всіх нас бувають нещасливі часи, хіба ні? Ну, то я хотів позичити у вас зовсім невеличку суму на кілька днів, усього там кілька доларів, ну, скажемо двадцять п'ять... Мені це потрібно для деяких комбінацій...

— Містере Гарленд, я не можу. — Фельзіус звівся на ноги. — Мені шкода, але принцип є принцип... Я ніколи, через усе своє життя, ні у кого не позичав і не давав сам, жадного сента. Певно, ви розумієте мене...

— Добре, не будемо говорити про це. — Гарленд кволо зіпнувся на ноги. — Дайте мені четвертака... Я не такий уже молодий, як колись, і два дні не їв, — промурмотів він, дивлячися на потріскані свої черевики. Простяг руку і вхопився за стіл, щоб не впасти.

Фельзіус одсахнувся до стінки, немов боючися, що його вдарять. Простяг п'ятдесят центів кудими пальцями, що помітно тремтіли. Гарленд узяв їх і, не промовивши й слова, поплентався через крамницю. Фельзіус витяг з кишені носовичка з фіялковою облямівкою, обтер собі чоло й знову взявся до листів.

«Насмілюємося звернути Вашу увагу на наш новий фабрикат Mullen superfine, що ми вважаємо за свій обов'язок радити всім нашим клієнтам, як нове незрівняне ні з чим досягнення в паперовій промисловості...

Вони вийшли з кінотеатру, мружачи очі на яскравому електричному світлі. Кассі стежила, як він стояв, розставивши ноги й зосереджено запалював сигару. Мак-Евой був присадкуватий чоловік з бичачою шиєю, у піджаку з одним гудзиком, картатій камізельці, а в грезетовій його краватці стреміла шпилька з собачою голівкою.

— Або паскудна картина, або я голяндець — буркнув він.

— А мені подобаються фільми про мандрівки, Моррісе. Цей танок швейцарських селян... Мені здавалося, що і я там, разом з ними.

— З біса парко... Я не від того, щоб випити.

— Алеж Моррісе, — ти обіцяв, — заскиглила вона.

— О, я просто мав на думці содову воду. Не нервуйся!

— Оце чудово! Я так люблю содову воду.

— А потім ми підемо до парку.

Вона опустила вії. — Добре, Моррісе, — прошепотіла, не дивлячися на нього. Злегка здригаючися, взяла його під руку.

— Якби тільки я не був таким банкрутом...

— Мені байдуже, Моррісе.

— А мені не байдуже.

На майдані Колюмба вони увійшли до аптечної крамниці. Дівчата в зелених, фіялкових, рожевих літніх убраннях, юнаки в солон'яних брилях стояли в три шерехи біля прилавка, де продавали содову воду. Кассі стала позаду, захоплено стежачи, як він прокладав собі шлях. Біля неї якийсь чоловік перехилившись через столик, розмовляв з дівчиною. Криси солон'яних їхніх брилів ховали обличчя обох.

— Можете робити що хочете, — сказав я йому, а тоді пішов.

— Себто він прогнав тебе.

— Ні, слово честі я пішов раніш, ніж він зміг би це зробити. Він мерзотник. Не хочу я більше терпіти той глум. Коли я виходив з контори, він гукнув на мене. «Юначе», каже, «я хочу дещо сказати вам. Ніколи вам не поведеться добре, поки ви не зрозумієте, хто господарі в цьому місті і, що господарі ці не такі, як ви.

Морріс простягав їй ванільне морозиво з содовою водою.

— Знову замріялася, Кассі. Ти скидаєшся на пташку-сніголюба. Посміхаючися, з блискучими очима, вона взяла содову воду. Він пив кока-кола.

— Дякую, — мовила. Обсмоктала ложку морозива пухкими губами. — О, Моррісе, це розкішно!

Стежка поміж круглих виплесків дугових ліхтарів упірнала в темряву. Крізь косі смуги світла й потайливі тіні, що попричаювалися обабіч, стояв дух запорошеного листу, потолоченої трави і зрідка линули свіжі пахощі сирій землі з-під кущів.

— О, мені подобається в парку! — проспівала Кассі. Вона стримала відрижку. — Знаєш, Моррісе, мені не можна їсти цього морозива. Завжди відрижка після нього.

Морріс не відповів нічого. Він оповив її рукою і так міцно пригорнув до себе, що її бедро терлось об його, як вони йшли.

— Еге, Пірпонт Морган помер... Шкода, що не одписав мені мільйонів зо два.

— О, Моррісе, як би це було чудово! Де б ми тоді жили? У Південній частині Центрального парку?

Вони спинились і глянули назад на переблиск електричних реклям на майдані Колюмба. Ліворуч, у будинку з білим фасадом пробивалося світло крізь запони на вікнах. Повівши пильним поглядом навколо, Морріс поцілував її. Вона відсахнулася.

— Не треба. Хтось може побачити, — прошепотіла злякано. Всередині їй щось закрутилось і загуло, немов динамо. — Моррісе, я досі не казала ще тобі. Здається Голдвейзер хоче дати мені можливість самостійно виступити у нього на виставі. Він режисер і має чималий вплив. Учора бачив, як я танцюю.

— А що він сказав?

— Він сказав, що влаштує мені побачення з хазяїном... Але, Моррісе, це зовсім не те, чого я хочу. Воно таке вульгарне й жахливе. А я прагну краси. Я почуваю, як всередині у мене щось пурхає і б'ється, щось таке, чому не знайдеш назви, немов прекрасна яскравопера пташка у жахливій залізній клітці.

— Тобі ніколи не щаститиме, Кассі. Лихо в тому, що ти надто театральна.

Вона глянула на нього повними сліз очима, що блищали у білому, напудрованому світлі дугового ліхтаря.

— Ой, тільки не плач, Кассі! Я нічого поганого не мав на думці.

— Я зовсім не театральна з тобою, Моррісе, — вона висякалась і витерла очі.

— Ти дуже добра й мені шкода тебе. І хотілось би, щоб маленька моя дівчинка виявила кохання до мене, приголубила трошки. Е, Кассі, життя не тільки пиво й квашена капуста! — Вони пішли

далі, щільно пригорнувшись одне до одного й відчули камінь під ногами. Опинилися на невеличкому гранітному горбі, що заріс навколо кущами. Огні з будинків, що оторочували цей край парку освітлювали їм обличчя. Стали парізно, держачися за руки.

— Візьми оту рудоволосу з 105-ої вулиці... Б'юсь об заклад, що вона не буде театральною на самоті з хлопцем.

— О, це жахлива жінка! Їй байдужісінько, щоб там не говорили про неї. Ти неможливий, Моррісе...

Вона знов почала плакати.

Він брутально потяг її до себе, міцно притулив, оповивши твердою рукою спину. Вона відчула, як ноги їй затремтіли й ослабли. Почала падати в кольорову безодню непритомности. Його вуста не давали їй відіхнути.

— А ну, глянь! — прошепотів він, одхиляючися від неї. Вони непевною ходою пройшли далі стежкою поміж кущів. — Ні, здається нема.

— Що таке, Моррісе?

— Фараон. Ого лиха година, немає де дітися. Може ми підемо до тебе?

— Алеж Моррісе, всі бачитимуть нас.

— Ну то що? Там, у вас, усі це роблять.

— О, я ненавиджу, коли ти так говориш! — Справжня любов повинна бути чиста... Моррісе, ти не кохаєш мене!

— Ой, дай мені перепочити хоч одну хвилинку, Кассі... Яка мука бути злиднем.

Вони сіли на освітленій лавці. Позад їх з ненастанним дзижчанням двома потоками мчали шляхом автомобілі. Кассі поклала йому руку на коліно. Він накрив її своєю великою твердою долонею.

— Моррісе, я почуваю, що ми будемо дуже щасливі, я почуваю це. Певна, що ти дістанеш десь хорошу посаду.

— А я не певний... Я не такий і молодий, Кассі. Мені не можна вже марнувати часу.

— Ти дуже молодий, Моррісе. Тобі тільки тридцять п'ять років... І мені здається, що станеться якесь диво. Я матиму можливість танцювати.

— Тобі треба перевершити цю рудоволосу...

— Еллін Оглторп? Її не можна назвати талановитою. Але я відмінна від неї. Не дбаю про гроші; хочу жити для танцю.

— А я хочу грошей. Маючи гроші, можна робити все, що заманеться.

— Але, Моррісе, невже ти не віриш, що можна здобути все, якщо тільки дуже захотіти цього? Я вірю.

Він оповив їй стан вільною рукою. Вона поволі схлипла йому голову на плече.

— Байдуже, — прошепотіла пересохлими устами.

Позад них лімузіни, мотоциклі, туристські автомобілі, седани мчали шляхом двома рівними, суцільними потоками, виблискуючи гадючками вогнів.

Цинамонова саржова сукня, що її вона складала, тхнула камфорою. Нахилилася, щоб покласти її в скриню. Тонкий папір на дні зашарудів, коли вона розправила на ньому бганки рукою. Перше фіялкове проміння світанку заглядало у вікно й електрична лампа червоніла, немов безсонне око. Еллен зненацька випросталась і застигла посеред кімнати, спустивши руки. Обличчя їй злегка зашарілося.

— Надто гидко! — вимовила вона. Закривши рушником сукні в скрині, почала кидати на нього штітки, пантофлі, невеличке люстро, сорочки, пуделочка з пудрою. Тоді зачинила віко, замкнула замок і поклала ключа в гаманець із крокодиличої шкіри. Стояла, розгублено дивлячися навколо, смокчучи зламаний ніготь. Жовте соняшне світло заливало скісним промінням димарі й карніз будинку по той бік улиці. Погляд її впав на літери Е. С. О. на скрині.

— Гидко, жахливо, підло! — промовила вона знов. Тоді взяла з столу пилку для нігтів і зчистила літеру «О». — Ось так, — прошепотіла й клацнула пучками. Тоді одягла невеличкого чорного капелюха й серпанок, щоб ніхто не бачив заплаканого її обличчя, поклала купку книжок «Юнацька зустріч», «Так говорив Заратустра», «Золотий осел», «Уявні бесіди», «Афродіта», «Пісні Білітіс», «Оксфордська книга французької поезії», загорнула їх у шовковий шаль і зв'язала.

Постукано тихенько у двері. — Хто там? — спитала пошепки.

— Це я, — долинув плаксивий голос.

Еллен одімкнула двері. — Що сталося, Кассі? — Та уткнулася мокрим обличчям у плече Еллен. — О, Кассі, ви мнете мені серпанок. Що сталося?

— Я цілісіньку ніч не спала та все думала, яка ви безщасна.

— Алеж, Кассі, ніколи за своє життя не була я такою щасливою.

— Ну, хіба чоловіки не жахливі?

— Ні... У всякому разі куди кращі від жінок.

— Еляйн, я хочу дещо сказати вам. Знаю, що ви не дуже прихильні до мене та, однаково, скажу.

— Я прихильна до вас, Кассі. Не говоріть дурниць. Але саме тепер я дуже заклопотана... Може ви підете спати, а розповісте мені про це потім?

— Ні, я мушу розповісти вам тепер. — Еллен покірило сіла на скриню. — Еляйн, я посварилася з Моррісом... Хіба це не жахливо? — Кассі витерла очі рукавом яснозеленої капоти й сіла поруч з Еллен на скрині.

— Слухайте, люба, — лагідно мовила Еллен. — Може ви почекаєте хвилинку, поки я викличу телефоном таксі? Хочу виїхати, заким Джордж прокинеться. Мені вже надокучили сцени.

— У передпокої задушливо тхнуло сном і вазеліном. Еллен дуже тихо сказала адресу в телефон. Грубий чоловічий голос із гаражу приємно лунав їй у вухах. — Добре. Незабаром буду, міс. — Навшпильках вернулася до кімнати й зачинила двері.

— Я вважала, що він кохає мене, Еляйн. Слово честі, була такої думки. Але чоловіки такі жахливі. Морріс гнівається, що я не

хочу жити з ним. А я гадаю, що це не по правді. Я ладна до мозолів працювати задля нього й він знає це. І хіба ж не працюю, ось уже два роки? А він каже, що мусить мати мене справді, ви розумієте, що це значить, а я кажу що наше кохання прекрасне й може тривати так безліч років. Я можу довіку кохати його, ні разу навіть не поцілувавши. Хіба ж любов не може бути чистою? А він почав глузувати з моїх танців і закинув, ніби я була коханкою Челіфові, а його тільки дурю і ми жахливо посварились і він обізвав мене поганим словом, пішов і сказав, що ніколи не вернеться.

— Не турбуйтеся про це Кассі, він любісінько вернеться.

— Ви страшенна матеріалістка, Еляйн. А я вважаю, що духовну нашу спілку розірвано цілком. Якби ви знали який гарний, небесний, духовний був наш зв'язок і його порушено! — вона знов почала ридати, припавши обличчям до плеча Еллен.

— Але, Кассі, я не бачу, який можна зробити висновок з усього цього?

— О, ви не зрозумієте! Ви надто молоді. Я теж колись скидалася на вас, тільки не була в шлюбі та не фліртувала з чоловіками. Але тепер я прагну духовної краси. Хочу мати її в танках і в своєму житті. Гадала, що й Морріс прагне краси.

— Мабуть Морріс теж шукав її.

— О, Еляйн, ви жахливі, але я дуже люблю вас.

Еллен підвелася.

— Я мушу вийти на сходи, щоб шофер бува, не подзвонив.

— Але не можете ж ви так піти.

— Іду ж, як бачите.

Еллен взяла в одну руку пакунок з книжками, а в другу чорну шкуряну валізу.— Будьте ласкаві, Кассі, покажіть шоферові скриню, коли він прийде забирати її... І, потім, ось що... Коли прийде Стен Емері, скажіть щоб ішов до Бревурту або Лафайєту. На щастя я не поклатала своїх грошей до банку минулого тижня... І, Кассі, якщо знайдете щось із моїх речей — сховайте у себе... Бувайте здорові.— Вона підняла серпанок і швиденько поцілувала Кассі в щоку.

— Яка ви хоробра, що оце йдете так сама... Можна нам з Рут прийти до вас? Ми обидві вас любимо. О, Еляйн, вас чекає блискуча кар'єра, я певна в цьому.

— І обіцяйте не говорити Джорджу, де я... Він незабаром довідається... Я за тиждень сама йому сповіщу.

У сінях вона побачила шофера, що читав прізвища над дзвінками. Він пішов брати її скриню. Щаслива сіла на запорошене сидіння в таксі, глибоко вдихаючи ранкове повітря, що тхнуло річкою. Шофер широко посміхнувся, скидаючи скриню з спини на крило автомобіля.

— Досить важка, міс.

— Мені соромно, що ви несли її самі.

— О, я носив і важчі речі.

— Мені треба до готелю Бревурт П'ята Авеню, поблизу Восьмої вулиці.

Нахиляючися, щоб завести машину, він зсунув кепі на потилицю, й пасмо рудуватого волосся впало йому на очі.— Гарразд, повезу куди

схочете, — мовив він, стрибаючи на своє місце, бо вже задзичав мотор. Коли вони повернули сливе порожнім, осяяним сонцем Бродвеєм, почуття щастя у неї всередині почало сичати й підноситися, немов фейверк. Свіже, тремтливе повітря било їй в обличчя. Шофер, повернувшись до відчиненого віконця забалакав до неї.

— Я думав, що ви поспішаєте до поїзда, щоб кудись поїхати, міс.

— Еге, я таки їду.

— Гарний день, щоб кудись поїхати.

— Я ухожу від свого чоловіка. — Слова вихопились у неї раніш, ніж вона встигла спинити їх.

— Він вигнав вас?

— Ні, не можу цього сказати, — засміялася вона.

— А моя дружина вигнала мене три тижні тому.

— Як же це сталося?

— Коли я прийшов уночі додому, вона не пустила мене до кімнати. Поки був на роботі, вставила інший замок у двері.

— Як це чудно.

— Вона казала, що я надто часто напиваюся. Я не вернуся більше до неї й не допомагатиму їй... Коли хоче, хай тягне мене до права. Досить уже цього. Я найняв кімнатку на Двадцять Другому Авеню разом з одним хлопцем, ми купимо піано тай будемо собі жити.

— Складна річ подружнє життя, правда?

— Маєте рацію. Поки ще не одружився, все добре, але другого по шлюбі ранку, вже шкодуєш.

П'ята Авеню була чиста й порожня, підметена іскрястим вітром. Дерева у Медісон Сквері, якісь несподівано яскравозелені, скидалися на папороть у темній кімнаті. В готелі Бревурт заспаний француз-порт'є взяв її речі. У низькій, у біле пофарбованій кімнаті соняшне світло дрімало на полинялих червоних кріслах. Еллен, немов маленька дитина, плескаючи руками, вистрибцем бігала по кімнаті. Вишнувши губи й схиливши голову, розставляла на столі туалетне приладдя. Тоді, повісивши жовтого халата на спинку стільця, роздягалася. Вгледіла свій одбиток у свічаді й стала перед ним гола, поклавши руки на невеличкі, тугі, як яблука, груди.

Накинувши на себе халата, наблизилася до телефону.

— Пришліть, будь ласка, чашку шоколяду й булочок до 108 кімнати... і, якщо можна, не гаючись. — А тоді лягла у постіль. Лежала, сміючися, простягнувши ноги на холодному, слизькому простирадлі.

Шпильки кололи їй голову. Сівши, повиймала їх і розпустила важкі пасма волосся по плечах. Схилилася підборіддям на коліна й замислилася. Часом чула гуркіт ваговозів на вулиці. У кухні внизу почали дзвеніти посудом. Звідусіль линув стукіт і гомін — почалася денна метушня. Вона почувала себе самотньою й голодною. Ліжко було неначе пліт, а вона покинена на ньому сама, довіку самотня, пливе бурхливим океаном. За спиною їй перебігло тремтіння. Підтягла ближче коліна до підборіддя.

III. ДИВО ДЕВ'ЯТИ ДЕНЬ

Сонце схилиється до Джерсі, сонце за Гобокеном.

Стукають покритки друкарських машинок, засуваються висувні конторки; ліфти підносяться вгору порожні, падають вниз повні. Відплив у нижній частині міста, приплив до Флетбуш, Вудлави, Дікмен Стріт, Шіпсгед, Нью-Лотс Авеню і Кенерсі.

Розсвіті метелики, зелені метелики, сірі метелики. ПЕВНЕ СПРАВДАННЯ БІРЖИ РОЗВ'ЯЗАНО САВРСЬКЕ ПИТАННЯ. Газети мають поміж обвистих, виснажених по конторах і крамницяк облич, болять пучки, шиють ноги, плечисті чоловіки плачуться до вагонів підземки. 8 СЕНАТОРІВ, 2 ВЕЛЕТНІ. ДІВА ЗНАЙШЛА СВОЄ ПЕРЛОВЕ НАМИСТО, ГРАБУНОК НА 800 000 ДОЛЯРІВ.

Відплив на Волл Стріт, приплив на Бронкс.

Сонце впало за Джерсі.

— До сто бісів! — вигукнув Філь Сендборн, стукнувши кулаком по столу. — Я не згодний! Моральність людини не стосується нікого. Вони мусять зважити тільки на роботу.

— Себто?

— Себто я вважаю, що Стенфорд Вайт більше зробив для Нью-Йорку, ніж хто інший. Поки його не було, ніхто навіть не знав, що є така річ, як архітектура. А оцей Тау спокійнісінько застрелив його тай пішов собі... Слово чести, якби людність цього міста могла збагнути...

— Ви, Філю, хвилюєтеся хто зна й чого, — його співбесідник вийняв сигару з рота, одкинувся на спинку стільця й позіхнув. — До біса, мені хочеться швидше піти у відпустку. Як добре було б податися знову до Мейнських лісів.

— А адвокати євреї, а судді ірландці... — швидко забалакав Філь.

— Та досить уже вам!

— З вас чудовий зразок громадянина, Гартлі.

Гартлі засміявся і потер лисину долонею.

— Все це чудово взимку, але влітку я не терплю цього. Хай йому дідько, адже я тільки й живу задля цієї тритижневої відпустки. Мені і за вухом не свербить, що там станеться з усіма архітектами Нью-Йорку, аби тільки не подорожчали квитки до Нью-Рочелу... Ну, ходімо їсти.

Стоячи в ліфті, Філь почав знов. — Ще один вроджений архітект, що я його знав, був старий Спекер — я працював у нього попервах, як приїхав на північ. Чудовий, старий данець. Сердега помер з пістряка два роки тому. Оце був справжній архітектор. У мене залишилося чимало його плянів тих будівель, що він називав їх «комунальними будинками...» Сімдесят п'ять поверхів, розташованих терасами, з висячими садами на кожному поверсі, з готелями, театрами, турецькими банями, басейнами для плавби, конторами, теплими, холодильниками й базарами у тих же таки будинках.

— Він, бува, не заживав кокаїну?

— Ні, звичайно, ні.

Вони простували на схід Тридцять Четвертою вулицею, сливе порожньою під час полудневої спеки.

— До дідька! — вибух зненацька Філь Сендборн. — Дівчата у цьому місті щороку стають уродливішими.

— Вам до вподоби нова мода?

— Звичайно. Шкода тільки, що сам я не молодшаю щороку, а старішаю.

— Еге. Нам старим доводиться здобрити з того, що подивимося на них.

— Це щастя, а то нашим дружинам довелось би ходити за нами з собаками-слідовиками. Чоловіче, як я тільки згадаю про всі можливості...

Коли вони перетинали П'яту Авеню, Філь зустрівся поглядом з дівчиною в таксі. З-під чорних крис невеличкого капелюха з червоним какаду на ньому, сірі очі спалахнули чорнозеленим блиском. Він затаїв віддих. Гуркіт вулиці завмирав у даліні. Вона не відводила від нього очей. Тільки два кроки й сісти поруч неї, поруч стрункої пташки на гілці. Шофер гнав, як навіжений. Її вуста тягнуться до нього, її очі мерехтять, немов упіймана сіра пташка тріпотить крильцями. — Гей, бережись! — Навальний залізний гуркіт падає на нього ззаду. П'ята Авеню закрутилася червоними, синіми й пурпуровими спіралями. — Нічого, нічого, за хвилину я підведуся сам! — Сюди, несіть сюди! Відступіться! — Верескливі голоси, сині колони полісменів. Його спина й ноги теплі й гумові від крові. П'ята Авеню здригається від нестерпучого болю. Невеличкий дзвоник дзвонить уже ближче. Коли його підіймають до автомобіля швидкої допомоги, П'ята Авеню скрикує, хрипить конаючи й розривається. Він витягує шия, щоб подивитися на неї, немов черепаха перекинена на спину. Чи не впіймали її в пастку мої очі? Він чує власний стогін. Вона могла б спинитися, щоб поглянути, чи не вбито мене. Бринькотливий дзвоник дзвенить тихше, тихше в ніч.

Дзвінок на сполох на вулиці лунає ненастанно й сон Джіммі на низується на нього твердими вузлами, неначе намисто на нитку. Стукіт будить його. Жахнувшись, сідає на постелі й бачить Стена Емері, що стоїть у ногах коло нього. Обличчя тому сіре від пороху, а руки засунені в кишені червонявої шкурятянки. Він сміючися, розгойдується з закаблуків на носки.

— Котра година? — Джіммі сидів на ліжку, протираючи кулаками очі. Позіхнувши повів з огидою поглядом по кімнаті, глянув на пляшкового кольору шпалери, на шілку в зеленій віконниці, що пропускала довгу цівку соняшного світла, на мармуровий камін з тарілкою, розмальованою миршавими трояндами, на блаженський блакитний халат у ногах ліжка й на роздушені недокурки у пурпуровій склянній попільничці.

Обличчя Стенове було червоне й брунатне й сміялося під крейдяною машкарою пороху. — Пів на дванадцятю, — мовив він.

— Припустімо, що тільки пів на сьому. Так буде добре. Але, Стене, що ти в дідька тут робиш?

— Слухай, Герфе, у тебе часом нема чогось випити? Ми з Дінго

відчуваємо страшенну спрагу. За весь шлях од Бостону спинялися тільки один раз, щоб напиться води й бензину. Я вже два дні на ногах. Цікаво, чи витримає би тиждень без сну?

— А я хотів би цілий тиждень спати.

— Тобі треба працювати в газеті Герфе. Тоді завжди матимеш роботу.

— Знаєш, що з тобою станеться, Стене?.. — Джіммі повернувся й спустив ноги з ліжка. — Колись ти прокинешся вранці й побачиш, що опинився на мармуровому столі в моргу.

У ванній кімнаті тхнуло зубною пастою та карболкою. Підстілка була зовсім мокра й Джіммі склав її малесеньким чотирикутником, перше ніж обережно стати на неї ногами. Холодна вода швидше погнала йому кров. Він підставив голову під душ, тоді відскочив і ночав струслюватися, немов пес, а вода текла йому в очі та в уха. Одяг халата й намилив обличчя.

«Тече річка, лється
аж у синє море»,

фалшиво співав він, шкребучи собі підборіддя безпечною бритвою.

— Містере Гровер, боюся, що наступного тижня муситиму залишити роботу. Еге, їду за кордон. Маю стати закордонним кореспондентом у Мехіко, хоч ні, швидше у Єрихоні, кореспондентом «Болотної черепахи». Було свято у гаремі і євнухи танцювали...

...від берега Сени
до берега Саскачевани.

Обливши обличчя одекольною, зав'язав у вогкий рушник туалетне приладдя й швиденько побіг вкритими зеленим килимком сходами, що тхнули капустою, вниз, у передпокій до своєї кімнати. Дорогою зустрів господиню, куцу й гладку, в чепці. Вона облишила чистити килим і скинула крижаним поглядом на голі худі ноги Джіммі, що виставлялися з-під блакитного халата.

— Доброго ранку, місис Меджініс.

— Сьогодні буде надто парко, містере Герф.

— Еге, здається.

Стен лежав на ліжку, чигаючи «Повстання янголів». — До дідька, я хотів би, знати кілька мов так, як ти, Герфе.

— О, французьку я вже й забув. Взагалі я далеко швидше забуваю мови, ніж учу їх.

— До речі, мене вигнали з коледжу.

— Як же це?

— Ректор сказав, що не радить мені вертатися наступного року до коледжу і що я можу використовувати свої здібності десь інде. Ти ж знаєш його.

— Який сором!

— Зовсім ні. Навпаки, я радий. Спитав тільки, чому він не вигнав мене раніше, якщо був такої поганої думки про мене. Батько буде гніватися. Але у мене вистачить грошей, щоб з тиждень не показувати очей додому. Ну, то є в тебе що випити?

— Алеж, Стене, хіба може такий найманий невільник, як я,

мати власний винний льох, одержуючи всього тридцять долярів на тиждень?

— І кімната у тебе паскудна... Тобі слід було народитися капіталістом, як я.

— Кімната не так, щоб і погана... Але що мене до сказу доводить, то це дзвінки на сполох, що деренчать цілісіньку ніч отам, по той бік.

— Певно, ловлять злодіїв?

— Там не може бути жадних злодіїв, бо приміщення порожнісіньке. Певно, з'єдналися проводи, або ще щось... Не знаю, коли вони перестали деренчати, але, лягаючи спати, я, просто, нависів.

— Чи не збираєтеся ви, Джемзе Герф, запевняти мене, ніби щовечора приходите додому тверезий?

— Треба бути глухим, щоб не чути клятих цих дзвінків, чи п'яний ти, а чи тверезий.

— Нехай і так. А тепер, як капіталіст, запрошую тебе поспідати зо мною. А чи ти знаєш, що возився з своїм туалетом цілісіньку годину?

Вони попростували вниз сходами, де спочатку тхнуло мильним порошком, потім мастю для чищення міді, далі беконом, ще далі паленим волоссям, і, нарешті, помиями та газом.

— Ти з біса щасливий, Джіммі, що не був ніколи в коледжі.

— А хіба ж я не скінчив Колюмбії, здоровенний ти йолопе? А це куди більше, ніж твій коледж.

Колюче соняшне світло вдарило в очі Джіммі, коли він одчинив двері.

— Ну, це не йде в рахубу.

— Ой, як я люблю сонце! — вигукнув Джіммі. — Мені дуже хотілось би опинитись оце в Колюмбії.

— Ти маєш на думці університет у Колюмбії?

— Ні, я говорю про Колюмбію, де є Богота, Оріноко і таке інше.

— Я знав одного надзвичайно гарного хлопця, що поїхав до Боготи. Він мусив допитись аж до смерти, щоб уникнути смерти від слонової хвороби.

— Я не злякався би ні слонової хвороби, ні бубонної чуми, ні плямистої пропасниці, аби тільки позбутися цієї ями.

— Місто оргій, гульбищ і насолоди.

— Ти ж розумієш, що я все життя прожив тут, oprіч якихось чотирьох років, коли був малий. Тут народивсь і, певно, тут помру... Страшенно хотілось би мені піти до фльоти й побачити світа...

— А як тобі до вподоби Дінго у новому кожусі?

— Дуже стильний. Скидається на справжній Мерседес, що припав порохом.

— Я хотів пофарбувати його в червоне, немов пожежну машину, але шофер, кінець-кінцем переконав, що найкраща фарба синя, поліцейська. А як на твою думку, чи не податися нам до Мукена випити абсентового коктейлю?

— Абсент на сніданок? Лишенько!

Вони повернули на захід Двадцять Третьою вулицею, що сяла світляним відбитком вікон, блискучими чотирикутниками фургонів і спалахувала вісімками ніклевих частин автомобілів.

— А як себе почуває Рут, Джіммі?

— Нічого. Ніяк не знайде роботи.

— Глянь — Даймлер.

Джиммі буркнув щось невразне. Коли вони повернули на Шосту Авеню, їх спинив полісмен.

— Що у вас з автомобілем? — загорлав він.

— Я саме їду до гаража лагодити його. Випадає глушник.

— Треба пильнувати. Вдруге заплатите штраф.

— Тобі завжди щастить викрутитися, Стене, — зауважив Джіммі. —

А я ніколи не вмію, дарма що на три роки старший за тебе.

— Це особлива здібність.

У ресторані йшов веселий дух смаженої картоплі та коктейлю, сигарі коктейлю. Було душно і повнісінько балакучих, спітнелих облич.

— Але, Стене, не треба романтично підводити очі, коли ти питаєш про Рут. Ми з нею тільки приятелі.

— Слово честі, я не мав ніякої прихованої думки... Та, однаково, мені сумно чути таке... Я гадаю, що це жахливо.

— Рут нічим не цікавиться, окрім театру. Вона так божевільно прагне слави, що відкинула все інше.

— На якого дідька люди прагнуть слави? Хотілось би мені зустріти когось, хто прагне провалу. Він єдиний чогось вартий.

— Це тільки тоді, як маєш статки.

— Дурниці... А дуже добрий коктейль. Герфе, я вважаю тебе за єдину розумну людину в місті. Ти не честолюбний.

— Чому ти так думаєш?

— Ну, а навіщо тобі успіх? Адже ти не з'їси його й не вип'єш. Звичайно, я розумію, що люди не маючи засобів до життя повинні якось змагатись. Але успіх...

— Лихо моє в тому, що я ніяк не можу зважити, чого я найбільше прагну, отож і кручуся безпорадно.

— Певно бог вирішив уже це за тебе. А ти весь час про це знаєш, тільки не хочеш, навіть сам собі, признатися.

— Здається, найдужче мені хочеться податися десь із цього міста, поклавши насамперед бомбу під якийсь небосяг.

— Ну, то чому ти не робиш цього? Адже це тільки один крок.

— Алеж треба знати, де саме ступити.

— Це дрібниця. Вона нічого не важить.

— Коли маєш гроші.

— Гроші здобути найлегше від усього.

— Старшому синові фірми «Емері та Емері».

— Слухай, Герфе, не добре колоти мені очі батьковими гріхами. Адже тобі відомо, що я не менше за тебе ненавиджу все це.

— Я не докоряю тобі, Стене. Ти просто з біса щасливий — тай годі. Звичайно, і я теж щасливий. Щасливіший за багатьох. Мати залишила мені стільки грошей, що я мав що їсти аж до двадцяти двох років. Ще й тепер у мене є кілька сот одкладених про знаменний «чорний день», а дядько, хай йому лиха година, щоразу знаходить мені нову посаду, коли мене виганяють.

— Бе, бе, чорненький баранцю!

— Я таки справді боюся своїх дядьків та тіток... А якби ти побачив мого брата в перших Джемза Мерівейла! Він робить усе, що йому наказують і життя його буває, немов зелене деревце... Якась мудра біблійська діва.

— А як на твою думку добре жити з нерозумною дівою?

— Стене, ти вже впився, й починаєш верзти дурниці.

— Бе, бе! — Стен поклав серветку, і, заливаючися горловим сміхом, одкинувся назад.

Нудний колючий дух абсенту зростав немов магічний трояндовий кущ із склянки Джіммі. Він втяг його й зморщив носа. — Як мораліст, я протестую, — мовив він. — Чудно якось усе це.

— Мені треба тепер віскі з содою, щоб осадити коктейль.

— Я стежитиму за тобою. Я працівник. Повинен розбиратися поміж новин, що чогось варті й новин, що не варті нічого... Хоч, ні, не хочеться розпочинати таких розмов... Все це так злочинно, нерозумно... Цей коктейль справді з ніг валить.

— Але й на думку собі не покладай робити сьогодні щось інше, опріч як пити. І потім я хочу тебе зазнайомити з кимсь.

— А я хотів добродібно сісти до столу й написати статтю.

— Яку саме?

— Дрібниця «Сповідь молодого репортера».

— Слухай, сьогодні четвер?

— Еге.

— Тоді я знаю, де вона.

— А я таки маю намір утікати звідси, — похмуро мовив Джіммі. — Подамся десь до Мехіко й забагатію... Я змарнував найкращі роки свого життя гниючи тут, у Нью-Йорку.

— А як же ти забагатієш?

— Нафта, золото, розбій, усе, опріч роботи в газеті.

— Бе, бе, чорний баранцю. Бе, бе!

— Досить уже тобі бекати.

— До дідька, давай подамося до гаражу й полагодимо глушник.

Джиммі стояв у дверях брудного гаражу. Курне, полудневе сонце яскравими гробачками ворушилося йому на обличчі й на руках. Брунатне каміння, червона цегла, асфальт, мерехтливі червоні й зелені літери вивісок, уривки паперу в рівчаку — все це поволі кружляло перед ним. Позаду розмовляли два шофери.

— Я мав добрі гроші, поки не злигався з паскудною цією бабою.

— Вона досить уродлива, Чарлі. А по першому тижні воно взагалі стає байдуже.

Наблизився Стен і, оповивши його рукою за плечі, повів улицею. — Автомобіль буде готовий не раніш п'ятої години. Візьмемо таксі... Готель Ляфайєт! — гукнув він шоферові й ляпнув Джіммі по коліну. — Ну, Герфі, старе викопане диво, чи ти знаєш, що сказав губернатор Північної Кароліни губернаторові Південної Кароліни.

— Ні.

— У нас надто довгі перерви поміж випивками.

— Бе, бе, — тихенько мекав Стен, увіходячи до кафе. — Еллі, ось я привів чорненького баранця, — сміючися вигукнув він. Але, враз,

обличчя йому завмерло. Насупроти Еллен сидів біля столика її чоловік, високо звівши одну брову, а другу спустивши сливе на вії. Поміж них нахабно стояв чайник.

— Галло, Стене, сідайте, — спокійно мовила вона, а тоді провадила, посміхаючися Оглторпові. — Ну, хіба це не дивно, Джорджо?

— Еллі, знайомтеся, це — містер Герф, — похмуро мовив Стен.

— О, дуже рада з вами зазнайомитись. Я чимало чула про вас у місис Сондерленд.

Усі сиділи мовчки. Оглторп стукотів ложкою по столу.

— Як ся маєте, містере Герфе? — несподівано приязно спитав він. — Пам'ятаєте, ми бачилися з вами?

— До речі, як там у вас справи, Джорджо?

— Нічого, дякую. Кассандру покинув її коханець і це був найжахливіший скандал для цієї Костелло. Другого вечора Кассі вернулася додому п'яна, як земля, й намагалася заманити шофера до себе в кімнату, а сердешний хлопець протестував і казав, що йому потрібні тільки гроші за проїзд... Це було щось разуче.

Стен похмуро підвівсь і пішов.

Всі троє мовчали. Джиммі намагався не соватися на стільці. Був не від того, щоб піти, але щось оксамитно м'яке в її очах затримувало його.

— Чи Рут знайшла роботу, містере Герф? — спитала Еллен.

— Ні, ще не знайшла.

— Ото лихо!

— О, це просто ганьба! Я знаю, що вона вміє грати. Та справа в тому, що у неї надто розвинене почуття гумору й вона не може підбармовуватися під антрепренерів і під публіку.

— Театр — брудна професія. Правда, Джорджо?

— Найбрудніша, любя.

Джиммі не в силі був одірвати очі від неї; від маленьких, ніби виточених, рук, від різьбленої шиї з золотим пушком поміж важких мідяних кіс і коміром блакитної сукні.

— Отож, любя... — Оглторп звівся на ноги.

— Я хочу ще посидіти тут, Джорджо.

Джиммі дивився на крихітні ляковані трикутнички, що виглядали поміж жовтуваторожевих шкуряних гетр Оглторпових. Невже в них можуть уміститися ноги? Зненацька підвівся.

— А може ви, містере Герф, посидите зо мною хвилин з п'ятнадцять? Я мушу чекати тут до шостої, але забула взяти книжку, а ходити в цих черевиках не можу.

Джиммі, спалахнувши, сів знову на стілець і промурмотів.

— О, звичайно, я залюбки... Може вип'ємо щось?

— Я вже напилася чаю, але чому б вам не взяти джину з содою? Я люблю дивитись, як п'ють джін з содою. Так і здається тоді, що сидиш десь у тропіках, у джуджубовому гайку і чекаєш на човна, що повезе якоюсь смішною мелодраматичною річкою поміж малярійних дерев.

— Офіціанте, дайте джину з содою!

Джо Гарленд хилився на своєму стільці, аж поки голова йому впадала на руки. Очі його занепокоєно дивилися крізь брудні закоцублі пальці, на смуги на мармуровому столі. Тиша була в порожній харчевні тьмяно освітленій двома лампами, що висіли над прилавком, де залишилося ще кілька кусків пирога під скляним дашком, а на високому стільці куняв чоловік у білому фартусі. Часом очі його на сірому припухлому обличчі розплющувались і, щось бурмочучи, він дивився навкруги. Біля найдашого столу горбилися плечі сонних людей. Обличчя їм, пожмакані, немов старі газети, лежали на руках. Джо Гарленд випроставсь і позіхнув. Гладка жінка в непромокальному пальто з червоними й синіми смугами на обличчі, що скидалося на шмагок зіпсованого м'яса, спитала кави біля прилавка. Обережно несучи кухоль обома руками, поставила його на стіл і сіла насупроти Джо Гарленда. Той знов поклав голову на руки.

— А прислужувати ви не хочете? — Голос жінки дряпнув уха Гарлендові, як шматочок сухої крейди чорну дошку.

— Ну, то що вам треба? — гаркнув чоловік біля прилавка.

Жінка почала плакати.

— Він питає, що мені треба. Я не звикла, щоб зо мною брутально поводитися.

— Коли вам потрібно що, можете прийти і взяти. В таку пізню годину ніхто не стане вам прислужувати.

Гарленд чув од жінки дух віскі, коли вона плакала. Звівши голову, глянув на неї. Вона скривила мляві вуста в посмішку й кивнула йому головою.

— Містере, я не звикла, щоб зо мною брутально поводитися. Якби мій чоловік був живий, він не дозволив би такого. І не цьому зморхлomu куданові вирішати, чи треба вночі прислужувати леді, а чи ні. — Одкинувши назад голову, вона розреготалася так, що капелюх їй зсунувся на потилицю. — А він, зморхлий кревет, насмілюється ображати мене!

Кілька пасом сивого волосся з слідами хни на кінцях упали їй на обличчя. Чоловік у білому фартусі приступив до столика.

— Слухайте, тітко Мак-Крі, якщо ви будете так поводитись, я вас викину звідси. Що вам треба?

— На п'ять центів кренделиків, — верескнула вона, глянувши скося на Гарленда.

Джо Гарленд знову поклав голову на руку й намагався заснути. Він чув, як поставлено таріль, учув беззубе її чвакання та сьорбання коли вона пила каву. Увійшов хтось новий і низьким буркотливим голосом розмовляв біля прилавка.

— Містере, містере, ну хіба це не жахливо, хотіти так випити? — Підвівши голову, він побачив її очі, кольору брудноблакитного молюка з водою, що дивилися просто на нього. — Що ви збираєтесь робити, голубе?

— І сам не знаю.

— А добре б то було мати м'яку постіль, гарненьку сорочку й такого орла як ви, любий...

— Це все?

— О містере, якби сердешний мій чоловік був живий, він не дозволив би їм поводитися так зо мною. Мій чоловік утонув на *Генералі Слокумі*... А здається, немов би це сталося вчора.

— Він не так, щоб і нещасливий.

— Алеж він помер без розгрішення, любий. Жахливо померти в гріхах...

— О, сто чортів, я хочу спати!

Її голос линув до нього кволим монотонним рипом, що від нього йому нили зуби.—Всі святі проти мене відтоді, як я втратила чоловіка на *Генералі Слокумі*. Мені не пощастило zostатися чесною жінкою... Вона знову почала плакати. — Пречиста діва й святі мученики проти мене, всі проти мене... О, невже ніхто не схоче приголубити мене?

— Я хочу спати... заткніться!

Вона схилилася й підняла свого капелюха, що впав додолу. Сиділа ридаючи, тручи очі брудними червоними кулаками.

— О, містере, невже ви не хочете приголубити мене?

Джо Гарленд, важко дихаючи, зірвався на ноги. — Прокляття, невже ви не можете замовчати? — Голос його пересікся в зойк. — Невже ніде не можна знайти спокійного куточка? Ніде людина не може відпочити!

Одягши кепі аж на очі й засунувши в кишені руки, він поплентався з харчевні. Над Четем Сквером, крізь плетево повітряної залізниці небо ясніло червоново-фіялковою загравою. Вогні на порожньому Бавері скидалися на дві низки мідяних гудзиків.

Пройшов, вимахуючи палицею, полісмен. Джо Гарленд відчув на собі його погляд. Наддав ходи й прибрав заклопотаного вигляду так, ніби поспішав десь у справі.

— Ну, міс Оглторп, як вам це подобається?

— Що саме?

— О, ви знаєте! Бути дивом дев'яти день.

— Нічого не розумію, містере Голдвейзер.

— Жінки все розуміють, але не хочуть говорити про це.

Еллен, у шовковій сукні сталевозеленого кольору, сидить у кріслі кінець довгої кімнати, що гуде голосами, мерехтить свічадами й самоцвітами, рябить рухливими плямами чорних фраків і сріблястими кольорами жіночих убрань. Кривий ніс Гаррі Голдвейзера зливається з похилим лясим чолом, а зад величезної постаті з краями трикутного позолоченого стільчака, невеличкі карі очі немов мацки повзають по її обличчю, поки він промовляє до неї. Якесь жінка поблизу їх тхне сандаловим деревом. Жінка з жовтогарячими вустами й крейдяним обличчям під жовтогарячим тюрбаном, проходить повз них, розмовляючи з чоловіком з гострою борідкою. Жінка з яструбиним дзьобом і червоним волоссям кладе ззаду руку на плече чоловікові.

— Як ся маєте, міс Крюікшенк? Ну, хіба ж не дивно, що всі на світі зустрічаються на тому самому місці в той самий час?

Еллен, сидячи в кріслі, сонно прислухається до розмов. Холодок пудри на обличчі й руках, товщ фарби на вустах. Щойно вимите тіло — як фіялка під шовковою сукнею, під свіжою шовковою білизною. Вона сидить замріяна, сонно прислухаючися. Чоловічі голоси обв'язуються навколо неї. Вона сидить біла, холодна й недосяжна, неначе маяк. Чоловічі руки повзають по ній, немов комахи по твердому склу. Чоловічі погляди пурхають і б'ються безпорадно об неї, немов метелики. Але в глибокій чорній безодні всередині щось дзвенить неначе пожежна машина.

Джордж Болдвін стояв біля наготовленого до сніданку столу з згорненим числом Нью-Йоркського Таймзу в руці.

— Слухай, Сесілі, — промовив він. — Ми мусимо дуже розважно підходити до цього питання.

— А хіба ти не бачиш, що я силкуюся бути розважною? — спитала вона надтріснутим, плаксивим голосом. Він стояв, дивлячися на неї, качаючи край газети великим та вказівним пальцями. Місис Болдвін була висока жінка з копою каштанового волосся, дбайливо закрученого у високу зачіску. Вона сіла біля срібного сервізу до кави, стукаючи по цукорниці білими, немов гриби, пальцями з дуже гострими рожевими нігтями.

— Джордже, я не в силі терпіти цього, — вона міцно стулила уста, що помітно тремтіли.

— Алеж любя, ти страшенно перебільшуєш...

— Чому ж перебільшую? Хіба наше життя не сама брехня...

— Сесілі, ми кохали одне одного...

— Ти одружився зо мною заради мого соціального становища, тобі відомо це... Я була така дурна, що покохала тебе. Ну, а тепер цьому край.

— Неправда. Я щиро кохав тебе. Хіба ти не пригадуєш, з яким жахом ти завжди думала, що не зможеш покохати мене?

— Яка ти тварина, що згадуєш це. Жах!

Увійшла покоївка з яєшнею і беконом на таці. Вони мовчки дивились одне на одного. Покоївка вийшла з їдальні й зачинила за собою двері. Місис Болдвін спершися чолом на ріжок столу, почала плакати. Болдвін сидів, дивлячися на заголовки в газеті. *Убивство ерцгерцога дало відповідні наслідки. Австрійська армія мобілізована.* Наблизився до дружини й поклав руку їй на кучеряву голову.

— Сердешна Сесілі, — мовив.

— Не торкайся до мене!

Притуливши носовичок до обличчя, вибігла з кімнати. Він сів до столу й почав їсти яєшню з шинкою. Їжа не смакувала йому, нагадувала чомусь папір. Облишив сніданок і зробив нотатку в блокноті, що взяв з кишеньки на грудях, де була хусточка. *Див. позов Келлінза до Арбетноту. Кас. Деп.*

Учув кроки в передпокої та клацання замка. Ліфт саме почав спускатися. Він збіг униз сходами. Крізь скляні з чавунними ґратками двері вестібюлю побачив її на тротуарі, вона стояла, висока

й нерухома, одягаючи рукавички. Вискочивши в двері, встиг схопити її за руку саме тоді, як наблизилася таксі. Піт проступив йому на скронях і потік за комір. Уявив, який він смішний оце з серветкою у руці, тоді як негр швайцар, посміхаючися, каже йому: — Доброго ранку, містере Болдвін, здається, буде погожий день. — Міцно здавивши їй руку, крізь зуби мовив:

— Сесілі, я маю дещо сказати тобі. Зачекай хвилинку й ми поїдемо разом до міста.

— Почекайте п'ять хвилин, — сказала вона шоферові. — Ми зараз прийдемо.

Міцно держачи її за руку, він увійшов разом з нею до ліфту. Коли вони опинились у передпокої власного приміщення, вона зненавцька, глянула йому просто в обличчя сухими, блискучими очима.

— Ходімо сюди, Сесілі, — лагідно мовив він, ведучи її до опочивальні. Зачинивши двері, замкнув їх ключем. — А тепер давай поговоримо спокійно. Сідай, люба. — Він присунув їй стільця. Вона сіла рівно немов маріонетка.

— Слухай, Сесілі, ти не повинна говорити так про моїх приятелів. Місис Оглторп тільки приятелька мені. Ми кілька разів, цілком випадково, пили з нею чай у кав'ярні — оце і все. Я залюбки запросив би її до нас, якби не боявся, що ти нечемно поведешся з нею... Ти не повинна так безпідставно ревнувати. Я даю тобі цілковиту волю, а довіра моя до тебе безмежна. Гадаю, що маю право вимагати такого самого і від тебе... Сесілі, стань знову моєю розсудливою дівчинкою. Ти просто пойняла віри брехням старих нікчемних плітук, що хотіли завдати тобі жалю.

— Вона не єдина.

— Сесілі, я чесно визнаю, що бували кілька разів випадки недовзі по нашому одруженні... коли... але цьому вже минуло кілька років... І хто тут винний? О, Сесілі, така, як ти, жінка не в силі зрозуміти фізичних вимог такого, як я, чоловіка.

— А хіба я не робила всього, що могла?

— Моя люба, у цьому ніхто не винний... Я не докоряю тобі... Та як би ти щиро кохала мене...

— А чого я лишуюся в цьому пеклі, як не з кохання до тебе? О, ти тварина! — Вона сиділа, дивлячися сухими очима собі на ноги в сірих замшових черевиках, скручуючи та розкручуючи пальцями мокрого носовичка!

— Слухай, Сесілі, у теперішньому моєму становищі шлюбна розлука з тобою дуже пошкодить мені, але, якщо ти справді не хочеш жити зо мною, я спробую якось улаштувати це... Та все ж ти повинна більше довіряти мені. Адже тобі відомо, що я кохаю тебе. І заради всього святого не кажи нікому нічого, не порадившись заздалегідь зо мною. Певно ти й сама не хочеш пліток та заголовків у газетах.

— Добре... лиши мене саму... мені все байдуже.

— Гаразд... Я вже дуже спізнився. Поїду до міста цим таксі. Може й ти хочеш їхати разом зо мною до крамниць, або ще в якій справі?

Вона мовчки похитала головою. Він поцілував її в чоло, взяв свого солом'яного бриля та палицю і сквапливо вийшов.

— Ой, яка я безщасна жінка,— простогнала вона й звелася на ноги. Голова їй боліла так, немов би хто обкрутив її розпеченим дротом. Підступивши до вікна, висунулася з нього на соняшне світло. За Парк-Авеню полум'янисто-блакитне небо перегороджувала червона клітка нової будівлі. Тріскотіли ненастанно парові нютувальні машини. Часом свистіла машина, гуркотіли ланцюги і в повітрі навскоси зависала нова штаба. Робітники у синьому одягу поралися на риштованні. Позаду, на північному заході, пливла компактна блискуча хмара, немов головка цвітної капусти. Ой, якби пішов дощ! Щойно ця думка промайнула їй у голові, як гуркіт грому приглушив стукотіння на риштованні та вуличний гармидер. Ой, якби пішов дощ!

Еллен щойно почепила перкалеву запону на вікно, щоб закрити лапатим її малюнком у червоні й пурпурові квіти краєвид на захаяні задні двори та цегляні стінки будинків у нижчій частині міста. Посеред порожньої кімнати стояла канапа, а на ній чашки, мідяна жаровня і фільтр; жовта дерев'яна підлога вкрита була шматочками перкалю й цвяшками; книжки, сукні, постільна білизна випирали з чемодана вкутку. Від нової щітки біля каміна тхнуло кедровою олією. Еллен, у кімоно кольору нарциза стала під стінкою, щасливо дивлячися на кімнату, що скидалася на велику скриньку, з-під взуття коли її злякав дзвоник у передпокою. Одкинувши пасмо волосся з чола, вона придавила кнопку, що відмикала замок. Тоді хтось легенько постукав у двері. У темному передпокою стояла жінка.

— Це ви, Кассі? Я не могла зрозуміти, хто прийшов. Увійдьте... Що сталось?

— Я не перешкоджую?

— Звичайно, ні.— Схилившись, Еллен поцілувала її. Кассандра Вілкінс була дуже бліда, й повіки їй нервово тремтіли.— Може ви мені дасте невеличку пораду... ось я, зараз підніму завіси... Як на вашу думку, чи личить цей пурпуровий колір до сірого тла стін? Мені якось чудно.

— Я гадаю, так чудово. Чудова кімната! Якою щасливою мусите ви себе тут почувати.

— Поставте жаровню додолу й сідайте. Я приготую чаю. У ванній кімнаті є невеличка кухонька.

— А це не завдасть вам клопоту?

— Звичайно, ні. Але що з вами, Кассі?

— Ой, багато дечого! Я прийшла, щоб розповісти вам, і не можу. Нікому не в силі розповідати.

— А я в захваті від свого приміщення. Тільки уявіть, Кассі, це перша власна моя кімната. Тато хотів, щоб я оселилася з ним у Пассайк, але я почуваю, що не змогла б з ним жити.

— А як містер Оглторп? О, але нетактовно питати про це... Вибачте, Еллін! Я немов божевільна. Не розумію, що говорю.

— О, Джорджо дуже хороший. Він, навіть, погоджується дати мені розлуку, якщо я схочу... А як би вчинили ви, будши на моєму місці?

Не чекаючи на відповідь, вона зникла за складаними дверима. Кассі, зігнувшись, сиділа на канапі.

Еллен вернулася з блакитним чайником в одній руці та каструлькою окропу в другій.

— Вибачайте, що немає ні вершків, ні цитрини. А цукор там, на каміні. Чашки чисті, бо я щойно мила їх. А правда, вони гарненькі? Ви не можете навіть уявити, як чудово й затишно себе почуваш, коли маєш геть усю кімнату для себе. Звичайно, дуже смішно, що ледве я улаштую її, як доведеться покинути, бо за три тижні трупа виїздить. Я хотіла вийти з трупи, але Гаррі Голдвейзер не пускає мене.

Кассі пила ложечкою чай. Зненацька вона почала тихенько плакати.

— Що таке, Кассі? ну заспокойтеся, що сталося?

— Ой, Еляйн, вам так у всьому щастить, а я така безщасна!

— Навпаки, мені завсігди так нещастило, що я маю право на перший приз у цім,—але що ж сталося?

Поставивши чашку, Кассі взялася за шию скрюченими руками.

— Сталось те,—здавленим голосом мовила вона,—що у мене, мабуть, буде дитина,—і, впавши головою на коліна, заридала.

— Ви певні? Часом це буває безпідставний страх.

— Я хотіла, щоб наше кохання завжди було чисте й гарне, але він сказав, що ніколи більше не прийде до мене, якщо я не погоджуся.. Я ненавиджу його!—Ці останні слова вона вигукнула поміж тяжких ридань.

— А чому ви не одружитесь?

— Не можу. Не хочу. Це заважатиме мені.

— А ви давно це спостерегли?

— Мабуть днів з десять. Я певна, що не помиляюся... А опріч танців не хочу нічого. — Вона перестала плакати й почала знову пити чай.

Еллен ходила туди й сюди перед каміном.

— Слухайте, Кассі, зовсім не треба так убиватися. Я знаю жінку, що допоможе вам. Приберіть себе до рук.

— Ой, я не можу, не можу!—з рук у неї вислизнуло блюдо, впало додолу й розбилось.

— Скажіть, Еляйн, чи бувало це коли з вами? О, вибачте, я куплю вам друге блюдо. — Вона кволо зіпнулася на ноги й поставила чашку з ложечкою на камін.

— Ну, звичайно, бувало. Попервах, як ми одружились, я дуже мучилась.

— Ой, Еляйн, хіба це не гидко? Життя було б таке гарне, таке вільне й природне без цього.. Я почувую, як цей жах вповзає в мене, вбиває мене.

Це з усіма буває,—похмуро мовила Еллен.

Кассі знов почала плакати.

— Чоловіки такі егоїсти, такі тварини.

— Випийте ще чаю, Кассі.

— Ой, не можу! Люба, мене жахливо нудить... Боюся, що почну блювати.

— Праворуч за дверима ванна кімната, а тоді ліворуч. Сдіпивши зуби, Еллен ходила туди й сюди по кімнаті.

— Я ненавиджу жінок. Я ненавиджу жінок.

За якийсь час вернулася Кассі. Обличчя їй було земенкуватобліде, вона приклала мокру хусточку до лоба.

— Ляжте, голубко,— мовила Еллен, звільняючи їй на канапі місце. Тепер ви почуватимете себе краще.

— Ой, чи подаруєте ви мені всі ці турботи?

— Полежте спокійно кілька хвилин і забудьте про все.

— О, якби ж я могла заспокоїтися!

Руки Еллен були холодні. Наблизившись до вікна, вона визирнула з нього. Невеличкий хлопчик у ковбойському вбраннячку бігав по двору, розмахуючи мотузком. Він спіткнувся і впав. Еллен угледіла його зрошене слізьми личко, коли він, знову, зіпнувся на ноги. В глибині двору присадкувата чорнява жінка вішала білизну. На паркані цвірінькали та билися горобці.

— Еляйн, люба, дайте мені трохи пудри. Я загубила свою торбинку.

Еллен одійшла від вікна.— Здається... еге, там на каміні є пудра... Вам краще тепер, Кассі?

— О, так,— тремтливим голосом одповіла Кассі.— А губна фарба у вас є?

— На жаль, нема... Я не ношу гриму на вулиці. Досить його з мене на сцені.

Вона пішла до алькову, скинула кімоно, одягла гладеньку зелену сукню, закрутила волосся й накрила його невеличким чорним капешком.

— Ходімо, Кассі, я хочу попоїсти до шостої... Ненавиджу хапатися з обідом за п'ять хвилин до вистави.

— О, я так боюся... Обіцяйте, що не залишите мене саму.

— Вона нічого не робитиме сьогодні. Тільки обдивиться вас і, може, дасть чогось зажити. Почекайте, я гляну, чи взяла ключа.

— Нам доведеться їхати таксі. І, люба, у мене всього тільки шість доларів.

— Я попрошу татка, щоб дав мені сто доларів на купівлю меблів. Усе буде гаразд.

— Еляйн, ви справжній ангел! І цілком варгі свого успіху.

На розі Шостої Авеню вони сіли в таксі.

Кассі зацокотіла зубами.— Давайте, підемо до неї другим разом. Я боюся!

— Люба, це єдине, чим можна зарадити.

Джо Гарленд, пахаючи люлькою, зачинив широкі, розхитані ворота й засунув засув. Останній виплеск соняшного проміння кольору гранати конав на стінці високого будинку по той бік рову. Сині руки кранів видавалися чорними на її тлі. Люлька Гарлендова погасла, а він стояв, смокчучи її, спиною до воріт, дивлячися на шерг порожніх тачок, на купи ломів і лопат, на невеличке накриття

для парової машини й на парові свердла, що стирчали у розколотій скелі немов халупки горян. Не зважаючи на гуркіт, що проходив крізь дерев'яний паркан з ulиці, усе це будило в ньому відчуття спокою. Він увійшов у будку при паркані, де був телефон, сів на стілець, вибив і знову набив люльку й розгорнув газету на колінях. Підприємці відповідають на страйк будівельників льокавтом. По-зіхнувши, відкинув назад голову. Світло було надто тьмяне й блакитне, щоб читати. Довго сидів так, дивлячися на незграбні, латані носки черевиків. У голові йому була приємна, пухка порожнеча. Зненацька побачив себе у фраківі з циліндром у руках і орхідеєю у петельці. Чарівник Волл Стріту глянув на зморшками покарбоване червоне обличчя, на сиве волосся під виношеним кепі, на величезні руки з брудними розпухлими суглобами і, глузливо посміхнувшись, розтанув. Згадав невиразно дух сигар Корона-Корона й поліз у кишеню грубої своєї куртки по дешевий тютюн Принц Альберт, щоб набити люльку.— Хіба, кінець кінцем, не однаково,— промовив угорос. Коли запалив сірничка, темрява навколо стала — зненацька чорнильною. Швиденько погасив його. Його люлька була крихітним, веселим червоним вулканом, що тихо клекотів щоразу, як він пахкав. Палив дуже повільно, глибоко втягаючи дим. Високі будівлі навкруги сяяли черволавими авреолями відблиску ліхтарів та електричних реклям. Дивлячися просто вгору, крізь мерехтливий серпанок світла, він бачив чорносинє небо й зорі. Тютюн смакував йому. Почував себе дуже щасливим.

Повз двері будки проплив огник сигари. Схопивши ліхтаря Гарленд вийшов. Скерував світло просто в обличчя білявому юнакові з грубим носом і пухкими вустами. В куточку рота йому стирчала сигара.

— Як ви потрапили сюди?

— Бокова хвiртка була відчинена.

— Де там у дiдька відчинена. Що вам треба?

— Ви тутешній, нічний вартовий?

Гарленд притакнув.

— Дуже радий зазнайомитися. Беріть сигару. Мені саме треба трохи поговорити з вами. Я організатор 47-го міського району. Покажіть вашу професійну картку.

— Я не належу до профспілки.

— Гаразд, то будете належати. Ми, будівельники, повинні держатися вкупі. Нам треба організувати всіх, починаючи від вартового й до інспектора, утворити єдиний фронт проти підприємців, що загрожують нам льокавтом.

Гарленд запалив сигару.

— Слушайте, ви даремно марнуєте час на мене. Нічний вартовий потрібний завжди, чи є там страйк, а чи нема... Я вже старий чоловік і у мене немає вже сили на боротьбу. Це перша путня посада, що я дістав через п'ять років, і вам доведеться попервах застрелити мене, а тоді вже відібрати посаду... Вся ця справа личить тільки таким молодим, як ви. Я вже вийшов із цього віку. Ви даремно марнуватиме час, намагаючись організувати нічних вартових.

— Слухайте, з вашої мови видно, що ви не завжди були вартовим.

— Може й не завжди.

Скинувши капелюха, юнак провів рукою по чолу й вище, по густому стриженому волоссю.

— До дідька, це важка праця — сперечатись... А правда гарна ніч?

— Еге, ніч погожа, — погодився Гарленд.

— Моє прізвисько О'Кіф, Джо О'Кіф... Гадаю, ви чимало можете розповісти цікавого. — Він простяг руку.

— Моє ім'я теж Джо... Гарленд. Двадцять років тому це ім'я щось то значило для людей.

— Двадцять років тому...

— Слухайте, вам не пасує роля мандрівного агітатора.. Послухайте поради старої людини й облиште цю справу... Хлопцеві, що хоче прокласти собі шлях у світі, вона ні до чого.

— Часи відмінюються, вам, певно, відомо це. У цьому страйкові зацікавлені впливові особи. І про ситуацію, що оце утворилася, я розмовляв сьогодні по обіді з членом торговельної палати, Мак-Нійдом у його кабінеті.

— А я вам щиро кажу, що єдине, що може дуже пошкодити вам тут, у місті, це саме робітничий рух... Колись згадаєте слова старого п'яниці, але буде надто пізно.

— О, то вас занастило пияцтво. Я саме й не боюся цього, бо не вживаю хмільного, хіба що зрідка в товаристві.

— Слухайте, незабаром будуть робити нічний обхід детективи. Ви б краще пішли собі.

— Не боюся ніяких чортових детективів... Проте, будьте здорові. Я ще забіжу до вас якось.

— Зачиняйте добре двері.

Випивши води з бляшаного кухля, Джо Гарленд уместився вигідніше на стільці, потягнувся і позіхнув. Одинадцять годин. Тепер саме вертаються з театрів: чоловіки у фраках, жінки у низько відкритих сукнях. Чоловіки їдуть додому до своїх жінок і коханок, місто лягає спати. Гудуть і хриплять таксі по той бік паркану, небо мерехтить золотим порохом з електричних вивісок. Гарленд кинув недокурок сигари й роздушив його закаблуком. Здрігнувшись, звівся на ноги, а тоді, поволі, пішов навколо будівельної ділянки, погойдуючи своїм ліхтарем.

Світло з вулиці кидало золотавий одсвіт на величезну вивіску з намальованим на ній небосягом — білим, з чорними вікнами на тлі блакитного, білохмарного неба. *Сегал й Гайнз* спорудили на цій ділянці новітній *двадцятичотирьохповерховий будинок для кооптор і крамниць*. Почнуть винаймати з січня року 1915-го. Ціни ще не підвищені. Довідки...

Джиммі Герф читав книжку, сидячи на зеленій канапі під електричною лампою, що освітлювала куток порожньої, просторої кімнати. Він уже дійшов до смерті Олів'є в «Жан Крістофі» й читав дедалі з більшим інтересом. В уяві у нього виникав гомін Райну, що, ви-

руючи, підмиває берег саду тієї господи, де народився Жан Крістоф, Європа видавалася зеленим садом, де гуркоче музика, майорять червоні прапорці й плавом плывуть юрми людей. Часом у кімнату линув задиханий сніжнот'який свист пароплава з ріки. З улиці чути було гуркіт таксі й скрегіт трамвайних вагонів.

Постукано в двері, Джіммі підвівся, очі йому були червоні від читання.

— Галло, Стене! Звідки у біса ти взявся тут?

— Герфе, я п'яний, як ніч.

— Це не новина.

— Я тільки рапортую тобі про стан погоди.

— Слухай, чи не можеш ти мені сказати, чому це в нашій країні ніхто нічого не робить? Ніхто не пише літературних або музичних творів, ніхто не розпочинає революції й ніхто не закохується. Тільки й того, що напиваються і розповідають сороміцькі історії. На мою думку, це гидко.

— Чув уже таке... Але говори тільки про себе. Бо я облишу пиячити... Адже пиятика нічого не дає доброго й страшенно обридає. Слухай, тут є ванна?

— Звичайно, є. Але чи не думаєш ти, бува, що це моє приміщення?

— А чиє ж воно, Герфі?

— Лестерове. Я тільки доглядаю його, поки щасливий господар мандрує десь за кордоном.

Стен почав скидати одіж, кидаючи її жужмом додолю.

— Ой, як би мені хотілося поплавати... І на біса ото люди живуть у місті?

— А навіщо я нидію у цьому божевільному, епілептичному місті? Це мені теж хотілось би знати.

— Веди, Горацію, ти лазника-раба! — загорлав Стен, стоячи на своєму одягу, брунатний, з тугими круглими м'язами, злегка похитуючися.

— Ось прямисінько у ті двері, — Джіммі витяг рушника з валізи, що стояла вкутку, кинув його Стенові, а сам знову почав читати.

Стен, спотикаючися, вернувся до кімнати. З нього текла вода, а він мурмотів з-під рушника.

— Ну, що ти скажеш. Я забув скинути капелюха. І, слухай, Герфі, я хочу, щоб ти зробив мені одну послугу. Не заперечуєш?

— Звичайно, ні. Що саме?

— Дозволь мені сьогодні на ніч скористатися з цієї кімнати. Можна?

— Авжеж, можна.

— Але я буду не сам.

— Це твоя справа. Можеш привести всіх чисто хористок з зимового саду й ніхто не побачить цього. І тут є пожежна драбина просто в алею. Я піду спати й замкну двері, отож матимете собі кімнату разом з ванною.

— Це, звичайно, завдає тобі турбот, але чоловік моєї знайомої почав дуріти, й нам доводиться дуже пильнувати.

— Вранці теж не поспішай. Я піду дуже рано й цілісіньке приміщення цілком у вашому розпорядженні.

— Гарзд. То я піду.

Взявши свою книжку, Джіммі пішов до спочивальні й роздягся. На годиннику було чверть на першу. Ніч видалася парка. Погасивши світло, він довго сидів на краєчку ліжка. Вчув далеке виття сірени на річці й поза шкірою йому перебігло тремтіння. З улиці лунала луна кроків, чоловічі й жіночі голоси, тихий сміх молоді, що нарами верталася додому. Грамофон грав десь «Прив'ялу троянду». Джіммі ліг горілиць на ліжку. Повітря, що проходило у вікно, просякло кислим духом покидьків, газоліном, порохом тротуарів, затхлістю занехаяних комірчин, де корчилися чоловічі й жіночі тіла, що їх мучила ніч і молоде літо. Він лежав, уставившись сухими очима в стелю, а тіло йому палало й тремтіло у гарячці, немов розжеврений метал.

Його розбуркало схвильоване жіноче шепотіння. Хтось рвачко відчинив двері. — Я не хочу бачити його! Не хочу бачити його! Джіммі, заради всього святого поговоріть з ним. Я не хочу бачити його! — У кімнату вскочила Еллін Оглторп, кутаючися у простирadlo.

Джиммі зірвався з ліжка.

— Що сталось?

— Чи немає тут якоїсь шафи, або що? Я не можу розмовляти з Джджо, коли він у такому стані.

Джиммі обсмикав на собі піжаму.

— У головах ліжка є шафа.

— Добре. А тепер, Джіммі, будьте янголом, поговоріть з ним і примусьте його піти.

Джиммі, ошелешений, вийшов до другої кімнати.

— Шлюха! Шлюха! — верещав голос із вікна.

У кімнаті горіло світло. Стен, задрапований немов індієць у сіру в рожеву смужку ковдру, сидів навпочепки по середині двох канап, зсунутих так, що вони утворювали широке ліжка. Він байдуже дивився на Джона Оглторпа, а той, висунувшись зовні у вікно, верещав, розмахуючи руками й кляв, як ярмарковий блазень. Сплутане волосся падало йому на очі, в одній руці він держав палицю, а в другій фетрового капелюха кольору кави з молоком.

— Іди сюди, шлюхо! Це скандал! Жахливий скандал! Недурно ж передчуття привело мене до пожежної драбини квартирі Джона Лестера. — Він урвав і вилипив широко розплющені п'яні очі на Джіммі.

— А оце той дитина-репортер, жовтий журналіст! Ач, дивиться так, ніби у нього й масло в роті не розтане! А знаєте, якої я про вас думки, хочете знати мою думку про вас? О, мені Рут чимало розповідала. Ви вважаєте себе за динаміста й гадаєте, що стоїте осторонь од усього... А чи до вподоби вам те, що ви проститутка, справжнісінька, оплачувана, газетна проститутка? Чи до вподоби вам жовтий ваш квиток? Адже вас можна продати й купити за гроші! Ви думаєте, як я актор, то вже й не розуміюся на таких справах? Мені Рут казала, якої ви думки про акторів...

— Алеж, містере Оглторп, ви, безперечно, помиляєтеся.

— Я читаю собі й мовчу. Належу до тих, що мовчки спостерігають. Я знаю, що кожен вираз, кожне слово, кожен розділовий знак, що з'являється в пресі, все це обмірковане й підігнане так,

щоб обстоювати інтереси тих, що містять об'яви та тримають акції. Річку національного життя отруєно біля самого джерела.

— Еге, так їх, викладайте їм усю правду! — вигукнув Стен, схоплюючися з постелі й плескаючи в долоні.

— Я волю бути найнепомітнішим статистом... Волю бути старенькою, кволою убиральницею, що шкребе підлогу на сцені, а не видавцем, що сидить в оксамитовому фотелі у конторі найвпливовішої міської газети. Адже професія актора шляхетна, гідна, скромна, джентльменська... — Він урвав зненацька свою промову.

— Я все ж таки не розумію, чого ви хочете від мене, — зауважив Джиммі, скрещуючи руки на грудях.

— А тепер починається дощ, — тоненьким, плаксивим голосом мовив Оглторп.

— Ідіть краще додому, — порадив йому Джиммі.

— І піду. Піду туди, де немає шлюх... ні чоловіків-шлюх, ні жінок-шлюх... Я піду у велику ніч!

— Як на твою думку, Стене, чи він дійде щасливо додому?

Стен, трусячись од сміху, сидів з краєчку постелі. Він знизав плечима.

— Кров моя впаде на твою голову, Еллін. На віки вічні! Чуєш мене? На віки вічні! Піду в ніч, де люди не сміятимуться і не глузуватимуть з мене. Гадаєш, що я не бачу тебе? Якщо станеться лихо, не я тому буду причиною.

— На добраніч, — загорлав Стен.

В останньому корчі сміху він упав з кавани й качався долі. Джиммі, наблизившись до вікна, глянув на пожежну драбину. Оглторп уже пішов. Лив дощ. Від стін будинку вставав дух мокрої цегли.

— Ну, хіба це не божевілля? — Він, не глянувши на Стена, повернувся до своєї кімнати. У дверях повз нього шовково прошарувала Еллен.

— Мені дуже шкода, Джиммі, — почала вона.

Він рвачко зачинив двері й замкнув їх.

— Чортові дурні! Поводяться, немов би з глузду з'їхали! — пробуркотів крізь зуби. — Що, у дідька, вони думають собі!

Руки йому були холодні й тремтіли. Натяг на себе ковдру. Лежав, дослухаючися до лопотіння дощу й шуму води в ринві. Погожий вітрець дмухав йому часом в обличчя. У кімнаті ще затримався дух кедрового дерева, що йшов від густого її волосся і від шовкового тіла, загорненого у простирадло.

Ед Сетчер сидів на підвіконні, передивляючися недільні часописи. Волосся йому посивіло, а на обличчі лягли глибокі зморшки. Верхні гудзики його штанів з грубого небіленого шовку були розстебнуті, щоб дати простір кругленькому черевцю. Він сидів біля відчиненого вікна, дивлячися на прищуватий асфальт і на безкрайній потік автомобілів, що дзвчали по один і по другий бік повз жовтоцегляні шерехи крамниць і червоноцегляну станцію, що на чільному її боці висіла чорна вивіска з золотим на ній написом *Passaic*, що злегка

мерехтів на сонці. Із сумежних приміщень линув кумедний недільний скрегіт грамофонів. Вони грали «Ведмідь», секстет із «Лючії» та уривки з «Дівчини-Квакера». На колінах Сетчерові лежав недільний додаток до Нью-Йоркського «Таймзу». Дивлячися стомленими очима, що ненастанно сльозилися на мерехтливу спеку, він почував, як ребра йому напружуються від важкого болю. Щойно прочитав замітку в бульварній газеті «Міські новини»:

«Злі язики не мають спокою від того незаперечного факту, що автомобіль молодого Стенвуда Емері щовечора стоїть біля театру «Нікербокер» і ніколи, як кажуть, не від'їздить, не забравши юної, чарівної акторки, що обіцяє стати найпомітнішою поміж зір сцени. Стенвуд Емері — син голови одної з найбільш шановних у місті юридичних фірм. Він не так давно вийшов через нещасливі для нього обставини з Гарвардського університету й будив подив у громадян учинками, що їх, ми певні, можна виправдати лише надлишком юнацької енергії».

Тричі продзвонив дзвоник. Ед Сетчер кинув газету й тремтячи поспішив до дверей.

— Як ти пізно, Еллі! Я боявся, що вже й не прийдеш.

— Хіба, татку, я не завжди приходжу, коли обіцяю?

— Ну, звичайно приходиш, любя.

— Як себе відчуваєте? Як справи в конторі?

— Містер Елберт саме у відпустці... Гадаю, що коли він вернеться, тоді піду я. Мені хотілось би, щоб ти поїхала зо мною на кілька день до озера Спрінг. Це було б тобі до смаку.

— Ні, таточку, я не можу... — Скинувши капелюха, вона поклала його на канапу.

— Гляньте, татусю, я принесла вам троянд.

— О, це саме ті червоні троянди, що їх любила мама. Ти дуже уважна, доню... Але мені не до мислі їхати самому у відпустку.

— Ви, напевно, зустрінете там давніх приятелів, татку.

— А чому б тобі не поїхати зо мною хоч на тиждень?

— Поперше, мені треба шукати роботу... Трупа їде в турне, а я не хочу їхати з ними. Гаррі Голдвейзер дуже журиться цим.

Сетчер знову сів до вікна й поклав газети на стілець.

— Татусю, а навіщо вам оця газета «Міські новини»?

— О, це так! Я ніколи не читаю її. Просто купив, щоб подивитися! — Зашарівшись і міцно стуливши вуста, він уцхнув часописа поміж чисел «Таймзу».

— Шантажна газета! — Еллен ходила туди й сюди по кімнаті. Поставила троянди у вазу. У порошок насиченому повітрі розлилася пахуча прохолода від них. — Татусю, я хочу вам дещо сказати... Ми з Джордж збираємося взяти розлуку. — Ед Сетчер сидів, поклавши на коліна руки, міцно стуливши вуста. Він не говорячи й слова, хитав головою. Обличчя йому було сіре й темне, сливе такого сірого кольору, як і костюм. — Тут нічого не можна вдіяти. Ми прийшли до висновку, що не житимем укупі. Зробимо все це по доброму... До цієї справи взявся мій приятель Джордж Болдвін.

— Це той, що працює у фірмі «Емері та Емері»?

— Еге.

— Гм.

Обоє замовкли. Еллен, схилившись, глибоко вдихала пахощі троянд. Стежила, як на бронзовому листку повзе малесенький гробачок.

— Слово чести, я дуже люблю Джоджо, але, якщо житиму разом з ним, то з глузду зсунуся... І добре знаю, що чимало зобов'язана йому.

— Я волів би, щоб ти ніколи з ним і не спізнавалася.

Сетчер кашлянув, повернувся обличчям до вікна й глянув на дві безкраї бинди автомобілів, що сунулися повз станцію. Від них вставав порох, оповиваючи блискучі скляні й нікелеві частини. По масному бруку свистіли шини. Еллен сіла на канапу й почала роздивлятися збляклі червоні троянди на килимі.

Задзеленчав дзвоник. — Я відчиню, таточку. Здорові були, місіс Колветір.

До кімнати, відсапуючись, увійшла червоновида кремезна жінка, у чорному з білим шифоновому строї.

— Вибачте, що я так вдираюся... але я на одну хвилиночку... Як ся маєте, містере Сетчер? Ви знаєте, любя, татко зле себе почуває.

— Дрібниці. Трошки поболоє спина.

— Гостець, голубонько.

— Чому ж ви нічого не сказали мені, татусю?

— Сьогодні була надзвичайно цікава проповідь, містере Сетчер. Містер Луртон промовляв з великим запалом.

— Гадаю, що мені не завадило б ходити зрідка до церкви, але я дуже люблю сидіти вдома неділями.

— Цілком зрозуміло, містере Сетчер, бо це єдиний ваш вільний день. Мій чоловік теж волів сидіти вдома неділями. Але Луртон зовсім не скидається на інших проповідників. У нього такий сучасний погляд на життя. Справді, думаєш, що сидиш не в церкві, а на якійсь цікавій лекції... Ви розумієте, що я хочу сказати?

— А знаєте, місіс Колветір. Якщо наступної неділі буде не дуже парко, я підую його послухаю... А то надто вже засидівся.

— О, невеличка зміна завжди корисна... Місіс Оглторп, ви, певно, й гадки не маєте, як уважно стежимо ми за вашим успіхом, читаючи недільні газети та все таке... На мою думку, це просто варто подиву. Я казала вчора містерові Сетчеру, що треба не абиякої сили волі й глибокої християнської віри, щоб не підпасти під спокусу гріха, що його так багато в житті артистів. І з якою радістю думаєш, що ви zostалися такою чистою й незіпсованою поміж усього цього.

Еллен уперто дивилася на підлогу, щоб не зустрічатись очима з батьком. Він стукотів пальцями об поруччя свого крісла. Місіс Колветір сяяла пишним убранням, сидячи на канапі. Нарешті підвелася. — Ну, мені треба йти. У мене недосвідчена куховарка, і я певна, що вона переведе мені обід. Чи не завітаєте ви до нас сьогодні? Цілком по-свійськи? Я спекла пиріжків і у нас є трохи імберового пива, на той випадок, якщо хто прийде.

— Залюбки, місіс Колветір, — одповів Сетчер, негнучко зводячися з місця.

Місіс Колветір пропливла у двері.

— Ми, мабуть, підемо попоїмо, Еллі... Надзвичайно хороша, добра жінка. Вона завжди носить мені варення й мармеляду. Живе на верхньому поверсі з родиною своєї сестри. Вдова по комівоаяжерові.

— А таки закинула гачка про спокуси в житті акторів, — зауважила Еллен, тихенько засміявшись. — Ходімо швидше, а то надто багато збереться людей. А моя девіза — уникати натовпу.

— Ну, то не будемо длатися, — незадоволено, надтріснути голо- сом пробуркотів Ед Сетчер.

Ледве вони вийшли з дверей, обвішаних з обох боків дзвінками та скриньками для листів, як Еллен розіпнула парасоля. Подих сірої спеки вдарив їм в обличчя. Вони проминули станцію, аптечну крамницю на ріжку, звідки капала під зеленим накриттям гнила прохода холодневі на содову воду й морозиво, перейшли через дорогу, де ноги їхні грузли в розм'який асфальт і спинилися біля ресторану. На годиннику у вікні, з написом давніанглійськими літерами «час їсти», було рівно дванадцять. Під ним стояла величезна запо- рошена папороть і висіла картка з написом «обіди з курятини 1д. 25 с.». Еллен затрималася на мить у дверях, дивлячися на мерех- тливу вулицю. — Гляньте, тату, певно буде грозовиця. — Неймовірно білі купчасті хмари плавали на аспідному небі. — А, правда, гарні хмари? Добре, якби оце справді почалася грозовиця.

Ед Сетчер скинув поглядом на небо, похитав головою і увійшов у двері. Еллен попростувала слідом. Усередині тхнуло ляком і офі- ціянтками. Батько з дочкою сіли до столика неподалік од дверей під електричним вентилятором, що гудів джмілем.

— Як здоров'є, містере Сетчер? Як почували себе цей тиждень? Добридень, міс! — Вилицювата офіціянтка з нафарбованим перекисом водню волоссям приязно схилилася до них. — А що скажете подати сьогодні, смажену качку, чи, може, молочного каплуна?

IV. ПОЖЕЖНА МАШИНА

Такого дня автобуси шикуються шерогом, немов слони на параді в цирку. Від Морнінгсайд Гейт до майдану Вашингтона, від станції Пенн до Грантового надиробку, жевзєжники й чепуруги, тпцяються, обяв- шися, з улиці до вулиці, з одного сірого сквера до другого сірого сквера, аж поки вледять на небі молодика, що вишкіряє зуби над Віавкеном, і віл- чують, як лютий вітер мертвої неділі кине порохом їм в обличчя — по- рохом п'яного присмерку.

Вони простують алеєю Центрального парку.

— Має такий вигляд, ніби в нього чиряк на шиї, — зауважила Еллен перед статуєю Бернза.

— Еге, — шепоче Гаррі Голдвейзер з жирним зідханням. — Але він був великий поет.

Вона в капелюсі з великими крисами і в ясній просторій сукні, що під поривами вітру, обліплює їй ноги й руки. Шовково, рит- мічно йде вона серед величезних рожевих, пурпурових і фісташково- зелених бульб, що виникають із трави, дерев і ставків, які напи-

рають на високі темні будинки, а вони, немов гнилі зуби, обсіли південну частину парка, що тане в індиговому zenіті. Коли Голдвейзер говорить, складаючи круглі сентенції пухкими вустами, ненастанно міряючи її обличчя карими очима, Еллен відчуває, як його слова далять їй тіло, втикаються в бганки її сукні. Слухаючи його, вона ледве дихає з страху.

— Zippia Girl матиме колосальний успіх, Еляйн, і її написано виключно для вас. Слово честі, я залюбки помагатиму вам опрацьовувати ролю... Ви якась особлива... Всі жінки в Нью-Йорку однаково безбарвні... А ви, якщо схочете, будете чудово співати. Я зовсім здурів, відколи вперше вгледів вас, а цьому вже шість місяців. Сідаю їсти, а мені шматок стає поперек горла. Ви не в силі зрозуміти, якою самотною стає людина, коли рік крізь рік ненастанно придумує в собі почуття. Молодим хлопцем я був цілком інший. Хоч тут нічого не вдієш. Адже я мусив здобувати собі гроші й становище в світі. Отак і марнував час. Тепер я вперше радію з того, що маю багатство, бо можу запропонувати його вам. Розумієте, що я хочу сказати? Прокладаючи собі шлях у світі, я приглушував всі ідеали, всі прекрасні почуття, і вони, немов насіння, лежали в душі, а тепер з цього насіння зросла квітка і ця квітка — ви.

Ідучи поряд з нею, він торкався часом її руки, а вона похмуро стискала руку в кулак і відсмикувала її від його гарячих опецькуватих пальців.

В алеї повнісінько було пар. Цілі родини сиділи, чекаючи, коли почнеться музика. Тхнуло дітьми, потом і пудрою. Повз них пройшов чоловік з червоними, жовтими й рожевими бальонами, несучи їх позад себе, неначе велетенське перекинене гроно винограду.

— Купіть мені бальона, — сказала Еллен. Слова вихопилися раніш, ніж вона встигла стримати їх.

— Слухайте, дайте мені по одному бальону від усіх кольорів... Цей золотавий теж. Ні, решти не треба.

Еллен вклала мотузочки від бальонів у брудні рученята трьох дівчаток у червоних каптурцях, личка яких страшенно скидалися на мавп'ячі. На кожному бальоні ліг фіялковий серп од дугового ліхтаря.

— Ви, виходить, любите дітей, Еляйн? Мені подобаються жінки, що люблять дітей.

Еллен заціпеніло сидить біля столика на терасі казіно. Гарячий дух страви й ритм оркестри, що грає «Ганчірника» задушливо кружляє навколо неї. Вона намазує часом маслом скибочку булки й кладе її в рот. Почуває себе безпорадною, немов муха впіймана в цупке, липке павутиння Голдвейзерових сентенцій.

— Ніхто інший в Нью-Йорку, окрім вас, не примусив би мене йти так далеко. Кажу вам, що... Розумієте, давно колись я надто багато ходив. Хлопчаком продавав газети, був на побігеньках у цадьковій крамниці Шварца... Цілісінький день товкся на ногах, окрім тих годин, коли я вчивсь у вечірній школі. Мріяв, що стану юристом, усі хлопчаки з Іст Сайду збираються стати юристами. Потім працював капельдинером у літньому театрі на майдані Ірвінга й

захопився театральною справою. Виявилось, що це й не така погана справа, але надто непевна. Тепер мені не треба вже більше багатства, але я хочу надолжити те, що втратив. Це єдиний мій клопіт. Мені тридцять п'ять років і я ні про що вже не дбаю. Десять років тому, я був поганеньким клерком у конторі Ерланґера, а тепер чимало тих, кому я колись чистив черевики, вважатимуть за щастя, коли я дозволю їм підмести моє приміщення на Західній Сорок Восьмій вулиці... Сьогодні я можу повезти вас, куди ви забажаєте, хоч як це дорого й шиковно, а юнаками будши, ми вважали за райське щастя, коли мали якихось п'ять долярів і могли повести своїх дівчат до Коні Айленду. Певний, що ви, Еллін, зростали в інших умовах. Хоч мені дуже хотілось би знов відчути таке задоволення, як тоді... То куди ви хочете поїхати?

— А чому б не податися до Коні Айленду? Я ще ніколи не була там.

— Там надто проста публіка... Але поїхати можна. Поїдьмо. Я покличу телефоном автомобіль.

Еллен сиділа сама, дивлячись у чашку. Взяла ложечкою грудочку цукру, намочила її в каві і, вкинувши до рота, почала поволі хрумати, розтираючи язиком на піднебінні крихти цукру. Оркестра грала танго.

Промінь сонця, прорвавшись крізь зачинені жалюзі до контори, прорізав сигарний дим яскравою скісною смугою, що скидалася на муаровий шовк.

— Дуже легко, — мовив Болдвін, цідячи слова. — Гесе, ми зробимо це дуже легко. — Гес Мак-Нілл, червоновидий, з волячою шиєю і з грубеньким ланцюжком на камізельці, сидів у кріслі, мовчки притакуючи та смокчучи сигару. — При такому стані жаден суд не підтримає цього позову... позову, що я вважаю його просто за політику з боку судді Коннора, але тут є певні моменти...

— Ви це казали... Слухайте, Джордже, я хочу скласти брудну цю справу на вас. Ви витягли мене з того паскудства в Східніх Нью-Йоркських доках і, гадаю, витягнете й тут.

— Алеж, Гесе, у цій справі ви цілком тримались у межах закону. Якби цього не було, я не взявся б до неї, навіть за для такого давнього приятеля, як ви.

— Ви знаєте мене, Джордже... Я ніколи не кидав когось у лиху годину і сподіваюся, що й мене ніхто не кине. — Гес важко підвівся й почав, шкутильгаючи, ходити по конторі, спираючись на палицю з золотою бурулькою. — Коннор сучий син! І, слово честі, ви, певно, не поймете віри, що він був цілком чесною людиною, поки не потрапив до Албані.

— Я обстоюватиму в цій справі те, що вашу поведінку весь час висвітлювано неправдиво. Коннор скористався з свого становища судді задля політичної мети.

— Мені страшенно хотілось би перемогти Коннора. А я вважав його за свою людину. Та він і був нашим, поки не вибився вгору

та не злигався з вошивими тими республіканцями. В Албані чимало порядних людей звалось на нівець.

Болдвін одійшов од плаского столу з червоного дерева, де він сидів біля стопки паперів, і поклав руку на плече Гесові.

— Не втрачайте сну через це.

— Я почував би себе добре, якби не Інтерборовські папери.

— Які папери? Хто бачив ті папери? Ану, покличмо того хлопця, Джо... І, така справа, Гесе, заради всього святого держіть язика за зубами... Якщо який з репортерів, чи там хто інший, почне питати вас — розповідайте про свою подорож до Бермуди... Ми матимемо розголос тоді, коли він нам буде потрібний. А тепер повинні якось одкараскатися від газет, бо інакше всі реформісти наступатимуть нам на п'яти.

— А хіба у вас нема приятелів поміж них? Ви могли б поладнати з ними.

— Гесе, я адвокат, а не політик... До таких справ просто не хочу встрявати. Вони не цікавлять мене.

Болдвін ударив у стоячий дзвоник на столі. Увійшла смуглява молода жінка. У неї були важкі, похмурі, чорні очі й чорне, як дьоготь, волосся.

— Як ся маєте, містере Мак-Нійл?

— Алеж у вас чудовий вигляд, міс Левицька.

Емілі, скажіть тому юнакові, що чекає на містера Мак-Нійла, щоб він ішов сюди.

Держачи у руді капелюха та човгаючи трохи ногами, увійшов Джо О'Кіф.

— Здорові були сер!

— Слухайте, Джо, що сказав Мак-Карзі?

— Домовласники й підрядники хочуть оповістити льокавт з понеділка.

— А як ваша спілка?

— У нас багато грошей. Ми будемо змагатися.

Болдвін сів на край столу. — Хотілось би мені знати, як ставиться до цього мер Мітчел.

— Ця банда реформістів, як і завжди, товче воду в ступі, — мовив Гес, люто кусаючи кінчик сигари. — Коли оголосять рішенняць?

— У суботу.

— Добре. Але ви підтримайте зв'язок з нами.

— Гарзд, джентлмени. І, будь ласка, не викликайте мене телефоном. Мені це незручно. Адже то не моя контора.

— Потім можуть ще й увімкнутися до телефону. Такі люди не сплять ні перед чим. Ми побачимось з вами пізніше, Джо.

Хитнувши головою, Джо вийшов. Болдвін, насупившись, повернувся до Геса.

— Слухайте, Гесе, я не знаю, що й робитиму з вами, якщо ви не відійдете від робітничого руху. Такий, як ви, природжений політик, мусить мати більш розуму. З цим ви далеко не поїдете.

— Алеж ціле місто стало до бою.

— А я знаю чималу частину міста, що зовсім не ставала до бою.

Проте, це мене не стосується. Справа з пацерами певна, але, якщо ви встрянете до страйку, я не оборонятиму вас. Фірма не може обстоювати такого, — люто прошепотів він, а тоді додав голосно, звичайним своїм тоном. — А як ваша дружина, Гесе?

У блискучому мармуровому передпокої стояв, чекаючи на ліфт, Джо О'Кіф насвистуючи «Чепурушка Розі О'Грейді». А у цього гусака гарненька секретарка! Облишивши свистіти, мовчки відідхнув. У ліфті привітався до вирлоого чоловіка в картатому вбранні. — Галло, Беку!

— Були вже у відпустці?

Джо стояв, розставивши ноги й засунувши в кишені руки. Похитав заперечливо головою.

— Іду аж у суботу.

— А я збираюся перебути кілька день в Атлантик Сіті.

— Як ви це зробите?

— О, то треба мати розум.

О'Кіф вийшов із будинку й опинивсь у густому натовпі під накриттям. Аспідне небо, що нависло поміж високих будівель, заплювувало вулицю п'ятидесятисентовими монетами дощу. Чоловіки тікали під захисток, ховаючи під піджаками солом'яні брилі. Дві дівчини поробили каптурці з газет і одягли їх на літні свої капелюшки. Проходячи повз них, О'Кіф упіймав блакить очей, яскраву барву вуст і блиск зубів. Надав ходи й сів на ріжку до трамваю. Дощ сунувся суцільною запоною, що блищала, шуміла, прибивала додолу газети, срібними нитками тяглася по асфальту, смугувала вікна, наводила блиск на фарбу автомобілів і трамваїв. На Чотирнадцятій вулиці дощу не було, й повітря видавалося парким.

— Яка чудна погода, — мовив якийсь старий чоловік О'Кіфові. Той щось муркнув.

— Ще хлопчаком бувши, я бачив одного разу як по один бік улици вдарила блискавка в будинок, а по другий не впало навіть і краплинки дощу, дарма, що якийсь чоловік виставив саме томати, щоб їх полило.

— Перетинаючи Двадцять Третю вулицю, О'Кіф угледів вежу в саду Медісон. Зіскочивши з трамваю, пробіг ще інерцією кілька кроків. Опустивши комір, пішов через сквер. На лавці під деревом куняв Джо Гарленд. О'Кіф упав поруч з ним.

— Галло, Джо! Хотите сигару?

— Здорові! Радий вас бачити, хлопче! Дякую! Давненько вже не палив я такої сигари. Ну, як вам ведеться?

— Щось мені сумно, отож хочу купити собі квитка на суботу на бокс, щоб розважитися.

— А в чому ж справа?

— І сам не знаю. Щось воно не все так, як слід. Я з головою ввірнув у політичну гру, але не бачу майбутнього для неї. Хотів би бути таким освіченим, як ви.

— Моя освіта не дала мені нічого доброго.

— Я не вас маю на думці. Але якби мені пощастило здобути таке, як у вас становище, запевняю, що я не втратив би вже його.

— Не можна зарікатися, Джо. Людині дивні трапляються випадки.

— Жінки та все таке інше?

— Ні, я не те хотів сказати... Просто надокучає все.

— Ну, то п'ятика. Іншого я нічого не знаю.

Якусь хвилину вони сиділи мовчки. День конав, поломеніючи заходом сонця. Синій сигарний дим крутивсь у них над головами.

— Гляньте на цю панійку... Бачите, як виступає? Ну, не розкіш? Страшенно мені подобаються такі жінки: пишно вбрані, з прикрасами, з підмальованими вустами... Певно добре вскочить у кошечку, щоб погуляти з такою панійкою.

— Вона апічим не відрізняється від інших, Джо.

— Еге, не кажіть.

— Слухайте, Джо, у вас часом нема зайвого доляра?

— Мабуть, є.

— Щось у мене шлунок трохи підгуляв... треба б полікувати його, а до суботи не буде грошей... бачите, як... То вам це нічого? Дайте мені вашу адресу, і я у понеділок уранці віддам вам.

— Не клопочіться. Ще колись побачимось.

— Дякую, Джо. І не купуйте більше акцій, не порадившись заздалегідь зо мною. Хоч я й занепав, але вигідну справу побачу і з заплющеними очима.

— Алеж я вернув свої гроші.

— Це особливе якесь щастя.

— А чудно, що я позичаю доляра людині, що їй належала половина Волл Стріту.

— У мене ніколи не було стільки грошей, як це думали інші.

— Дивно...

— Що саме?

— Та все... Ну, до побачення, Джо. Я все ж таки піду купувати квитка... Має бути дуже цікаве змагання.

Джо Гарленд стежив, як О'Кіф підстрибуючи простував стежкою, зсунувши на бік бриля, а тоді звівся на ноги й потюпав Двадцять Третьою вулицею на схід. Хоч сонце й сіло, але стіни будинків і тротуари ще палили жаром. Спинившись на ріжку біля салуна, став уважно роздивлятися сірі від порошу опудала горностаїв у вітрині. Крізь обертові двері на вулиці струмився тихий гомін голосів і прохолода від солоду. Він раптом зашарівся, закусив верхню губу, й скинувши крадькома поглядом навколо, увійшов до салуну й незграбно наблизився до шинквасу, що блищав міддю й пляшками.

Після свіжого від дощу повітря, дух фарби й порошу за лаштунками закрутив їм у ніздрях. Еллен повісила на дверях мокре непромокальне пальто й поставила в куточку вбиральні парасоля, що біля нього враз набігла невеличка калюжа води.

— Мені все снується на думці смішна співаночка — тихенько сказала вона Стенові. — Хтось проказував її мені, коли я була ще дитиною. Це про те, що єдиний, хто пережив потоп, був Довгий Джек з Панамської Шії.

— Я не розумію, навіщо люди мають дітей. Це визнання своєї поразки. Родити дітей, це визнати недосконалість свого організму, себто, визнати свою поразку.

— Стене, не кричи так, а то почують робітники... Тобі не слід було увіходити сюди. У театрі завжди над міру багато п'яток.

— Я буду тихенький, як миша.. Тільки дозволь мені почекати, поки Міллі прийде одягти тебе. Бачити, як тебе одягають — це єдина втіха, що ще залишилася мені.. Визнаю, що організм мій недосконалий.

— У тебе не буде ніякого організму, якщо ти не облишиш пити.

— Я питиму... Питиму доти, поки з кожного поріза на моєму тілі потече віскі. Навіщо кров, коли є віскі.

— Ой, Стене!

— Єдине, що треба робити недосконалому організмові, це пити. Тоді, як твій чудовий організм зовсім не потребує алкоголю.. Я ляжу бай-бай..

— Ніяк не можна, Стене. Якщо ти вийдеш тепер звідси, я ніколи не подарую тобі.

У двері тихесенько постукало двічі.

— Увійдіть, Міллі.

Міллі була невеличка чорноока, зморщена жінка. З пурпурово-сірого обарвлення товстих її вуст, що оживлювали надто бліде обличчя, знати було, що в ній є домішка негрської крові.

— Вже п'ятнадцять хвилин на дев'яту, голубко, — мовила вона, увіходячи. Скинувши швидким поглядом на Стена, трохи насупилась і повернулася до Еллен.

— Стене, тобі треба йти. По виставі ми зустрінемося з тобою у «Beaux Arts» або деінде.

— Я хочу бай-бай.

Сидячи перед свічадом, Еллен швиденько стирала невеличким рушником кольдкрем з обличчя. З скриньки з гримом ішов масний дух фарби й кокосової олії, виповнюючи кімнату.

— Не знаю, що мені з ним робити, — пошепки мовила Еллен до Міллі, скидаючи сукню. — Хотіла б, щоб він облишив нарешті ~~пити~~.

— Я повела б його під душ і облила холодною водою.

— А як продаються квитки, Міллі?

— Поганенько, міс Еллін.

— Це певно через дощ. Я матиму жахливий вигляд.

— Не дозволяйте йому стомлювати вас, голубко. Чоловіки не варті цього.

— Я хочу бай-бай! — Стен стояв посеред кімнати, хитаючись і суплячи чоло.

— Міс Еллін, я поведу його до ванної кімнати. Ніхто не побачить його там.

— А й справді. Хай собі спить у ванні.

— Еллі, я ляжу бай-бай у ванні.

Обидві жінки ввели його до ванної. Він мляво звалився у ванну й одразу ж заснув, поклавши голову на краєт і задерши догори ноги. Міллі докірливо кладнула язиком.

— Він скидається на заснулу дитину, — замилувано прошепотіла

Еллен. Вона підсунула йому складену мату під голову й одкинула спітніле волосся з чола. Стен важко дихав. Схилившись над ним, Еллен дуже ніжно поцілувала його в заплющені повіки.

— Міс Еллін, треба поспішати. Вже чути дзвінок.

— Гляньте швиденько, чи все, як слід.

— Ви гарні, немов намальовані. Ну, хай воно буде вам на добре.

Еллен збігла сходами, обійшла лаштунки й спинилася, важко дихаючи, немов би щойно уникла небезпеки потрапити під автомобіль. Вихопила ноти у бутафора, впіймала репліку й вийшла на яскраво освітлену сцену.

— Як ви робите це, Еллін? — питав Гаррі Голдвейзер, сидячи позад неї на стільці й хитаючи своєю телячою головою. Еллен бачила його у свічаді, стираючи грим. Біля Голдвейзера стояв високий сіроокий сивий чоловік. — Пригадую, коли вам уперше дали цю роль, я сказав містерові Фаллікові: «Солю, вона не подужає такої ролі». Пам'ятаєте, Солю?

— Авжеж, Гаррі.

— Я не припускав, що така молода, така вродлива дівчина зможе удати переживання повні жаги й жаху... розумієте? Ми з Содем не могли стямитися з дива після тієї сцени в останньому акті.

— Чудово, чудово! — простогнав містер Фаллік. — Скажіть нам як ви досягаєте цього, Еллін?

Грим сходив, рожевий і чорний, на ганчірку. В глибу кімнати тихенько поралась Міллі, розвішуючи одіж.

— А знаєте, хто допоміг мені в цій ролі? Джон Оглторп. Дивно, як він розуміється на грі.

— Соромно, що він такий ледачий... — Еллен розпустила волосся й почала його скручувати обома руками. Спостерегла, як Гаррі Голдвейзер штовхнув ліктем містера Фалліка.

— Правда, гарна?

— А як іде «Червона троянда»?

— Ой, не питайте, Еллін! Грали цілісінький тиждень, чи не самі для себе. Не розумію, чому вона не має успіху, адже розкішна річ... У Мей Мерріл гарненька постать. Страшенно химерна ця театральна справа.

Еллен увіткнула останню шпильку у мідяне своє волосся. — Мені теж хотілось би спробувати виступити в такій ролі, — мовила вона, звівши догори підборіддя.

— Не можна робити двох справ водночас, юна, прекрасна леді. Ми саме почали висувати вас, як емоціональну акторку.

— Ненавиджу ці ролі! Вони наскрізь брехливі. Мені часом хочеться збігти з кону в залю й гукнути глядачам: Ідіть додому, ви, дурні! П'єса паскудна, гра брехлива, й ви мусили б розуміти це. У музичній комедії не можна бути широю.

— Ну, не казав я вам, Солю, що вона розкішна! Просто розкішна!

— Я скористаюся з цих думок для своєї статті, що писатиму на тому тижні... Це можна чудово обробити.

— Ви ж не дозволите їй провалити п'єси?

— Ні, але напишу з цього цілу шпальту про прагнення видатних

людей. Наприклад, голова Зододонту хоче стати пожежником, а ще там один доглядачем у зоологічному саду... Надзвичайно цікаві людські документи...

— Можете сказати їм, містере Фалліку, що, на мою думку, справжнє місце жінки у будинку для божевільних.

— Ха, ха, ха — зарегоговавсь Гаррі Голдвейзер, показуючи золоті зуби в куточках рота. — А я ж знаю, що ви танцюєте й співаєте краще за всіх, Еллін.

— Хіба я не була в хорі за два роки до того, як одружилася з Оглторпом?

— Ви десь мусили були почати це з колиски, — зауважив містер Фаллік, скидаючи на неї крадькома поглядом з-під сірих вій.

— Попрошу вас, джентлмени вийти на хвилинку, поки я переодягнуся. Після цієї останньої дії я зовсім мокра.

— Та нам однаково треба йти. А чи не можна заскочити до вашої ванної кімнати?

— Боюся, що ні, Гаррі. Вона зіпсована.

— Ну, то я зайду до Чарліної... Скажу Томпсонові, щоб прислав лютивника полагодити її... На добраніч, дитинко. Будьте хорошою.

— На добраніч, міс Оглторп, — прорипів містер Фаллік, — і, якщо не можете бути хорошою, то будьте обачною.

Міллі зачинила двері за ними.

— Яка я рада! — вигукнула Еллен, потягаючися.

— Я страшенно перелякалася, голубонько. Ніколи не дозволяйте чоловікам приходити з вами до театру. Я бачила, що чимало видатних акторок звелось на нівець через отаке. Кажу вам це тому, що дуже люблю вас, міс Еллін. Я вже стара й добре знаю театральні справи.

— Звичайно, звичайно, Міллі. Ви маєте рацію. А давайте подивимося, чи не можна його розбудити.

— Лишенько! Міллі! Гляньте!

Стен лежав, як вони й залишили його, у ванні, але тепер повнісенькій води. Поли його піджака та одна рука плавали зверху.

— Вилазь, Стене, ідіоте! Адже так можна на смерть застудитися! Ой, дурнику ж ти, дурнику!

Схопивши його за волосся, Еллен хитала його голову з боку на бік.

— Ой, боляче, — простогнав він крізь сон дитячим голосом.

— Вилазь, Степе! Ти весь мокрий!

Одкинувши голову, він розплющив очі.

— Оце так!

Тримаючися руками за край ванни, він підвівсь і стояв, похитуючись, а з нього текла вода, жовта від одягу й взуття. Зненацька, він вибух гучним реготом. Еллен, спершися на двері ванної, реготалась і собі, аж сльози текли їй з очей.

— На нього не можна гніватися, Міллі, тому то він такий розбещений. Ну що ми будемо робити?

— Щастя, що він не захлинувся... Дайте мені ваші папірці й записника, сер, я спробую висушити їх рушником, — мовила Міллі.

— Алеж як ти пройдеш повз швайцара в такому вигляді, навіть

якщо ми й викрутимо тебе... Стене, тобі доведеться скинути свою одіж і одягнути мою. Тоді одягнеш моє непромокальне пальто, й ми прослизнемо якимсь до таксі й ти поїдеш додому... Як на вашу думку, Міллі?

Міллі підвела очі й похитала головою, викручуючи Стенового піджака. Вона поклала у купільнику розмоклі рештки записника, олівець, складаний ножичок, два згортки фільмів і флакон.

— Однаково, я хотів брати ванну — зауважив Стен.

— О, я можу побити тебе! Добре, що хоч витверезився!

— Тверезий, як пінгвін.

— То тобі доведеться одягнути моє вбрання.

— Я не можу одягати жіночого вбрання.

— Мусиш. У тебе немає, навіть, пальта, щоб приховати одіж. А якщо не хочеш, ми замкнемо тебе тут, у ванній.

— Гаразд, Єллі... Слово честі, мені шкода.

Викрутивши Стенів одяг над ванною, Міллі загорнула його в газети. Стен глянув на себе у свічадо.

— У мене просто непристойний вигляд у цій сукні. Жах!

— Нічого огиднішого я ще й не бачила... Ні, ні, у тебе гарний вигляд у моїй сукні... можливо, тільки, вона надто вузька... Але, коли ми проходимемо повз старого Барні, повернешся обличчям до мене.

— Черевики зовсім розмокли.

— Нічого не вдієш. Добре, що хоч у мене є пальто... Міллі, ви справжній янгол, що клопочетеся з цим усім.

— На добраніч, голубко, й пам'ятайте, що я вам казала... Бо говорила все це тільки тому...

— Стене, виступай дрібніше, і, якщо кого зустрінемо, йди просто й стрибай до першого-ліпшого таксі... Якщо йтимеш швидко, тебе ніхто не роздивиться. — Руки Еллен тремтіли, як вони простували сходами. Схопивши Стена під руку, вона жваво заокотіла: — Знаєш, люба, учора чи позавчора тато таки прийшов на виставу, але все це неприємно вразило його. Він каже, що жінка принижує себе, виявляючи отак почуття перед юрбою... Ну, то як на твою думку? Проте йому приємно було читати оцінку моєї гри в недільному «Геральді» й «Світі»... На добраніч, Барні, препогана година... Ось таксі. Куди ти поїдеш?

У темному нутрі таксі його очі під блакитним капором на довгастому обличчі були такі яскраво-чорні, що вона аж злякалася, немов би підійшла несподівано у темряві до краю глибокої безодні.

— Поїдемо, мабуть, до мене... Однаково, плескатимуть... Повезить нас, будь ласка, на Банк Стріт.

Автомобіль рушив. Вони трусилися по Бродвею, крізь світляні перехрестя червоні, зелені, жовті, немов намистом унізані літерами реклам. Зненацька Стен нахилився й швидко поцілував її в уста.

— Стене, ти мусиш облишити пити. Це вже виходить поза межі жарту.

— А чому не можна виходити поза межі жарту? Ось ти теж виходиш, і я не нарікаю.

— Але, коханий, ти занестиш себе,

— Ну, то що.

— Не розумію я тебе, Стене.

— Я теж не розумію тебе, Еллі, але кохаю дуже... над міру...

Тихий його голос пересікся тремтінням, що залило її почуттям щастя. Еллен заплатила шоферові. Пронизувато завилася сирена, але їй забракло голосу й вона глухо застогнала. Промчала пожежна машина, червона й блискуча, тоді розсувна драбина з дзвоном, що бевквєв ненастанно.

— Поїдемо на пожежу, Еллі.

— У твоєму вбранні? Краще не робити цього.

Він мовчки попростував слідом за нею вгору сходами. У довгій її кімнаті повівало прохолодою і чистим повітрям.

— Еллі, ти не гніваєшся на мене?

— Звичайно, ні, дурне хлоп'я.

Вона розгорнула мокру його одіж і понесла до кухні, щоб висушити на газовій плиті. Звуки грамофона, що грав «Він паливода у рідному місті», примусили її вернутися. Стен скинув її сукню. Він танцював з стільцем замість партнера. Блакитний її купальний халат мотлявся навколо його тонких волосатих ніг.

— Ой, Стене, любий дурнику!

Поставивши стільця, він пішов до неї, брунатний, мужній і стрункий в нікчемному халаті. Грамофон дограв до кінця мелодію, але пластинка крутилася й крутилася з хрипінням...

V. ПІШЛИ НА БАЗАР ДО ЗВІРІВ

Червоне світло. Дзвін.

Збита в чотири шерехи маса автомобілів чекає на спадистому перехресті. Запобіжні рамки напірають на задні ліхтарі, дашки над колесами труться об дашки інших автомобілів, гаряче мурчать мотори, виходить газ, автомобілі з Вавилону та Ямайки, автомобілі з Монтоку, Порт-Джефферсону, Патчогу, лімузіни з Лонг Бічу, Фар Рокавею, дорожні машини з Грейт Гек... автомобілі повнісінькі айстр, мокрого купального одягу, опалених сонцем ший, ротів, що пересохли від содової води і гарячих пірижків... автомобілі обсіпані пилком золотух і безсмертників.

Зелене світло. Мотори шарпаються вперед, скрегочуть поршні, переходячи на першу швидкість. Автомобілі рушають, течуть довгою стрічкою примарним асфальтовим шляхом, поміж чорновіконних нагромаджень бетонних фабрик, поміж яскравих, липких кольорів вивісок до заграви над містом, що встав химерно до нічного неба, немов заграва велетенською світляною намету, немов висока жовта споруда цирку.

Сараєво — слово застрявало їй у горлі, як вона намагалася вимовити його...

— Жах бере, як тільки подумаєш про це, жах? — простогнав Джорж Болдвін. — Волл Стріт провалиться в пекло... Єдине, що лишається зробити, це закрити біржу.

— Я ніколи не була в Європі... Війна, певно, така надзвичайна справа, що її варто подивитися. — Еллен, одягнена у синю оксамитну сукню і ясне манто, відкинулася на подушку в таксі, що лагідно дзичало під ними. — Історію я завжди уявляла собі літографіями у шкіль-

них підручниках. Генерали пишуть накази, маленькі смішні постаті біжать, розкинувши руки, через поле, факсиміле підписів...

Конуси світла врізаються в конуси світла вздовж гарячого гомінкого шосе, ліхтарі широкими білими мазками плещуть на дерева, будинки, вивіски й телеграфні стовпи. Таксі завертає й спиняється перед готелем, звідки з кожної шпарки цяне рожеве світло й розгониста музика.

— Багато сьогодні людей, — зауважив шофер, коли Болдвін платив йому.

— Цікаво, чому? — спитала Еллен.

— Гадаю, певно, через те вбивство у Кенерсі.

— Хіба там було вбивство?

— Щось жахливе. Я бачив його.

— Ви бачили, як убивали?

— Ні, цього я не бачив. Але бачив задубілі тіла, перед тим, як їх забрали до моргу. Ми називали старого Дідом Морозом за білу його бороду... Я пам'ятаю його ще відтоді, як був хлопчиком. — Позад їх гули й харчали автомобільні клаксони. — Мені, мабуть, треба їхати. Бувайте здорові, леді!

У червоному передпокої був дух омарів, гарячих креветок і коктейлю.

— Галло, Гесе! Еляйн, дозвольте зазнайомити вас з містером і місіс Мак-Нійл.. Міс Оглторп. — Еллен стисла величезну руку червоношийному кирпатому чоловікові й маленьку, туго обтягнену рукавичкою руку його дружині. — Гесе, ми ще поговоримо з вами перед відходом.

Еллен попростувала слідом за фалдами фракку метрдотеля краєм танцівної залі. Вони сіли до столика під стінкою. Музика грала «Кожен робить це». Болдвін підспівував стиха, коли схилився, опораджаючи її манто, що його вона скинула на спінку стільця.

— Еляйн, ви чарівна жінка... — почав він, сідаючи насупроти неї. — Це такий жах! — Не вірю навіть, що це можливо!

— Що саме?

— Війна. Я не в силі думати про щось інше.

— А я в силі... — вона почала продивлятися меню.

— Ви помітили тих двох, що з ними я зазнайомив вас?

— Так. Це певно, той Мак-Нійл, що про нього пишуть весь час у газетах? Там зчинили галас про страйк будівельників та про Інтерборовські папери.

— Це все політика. Ручуся, що сердешний старий Гес радіє з війни. Вона йому стане в пригоді, бо жене його ім'я з першої сторінки газет. За хвилинку я розповім вам про нього... Ви мабуть, не любите креветок? Вони добрі тут.

— Джордже, я страшенно люблю креветки.

— Тоді ми візьмемо звичайний, старосвітський курортний обід. Якої ви думки про це?

Кладучи на край столу рукавички, Еллен зачепила вазу з блякими червоними й жовтими трояндами. Сипнув дощ сухих пелюстків. Вона струсила їх з рук.

— Джордже, скажіть, щоб забрали ці паскудні троянди. Нетерплю зів'ялих квітів.

Пара з срібної миски з криветками крутилася в рожевому світлі лампи. Болдвін стежив, як Еллен витягала рожевими тонкими пальцями шийки криветок із довгастої шкарлупи, окунала їх у розтоплене масло й клала в рот. Її цілком захопила їжа. Він зідхнув.

— Еллін... я дуже нещаслива людина... Бачив оце дружину Геса Мак-Нілла. Уперше за багато років... Подумати тільки, що я був до нестями закоханий у ній, а тепер не можу згадати, як її ім'я. Правда смішно? Коли я розпочав самостійну практику, справи мої посувалися над міру повільно, а мусили були б іти швидше, бо тоді минуло вже два роки, як я скінчив університет і зовсім не мав грошей. Я був заповзятий тоді. Отож, якось я був вирішив, що як не дістану цікавої практики, то другого ж дня стану десь на посаду клерка. Вийшов на прогулянку, щоб освіжити трохи голову й побачив, як на Одинадцятій Авеню вантажний поїзд наскочив на візок з молоком. Видовище було жахливе. Допомігши підняти сердегу, я сказав собі, що або здобуду йому законне відшкодування, або вщент зруйную себе. Я виграв його справу, цим привернув до себе увагу впливових людей, і справа ця дала початок моїй і його кар'єрі.

— То він був молочником? На мою думку, молочники найкращі в світі люди. Мій — надзвичайно хороший.

— Тільки ви, Еллін, не розповідайте нікому про це. Я єдиний вам і звірився.

— Це дуже гарно з вашого боку, Джордже. Ну, чи не втішно, що дедалі жінки все дужче копіюють місис Кесл. Ось гляньте-но навкруги.

— Колись вона скидалася на дику троянду, така була свіжа, рожева, соковита ірляндка, а тепер стала нудною, заклопотаною жінкою-ділком.

— А ви такий вишуканий, як і завжди. Воно завжди так.

— Дивно... Але ви й гадки не маєте, яким порожнім і безбарвним було моє життя, поки я не побачив вас. Ми з Сесілі тільки завдаємо жалю одне одному.

— Де вона тепер?

— У Бар Гарборі... Коли я був молодим, то мав успіх і мені дуже щастило... Тепер ще не дійшов сорока років...

— Алеж це надзвичайно! Ви, певно, любите свою справу, а тому маєте успіх.

— Успіх... успіх... Навіщо він мені?

— А я хотіла б мати трошки успіху.

— Ви його маєте, любя.

— О, я хочу зовсім не такого.

— А я не радію вже з свого успіху. Все що я роблю, це сиджу в конторі й примушую працювати своїх молодих помічників. Майбутнє своє бачу цілком виразно. Я стану урочистим, пишним і віддаватимусь дрібненьким порокам. А в мені є щось більше.

— Чому ви не берете участі в політичному житті?

— Навіщо мені їхати до Вашингтону, до тієї помийниці, коли

я живу саме в тому місті, звідки керують країною? Хоч і як гидко й жахливо жити в Нью-Йорку, але податися з нього нікуди. Він — верхівля світу. І все, що ми можемо робити, це крутитися, як вивірка в колесі.

Еллен дивилася на людей у яєних літніх убраннях, що танцювали на навоскованій підлозі. Вгледіла рожевобіле овальне обличчя Тоні Гентера біля столу в далекому кутку кімнати. Оглторпа з ним не було. Спиною до неї сидів Стенів приятель Герф. Вона стежила, як він сміявся, дивилася на його довгу, розкудовчену, чорняву голову, трохи криво посажену на худій шії. Двох інших чоловіків вона не знала.

— На кого ви дивитесь?

— Тут кілька приятелів Джорджо... Не доберу, як вони трапили сюди. Це не зовсім відповідне для них місце.

— Завжди буває так, коли я хочу побути десь на одинці з вами, — мовив Болдвін, криво посміхнувшись.

— А на мою думку, ви усе життя робите саме те, що хочете.

— О, Еллін, якби ви тільки дозволили мені тепер зробити те, що я хочу! А я хочу щастливити вас. Ви така звичайна, маленька дівчинка й так хоробро прокладаєте собі шлях у житті. Така повна блиску, любови й таємниці... — Він затнувся, ковтнув вина й провадив, червоніючи. — Я почувую себе, як школяр... Зовсім утратив глузд. Еллін, я все на світі зроблю для вас.

— Гаразд, все, про що я проситиму вас, це щоб прибрали омарі. Не скажу, щоб вони були такі вже добрі...

— До біса! Звичайно... Офіціанте! Я так захопився, що їв, не звертаючи уваги.

— І замовте мені натомість курча.

— Бідна дитинко, ви, певно голодні?

— І кукурудзяного гарніру... Тепер я розумію, чому ви такий добрий адвокат, Джордже. Кожен присяжний вибухнув би сльозми, вчувши таку палку промову...

— А ви Еллін?

— Джордже, будь ласка, не питайте мене.

Біля столика, де сидів Джіммі Герф, пили віскі з содою. Ж то шкірий, ясноволосий чоловік, з тонким кривим носом і блаки: ими дитячими очима говорив конфіденційним співучим тоном.

— Слово честі, я знаю більше, ніж усі вони. Поліція зовсім пошилася в дурні, запевняючи, ніби тут є погвалтування й самогубство. Старого та його гарненьу невинну дочку просто вбито, по-звірячому вбито. І, знаєте, хто це зробив? — він ткнув опецькуватою, жовтою від тютюну пучкою у Тоні Гентера.

— Не призначайте мені найвищої кари, судде, я нічого не знаю в цій справі, — обізвався той, спускаючи довгі вії.

— Чорна Рука!

— Говоріть, Беллоку! — засміявся Джіммі Герф. Беллок ударив кулаком по столу так, що аж задзвеніли тарілки й склянки.

— На Кенерсі повнісінько членів «Чорної Руки», повнісінько анархістів, крадіїв дітей і небажаних громадян. Наш обов'язок довідатися про все й помститися за сердешного старого й за його вродливицю-дочку. І таки помстимося за смерть бідолашної старої мавпи. А як його звали?

— Макінтош — одказав Джіммі. — Але всі в околиці називали його Дідом Морозом. — І звичайно, всім було відомо, що старий уже кілька років несповна розуму.

— Ми не визнаємо нічого, окрім величної, американської нації... Та яка з цього користь, коли ця чортова війна забирає всю першу сторінку? Я хотів дати статтю на кілька шпальт, а її скоротили більш, як на половину. Хіба це життя?

— Можете написати, що цей старий був спадкоємцем австрійського трону і його забито з політичних міркувань.

— Це не так щоб погана думка, Джіммі.

— Алеж це жахливо! — мовив Тоні Гентер.

— Ви вважаєте нас за нечутливих тварин, Тоні?

— Ні, я просто не розумію, як можуть люди тішитися, читаючи про це.

— Це наша повсякденна робота, — зауважив Джіммі. — А що справді примушує мене тремтіти, це мобілізація, обстріл Белграду, окупація Бельгії... й інші подібні речі. Саме цього я не можу собі уявити. Вбили Жореса...

— Хто це?

— Французький соціяліст.

— Ці чортові французи такі виродки, що тільки й можуть, що ставати до герцю й спати з чужими жінками. Ручуся, що німці за два тижні будуть у Парижі.

— Війна не триватиме довго, встряв Фремінгем, високий, манірний чоловік з пишними білявими вусами, що сидів поряд з Гентером.

— Я не від того, щоб мене призначили на військового кореспондента.

— Слухайте, Джіммі, ви, бува, не знаєте цього француза, хазяїна бару?

— Конго Джека? Звичайно, знаю.

— Він хлопець нічого?

— Не поганий.

— Ходімо, поговоримо з ним. Він може розповість нам якісь подробиці про вбивство. Я дуже хотів би зв'язати цю справу з світовим конфліктом.

— Я маю глибоку певність, — почав Фремінгем, — що англійці якось уладнають усе. — Джіммі разом з Беллоком попростував до шинквасу.

Йдучи через кімнату, Джіммі побачив Еллен. Її волосся видавалося дуже червоним у світлі лампи. Болдвін, з вогкими вустами й блискучими очима, схилився до неї через стіл. Джіммі відчув, як щось йому в грудях розгорнулося, немов пружина. Враз одвернув голову, боючися, щоб вона не побачила його.

Беллок штовхнув його ліктем. — Слухайте, Джіммі, хто ці два, що розмовляли з нами?

— Приятелі Рут. Я не дуже добре їх знаю. Фремінгем, здається декоратор.

За шинквасом під малюнком «Лузітанії» стояв смуглявий чоловік у білій куртці, що охоплювала йому широкі горілячі груди. Він струшував дуже волохатими руками посудину з коктейлем, перед шинквасом чекав офіціант з склянками на таці. Коктейль зеленкувато-білою піною шумував у них.

— Здорові, Конго, — мовив Джіммі.

— Ah, bonsoir monsieur Erf, ça biche?

— Нічогенько... Слухайте, Конго, я хочу зазнайомити вас з моїм приятелем. Це Грант Беллок із «Американця».

— Дуже радий. Може ви, сер, вип'єте щось разом з містером Ерфом? Офіціант підняв тацу, що на ній тихо дзвеніли склянки, й поставив її на долоню, на рівні плеча.

— Боюся, що джін зіпсує мені смак віскі, а проте вип'ю. Призвольтеся і ви до нас, Конго!

Поставивши ногу на мідяні ґратки, Беллок сьорбнув із склянки. — Хотілось би мені знати, — поволі вимовив він, — що тут у вас говорять про це вбивство?

— У кожного своя версія...

Джиммі спостеріг, що Конго моргає йому глибоко посадженими чорними очима. — Ви тут живете? — спитав він, стримуючи сміх.

— Пізно вночі я вчув, що дуже швидко їде автомобіль з відкритим глушником. Мені здалося, що він наскочив на щось, бо він, зненацька, спинивсь, а тоді ще швидше помчав назад.

— А пострілу не чули?

Конго таємниче похитав головою — Ні, чув тільки голоси, дуже сердиті голоси.

— До біса, треба буде довідатися про цю справу, — мовив Беллок, бовтаючи в склянці недопите питво. — Вернімося до дівчат.

Еллен дивилася на зморщене, немов грецький горіх, обличчя офіціанта, що наливав каву, та на його безживні риб'ячі очі. Болдвін, одкинувшись на спинку стільця, стежив за нею з-під приплющених повік. Заговорив тихим, монотонним голосом.

— Хіба ви не бачите, що я збожеволю, коли не матиму вас? Ви єдина на світі жінка, якої я прагну.

— Джордже, я зовсім не хочу, щоб мене хтось мав. Невже ви не розумієте, що жінка теж хоче волі? Будьте розважним. Якщо не облишите говорити таке, я поїду додому.

— А навіщо ви дозволяли мені впадати за вами? Я не такий чоловік, щоб з мене можна потішатися. Ви повинні це добре знати.

Вона глянула просто йому в обличчя великими сірими очима. Світло золотом грало на маленьких карих цяточках веселкової оболонки.

— Як важко, що ніколи не можна бути просто приятелями, — вона похнюпилася спустила очі й подивилася на свої пальці, що

лежали на краєчку стола. Він вдивлявся в мідяне мерехтіння її вій. Зненацька прикро порушив мовчанку, що запала поміж них.

— Ну, то давайте танцювати.

*J'ai fait trois fois le tour du monde
Dans mes voyages,*

наспівував Конго Джек, а величезна, блискуча посудина тремтіла у волосатих його рухах. Узкий, зеленими шпалерами обліплений бар набрякав і булькотів голосами, спіральними випарами напоїв, гострим дзенькотом криги й склянок та уривками мелодії, що вихоплювалася із сумежної кімнати. Джиммі Герф стояв самотою вкутку, п'ючи джін. Неподалік од нього, Гес Мак-Нійл, ляпаючи по спині Беллока, горлав тому в ухо.

— Коли тільки не закриють біржі... поки станеться крах, то буде добра нагода... Добра нагода, не забувайте цього. Паніка — слушний час для людини з головою, щоб заробити грошей.

— Уже кілька великих підприємств зазнало краху, а це тільки перший подув хуртовини...

— Щастя один раз стукає в двері юнака... Ось слухайте-но, коли банкрутує велика маклерська фірма, чесні люди повинні дякувати своїй долі... Алеж ви не вмістите все те, що я вам кажу, до газети, ні? Хоч ви, здається, хороший хлопець... А то ваші репортери пишуть, часом, таке, чого людина й на думці не мала. Йждному з вас не можна вірити. А проте я скажу вам, що льокавт дуже корисний підрядникам. Адже за війни ніхто не стане будуватися.

— Війна триватиме не більш як два тижні, і я не розумію, чому вона повинна впливати на наші справи.

— Вона вплине на справи цілого світу... Галло, Джо, що, у дідька, вам треба?

— Я хочу поговорити з вами, сер, кілька хвилин наодинці. Важливі новини...

Бар, поступово, порожнішав. Джиммі Герф усе ще стояв під стінкою.

— Ви ніколи не впиваєтеся, містере Ерф. — Конго Джек сів до шинквасу, щоб випити чашку кави.

— Мені більше до смаку спостерігати, як упиваються інші.

— Це дуже добре. Нема радії витратити силу грошей, щоб потім, другого дня, боліла голова.

— Воно власникові бара ніби не личить говорити таке.

— Я кажу те, що думаю.

— Слухайте я часто хочу спитати вас... якщо ви схочете розповісти... як ви здобули таке чудне ім'я — Конго Джек?

Конго засміявся грудним сміхом. — Не знаю... Коли я вперше пустився в море, мене прозвали Конго за кучеряве волосся та за те, що я чорний, немов негр. А коли я дістався до Америки й працював на американському пароплаві, один чоловік спитав мене: «як ти себе почуваш, Конго?», а я відповів: «Джек». Відтоді мене стали звати Конго Джек.

— Виходить, це прізвище. А чому ви не zostалися моряком?

— Надто тяжке життя... І, скажу вам, містере Ерф, що мені

страшенно не щастить. Найперші мої спогади такі, що якийсь чоловік, не батько мені, тяжко б'є мене щодня. А потім я втік і працював на вітрильниках, що ходили з Бордо. Ви знаєте Бордо?

— Здається, був там у дитинстві.

— Напевно. Ви все це розумієте, містере Ерф. Хоч, така людина, як ви, з такою освітою, не знає справжнього життя. Мені саме минав сімнадцятий рік, коли я прибув до Нью-Йорку.. теж не на добре. Був надто легковажний і все колобродив. Потім найнявся на корабель і де тільки не бував. У Шанхаї я навчився розмовляти американською мовою й працювати в барі. Вернувшись до Фріско, одружився. А тепер хочу стати американцем. Але мені знову не щастить. Поки ще не брав шлюбу, цілий рік жив із своєю дівчиною, і життя наше було немов горох солодке, а відколи взяли шлюб, зникло наше щастя. Вона почала глузувати з мене, дражнити французиком, бо я не вмів розмовляти добре по американському, й стала виганяти з дому. Ну, а я сказав, щоб вона сама йшла під три чорти. Чудне людське життя.

J'ai fait trois fois le tour du monde
Dans mes noyages...

почав він співати низьким баритоном.

Хтось потяг за рукав Джиммі. Він озирнувся. — Еллі, в чому справа?

— Тут зо мною один божевільний. Ви мусите допомогти мені відкараскатися від нього.

— Це Конго Джек... Зазнайомтеся з ним, Еллі, він хороший чоловік... Це une tres grande artiste, Конго.

— Може леді вип'є трохи ганусівки?

— Випийте з нами, Еллі. Тут дуже затишно, відколи всі пішли.

— Ні, дякую, я хочу додому.

— Алеж ще дуже рано.

— Гаразд. Але тоді треба впоратись якось із моїм божевільним..

Слухайте, Герфе, ви бачили Стена сьогодні?

— Ні, не бачив.

— Він не прийшов, а я чекала на нього.

— Я хотів би, щоб ви відтягли його трохи від п'ятики, Еллі.

Це вже починає непокоїти мене.

— Хіба я йому вихователька?

— Я знаю. Але ви розумієте, що я маю на мислі..

— Ну, а якої думки ваш приятель про війну?

— Я не воюватиму... У робітника немає батьківщини. І я збираюся стати американським громадянином... Був уже колись у фльоті, але... — він ударив себе в груди, а в горлі йому заклекотів сміх. Мої, je suis anarchiste, vous comprenez monsieur?

— Алеж тоді ви не зможете стати американським громадянином. Конго знизав плечима.

— О, він подобається мені, він чудовий, — пошепки мовила Еллен на вухо Джиммі.

— Ви знаєте, навіщо вони розпочали цю війну? На те, щоб ро-

Стітки не зробили революції... Щоб одтягти їх. Отож і Вільгельм, і Вівіані, і австрійський імператор, і Круп, і Ротшільд, і Морган — усі кажуть: «хай буде війна». І знаєте, що вони насамперед зробили? Застрелили Жореса, бо він соціаліст. Щоправда, соціалісти зрадили Інтернаціонал, та однаково...

— А як вони примусять нарід воювати, як він не схоче?

— У Європі нарід був невільником тисячі років. Не так, як тут... А я бачив війну. Дуже чудно. Ще хлопчаком працював у барі в Порт-Артурі. Чудно.

— Мені хотілось би стати військовим кореспондентом.

— А я могла б бути сестрою-жалібницею.

— Кореспондентом бути добре. Завжди п'яний у якомусь американському барі, дуже далеко від бойовища.

Вони засміялися.

— А хіба ми справді не далеко від бойовища, Герфе?

— Нехай і так. Ходімо танцювати. Але мусите вибачити мені, я дуже зле танцюю.

— Якщо зіб'єтесь, я штовхну вас ногою.

Його руки були немов гіпсові, коли він оповив її стан у танці. Високі, попелясті мури тріснули й повалилися в нього. Він, неначе баллон, ширяв над пахощами її волосся.

— Станьте на носки й виступайте в такт музиці... Не ухилийтеся набік, оде вам і вся мудрація.— Її голос різав повітря, немов тоненька, гнучка, крицева пилка. Штовхалися лікті, маяли обличчя, вилуплені очі, гладкі чоловіки й тонкі жінки колом кружляли навкруги них. Він був неначе крихкий гіпс і щось з болем гуркотіло йому в грудях, вона була складна, зубчата, крицева машина, яскравабіла, яскравосиня, яскравомідяна у нього в руках. Коли вони спинились, її груди й стегно притулилися до нього. Він зненацька, немов біговий ківь, виповнився кров'ю, що парувала потом. З одчинених дверей повіяв бріз, здухнувши тютюновий дим і густе рожеве повітря з ресторану.

— Герфе, мені хочеться піти подивитися на той котедж, де сталося вбивство. Будь ласка, поведіть мене.

— А я так досить уже бачив усяких місць злочину.

Коли вони простували передпокоєм, назустріч їм виступив несподівано Джордж Болдвін. Він був блідий, як крейда, чорна його краватка зсунулася на бік, ніздрі тонкого носа, вкриті тоненькими червоними жилками, надималися.

— Галло, Джордже!

Голос йому хрипів, немов клаксон. — Еляйн, я скрізь шукав вас. Мушу, поговорити з вами... Певно, ви гадали, що то жарт? Я не жартую.

— Вибачте мені на хвилину, Герфе. Що таке, Джордже? Ідіть назад до столу. Я теж не жартувала... Герфе, покличте мені, будь ласка, таксі.

Болдвін схопив її за зап'ясток. — Ви досить уже тішилися з мене, чуєте? Колись наскочите на такого, що пристрелить вас. Ви мабуть вважаєте, що можете бавитися зо мною, як з іншими сопливими дурниками... Ви не краща від звичайної проститутки!

— Герфе, я прохала вас покликати таксі.
Закусивши уста, Джиммі вийшов у чільні двері.

— Елайн, що ви хочете робити?

— Джордже, мене не можна злякати.

Щось металеве блиснуло в руці Болдвіновій. Гес Мак-Нійл проступив наперед і схопив його за зап'ясток величезною червоною рукою.

— Віддайте мені, Джордже... Приберіть себе до рук, чоловіче.— Він пхнув револьвера собі до кишені. Болдвін, хитаючися, сперся на стінку. На великому пальці його правої руки проступила кров.

— Уже є таксі, — мовив, наближаючися, Герф, перебігши поглядом по блідих, напружених їхніх обличчях.

— Нічого, нічого, ви одвезіть пані додому... Не заподіяно найменшої шкоди, просто невеликий нервовий напад. Нема жадної причини хвилюватися. — Мак-Нійл говорив гучним голосом людини, що звикла до прилюдних виступів. Метрдотель і дівчина при вішалці зирнулися занепокоєно. — Нічого не сталося... Джентлмен трохи знервувався... перевтома, розумієте... — голос Мак-Нійлів знизився до заспокійливого буркотання. — Забудьте про цей випадок.

Коли вони сіли до таксі, Еллен мовила зненацька голосом малої дитини: — Я й забула! Адже ми мали подивитися той котедж, де сталося вбивство... Скажіть шоферові, хай почекає. Я залюбки пройду трохи пішки на свіжому повітрі.

Ніч була мармурова від хмар і місяця. Пахтіло солонцюватим болотом. Жаби в рівчаках дзвеніли немов балабончики.

— Це далеко? — спитала вона.

— Ні. Одразу за ріжком.

Під ногами їм шаруділа жорства, а тоді м'яко застукотів асфальт. Світло ліхтаря засліпило їх, вони спинилися, щоб перечекати автомобіль. Дух газоліну виповнив їм ніздрі, а тоді розтанув у пахощах солонцю.

Будиночок був сірий, гостроверхий, з невеличким ганком, що виходив на вулицю, і з поламаною огорожею. Позад його росла величезна акація. Перед будинком ходив туди й сюди полісмен, щось тихенько, насвистуючи. Плямистий краєчок місяця, визирнувши на хвилинку з-за хмар, залив живим сріблом розбиту шибку у вікні, що зяяло темною пащою, вихопив із темряви невеличкі округлі листки акації та закотився, немов упущений десятисентовик у щілку поміж хмар.

Ніхто з них не вимовив і слова. Вони вернулися назад, до готелю.

— То ви, Герфе, справді не бачили Стена?

— Ні. Не уявляю собі, де він ховається.

— Якщо побачите, скажіть, що я просила не дялючися прийти до мене... Слухайте, Герфе, як називали тих жінок, що йшли за армією у французьку революцію?

— Дайте згадати. Здається *cantonnières*.

— Еге, щось подібне. Я хотіла б стати одною з них.

Десь далеко праворуч засвистів поїзд електричної залізниці, заторохтів ближче й завмер у лункому просторі.

Капаючи звуками танго, готель танув рожево, немов купка морзиви. Джіммі поліз слідом за нею до таксі.

— Ні, мені хочеться бути самій, Герфе.

— Я волів би одвезти вас додому... Якось аж чудно щоб ви їхали самі.

— Я вас прошу, як приятеля.

Вони навіть не потисли рук. Таксі кинув йому в обличчя хмарою пороху та газоліну. Він стояв на приступках, не охочий вертатися назад у галас і дим.

Неллі Мак-Нілл сиділа сама біля столу. Насупроти неї стояв одсунутий стілець, що з нього щойно встав її чоловік, а на спинці висіла серветка. Вона дивилася просто перед себе, танцюристи немов тіні, пропливали їй перед очима. У другому кутку кімнати вгледіла Джорджа Болдвіна. Блідий і змарнілий він повагом, неначе хора людина, наближався до свого столика. Постояв якусь мить, уважно передивляючися рахунок, заплатив, а тоді почав розгублено водити очима по кімнаті. Мабуть, бачив її. Офіціант приніс йому на тарілці решту й уклонився низько. Болдвін скинув похмурим поглядом на обличчя тих, що танцювали, повернувся і пішов. Згадавши нестерпуче солодкі пахощі китайських лілей, Неллі відчула, як очі їй виповнилися слізьми. Діставши з срібної сумки записника, швиденько переглянула його, ставлячи хрестики срібним олівцем. За якусь мить звела погляд угору, стомлену шкіру її обличчя стягала огида. Вона поманила офіціанта. — Перекажіть будь ласка, містерові Ніллові, що місис Нілл кличе його. Він у барі.

— Сараєво, Сараєво... Там так хурделить, що аж дріт горить! — вигукував Беллок перед фрізом облич і склянок уздовж шинквасу.

— Слухайте! — сказав конфіденційно Джо О'Кіф, ні до кого зокрема не звертаючися. — Один чолов'яга, що працює на телеграфі, говорив мені, ніби неподалік од Сент Джона, Ньюфаунд, одбулося величезне бойовище на морі, і англійці затопили німецьку флоту в сорок суден.

— Еге-ге! Це одразу спинить війну!

— Та її ж не проголошено ще!

— А звідки ви знаєте? Кабелі так перевантажені, що годі дізнатися про якісь там новини.

— А ви чули, що на Волл Стріт збанкрутувало ще четверо?

— Мені казали, що хлібний ринок в Чикаго зовсім знавів.

— Треба позакривати всі біржі, поки мине ця хуртовина.

— Може коли німці скинуть штани з Англії, вона дасть волю Ірляндії.

— Але вони... Біржу, певно, закривуть узавтра.

— Якщо у людини є капітал і голова на плечах, тепер саме час, щоб загірбати гроші.

— Слухайте, Беллоку, друже, я йду додому, — мовив Джіммі. — Сьогодні мій вільний вечір і я хочу скористатися з нього.

Беллок примружив одне око й п'яно помахав рукою. Голоси еластично гули в ухах Джіммі близько, далеко, близько, далеко. — Помирає як собака, марш вперед, сказав він. Він витратив усі гроші, зоставсь один четвертак. Розстріляли вдосвіта. Оголосили війну. Почалися військові виступи. І вони залишили його самотнім у його славі. Лийціг, пустеля, Ватерльоо, де селяни, вишикувавшись лавами, стріляли й стрілянину ту чули навкруги... Не можу взяти таксі, піду пішки. Ультиматум. Військові з квітками за вухами, співаючи, мчать поїздами до різниць. І сором фалшивим усім етрускам, що деляться дома, тоді, як...

Коли Джіммі простував вкритою жорствою стежкою до шляху, хтось узяв його під руку.

— Ви не заперечуєте, якщо я піду разом з вами? Мені не хочеться зоставатися там.

— Звичайно, ходімо, Тоні. Я збираюся погуляти трохи.

Герф виступав великими кроками, дивлячися просто поперед себе. Хмари потемнішали, а небо світилося блідим молочним місячним сяйвом. Праворуч і ліворуч, поза фіялково сірими конусами дугових ліхтарів, темряву подякували кілька вогників, а попереду вставала жовтими й червоними невизначними накопиченнями заграва вулиць.

— Ви мене не любите, правда? — задихано спитав Тоні, після кількох хвилин мовчанки.

Герф пішов повільніше. — Я не досить добре знаю вас, але, здається, ви симпатична людина...

— Не кажіть неправди. На це нема потреби... Я, певно, сьогодні ж вкорочу собі віку.

— Що це ви! Що сталося?

— Ви не маєте права спиняти мене. Бо нічого про мене не знаєте. Якби я був жінкою, ви не ставились би до цього так байдуже.

— А все таки, що завдає вам болю?

— Я просто збожеволю. Все таке жахливе. Коли я вперше зустрів вас увечорі з Рут, я думав, що, ми з вами заприятелюємо, Герфе. Ви видавалися таким приязним, так розуміли все... Я вважав, що ви такий, як я, але тепер ви стаєте черствим...

— Це, мабуть, через «Таймс». Та незабаром мене проженуть звідти, отож не турбуйтеся.

— Мені надокучили злидні. Я хочу успіху.

— Ви ще надто молоді. Певно, молодші за мене?

Тоні не відповів.

Вони йшли широким авеню, поміж двох шеревів почорнілих дерев'яних будинків. Повз них з скреготом і сичанням промчав жовтий, довгий трамвай.

— Ми, певно, у Флетбуші.

— Герфе, попервах я гадав, що ви такий, як я, але тепер ніколи не бачу вас без якоїсь жінки.

— Що ви хочете сказати?

— Я не розповідав про це нікому в світі... Еге, якби я тільки сказав... Ще дитиною, років так в одинадцять, дванадцять, або в

тринадцять... я надто рано дозрів... — Тоні заривав. Коли вони проходили під ліхтарем, Джіммів глядів блискучі сльози у нього на щоках.

— Я і вам не розповів би, якби не був п'яний.

— Але таке буває чи не з усіма в дитинстві... Не варто вболівати.

— Лихо в тім, що я й тепер такий. Не можу кохати жінок. Намагався, намагався... Бачите, мене ввіймали. Я відчув такий сором, що кілька тижнів не міг ходити до школи. Мати гірко плакала. Мені так соромно. Я боюся, що всі дізнаються про це. Завжди змагаюся, ховаю це, ховаю свої почуття.

— А може все це фантазія? Ви б пішли до психоаналітика.

— Я не в силі цього сказати нікому. Це тільки сьогодні, тому, що я п'яний. Шукав в енциклопедії... але про це нема навіть у словнику. — Він спинився, і, затуливши руками обличчя, сперся на ліхтар. — Про це нема навіть у словнику.

Джиммі погладив його по спині. — Не вболівайте так. Сила людей у такому самому стані, як і ви. А поміж акторів таких повнісінько.

— Я ненавиджу їх усіх! Вони не з тих, що я міг би кохати. Я ненавиджу й себе. А тепер, по сьогоднішній розмові й ви мене зненавидите.

— Дурниці! Мене це не стосується.

— Тепер вам відомо, через що я хочу собі вкоротити віку... О, це не по правді, Герфе, не по правді... Мені все життя не щастило. Почав заробляти на прожиток ледве скінчив школу. Був коридорним у дачному готелі. Моя мати жила в Лейквуді, і я відсилав їй увесь свій заробіток. Тяжко працював, щоб стати актором. Якщо про це дізнаються, буде величезний скандал.

— Алеж таке закидають сливе всім хлопчикам, і ніхто не докоряє їм.

— Якщо мені не дають якоїсь ролі, я гадаю, що тільки через це. Я ненавиджу всіх, таких як я, людей і гидую ними... І зовсім не хочу бути хлопчиком. Хочу виступати у визначних ролях. О, це пекельні муки... пекельні муки!

— Алеж ви опрацьовуєте тепер якусь роль?

— Ідіотська п'єса, що ніколи не піде далі Стемфорду. Отож, як почувете, що я заподіяв це, то не будете надто дивуватися.

— Що заподіяли?

— Віку собі вкоротив.

Вони йшли якийсь час мовчки. Став накрапати дощ. Кінець ulиці, позад зеленочорних скриньок будинків спалахувала зрідка опаловорожева блискавка. Від асфальту йшов дух мокрого пороку, прибитого величезними краплинами дощу.

— Тут десь поблизу станція підземної залізниці. Чи не там, де ото блакитний огник? Треба посишати, якщо не хочете змокнути.

— Хай йому, дідько, мені байдужісінько, Тоні, чи я змокну, а чи ні! — Джіммі скинув капелюха і почав розмахувати ним. Дощові краплини холодили йому чоло, дух дощу, дахів, бруду й асфальту перебивав гострий смак віскі й тютюну йому в роті.

— Як це жахливо! — вигукнув зненацька він.

— Що саме?

— Та всі ці статеві збочення. Я до сьогодні якось не уявляв різно всього цього. Ви мусите терпіти жахливі муки... Всі ми терпимо муки. Що до вас, то вам просто дуже не пощастило. Мартін каже, що куди легше було б жити, якби вдарив зненацька дзвін, і кожен кожному признався б по правді, як він живе, що робить і як кохає. Бо те, що ховають, здебільшого гниє. Але як усе це жахливо! Ніби життя й без того не досить тяжке.

— Ну, то я піду на станцію підземки.

— Алеж вам доведеться з годину чекати на поїзд.

— Нічого не вдієш. Я стомивсь і не хочу мокнути.

— Тоді на добраніч.

— На добраніч, Герфе.

Загуркотів грім. Дощ припустив дужче. Джиммі одяг на голову капелюха й відкотив комір. Йому хотілося бігти, щосили кричати й клясти. Блискавка мерехтіла на низці мертвих вікон. Дощ сік тротуари, вікна крамниць і руді кам'яні приступки. Коліна Джиммі були мокрі, патьоки дощу лоскотали спину, з рукавів струмками лилася на руки холодна вода, й усе тіло йому свербіло. Пішов Брукліном. Перед ним повстало примарне видовище ліжок у тісних комірчинах, виповнених послулими людьми, зігнутими й переплетеними, немов коріння рослин у тісних цвіточниках. Довга процесія ніг, що з рипом простують східцями будинків з мебльованими кімнатами, низка рук, що налацують ручки в дверях. Безліч самотніх тіл розпростертих на постелях, тоді як у скронях їм важко б'є кров.

J'ai fait trois fois le tour du monde

Vive le sang, vive le sang...

Мои, monsieur, je suis anarchiste. *І тричі пропливав звиязний корабель, і тричі пропливав... до біса, все це задля грошей... і він впірнув на дно морське... ми потрапили в м'ясорізку, а звідти потрапимо на базар.*

J'ai fait trois fois le tour du monde

Dans mes voy... ages.

Проголошено війну... Гук барабанів... їдці м'яса маршують у червоних уніформах за блискавичною паличкою тамбурмажора, в кудлатих шапках, що скидаються на муфти, срібні палички вибивають дрібушечки дріб, дріб, дріб... перед лицем світової революції початок військових подій, довгою парадом, дощем злитими вулицями. Екстренний випуск, екстренний випуск, екстренний випуск. Дід Мороз застрелив дочку, після того, як намагавсь був її згвалтувати. Залодіє собі смерть, застрелившись з рушниці... притулив дуло до підборіддя й натис цингель великим пальцем на носі. Зорі дивляться вниз на Фредеріктаві, Пролетарі всього світу, єднайтеся!

— Адже я весь мокрий, — голосно мовив Джиммі. Скільки сягало око, перед ним тяглася під дощем порожня вулиця поміж шерегами мертвих вікон, поцяткованих де-не-де фіялковими плямами від дугових ліхтарів. У розпуді, він пішов далі.

VI. П'ЯТЬ ЗАКОННИХ ПІДСТАВ

Двос халливо сідають. СТОЯТИ У ВАГОНАХ СУВОРО ЗАБОРОНЕНО, Ланцюг скрегоче, халпас зубці; вагон поштовхами здирається на стия, залишаючи позад себе і швидкі воїні, і дух юрби, солонини та земляних орігіів, поштовхами, скрегочучи, здирається вгору, у високу ніч вересневих метеорів.

Море, дух болота, воїні Залізного Пароплава, що залишає док, за широкою смугою філлкового індіго блимає малк. Тоді зненацька наближається. Море хлопоче, воїні летять у гору. Її волосся біля його вуст, його рука у неї на стани. Їхні стени труться.

Вітер паділля жсадібно схопив їхній зойк, вони з гуркотом мчать угору, крізь плетево поперецин. Униз. Угору. Бульбашки воїнів на сандвічі з темряви та моря. Вниз. ЗБЕРІГАЙТЕ ВАШІ МІСЦЯ ДО ЧЕРТОВОЇ ПОЇЗДКИ.

— Увійдьте, Джо, я спитаю, чи мати не дасть нам, часом попоїсти.

— Ви дуже добрі... але... я не... той... не досить добре одягнений, щоб розмовляти з дамою.

— Так це ж моя мати. Не турбуйтеся. Ось я зараз спитаю її.

Гарленд сів на стільці біля дверей у темній кухні й поклав руки на коліна. Сидів, дивлячись на руки. Вони були червоні, брудні, порепані й тремтіли. Від дешевого віскі, що його він пив цілий тиждень, язик йому був такий, як тертка, а тіло стало якесь задубіле й мляве. Він дивився собі на руки.

До кухні вернувся Джо О'Кіф.

— Мати там унизу. Каже, що на плитці є юшка... Ось, маєте. Це надасть вам сили. От, якби ви були там, де я ходив учора. Возив своєму хазяїнові до приморського готелю звістку, що мають закрити біржу... Там діялося таке чортovinня, якого ви ніколи в житті не бачили. Один відомий у місті адвокат, стоячи в передпокої, горлав скільки духу про щось. Вигляд у нього був жахливий. А тоді виїняв револьвера й хотів був застрелити якусь жінку, а мій господар наблизвся спокійнісінько до нього, шкутильгаючи й спираючись на ціпок, і, не встигли інші стямитись і зрозуміти, що сталося, поклав собі цього револьвера до кишені. Цей адвокат — Болдвін, приятель мого хазяїна. Еге, такого я ще зроду не бачив. А той увесь аж зігнувся, немов...

— Кажу вам, хлопче, що кожен з них доскочить таки свого, чи раніш, а чи пізніш — мовив Джо Гарленд.

— Їдять вони неймовірно. А чому, оце, ви погано так їсте?

— Не можу якось.

— Треба їсти... Слухайте, Джо, а що це буде з цією війною?

— Щось воно дуже закрутилося. Ще коли виник отой Агадірський інцидент, я знав, що буде війна.

— Я хотів би, щоб хтось скинув штани з Англії за те, що вона не дає автономії Ірляндії.

— Ми, певно, допомагатимем Англії... Проте, я не припускаю, щоб це тривало довго. Люди, що керують міжнародними фінансами, не дозволять такого. Кінець-кінцем гаманець у руках у банкірів.

— Ми не допомагатимем Англії, це вже вибачайте. Опісля того,

що вона заподіяла Ірландії та й нам самим за революції та громадянської війни.

— Джо, ви надто напхалися історією з тих книжок, що читаєте щовечора у громадській книгозбірні... Слідкуйте краще за справозданням біржі й не дозволяйте дурити себе газетною балаканиною про страйки, повстання та соціалізм... Я хотів би, щоб вам добре повелось, Джо... Ну, мабуть мені треба йти.

— Зачекайте трошки, вип'ємо разом пляшечку...

Вони вчули, як хтось важко спіткнувся в сінях за кухнею.

— Хто там?

— Це ти, Джо? — У двері похитуючися, вихався здоровезний ясноволосий плечистий юнак з чотирикутним червоним обличчям і грубою шиєю.

— Що ти, у дідька, собі думаєш? Це мій менший брат Майк.

— А що? — Майк стояв, хитаючися, уткнувшись підборіддям у груди. Його плечі мало не сягали до низької стелі.

— Бачили, який? Хіба я не казав тобі, Майку, щоб ти не приходив п'яний додому? Він здатний усю оселю до гори дном перекинути.

— Можна ж мені прийти часом додому, а чи ні? Відколи ти став моїм опікуном, Джо, то поїдом їси мене, куди гірше за батька. Дуже радий, що не зоставатимусь довго у проклятому цьому місті. А то цього всього задосить людині, щоб з глузду з'їхати. Якби я зміг знайти якусь посудину, що йде в море раніш од *Золотої Брами*, присягаюся, що виїхав би нею.

— Я не проти того, щоб ти лишався тут, але мені не подобається, що ти ото повсякчас бешкетуєш.

— А я роблю те, що мені подобається. Зрозумів?

— Іди собі, Майку. Приходь додому тоді, коли тверезий.

— Хотілось би мені подивитись, як ти будеш вигонити мене. А ну, спробуй!

Гарленд підвівся.

— Ну, то я піду, — мовив він. — Треба подивитися, чи не стану там на роботу.

Майк, стуливши кулаки, наступав на брата. Джо, випнувши щелепу, схопився за стілець.

— Я тобі голову розвалю!

— О, святі мученики, невже стара жінка не може у власній оселі мати спокою? — Поміж обох братів, галасуючи, стала невеличка сива жінка. У неї були далеко посаджені блискучі чорні очі й зморщене, немов торішне яблуко, обличчя. Вона махала спрацьованими, вузлуватими руками. — А ну, цитьте мені обидва, а то завжди тільки й чути, що лаються та б'ються... А ти, Майку, йди нагору й проспися.

— Я якраз про це й говорив йому, — обізвався Джо.

Стара повернулася до Гарленда. Голос їй скреготів, неначе суха крейда на дошці.

— А ви теж ідіть звідси. Я не хочу, щоб до моєї господи швендали всякі п'яниці. Ідіть собі. Мені байдуже, хто вас привів.

Гірко посміхнувшись, Гарленд глянув на Джо і, знизавши плечима, вийшов.

— Наймичка, — мурмотів він. Ноги йому стали негнучкі й боліли, а він непевною ходою простував курною вулицею, повз темнофасадні цегляні будинки.

Гаряче полуднєве сонце било йому в спину, а в ушах лунали голоси покоївок, убиральниць, куховарок, стенографісток, секретарок. Еге, сер, містер Гарленд. Дякую, містере Гарленд. О, сер, красенько дякую, сер, містере Гарленд, сер...

Шпигаючи червоними голками в повіки, сонце будить її. Вона знов ушпнає у пурпурові ватяні коридори сну, знову прокидається, позіхаючи перевертається на другий бік, підсуває коліна до підборіддя, щоб тугіше обкрутити навколо себе солодкодрімливий кокон. На вулиці гуркоче візок, сонце лягає гарячими смугами їй на спину. Розпачливо позіхнувши, вона перевертається і лежить, уже цілком прокинувшись, поклавши під голову руки й дивлячися на стелю. Десь здалека, через вулиці й стіни будинків пробивається з пароплаву тягучий стогін сірени, як кволий паросток рослини пробивається крізь жорстку на дорозі. Еллен сідає й трусить головою, щоб одігнати муху, що настирливо лізе їй в очі. Муха зникає у соняшному світлі, але десь усередині Еллен бринить тупий біль, щось невиразне, що зосталось їй од гірких думок минулого вечора. Але вона щаслива, вже зовсім прокинулася, хоч ще рано. Злазить з постелі й тиняється по кімнаті в самій сорочці.

Де соняшне світло падає на підлогу, там гаряче ставати ногою. На карнізі біля вікна цвірінькають горобці. Десь зверху чути стукіт швацької машини. Коли вона вилазить з ванни, тіло їй стає гладеньке й пружне. Витирається рушником, рахуючи години довгого дня. Прогулятися залюдненими рябими вулицями аж до тієї пристані на Східній Ріці, де наверхано величезні колоди червоного дерева, поснідати самотою у Лафайєтта, кава й рогаляки з вершковим маслом, піти по крамницях Лорда й Тейлора, зарані, поки ще мало покупців і продавців не стомлені, другий свідавок з... І тоді біль, що мучив її через усю ніч, проривається. — Стене, Стене, заради всього.. — голосно каже вона. Сидить перед свічадом, дивлячися у чорні, поширені свої зіниці.

Хапливо одягається і виходить, простуючи П'ятим Авеню і далі на схід Восьмою вулицею, не дивлячись ні праворуч, ні ліворуч. Сонце вже стало гаряче й кипить аспідно на тротуарах, на вітринах, на порохом помармурованих емальових вивісках. Обличчя чоловіків і жінок, що проходять повз неї, сірі й зім'яті, немов подушки, що на них надто довго спали. Коли вона перетинає вулицю Лафайєтт, що гуркоче грузовиками й фургонами, в роті у неї смак пороху, порох хрумтить на зубах. Далі на схід минає ручні візочки. Продавці витирають мрамурові дошки в будочках з холодними напоями, катеринка виповнює вулицю блискучими верескливими закрутами вальсу «Влакитний Дунай», із рундучка з корінням линуть гострі пахощі.

У Томпкінз Сквері на мокрому асфальті крутяться верескливі діти. Просто їй біля ніг цілий гурт хлоп'ят у подраних сорочечках, слинявих, вони щипають одне одного, б'ють, дряпають. Од них встає неприємний дух немов би пліснявого хліба. Еллен зненацька відчула, як коліна їй ослабли. Повернувшись, пішла тим самим шляхом назад.

Сонце таке важке, неначе його рука у неї на спині, гладить її плечі так, як гладили їх його пальці, воно немов його подих у неї на щощі.

— Нічого, окрім п'яти законних підстав, — сказала Еллен просто в довгу накрохмалену маніжку кощавого чоловіка з великими запаленими очима, що скидалися на устриці.

— Це вже вирішена справа? — урочисто спитав він.

— Так, остаточно.

— Як давньому приятелеві обох родин, мені дуже сумно чути це.

— Бачите, Діку, слово честі, я дуже люблю Джорджо. Дуже йому зобов'язана... Він з багатьох поглядів надзвичайно хороша людина, але ми мусимо розлучитися.

— Є хтось інший?

Глянувши на нього блискучими очима, вона напівствердливо хитнула головою.

— Алеж шлюбна розлука надто поважна справа, моя люба, молода леді.

— Не така поважна, як усе інше.

Вони вгледіли Гаррі Голдвейзера, що простував до них через велику, з горіховими панелями кімнату. Еллен почала зненацька говорити голосніше.

— Кажуть, що бій на Марні покладе край війні.

Гаррі Голдвейзер узяв руку Еллен двома пухкими долонями й схилився до неї.

— Як добре, Еллін, що ви завітали оце до старих божевільних парубків, щоб не дати їм до смерті надокучити один одному. Галло, Снов, як ведеться, старий друже?

— А чим можна завдячувати тому, що ви й досі в місті?

— Всілякі справи затримали... До речі я ненавиджу літні курорти. Найкращий з них Лонг Біч, у всякому разі... Але до Бар Гарбор не поїду і за мільйон...

Містер Снов чмихнув.— Здається, я чув, ніби ви купили собі десь біля курорту землі, Голдвейзере.

— Купив просто котедж, та й годі. Цікаво, що людина не може купити навіть невеличкого котеджа, щоб про це не знав кожен хлопчик-газетяр з Таймз Скверу. Ходімо до їдальні, за мить прийде сестра.

Коли вони сіли до столу у величезній, прикрашеній оленячими рогами їдальні, увійшла куценька жінка в сукні вкритій лелітками. Вона була вузькогруда і з хоробливим кольором обличчя.

— О, міс Оглторп, я така рада, що можу зазнайомитися з вами, — пискливо, немов невеличка папуга, прошебетала вона. — Я часто бачила вас на сцені, і вважаю, що ви надзвичайно цікаві... Весь час прохала Гаррі, щоб він зазнайомив нас.

— Це моя сестра Речел, — промовив Голдвейзер, не підводячися. — Вона господарює у мене.

— Я хочу, щоб ви, Снов, допомогли мені переконати міс Оглторп взяти ролю в *Zippia girl*. Адже ця роля виключно для неї написана.

— Така мала...

— Звичайно, це не провідна роля, але, зважаючи на те, що ви акторка мінлива й вишукана, вона найкраща в п'єсі.

— Може хочете ще риби, міс Оглторп? — пискнула міс Голдвейзер.

— У нас немає вже визначних акторів, — чмихнув містер Снов. — Бутс, Джефферсон, Манзфільд, — усі померли. Тепер усе залежить від реклами. Акторів і акторок рекламують на ринку, немов патентовані якісь ліки. Хіба це не правда, Еляйн? Реклама, реклама...

— Алеж реклама не робить успіху. Якби це було так, кожен режисер у Нью-Йорку став би мільйонером, — вибух Голдвейзер. — Це просто якась таємна окультина сила примушує людей іти до якогось певного театру й цим сприяє його успіху, розумієте? Реклама нічого тут не вдіє, нічого не вдіє і критика, може це геній, може це щастя, але коли ви дасте публіці сама те, чого вона хоче, то матимете успіх. Це саме довела Еляйн на останній виставі... Вона знайшла контакт з публікою. Можете написати найгеніяльнішу в світі п'єсу, доручити її найвизначнішим акторам і провалитися з нею... Я не знаю в чому тут таємниця, та й ніхто цього не знає... Увечорі, коли ви лягаєте спати, голова вам немов клоччям набита, а вранці прокидаєтеся з думкою, що приносить вам казкове щастя. Режисер не утворює цього, так само, як метеоролог не утворює погожої години. Хіба я не правду кажу?

— Смак Нью-Йоркського глядача жахливо зіпсувався з часів Воллока.

— Алеж є кілька чудових п'єс, — цвірінькнула міс Голдвейзер.

І цілий довгий день крутилася любов у кучерях дрібних... у темних кучерях... блищала в темнім блиску криці... звивалася... ген-ген, в яскраву височінь... Еллен різала виделкою хрумтливе біле серце салати. Вона вимовляла слова тим часом, як усередині їй, немов розірваний разок намиста, сипалися інші слова. Дивилася на малюнок двох чоловіків і двох жінок, що їли біля столу у високій з панелями кімнаті, під мерехтливою кришталевою люстрою. Звівши погляд од тарілки, побачила невеличкі пташині очі міс Голдвейзер. Та пильно і журно дивилась їй просто в обличчя.

— О, так влітку Нью-Йорк приємніший ніж будь-коли. Влітку менше гармидеру й метушні.

— Цілком маєте рацію, міс Голдвейзер. — Еллен, зненацька, з по-смішкою повела поглядом навколо. І цілий довгий день крутилася

любов у кучерях над рівним чолом... Спалахувала в темній криці його очей...

У таксі опецькуваті коліна Голдвейзерові тулилися до її колін; в його очах снувалося крадькома якесь павутиння, його очі облітали її обличчя і шию гарячою солодкою задушливою сіткою. Міс Голдвейзер розповзлася на сидінні поруч з нею. Дік Снов тримав незапалену сигару в роті, качаючи її язиком. Еллен намагалася виразно уявити Стена, уявити його гнучке тіло акробата. Їй не щастило пригадати всього обличчя. Бачила або самі очі, або самі уста, чи то вухо.

У Таймз Сквері повнісінько було мінливих кольорових огнів, світляних перехресть, запліток. Вони увійшли до ліфту готелю Астор. Еллен простувала слідом за міс Голдвейзер поміж столиків у садку на покрівлі. Чоловіки й жінки у вечірніх строях, у літніх тканинах і легесеньких костюмах повертались і дивилися слідом за Еллен. Їхні погляди чіплялися до неї, немов липкі вусики винограду, коли вона проходила повз. Оркестра грала «В моєму гаремі». Вони сіли біля столика.

— Може підемо танцювати?—спитав Голдвейзер.

Еллен посміхнулася йому в обличчя кволюю, зламанною посмішкою й дозволила оповистися собі стан рукою. Велике його вухо з поодинокими урочистими волосинками на ньому, опинилося врівень з її очима.

— Еллін,— дихав він їй у вухо.— Слово чести, я вважав себе за розумну людину, але помилявся...— він відіхнув.— Ви цілком заповонили мене, любе дівчатко, я з жахом мушу визнати це. Хіба ви не можете трошки покохати мене? Я хотів би... щоб ми одружилися, як тільки ви візьмете розлуку... Може ви станете хоч на краплиночку добріші до мене... Я все зроблю для вас, ви знаєте це... В Нью-Йорку чимало є такого, що я міг би зробити для вас...— Музика вщухла. Вони стали нарізно під пальмою.— Еллін, ходімо до моєї контори підпишемо умову... Я хотів запросити Феррарі.. Ми вернемося за п'ятнадцять хвилин.

— Мені треба зважити... Я ніколи не роблю нічого, не поміркуювши.

— Ви можете людину з глузду звести!

Враз Еллен цілком пригадала обличчя Стенове. Він стояв перед нею у м'якій сорочці з криво зав'язаною краваткою, п'яний.

— Еллі, який я радий, що бачу вас!

— Це, містер Емері, знайомтеся.

— Я відбув надзвичайно цікаву подорож, шкода що ви не їздили з нами... Ми подалися до Монреалю і Квебеку й вернулися назад через Ніягару, навіть одної хвилинки не бувши тверезими, відколи залишили старенький Нью-Йорк і аж поки нас заарештували на Бостонському поштовому шляху за недозволену швидкість. Адже так, Перллін?— Еллен дивилася на дівчину в невеличкому солом'яному брилику з квітами, насунутому аж на водякувато блакитні очі, що стояла, похитуючися, поруч із Стеном.— Еллі, знайомтеся, це Перллін. Правда, гарне ім'я? Я мало не луснув, як вона розповідала

мені, що сталося... Алеж ви ще нічого не знаєте... Ми так насмокталися на Ніягарі, що коли отямилась, то були вже одружені... У нас є навіть шлюбна посвідка з братками...

Еллен не могла дивитися йому в обличчя. Звуки оркестри, гомін голосів, стукіт тарілок — усе це спіралею крутилося навколо неї, дедалі гучніш...

Всі дівчата у гаремі
Знали, як їх слід носити
Там, давно у... східньому Багдаді.

— На добраніч, Стене!— Власний голос дряпав їй рота. Вимовляючи слова, вона виразно чула їх.

— О, Еллі, а я хотів, щоб ви побули з нами...

— Дякую... дякую...

Вона знов почала танцювати з Гаррі Голдвейзером. Садок закружляв швидко, тоді повільніше. Гармидер. Гармидер спричиняв їй нудоту.— Вибачте на хвилинку, Гаррі,— мовила вона.— Я вернуся до столу.— В убиральні обережно сіла на плюшеву софу. Взяла з сумки кругле люстерко й стала видивлятися у нього. Із чорних її зіниць почала литися темінь, аж поки все навколо стало чорне.

Джіммі Герфові боліли ноги — він цілісінький день ходив пішки. Сівши на лавці поблизу Акваріюму, почав дивитися на воду. Погожий вересневий вітер поклав крицевий одсвіт на збрижену гавань і на аспідноблакитне плямисте небо. Повз статую Волі пройшов величезний білий пароплав з жовтим димарем. Дим з буксиру перед його провою вставав гострими зубцями, неначе вирізаними з паперу. Хоч і весь укритий будівлями пристаней край Менгеттена видавався провою баржі, що її рівно, повагом тягнуть до гавані. Кигикаючи, кружляли чайки. Герф рвучко зірвався на ноги.— До дідька, треба розпочати якусь роботу!

Якусь мить стояв, напруживши м'язи, розгойдуючися на закаблукках. Голодранець що роздивлявся малюнки в недільній газеті, ніби був йому по знаку.

— Галло, — нерішуче мовив він.

— Я знаю, хто ви, — сказав той не простягаючи йому руки.— Ви — син Лілі Герф... Гадав, що не обізветесь до мене... І цілком мали б рацію.

— Ну, звичайно, ви — кузен Джо Гарленд... Страшенно радий вас бачити... Дуже часто думав про вас.

— Думали? Що?

— І сам не знаю... Смішно, що родичі чомусь завжди здаються не такими, як сам.

Герф знову сів на своє місце.— Хочете цигарку?— Тільки погана «Верблюд».

— Нічого, байдуже... А що ви поробляєте, Джіммі? Не заперечуєте, що я вас так називаю?— Джіммі Герф черкнув сірничка, той погас. Тоді він запалив іншого й підніс його до цигарки Гар-

лендові. — Це — перша цигарка, що я палю за весь тиждень... Дякую.

Джиммі скинув поглядом на свого кузена. Глибока западина на сірій його щоді сходилася з зморшкою в куточку вуст, утворюючи гострий кут.

— Мабуть думаєте, що я зовсім занепав? — спитав Гарленд. — Ви жалкуєте що сіли біля мене? Шкодуєте, що мати виховала вас джентлменом, а не таким пройдисвітом, як усі ваші родичі..

— Я працюю за репортера в «Таймзі»... Паскудна робота, страшенно остогидла мені, — мовив Джиммі, над силу витягаючи з себе слова.

— Не треба говорити, так, Джиммі, ви надто ще молоді... З такими поглядами не здобудете собі нічого.

— Припустимо, що я й не хочу нічого здобувати.

— Сердешна Лілі так пишалася вами... Вона хотіла, щоб ви мали амбіцію, щоб стали визначною людиною. Ви не повинні забувати матері, Джиммі. Вона була єдиним моїм другом в осоружній нашій родині.

Джиммі засміявся. — Я не казав, що в нене нема амбіції.

— Але заради сердешної вашої матері, робіть усе обачно. — Ви тільки починаєте жити... Все ваше щастя залежить на тому, як вам поведеться перші два-три роки. Ось гляньте на мене.

— Та воно так. Чарівник Волл Стріту міг би здобутися на краще... Але мені не до смаку життя в цьому проклятому місті. Остогидло підлабузнюватися до людей, яких я не поважаю... А що ви робите, кузене Джо?

— Не питайте...

— Дивіться, бачите військовий корабель з червоним димарем? То французький. Гляньте, вони скидають брезента з гармати на кормі... Я хочу піти на війну... Єдине лихо, що з мене нікчемний вояка.

Гарленд кусав собі верхню губу. Трохи помовчавши, заговорив хрипким, розбитим голосом.

— Джиммі, я хочу попросити, щоб ви зробили мені щось заради небіжки Лілі.. чи... чи нема... у вас грошей? Через нещасливий... збіг обставин... я не їв останні два дні... Ну, і трохи знесилився, розумієте?

— Я саме хотів запропонувати вам піти десь випити кави, або що... На Вашингтон-стріт є хороший сірійський ресторан.

— То ходімо, — мовив Гарленд, спинаючися на негнучкі ноги. — А вам нічого показуватися на люди з таким страшидлом, як я?

З рук у нього вислизнула газета. Джиммі схилився, щоб підняти її. Обличчя, що сплило з брунатних плям малюнку, пройняло його корчем болю, так немов би він доторкнувся до оголеного зубного нерва. Ні, це не вона, вона зовсім не така, але.. *Талановита молода акторка, що мала великий успіх у Zippia...*

— Дякую, не турбуйтеся, я знайшов її тут, — мовив Гарленд. Джиммі випустив газету. Вона впала малюнком на землю.

— Паскудні у них фотографії. Правда?

— А воно якось приємно минає час, коли розглядати їх. Мені цікаво знати, що діється в Нью-Йорку... Злидень теж може дивитися на короля...

— Ні, я просто хотів сказати, що вони погано фотографують.

VII. ФУНКУЛЕР

Олив'яний присмерок тисне на худі плечі старого чоловіка, що простує до Бродвею. На розі, біля кіоску, щось тріскотить йому перед очима. Зламана лялька в ряді розмальованих, мовних ляльок. Він чалапас далі, схиливши голову, в кипіння й гук, у горно намистом унизаної заграви.

— Я пам'ятаю, як тут були самі луки, — буркає він до маленького хлопчика.

АСОЦІАЦІЯ ЛУІС ЕКСПРЕССО — червоні літери танцюють джигу перед Стеновими очима.

Танці. Увійходять юнаки й дівчата. Парами йдуть, кенгуру, слонів ведуть. Грім і дзвін оркестри вихоплюється з обертових дверей передпокою. На вулиці йде дощ. *Ще одну річку, ще одну річку переплисти.* Вирівнявши вилоги коміра й склавши вуста в тверезу посмішку, Стен платить два долари й увіходить до величезної лункої залі, прибраної червоними, білими й синіми шматками тканин. Зненацька перед очима йому все так закрутилося, що він на якусь мить сперся на стінку. *Ще одну річку.* Підлога, що на ній повнісінько танцюристів, гоїдається, немов палуба. У барі певніше. — Гес Мак-Нілл тут, — говорить кожний. — Старий, хороший Гес! — Величезні руки ляпають по широчезних спинах, на червоних обличчях горляють чорні роти. Склянки зносяться вгору й дзвенять, блищучи; дзвенять танцюючи. До бару увіходить, шкандибаючи й спираючися на палицю, червоновидий чоловік з глибоко посадженими очима й кучерявим волоссям. — Оце так чоловік, оцей Гес.

— Еге, справжній тобі хазяїн.

— А це добре, що друзяка Мак-Нілла завітав нарешті.

— Як ся маєте, містере Мак-Нілл?

У барі западає тиша. Гес Мак-Нілл махає палицею. — Молодці, хлопці, гуляйте собі... Берку, старий друже, налийте-но всьому товариству від мене.

— І отець Мелвені теж з ним. Він хороший, отець Мелвені... Справжній тобі король.

Він веселий, добрий хлопець.
Хай хто заперечить це...

Широкі, шанобливо зігнуті спини проводять гурток, що мовчки простує поміж танцюристів. *Срібний місяць світив, пав'ял там сидів і розчісував довге волосся.* — Чи не дозволите запросити вас до танцю? — дівчина повернулася до нього білою спиною і пішла геть.

Я парубок, живу самотній,
Працюю я ткачем...

Стен побачив, що він стоїть перед свічадом і співає сам собі в обличчя. Одна брова йому мало не торкається волосся на голові, друга сливе лежить на віях. — Ні, я не паливода, а жонатий чоловік... Бийте кожного, хто скаже, що я не жонатий чоловік і не громадянин міста Нью-Йорк, графства Нью-Йорк, штату Нью-Йорк... Стен зліз на стілець і, б'ючи кулаком одної руки об долоню другої, починає промову. — Друзі ри-и-и-имляни, земляки, позичте мені п'ять доларів... Ми прийшли б-и-и-и-ити цезаря, а не ви-и-и-хваляти його... Згідно з конституцією міста Нью-Йорк, графства Нью-Йорк, штату Нью-Йорк, належно ствердженою і підписаною від генерального прокурора, згідно з актом року 1888-го, липня 13-го... до сто бісів римського папу!

— А ну, досить там варнякати!

— Хлопці, викиньте цього... він не наш... Хто знає, як він потрапив сюди... а п'яний, як ніч.

Стен, заплющивши очі, стрибає в самісіньку гущу кулаків. Хтось вділив йому в око, хтось у щелепу, і він, немов куля, вилетів на мовчазну вулицю, у прохолодну мряку. Ха-ха-ха!

Бо я парубок, живу самотою,
І ще залилася річка одна,
Ще одну річку до Йордану
Треба переплисти...

Коли отямився, в обличчя йому дув холодний вітер, а він сидів на пороні. Зуби йому цокотіли, він увесь трусився. У мене біла гарячка... Хто я? Де я? У місті Нью-Йорк, штату Нью-Йорк... Стенвуд Емері, років двадцять два, професія — студент... Перляйн Андерсон, років двадцять один, професія — акторка. До сто чортів її! У мене залишалося сорок дев'ять доларів і вісім центів, але де у дідка я був? І ніхто не бив мене. І зовсім немає у мене білої гарячки. Почуваю себе розкішно, тільки трохи знесилений. Все, що мені потрібно тепер, — це випити. Хіба ні? Тю, я гадав, що тут хтось є. Краще, мабуть, не паякати.

Сорок дев'ять доларів висіло на стінці,
Сорок дев'ять доларів висіло на стінці.

За цинковою водою — високі мури. Березовий гай приміських будинків тремтів у рожевім ранку, немов звуки сурми у шоколядно-брунатному тумані. Коли порон надійшов ближче до берега, будинки зімкнулись у гранітну гору з узьким немов ножем прорізними межигір'ями. Порон близько пройшов повз діжкуватий пароплав, що стояв на якорі, так дуже схилений у бік Стена, що той міг добре бачити всі чардаки. Біля пароплава стояв буксир з Елліс Айленда. З помосту захаращеного немов динями, повернутими вгору обличчями, тхнуло кислим духом. Кружляли, скиглячи, три чайки. Одна чайка ширяла спіралею, біле крило впіймало промінь сонця, чайка зависла нерухомо у білозолотому сльві. Над сизосинцю, як слива, биндою хмар за східньою частиною Нью-Йорку висунувся краєчок сонця.

Мільйони вікон спалахнули полум'ям. З міста линув гомін і скрегіт.

Парами звірі ідуть,
Кенгуру, слонів ведуть,
Ще одну річку до Йордану,
Треба переплисти.

У білому світлі срібні чайки кружляють над порозбаваними скриньками, гнилими головками капусти й помаранчовими шкоринками, що лінкувато, повільно зринають поміж розщеплених дощок. Зелена піна шумує під круглою провою порона, а він гальмує течію, ковтає збурену воду, тріскотить і повагом прослизає в причал. Крутяться, брязкаючи ланцюгами, коливороти, застава зноситься вгору. Стен ступає через промежинь і, похитуючись, простує крізь пропахлий гноєм дерев'яний тунель поронної пристані до соняшного світла скла і лавок Беттері. Сідає на лавці, обхопивши руками коліна, щоб вони не тремтіли. Голова йому деренчить, неначе механічне піяно.

З бубонцями на пальцях, з персями на нозі
Іде біла діва на великім коні,
Несучи нещастя з собою...

Були собі Вавилон і Ніневія, збудовано їх із цегли. Атени сяли золотом і білими колонами. Рим підтримували широкі кам'яні склепіння. Константинопіль, немов велетенськими свічками, горить мінаретами навколо Золотого Рогу... Ще одну річку треба переплисти. Криця, скло, черепиця — матеріал, з якого будуватимуть небосяги. Скупчені на вузькому острові мільйоновіконні будівлі блищать, нагромаджуються піраміда на піраміду, неначе білі хмари перед грозовицею...

Сорок днів із неба лило
І сорок ночей лило, —
Й під різдво ревли чорторії.
Лиш один чоловік пережив потоп —
Довгий Джек з Панамської Шпі.

— До дідька, мені хотілось би бути небосягом!

Замок крутився, відкидав ключа. Стен обачно перечекав і вміло ввіймав його. Вскочив стрімголов у відчинені двері й побіг довгим передпокоем аж до опочивальні, кличучи Перляйн. Тхнуло якось чудно, тхнуло духом Перляйн, до дідька його! Стен узявся рукою за стілець; стілець хотів утекти, мотнувся над головою Стеновою і влучив з тріскотом у вікно, скло затремтіло і задзвеніло. Стен визирнув у вікно — вулиця стала цапки, а на неї здиралася пожежна машина, тягнучи за собою складану драбину й пронизувате виття сірени. Пожежжа, пожежжа, лийте воду, горить Шотляндія. На тисячу доларів збитків, на сто тисяч доларів збитків, на мільйон доларів збитків. Небосяги вибухають угору, немов полум'я, в полум'ї полум'я. Він одсахнувся назад у кімнату. Стіл перевернувся догори ногами. Поличка з порцеляною стрибнула на стіл. Дубові стільці полізли на газовий ріжок. Лийте воду, горить Шотляндія! Не подобається цей дух у місті Нью-Йорк, графства Нью-Йорк, штату Нью-Йорк. Він

лежав горілиць на підлозі в кухні, що крутилася, й сміявся, смівся. Єдина людина, що пережила потоп, це велика дівка на білому коні. Вгору, в подум'я, вгору, вгору! «Гас» — прошепотів маснопикий бідон у кутку кухні. *Дайте воду!* Він стояв, хитаючися, на рипучому перевернутому стільці, на рипучому перевернутому столі. Гас лизав його білим холодним язиком. Сягнув до різка, згріб його, ріжок піддався. Він лежав спиною в калюжі, черкаючи сірники. Мокрі, вони не горіли. Тоді, сірничок спалахнув, запалився. Він дбайливо затулив огонь долонями.

— О, мій чоловік страшенно амбітний, — говорила Перляйн синій, смугнастій бавовняній жінці в бакалійній крамниці. — Щоправда, любить повеселитись і все таке інше, але з усіх людей, що я знаю, найамбітніший. Він хоче переконати старого батька, щоб той послав нас за кордон, де він студіюватиме архітектуру. Хоче бути архітектором.

— Алеж це буде дуже добре для вас, отака подорож... Більше нічого, міс?

— Ні, здається не забула нічого... Якби це був хто інший, я непокоїлась би. Уже два дні, як не бачила його. Певно, пішов десь до свого тата.

— І ви недавнечко побралися?

— Я не розповідала б вам, якби щось було не гаразд, хіба ні? Але він поводить ся статечно й гідно... До побачення, місис Робінзон.

Вона взяла пакунки під пахву і, розмахуючи гаптованою намитинами сумкою, що була в неї у вільній руці, вийшла на вулицю. Сонце ще пригрівало, хоч вітер ніс уже подих осені. Дала пенні сліпому, що крутив на катеринці вальс із «Веселої Вдови». Слід трохи погримати на нього, коли він прийде, щоб не взяв за звичку часто тікати з дому. Повернула на 200-ту вулицю. На тротуарах збиралася юрба, із вікон визирали люди. Десь пожежа. Вдихнула сморід смалятини. За спиною їй перебігло приємне тремтіння, вона любила пожежі. Наддала ходи. О, то це біля нашого будинку! Біля нашої квартири! Дим, густий, немов рогожка, вихоплюється з вікна п'ятого поверху. Вона почала, зненацька, тремтіти. До неї біг їхній ліфтер, хлопчик-негр. Обличчя йому видавалося зеленим з переляку. Ой, це в нашому приміщенні! — верескнула вона. — А тільки тиждень, як куплено меблі! Пустіть мене пройти! — Пакунки вислизнули у неї з-під пахви, пляшка вершків розбилась об асфальтовий тротуар. Перед нею став полісмен, вона почала гатити його кулаками в широкі сині груди. Не могла стримати вереску.

— Нічого, нічого, все гаразд, панійко, — буркотів той низьким басом. Вона билася головою йому об груди й чула, як там приглушено гуде його голос. — Чоловіка вашого знесли вниз, він тільки вчадів од диму, тільки вчадів!

— О, Стенвуде, чоловіче мій! — заверещала вона. Все навколо неї почорніло. Схопившись за два блискучі гудзики на грудях полісменових, знепритомніла.

VIII. ЩЕ ОДНА РІЧКА ДО ЙОРДАНУ

На розі Другої Авеню і Гаустона, насупроти кафе Космополітен, вишукє чоловік, стоїчи на скриньці з-під мила. — Товариші... невільники заробитньої платні, як я сам... вони сидять у вас на шиї... виривають їжу вам з рота. Де всі ті вродливі дівчата, що я звик їх зустрічати на бульварах? Ви побачите їх у приміських кабаре... Вони шітять часи, товариші-робітники... ні, раби, так правдивіше... відбирають нашу працю, наші ідеї, наших жінок... Вони будують собі готелі, клуби мільйонерів, театри, що коштують мільйони, військові кораблі, а що вони залишають нам? Залишають професійні хвороби, рахит і кілька брудних улиць, залитих помилли й закиданих сміттям... Ви бліді, товариші... Вам бракує крови... А чому у вас мало крови в жилах? Деся у Росії бідні люди... не на багато бідніші за нас... вірять в улирів, що висмокчують з людей кров уночі... Капіталізм... і с той упир, що смокче з нас кров... і вдень... і... вночі...

Починається снігопад. Білі пластівні переблискують золотом, пролітаючи повз лістари. Крізь товсте скло, повне блакитних, зелених і опалових шпорок диму, кафе Космополітен видається мутним акваріумом; білі обличчя плавають навколо столів, немов різноманітні рибини. Парасолі сронами надимаються над укритою снігом вулицею. Промовець одкочує коліра й швидко простує на слід Гаустоном, обережно відставивши скриньку, щоб не закаляти штанив.

Обличчя, капелюхи, руки, газети танцювали в смердючому, гасливому вагоні підземної залізниці, немов зернята в жаровні. Повз нього промчав, кладаючи у жовтому світлі, експрес. Вікна налітали на вікна, аж поки зрівнялися, немов шалі терезів.

— Слухайте, Джордже, — мовив Сендборн до Джорджа Болдвіна, що висів поряд з ним на ремені. — Ви бачите новий будинок Фітцджералда?

— Я незабаром побачу домовину, якщо не вилізу з цієї підземки.

— Воно вам, плутократам, не завадить вряди-годи подивитись, як їздять бідні люди... Може це примусить вас вплинути на ваших приятелів з Таммані Голлу, щоб вони облишили, нарешті, порожню балаканину й подбали про зручніший транспор для нас, невільників заробитньої платні... Слово чести, я міг би порадити їм дещо. У мене є проєкт пустити під П'ятою Авеню суцільний шерег платформ.

— Це ви надумали, лежачи в шпиталі, Філю?

— Лежачи в шпиталі, я чимало надумав.

— Слухайте, давайте вийдемо на Великій Центральній і підемо пішки. Я не в силі стояти тут... Не звик...

— Гаразд. А я протелефоную Ельзі, що снізнюся на обід. А тепер ми не часто бачимося з вами, Джордже... Ніби в колишні часи.

Клубок чоловіків і жінок, рук, ніг, капелюхів зсунутих на спітнілі потилиці, виштовхнув їх на платформу. Вони пішли вулицею Лексінгтон, спокійною у винній заграві заходу.

— Скажіть, Філю, як це сталося, що ви потрапили під колеса?

— Слово чести, Джордже, я не знаю... Пригадую тільки, що, немов журавель, витягав шию, щоб подивитися на разюче вродливу дівчину в таксі... а потім уже пригадую, що пив воду з кригою у шпиталі.

— Соромно, Філю, у вашому віці.

— Ніби я сам цього не знаю? Тільки не один я ласий дивитися на жінок.

— Як чудно, що в житті може статися таке... А що ви чули про мене?

— Не нервуйтеся, Джордже, нічого страшного. Я бачив її в Zippia... Вона перевершила оту їхню визнану зорю...

— Слухайте, Філю, якщо почувте які плітки про мене й міс Оглторт, — заради всього святого, спростовуйте їх. Це ж паскудство, що тільки нап'єшся чаю з знайомою жінкою, як кожен роззявляє брудного рота й славить тебе на ціле місто. Мені зовсім не до мислі ці брехні, хоч я й не дуже то звертаю на них увагу.

— Гей, Джордже, придержте трохи ваші коні!

— У мене, саме тепер, досить хистке становище в місті, а це багато важить... і потім, коли ми з Сесілі досягли певної згоди, мені зовсім не хочеться порушувати її.

Який час вони йшли мовчки.

Сендборн ішов, держачи капелюха в руці. Волосся йому на голові сливе посивіло, але брови були ще темні й густі. Через кожні кілька кроків, він виступав інакше, немов би йому було боляче йти. Він одкашлявся. — Джордже, ось ви питали мене, чи не надумав я яких проєктів, лежачи в шпиталі... Пригадуєте, багато літ тому, старий Спекер говорив про скляну й суперемалеву черепицю? У лікарні я опрацював його формулу... У одного мого приятеля є на заводі піч у дві тисячі градусів — він опалює в ній глиняний посуд. Отож, гадаю, це можна поставити на комерційний ґрунт... Це справжня революція в промисловості, чоловіче! Сполучена з цементом, така черепиця надзвичайно збільшила б податливість того матеріялу, що є в розпорядженні архітекта. Ми можемо робити черепицю, якого хочемо кольору, розміру й малюнку... Ви тільки уявіть наше місто, де всі будинки, замість брудно-сірого, будуть прикрашені яскравими кольорами. Уявіть тільки червоні антаблементи на небосягах! Кольорова черепиця зробить революцію в житті цілого міста... Замість того, щоб без краю наслідувати готичний і романський стилі, ми могли б утворити нові малюнки, нові кольори, нові форми. Якби наше місто було трошки барвистіше, відмінилось би тяжке, нудне громадське життя. Стало б більше любови й менше шлюбних розлук...

Болдвін вибухнув сміхом.

— Говоріть, Філю... Ну, та ми колись вернемося ще до цієї теми. Треба, щоб ви завітали до нас пообідати, коли Сесілі буде вдома, та розповіли нам докладно все... А чому вам не допоможе Паркгерст?

— Бо я не хочу. Він учепиться за мою пропозицію, а коли узнає формулу, залишить мене на мілкому. Такій людині я не звирився б і з п'ятисентовиком.

— А чому він не запросить вас компаньйоном, Філю?

— Він коверзує мною, як хоче... Знає, що я справляю всю роботу в осоружній його конторі. Знає так само, що я надто вибагливий і не вмю жити в злагоді з людьми. О, він зух!

— І все ж таки, на мою думку, вам слід якось поладнати з ним.

— Він крутить мною, як хоче й чудово це розуміє. Отож мені

й надалі доведеться працювати самому, а він тільки гребтиме гроші... Проте, я гадаю, що тут є логіка. Якби у мене було більше грошей, однаково я розтринькав би їх. Я надто безпорадна людина.

— Алеж, чоловіче, ви не набагато старіші від мене... У вас вся кар'єра ще попереду.

— Еге, дев'ять годин на добу біля рисовного столу... Я хотів би, щоб до цієї справи пристали ви.

Болдвін спинився на ріжку й поляпав рукою по портфелю, що ніс з собою. — Знаєте, Філю, я залюбки став би вам у пригоді всім, чим зможу... Але саме тепер матеріальні мої обставини страшенно складні. Я взяв участь у деяких досить ризикованих справах і не знаю, як викручуся з них... Отож тому й уникаю скандалів, шлюбної розлуки й усякого такого. Ви, певно, і не уявляєте, яке все це складне... Я принаймні з рік не хочу братися ні до чого нового. Через війну в Європі наші справи стали страшенно непевні. Може трапитися всяка несподіванка...

— Гарзд. Бувайте здорові, Джордже.

Сендборн прикро повернувся і пішов назад улицею. Він стомився, і ноги йому дуже боліли. Вже, сливе, смеркло. Поки він простував до станції, брудні цегляні й камінні будинки тяглися одноманітно й безбарвно, як дні його життя.

Залізні лещата доти стикають їй скроні під шкірою, що, здається, голова їй ось-ось лусне, немов яйце. Вона починає великими кроками ходити туди й сюди по кімнаті. Духота голками шпигає її; кольорові плями малюнків, килими, стільці обгортають неначе теплою ковдрою. Чорний двір за вікном посмугований синіми, фіялковими й топазовими барвами дощового присмерку. Вона відчиняє вікно. Найсуворіший час — присмерк, — говорив Стен. Телефон простяг тремтливі бісерні мацки дзвінка. Вона з гуркотом зачинила вікно. Хай їм лихо, не можуть дати спокою людині.

— О, Гаррі, я не знала, що ви вже вернулися назад... Не знаю, чи зможу... Еге, певно зможу. Приходьте по виставі... Ну, чи ж не дивно це! Мусите розповісти мені. — Не встигла покласти приймач, як знову задзвеніли дзвоник. — Галло... Ні, не можу... О, так, напевно... Коли ви вернулися? — вона засміялася дзвінким телефонним сміхом. — Алеж, Говарде, мені зовсім ніколи... Слово честі... Ви були на виставі? Так заходьте якось... Мені дуже цікаво послухати про вашу подорож... Ви знаєте... До побачення, Говарде!

Треба піти на повітря — мені стане краще. Сівши до туалетного столу, вона розпустила волосся по плечах. Страшенно багато з ним мороки, доведеться підстригти... Швидко виростуть. Тінь білої смерті. Не можна так пізно сидіти — які темні смуги під очима... А біля дверей Невидима Загибель... Якби я тільки могла плакати. Є люди, що можуть виплакати собі очі, зовсім осліпнути від сліз... А проте розлуку треба довести до кінця...

Ген-ген од берега, далеко від людей,
Чні вітрила не зазнали шторму...

— Алеж уже шість годин. Вона знову почала ходити туди й сюди по кімнаті. Я народилася десь страшенно далеко. Задзеленькотів телефон. — Галло... Так, це міс Ог'лторп... Звичайно, Рут, я не бачила вас цілісінький вік, ще як у місис Сондерленд... О, залюбки побачуся з вами. Приходьте, ми заскочимо десь попоїсти, по дорозі до театру... На третьому поверсі.

Вона дістала з шафи непромокальне пальто. Дух хутра, нафталіну й одягу лоскоче їй у ніздрях. Знову відчиняє вікно й глибоко вдихає вогке повітря, вицвнене холодним гнилуватим духом осені. З річки лине гудок великого пароплава. Кудись далеко, як найдалі від безглузлого цього життя, від ідіотської цієї метушні й змагань. Чоловік може заручитися з морем, замість жінки. Ну, а дівчина? Телефон уривчасто нанизує, намісто дзвінка.

Одночасно дзвонять і біля дверей. Еллен надушує кнопку, що відмикає замок. — Галло... Ні, боюся, що вам доведеться сказати, хто ви. Що? Ларрі Гопкінс? А я вважала, що ви в Токіо... Вас ще не виряджають удруге? Звичайно, ми мусимо побачитися... Це просто жах, але у мене розподілено вже ці два тижні... Сьогодні я просто якась божевільна. Приходьте взавтра о дванадцятій, я спробую якось це улаштувати... Ну, звичайно, одразу ж і побачимось, старий ви химернику... — До кімнати увійшли Рут Прінн і Касандра Вількінз, струшуючи дощову воду з парасолів. — Бувайте здорові, Ларрі... Ви обидві дуже гарно зробили... Покищо роздягайтеся... Може ви, Кассі, побідаєте з нами?

— Я почувала, що мушу піти до вас... Ви мали такий надзвичайний успіх, — тремтливим голосом мовила Кассі, — і, моя любя, мене пройняв жах, коли я почула про містера Емері. Я так плакала... адже, правда, Рут?

— Яке чудове у вас приміщення! — вигукнула тієї самої миті Рут. В ухах Еллен боляче задзвеніло. — Всі ми колись помремо, — похмуро вихопилось у неї.

Рут стукає по підлозі ногою в калоші. Вона перехоплює погляд Кассі й та, щось промимривши, уриває. — Чи не час нам іти? — питає Рут. — Вже пізно.

— Вибачте, Рут, я на хвилинку, — говорить Еллен і біжить до ванної кімнати, зачинивши за собою двері. Там сідає на край ванни й колотить себе по колінах стуленими кулаками. Ці жінки з глузду мене зведуть! Тоді напруження її послаблюється, вона відчуває, немов з неї виливається щось, як вода з ванни. Спокійно підмальовує собі вуста.

Вертаючись назад, промовляє звичайним своїм тоном. — Ну, то ходімо. Дістали ролю, Рут?

— Я могла поїхати з одною трупою до Детройту, але відмовилася... Щоб там не сталося, а з Нью-Йорку я не виїду.

— А я чого б тільки не дала, щоб виїхати з Нью-Йорку... Слово честі, якби мені запропонували співати десь у кіно в глухому закутку, я погодилась би.

Еллен узяла свого парасоля, і всі три жінки вийшли, одна по одній на сходи й попростували на вулицю.

— Таксі! — поклікала Еллен.

Автомобіль, що проїздив повз, скрегочучи спинився. Червоне, яструбине обличчя шофера висувається в світло від уличного ліхтаря. — До Юджіні на Чотирнадцяту вулицю, — говорить Еллен, тим, часом, як Рут і Кассі сідають. Зеленкуваті вогні в чорній темряві манячать повз намистинками світла унизані вікна.

Вона стояла під руку з одягненим у смокінг Гаррі Голдвейзером, дивлячися через парапет саду на покрівлі небосягу. Внизу, переблискуючи зрідка вогнями, поцяткований туманними плямами, лежав, немов перекинене небо, парк. Ззаду поривами налітали звуки танго, гомін голосів, човгання ніг танцівників.

— Алеж Бойрнгардт, Рашель, Дузе, Сіддонз... Ні, Еллін, запевняю, що ви просто не розумієте. Жадне мистецтво не в силі передати так людських переживань, як передає їх театр... Якби я міг зробити те, що хочу, ми були б найвидатнішим у світі народом, а ви найвидатнішою акторкою. Я став би великим режисером, геніальним творцем, розумієте? Але публіка не хоче мистецтва, наше суспільство не дозволяє дбати про мистецтво. Їм до вподоби мелодрами з детективами або паскудні французькі фарси, де дригають ногами, та є гарненькі хористки й музика. А режисерові доведеться давати публіці те, чого вона хоче.

— На мою думку, в нашому місті повнісінько людей, що прагнуть незбагненого... А гляньте на саме місто.

— Вночі воно, звичайно, хороше, коли нічого не видно. Але на ньому не позначився художній смак, нема гарних будівель і нема духу давнини. Ось у чому справа.

Якийсь час вони стояли мовчки. Оркестра почала грати вальса з «Бузкового доміно». Зненацька Еллен повернулася до Голдвейзера й сказала прикрим тоном: — Чи можете ви зрозуміти жінку, що, часом, хоче стати повією, звичайнісінькою вуличницею?

— Моя люба, юна леді, як чудно чути такі слова від молоденької вродливої жінки.

— Вам, певно, ніяково? — Вона не чула його відповіді. Почувала, що ось-ось заплаче. Міцно стуливши кулаки, так, що гострі нігті вгрузли в долоні, затримувала подих, аж поки порахувала до двадцяти. Тоді мовила тремтливим голосом маленької дівчинки — Гаррі, ходімо танцювати.

Небо над картонними будинками — олив'яне склепіння. Якби пішов сніг, стало б ве так похмуро, Еллен знайшла таксі на розі Сьомої Авеню й сіла, тручи занімілі пальці долонею. Будь ласка, на Західню П'ятдесят Сьому. — З-під хоробливої машкари втоми, вона дивиться на овочеві крамниці, вівіски, риштовання біля нових будівель, на фургони, на жінок, на хлопців-посланців, на полісменів. Стуливши коліна й випроставшись, сидить на краєчку сидіння, стискаючи руками тонкий живіт. О боже, як насміялися вони надо мною. Стена взято від мене, спалено, а натомість лишилося те, що зростає всередині й колись уб'є мене. Почала тихенько плакати, затуливши обличчя занімілими руками. Хоч би сніг пішов.

Стоячи на сірому тротуарі, порпається в гаманці, шукаючи грошей. Невеликий вихор, що крутить уривки паперу в рівчаку, засипає їй порохом рот. Обличчя ліфтера кругле, з чорного дерева, з інкрустацією з слонової кости.

— Місис Стоунтон Веллз?

— Так, мадам, на восьмому поверсі.

Ліфт дзичить, здіймаючися вгору. Вона стоїть, видивляючися в узеньке люстро. Враз її заливає хвиля очайдушної якоїсь веселости. Витирає порох з обличчя скрученим носовичком, відповідає по-смішкою на посмішку ліфтера, широку, немов клявіатура роялю, й бадьоро увиходить у двері, що відчинила наплюєна покоївка. У приміщенні тхне чаєм, хутром і квітами. Під дзенькання чашок цокочуть жіночі голоси, немов кури порпаються десь на птичні. Погляди пурхають їй навколо обличчя, коли вона увиходить до кімнати.

Настільник залито вином і томатовою підлевою. У ресторані накурено, на стінах висять зелені й блакитні малюнки з краєвидами Неапольської затоки. Еллен одкинулася на спинку стільця. Вона сиділа біля круглого столу, разом з кількома юнаками й стежила, як дим з її сигаретки кружляв спіралею навколо череватої пляшки кіянті, що стояла перед нею. На блюдці покинуто танула купка триколюрового морозива. — Хіба ж таки людина не має ніяких прав? Ні, промислова цивілізація примусить нас домагатися того, щоб був інший уряд та інший соціяльний устрій...

— Яких довгих слів він уживає, — пошепки мовила Еллен Герфові, що сидів поруч з нею.

— І все ж таки він має рацію, — буркнув той.

— А в наслідок невеличка купка людей захопила владу — й такої абсолютної влади ми не знаємо в усій історії всесвіту, починаючи ще з жахливої рабовласницької цивілізації Єгипту й Месопотамії.

— Слухайте, слухайте!

— Я говорю цілком серйозно... Єдиний спосіб боротьби — об'єднання інтересів робітників, пролетаріату, працівників, споживачів — чи ще як там ви схочете їх назвати, організовуючи їх у спілки, і, кінець-кінцем, ці спілки набудуть такої сили, що візьмуть владу у свої руки.

— На мою думку, ви, Мартіне, цілком помиляєтеся, бо саме ці жахливі капіталісти й утворили нашу чудову країну.

— Не сказав би, щоб вона була чудова. Я не оселив би тут і собаки.

— А я з цим не погоджуюся. Я люблю цю країну. Іншої батьківщини в мене нема... І, на мою думку, всі ці пригноблені маси варті того, щоб їх гнобити. Ні на що інше вони не здатні... Бо якби хто з них мав які здібності, то став би вже видатним ділком... Ті, що здатні на щось, ніколи не пасуть задніх.

— Я не погоджуюся, що видатний ділок є найвищий щабель людських прагнень.

— Але він дужче наближається до цього ідеалу, ніж якийсь там

пришелепуватий агітатор-анархіст... Бо всі вони, як не пройдисвіти, то божевільні.

— Слухайте, Міде, ви зневажаєте саме те, чого не розумієте, про що нічого не знаєте... Я не можу дозволити цього... Раніш, ніж зневажати щось, спробуйте зрозуміти.

— А для кожної інтелігентної людини образлива вся ця соціалістична нісенітниця.

Еллен потягла Герфа за рукав. — Джіммі, я йду додому. Хочете пройти трохи зо мною?

— Мартіне, заплатіть, будь ласка, за нас. Ми мусимо йти, Еллі, ви жахливо зблідли.

— Тут якось душно. О, стало легше! Я ненавиджу суперечки. Ніколи не надумаю, що треба сказати.

— Ці люди щовечора жують ганчірку. Тільки й роботи їхньої.

Восьму Авеню оповивав густий туман, що душив горло. У цьому тумані тмяно блимали вогні, виникали невиразно обличчя, пропливали повз і танули, немов риба в мутному акваріумі.

— Почуваєте себе краще, Еллі?

— Багато краще.

— Я дуже радий.

— А знаєте, ви єдиний з усіх звете мене «Еллі». Мені це подобається. Бо відколи я стала працювати в театрі, всі намагаються дати мені зрозуміти, що я вже доросла.

— Вас так називав Стен.

— Може саме тому я так люблю це ім'я, — мовила вона тихо й протягло. Так лине десь здалека крик уночі на березі моря.

Джиммі відчув, як щось боляче стисло йому горло.

— Яке все гидке! — сказав він. — Хотів би я покласти відповідальність за все на капіталізм, як це робить Мартін.

— А приємно так іти. Я люблю туман.

Якийсь час вони не розмовляли. У задушливому тумані гуркотіли колеса й линуло приглушене виття сірен і гудки з пароплавів на річці.

— У вас, принаймні, є кар'єра... Ви любите свою працю, маєте неймовірний успіх, — мовив Герф на розі Чотирнадцятої вулиці, беручи Еллен під руку, щоб перевести на той бік.

— Не кажіть так... Бо ви й самі не вірите в це. І я зовсім не така самозакохана дитина, як ви думаєте.

— Алеж я говорю правду.

— Воно було так, але ще до того, як я спізналася з Стеном і покохала його. Адже раніш я була малим дівчам, що безтямно захоплювалося театром і поринуло в зовсім незрозумілий світ, зовсім не знаючи ще життя... Одружіння на вісімнадцятому році й розлука на двадцять другому — це добрий рекорд. Але Стен був такий чудовий...

— Я знаю.

— Нічого навіть не кажучи, він примусив мене відчути, що є щось інше... незбагнене...

— Але я сердитий на нього за той божевільний вчинок... Так марно...

— Я не в силі говорити про це.

— Не будемо говорити.

— Джіммі, ви єдиний, з ким я можу розмовляти.

— Не варт дуже покладатися на мене. Може колись я теж накинуся на вас.

Обоє засміялися.

— Який я радий, що живу оце на світі. А ви, Еллі?

— Не знаю. Ось я і дома. Ні, не заходьте до мене, бо я одразу вкладуся спати. Надто зле почуваю себе... — Джіммі стояв, держачи капелюха в руці, дивлячися на неї. Вона порпалась у сумці, шукаючи ключа. — Слухайте, Джіммі, я можу сказати це вам... Вона приступила ближче й швиденько заговорила, одвернувши голову й тичучи в нього ключем, що блищав од ліхтаря. Туман наметом огортав їх. — У мене буде дитина... Стенова дитина. Я хочу кинути безглузде це життя й виховувати її. А що станеться — байдуже.

— Ой, Еллі це найсміливіший учинок, на який може зважитися жінка. Ви така дивна! Якби я тільки міг висловити, як я...

— Ні, ні! — Голос їй пересікся, а очі зросилися сльозми. — Я просто дурна! — Вона, немов дитина, скривилась і побігла вгору сходами, тоді як обличчям їй бігли сльози.

— Ой, Еллі, я хочу сказати вам...

Вона зачинила двері.

Джиммі Герф наче прикипів до місця, біля сірих кам'яних сходів. У скронях йому біла кров. Ладен був розбити двері, щоб побачити знов Еллен. Прикляк навколішки й поцілував приступку, де вона стояла. Туман крутився навколо нього, переблискуючи яскравим конфетті. Тоді почуття захвату відминуло, й він почав падати в чорний льох зневіри. Стояв, немов прикипівши до місця. Пройшов полісмен, пильно глянувши на нього — ставна синя колона, що вимахувала палицею. Стуливши зненацька кулаки, Джіммі пішов. — Як усе це гидко! — голосно мовив він. Обтер рукавом пальта порох з уст.

Спершись на нього рукою, вона зіскочила з автомобіля, бо порон саме рушав. — Дякую, Ларрі! — мовила й попростувала слідом за високою його постаттю на прову. Легесенький річний вітрець видуває порох і дух газоліну їм з ніздрів. У перловому сяйві ночі чотирьокутні будинки по той бік мерехтять, немов фейверк, коли він уже згасає. Олив'яні хвилі хлюпочуть об борти порону. Якийсь горбань грає на скрипку «Маріанелу».

— Ніщо так не допомагає, як успіх, — гудить низьким голосом Ларрі.

— Якби ви знали, як мені тепер байдуже до всього, то не стали б докучати цим... Шлюб, успіх, любов — усе це тільки порожні слова.

— Але для мене вони — все... Гадаю, що вам сподобається в Лімі, Еллі... Я чекав, поки ви станете вільні. А тепер я тут.

— Ми всі не такі, як були... Що ж до мене, то я просто заніміла якось.

Річний вітер солонуватий. Віддуком над 125-ою вулицею немов жуки, повзуть автомобілі. Коли порон увіходить в причал, вони чують гуркіт колес на асфальті.

— Поїдемо назад краще автомобілем. А ви дивна, Еляйн!

— А по такому дню якось хвилює, коли вертаєшся до міської метушні. Правда, Ларрі?

Біля брудних білих дверей дві кнопки з написами: *дзвонити вночі* і *дзвонити вдень*. Палець їй тремтить, коли вона натискає дзвоник. Низький, гладкий чоловік з пащючим обличчям і масним чорним волоссям, зачісаним рівно над чолом, одчиняє двері. Куці, неначе в ляльки, руки, грибного якогось кольору, звисають йому на боках. Він згинає плечі, вклоняється.

— То це ви й будете та леді? Увійдіть.

— Ви доктор Абрамз?

— Так. А ви та пані, що про неї говорив мені телефоном мій приятель? Сідайте, будь ласка.

В кімнаті тхне чимсь, що скидається на арніку. Серце їй розпачливо калатає об ребра.

— Розумієте... — їй не подобається, що голос так тремтить; вона ось-ось знепритомніє. — Розумієте, докторе, що мене примушує konieczність. Я беру розлуку з чоловіком і сама мушу заробляти собі на прожиток.

— Така молода... нещасливий шлюб... шкода.. — Лікар мурчить тихенько, немов би сам до себе. З свистом зідхає і враз дивиться їй пильно в очі чорними, крицевими, колючими, як свердла, очима. — Не бійтеся, шановна пані, це дуже проста операція... Ви приготувалися?

— Так. Це не довго триватиме? Якщо буду в силі, я хочу поїхати о п'ятій годині на чай до знайомих.

— Ви дуже смілива, молода леді. За якусь годину й забудете про все... Шкода... Дуже сумно, що неминуче доводиться робити отаке... Та ви ще матимете і чоловіка й дітей... Може підете до операційної кімнати й приготуєтесь? Я працюю без асистента.

Вуличний гуркіт, немов бурун, розбивається об мушлю калатливої агонії. Вона дивиться в свічадо. Насунений на чоло шкур'яний капелюх, напудроване обличчя, нарум'янені щоки, підмальовані уста — все це машкара на її лиці. Всі гудзики на рукавичках застебнуто. Вона здіймає руку. — Таксі. — Повз неї гуркоче пожежна машина. Автосмок, де люди з спітнілими обличчями натягають на себе гумовий одяг. Деркотить розсувна драбина. Всі її почуття тануть разом з приголомшливим виттям сірени. Розмальований дерев'яний індієць на ріжку, з піднесеною рукою.

— Таксі!

— Єсть, мадам.

— Ідьте до Рітца.

I. ВЕСЕЛЕ МІСТО, ЩО ЖИВЕ БЕЗТУРБОТНО

На всіх держалнах П'ятої Авеню прапори. В лютому вітрі історії величезні стяги режуться й тріпочуть на рипучих золотоверхих держалнах П'ятої Авеню. Зорі тихо стрибають на аспідному небі, червоної й білі смуги зиваються на змарах.

У штормі оркестри — тупотіння коней і гуркоту гармат, тіні, що скидаються на тіні китів, чіпляються за туї прапори, прапори — голодні язики, що лезуть, випинаються, тремтять.

Гей, далеко до Тіпперері... Вперед! Вперед!

Гавань напхон напхана смугнастими, як зебра, як тхір рябими пароплавами, протока Нерровз зачачена золотом, золоті соверени купами лежать аж під самісіньку стелю в підземній скарбниці. Доляри скилять радіом, усі телеграфні дроти вистукують доляри.

Та далеко за поворотом... Вперед! Вперед!

У вагонах підземної залізниці очі всім ось-ось вилізуть з лоба, коли вони говорять про АПОКАЛІПСИС, тиф, холеру, шрапнель, повстання, смерть в огні, смерть у воді, смерть з голоду, смерть у болоті.

Гей, далеко до мазельки з Арментіра, вперед! Янкі йдуть, янкі йдуть! На П'ятій Авеню гримлять оркестри — день Позики Воли, день Червоного Хреста. Шпитальні суда прослизують у гавань і вивагтажються, крадькома, вночі, в старих доках Джерси. На П'ятій Авеню прапори сімнадцятьох держав сльоть, майорять на лютому голодному вітрі.

І явір, і дуб, і плакуча вербина.

І в травичі зеленій вся божа країна.

Величезні стяги мають і тріпочуться на золотоверхих держалках на П'ятій Авеню.

Капітан Джемз Мерівейл лежав з заплющеними очима в кріслі, тим часом, як м'які голяреві пучки ніжно гладили йому підборіддя. Мильна піна лоскотала йому в ніздрях, він вдихав пахощі лавровишневої води, чув гудіння електричного вентилятора, дзичання ножиць.

— Може масаж обличчя, сер, щоб вибавити прищі, — промурчав йому над ухом голяр. Це був лисий чоловік з округлим, синюватим підборіддям.

— Добре, — протягом мовив Мерівейл. — Робіть, що хочете. Відколи оповіщено війну, я вперше голюся в пристойній голярні.

— Недавно приїхали з-за океану, капітане?

— Еге. Змагався за ідеали демократії.

Голяр заглушив його слова гарячим рушником. — Дозвольте побризкати бузковою водою, капітане?

— Ні, будь ласка, не треба жадних обмивань. Побризкайте простим одекольною, або чимсь антисептичним.

Білява манікюрниця з злегка підмальованими віями кокетливо глянула на нього, розтуливши яскраво-червоний пуп'янок уст. — Ви, певно, щойно прибули, капітане! Але, як засмагли! — Він поклав руку на невеличкий білий столик. — А вже давненько, капітане, ніхто не ходив біля ваших нігтів.

— Звідки ви знаєте?

— Гляньте, як вони заросли шкурою.

— Ми надто були заклопотані, щоб дбати про таке. Я тільки з восьмої години вільна людина.

— О, це певно було жах...ливо!

— Еге, це була порядна війна.

— Ще б пак. А тепер ви вже зовсім вільні, капітане?

— Звичайно, я тепер лишаюся в запасі.

Кінчивши, вона злегка, грайливо, вдарила його по руці. Він підвівся, поклав часіві на м'яку долоню голяреві й на тверду хлопчикові-негрові, що подав йому капелюх, і повагом вийшов на білі мармурові сходи. На площадці було свічадо. Капітан Джемз Мерівейл спинився, щоб подивитися на капітана Джемза Мерівейла. Він був високий юнак з рівними рисами обличчя й трохи обважнілим підборіддям, одягнений у пишну уніформу прикрашену стрічками й відзнаками. Срібло свічада заблищало на його чоботях. Кашлянувши, він пильно оглянув себе з голови до ніг. Ззаду наблизивсь якийсь юнак у цивільному одягу.

— Галло, Джемзе. Причепурилися?

— Авжеж. Ну, скажіть, чи не дурне оте правило, що забороняє нам носити шабельтас? Одже це псує всю уніформу.

— Хай вони візьмуть усі шабельтаси й почеплять їх на шию головнокомандувачеві, мені це байдужісінько. Я цивільний.

— Алеж ви офіцер запасу, не забувайте цього.

— Хай вони візьмуть увесь запас та й заженуть його за який десяток тисяч миль угору річкою. Ходімо вип'ємо.

— Мені треба піти додому побачитися з своїми.

Вони вийшли на Сорок Другу вулицю.

— Бувайте здорові, Джемзе, я таки піду вип'ю... Аж чудно якось, що вільний.

— Всього кращого, Джеррі. Не робіть нічого зопалу.

Мерівейл повернув Сорок Другою вулицею на захід. Прапорів ще не прибрали й вони звисали з вікон і лінькувато мотлялися на флягштоках на вересневому вітрі. Дорогою він заглядав до крамниць. Квіти, жіночі панчохи, цукерки, сорочки, краватки, сукні, барвисті тканини за блискучим склом вітрин. Потік облич. Чоловічі, гладенько виголені обличчя, жіночі з підмальованими вустами й напудрованими носами. Він увесь зашарівся, відчув хвилювання. Нервувався, сідаючи до вагону підземної залізниці. Глянь на його нашивки, — вчув він, як сказала одна дівчина другій. — Адже він з хрестом. На Сімдесят Другій вулиці вийшов і, випнувши груди, попростував надто добре відомою йому сірокамінною вулицею до річки.

— Як ся маєте, капітане Мерівейл?— спитав ліфтер.

— То ти вже вільний, Джемзе,— вигукнула матір, кидаючися йому в обійми.

Він кивнув головою й поцілував її. Вона видавалася блідою і змарнілою в чорній сукні. Позад неї стояла Мейзі, висока й рожеволиця, теж у чорній сукні.

— Аж дивно, що обидві ви маєте такий чудовий вигляд.

— Звичайно, ми відчуваємо себе нічого... Як взагалі можна почувати себе тепер. Але ми багато терпіли, любий... Тепер ти голова родини, Джемзе.

— Сердешний тато... так померти...

— Ти не знав цієї епідемії. У самому Нью-Йорку тисячі людей померли з неї.

Одною рукою він оповів матір, другою Мейзі. Всі троє мовчали.

— Так,— промовив Мерівейл, ідучи до вітальні,— це була порядна війна.— Мати й сестра простували слідом за ним. Сівши в шкуряне крісло, він простяг свої ляковані ноги.— Якби ви знали, як чудово знову опинитися вдома.

Місис Мерівейл підтягла свого стільця ближче.— А тепер, любий, може розповіси нам про себе.

На темному ганку перед дверима він схопив її й притулив до себе.— Ні, ні, не будь грубим!— Його руки туго, немов узлувати канати, оповивають їй спину; коліна їй тремтять. Його рот шукає її рота вилицею, вздовж носа. Вона задихається, бо його уста вп'ялись їй в уста.— Ой, я не можу!— Він одсунувся. Вона, важко дишаючи, заточуючись, хилиться до стінки, а він підтримує її своїми величезними руками.

— Не варто турбуватися,— ніжно шепоче він.

— Треба йти, вже пізно... Взавтра вставати о шостій.

— А як на твою думку, коли я встаю?

— Мати може впіймати мене...

— Пошли її до дідька.

— І пошлю колись... навіть гірше... якщо не покине їсти мене.— Охопивши руками щетинкуваті його щоки й швиденько поцілувавши його в уста, вона одірвалася і побігла брудними сходами вгору, на четвертий поверх.

Двері ще не замкнені. Скинувши танцювальні черевки, вона обережно прокрадається через кухню. Ноги їй болять. З сумежної кімнати лине подвійне, з присвистом, хропіння дядька й тітки. Хтось мене кохає — хто й сама не знаю... Ця мелодія наскрізь пройняла її тіло,— вона тремтить у ногах, горить на спині, там, де оповивала її його рука, коли вони танцювали. Ганно, ти повинна забути, бо інакше не заснеш. Ганно, ти повинна забути. Тарілки на столі, наготовлені до сніданку, дзенькотять, бо вона зачепилася за стіл.

— Це ти, Ганно?— лине з ліжка сонний голос її матері.

— Я прийшла напиться води, мамо.

Стара жінка, застогнавши, перевертається. Ліжко рипить під нею. Все уві сні.

Хтось мене кохає, хто й сама не знаю. Скинувши сукню, вона одягає нічну сорочку. Тоді навшпиньках іде до шафи, щоб повісити сукню, й обережно пильнуючи, щоб не зарипіло ліжко, прослизає під ковдру. *Хто—й сама не знаю.* Човгають, човгають ноги, яскраве світло, рожеві обличчя, чіпкі руки, міцні обійми, стрибають ноги. *Хто—й сама не знаю.* Човгають ноги, дренькотлива скарга саксофона, човгають у такт з барабаном, тромбоном, кларнетом. Ноги, стегна, щока до щоки. *Хтось мене кохає... Човг, човг. Хто—й сама не знаю.*

Немовля з крихітними стуленими кулачками й темночервоним зморщеним личком спало на койці в пароплаві. Еллен схилилася над чорним шкур'яним чемоданом. Джиммі Герф у самій камізельці дивився в ілюмінатор.

— Он уже видно статую Волі... Еллі, нам слід вийти на палубу.

— Поки дістанемося до доків, мине цілий вік... Покищо йди сам. За якусь хвилину я прийду з Мартіном.

— Ой, ходімо, Еллі! Ми встигнемо скласти дитячі речі, коли нас братимуть на буксир.

Вони вийшли на палубу, у сліпучий вересневий полудень. Вода переблискувала кольором зеленкуватого індиго. Дужий вітер вимітав кільця цинамонового диму й клоччя білої, неначе вата, пари з-під височеного індигово-блакитного склепіння неба. На тлі закопченого обрію, заснованого баржами, пароплавами, димарями силових станцій, корабельнями, мостами, нижча частина Нью-Йорку скидалася на рожевобілу стіжкувату піраміду, вирізану дбайливо з картону.

— Еллі, нам треба винести Мартіна, щоб і він подивився.

— І почав верещати, як сірена на буксирі... Хай краще лишається там, де лежить.

Впірнувши під якісь кодоли, прослизнули повз гуркотливу підойму на прову.

— Алеж, Еллі, це найвеличніше в світі видовище... Я вже не сподівався, що вернуся назад. А ти?

— Я завжди мала намір вернутися.

— Алеж не так, як оце?

— Ні, не так.

Матрос махнув їм рукою, щоб вони йшли назад. Еллен повернулася обличчям проти вітру, й він здмухнув їй мідяні кучері з чола.— *C'est beau, n'est ce pas?*— Вона посміхнулася вітрові й червоному обличчю матроса.

— *J'aime mieux le Havre...*

— *Sil vous plait madame.*

— То я піду вниз і загорну Мартіна.

Гучне пихкання буксиру, що йшов поряд з пароплавом, приглушило відповідь Джиммі. Вона відійшла від нього й вернулася до кабіни.

В кінці східні вони потрапили в самісіньку гушу.

— Нам слід почекати на носія, — зауважила Еллен.

— Ні, любя, я вже взяв речі, — Джіммі обливався потом і спотикався з чемоданами в руках і пакунками під пахвами. Дитина тихенько вуркотала на руках в Еллен, простягаючи крихітні рученята до облич, що насувалися звідусіль на них.

— А знаєш, — мовив Джіммі, коли вони простували вже східною, — я не від того, щоб сісти знов на пароплав... Не люблю я вертатися додому.

— А я люблю... Я піду наперед... Треба пошукати Френсіс і Боба.. Галло!

— Хай мене..

— Геллен, вам подорож пішла на користь, ви маєте чудовий вигляд... де Джімпе?

Джиммі тер собі руки, що занімили від важких чемоданів.

— Галло, Герфе!

— Галло, Френсіс!

— Ну, чи ж не чудово?

— Я дуже радий бачити вас.

— Знаєш, Джімпе, мені, мабуть, найзручніше їхати з дитиною просто до Бревурту.

— Ну, чи ж не розкіш він?

— А у вас є п'ять долярів?

— У мене тільки один доляр дрібними й сотня чеком.

— Я маю гроші. Ми з Геллен поїдемо до готелю, а ви, хлопці поклопочіться тут з речами.

— Пане інспекторе, можна мені з дитиною йти? Чоловік зостається біля чемоданів.

— Звичайно, мадам, прошу.

— Ну, чи ж він не хороший? Ой, Френсіс, як це втішно.

— Ви собі йдіть, Бобе. Сам я швидше впораюся.. Проведіть паній до Бревурту.

— Не хочеться якось лишати вас.

— Нічого, нічого, йдіть... Я буду незабаром.

— Містер Джемс Герф з дружиною і дитиною... так?

— Так.

— Я зараз, містере Герф... Всі ваші речі тут?

— Так, всі.

— Яке воно хороше, — завоктала Френсіс, простуючи разом з Еллен і Гілдебрандом до автомобілю.

— Хто?

— Ну, звичайно, малятко...

— О, якби ви бачили... Воно, здається, любить подорожувати.

Коли вони виїздили з брами, хтось у цивільному одязі відчинивши дверцята, зазирнув до автомобілю. — Хочете, щоб дихнули на вас? — спитав Гілдебранд. Обличчя у того скидалося на шмат деревини. Він зачинив дверцята. — Геллен ще не знає, що у нас заборонено алькогольні напої...

— Він злякав мене... Гляньте!

— Лисечко!

З ковдри, що в неї загорнена дитина, Еллен витягла брунатний пакунок. — Дві кварта найкращого коньяку... *gont famille' Erf...* а ще одна кварта у грілці під поясом... Тому в мене й вигляд такий, ніби незабаром у мене буде ще одна дитина.

Гілдебранди вибухли реготом.

— У Джімпса теж грілка на поясі та фляшка шартрезу збоку... Нам певно, доведеться брати його під заклад з в'язниці.

Дорогою до готелю, вони реготалися так, що їм аж сльози котилися з очей. У ліфті дитина почала плакати.

Ледве зачинили двері великої, соняшної кімнати, Еллен витягла грілку з-під сукні. — Подзвоніть, Бобе, телефоном, щоб принесли льоду й зельтерської води... Питимемо коньяк з зельтерською...

— А чи не почекати краще на Джімпса?

— Він незабаром буде. У нас нема такого, щоб платити мито... Надто занепали, щоб мати... Френсіс, де ви тут купуєте молоко?

— Звідки можу я знати, Геллен? — Френсіс Гілдебранд зашарілась і пішла до вікна.

— Ну, треба його погодувати... Воно чудово поводилося в дорозі... — Еллен поклала дитину на ліжку. Вона лежала, дригаючи ноженятами, водячи навколо круглими темними очима кольору іскрянника.

— А воно товстеньке.

— Воно таке здорове, що мабуть буде недоумком... Та що ж це я, мені треба ще подзвонити до тата. Родинне життя надзвичайно складне.

Еллен поставила спиртовку на вмивальник. Прийшов слуга з склянками й мискою нарубаної криги на таці.

— Виготуйте нам коктейль з коньяку. Треба вилити його весь, а то він роз'їсть гуму... А потім ще підемо до кафе Д'Аркур.

— Звичайно, ви, дітки, не розумієте, як воно важко бути тверезим після цього антиалькогольного закону, — сказав Гілдебранд.

Еллен засміялася. Вона схилилася над спиртовкою, що затишно, по родинному, тхнула нагрітим ніклем і горілим спиртом.

Джордж Болдвін простував Медісон Авеню, несучи на руді легке пальто. Стомлений його розум одпочивав в іскрястому осінньому присмерку вулиці. Від кварталу до кварталу, в гуркоті автомобілів і тумані газоліну, сперечались у нього в голові два адвокати, в чорних сурдутах і високих крохмальних комірцях. Якщо піти додому, в книгозбірні буде дуже затишно. У тихій, тьмяній кімнаті ти зможеш сидіти у шкуряному кріслі під погруддям Сціпіона Африканського й читати, а обід принесуть додому. Невада буде весела й нескромна й розповість силу втішних анекдотів... Розповість усі міські плітки... їх корисно знати... Але ти не хочеш більше бачитися з Невадою... небезпечно: вона може надто захопити... А Сесілі сидить зблякла, елегантна й струнка, кусає собі вуста й ненавидить мене, ненавидить життя... Ну, і як його вирівняти своє існування? Він спинився перед вікном квіткової крамниці. Вогкі, теплі, медові, дорогі пахощі густою хвилею лилися з дверей на крицево-блакитну

вулицю. Якби мені принаймні пощастило усталити фінансове своє становище. У вітрині був виставлений мініатюрний японський сад з вигнутими містками над ставочками, де золоті рибинки здавалися великими, немов кити. Вся таємниця в пропорції. Треба заздалегідь розробити плян життя, як розумний садівник заздалегідь укладає плян саду, раніш, ніж копати й садити. Ні, сьогодні — я не піду до Невади. Хоч можна послати їй квітів. Жовтих троянд, мідяних троянд... Такі троянди повинні личити Еляйн. Важко якось уявити, що вона знов одружилась і має дитину. Увійшов до крамниці.

— Які це троянди?

— Золото Офіру, сер.

— Я хочу послати одразу ж дві дванадцятки до Брєвурту... Міс Еляйн... Ні, містерові й місис Джемс Герф... Я напишу картку.

Сівши до столу, взяв перо. Пахощі троянд — пахощі темного полум'я її волосся... Ні, не треба цих дурниць.

«Дорога Еляйн!

Сподіваюся, що Ви дозволите одному старому Вашому приятелеві одвідати дими днями Вас і Вашого чоловіка. Прошу пам'ятати, що я завжди широко готовий (Ви надто добре знаєте мене, щоб узяти це просто за чемність) стати в пригоді Вам обом в усьому, що в моїй силі й що сприяло б Вашому щастю. Даруйте, що дозволяю собі підписатись вічним Вашим невізьником і шанувальником.

Джордж Болдвін».

Лист забрав аж три картки з штампом крамниці квітів. Міцно стуливши уста, він перечитав його, ретельно підкресливши вгорі «т» і поставивши крапки над «і». Тоді, витягнувши з кишені купку кредиток, заплатив у касу й вийшов знову на вулицю. Був уже вечір, щось із сім годин. Усе ще вагаючися, спинився на розі, стежачи, як проїздять таксі — жовті, червоні, зелені, жовтогарячі.

Кирпатий транспорт повагом сунеться під дощем в Нерровз. Старший сержант О'Кіф і рядовий Детч Робертсон примостилися з завітрянного боку на палубі й дивляться на оксанські суда, що стоять на якорі в карантині й на низький берег з корабельнями.

— Гляньте, на деяких ще зосталося бойове офарблення — кораблі Морського Відомства. Не варті, навіть, пороху, щоб висадити їх у повітря.

— Хай їм дідько, — невизразно мовив О'Кіф. — А добрий старий Нью-Йорк видається дуже хорошим, як на мене.

— Мені теж, сержанте, дарма, чи сонце сяє, а чи дощ переїщить.

Вони пливли повз збиті докупи пароплави, що стояли на якорі. Деякі з них хилилися то в один, то в другий бік, довгі пароплави з куцими димарями, куці пароплави з довгими димарями, червоні від іржі, а які то ще й укриті плямами та смугами фарби захисного кольору. Якийсь чоловік у моторному човні махає руками. Люди в хакі, що збилися юрбою на сірому, дощем злитому чардаку, почали співати:

«Ой, піхото, піхото,
У тебе в ухах болото...»

У перловому тумані за низькими будівлями Говернорз Айленду мріють високі стовби, хвилясті кабелі, прозоре мереживо Бруклінського мосту. Робертсон витяг з кишені пакуночок і шпурнув його через облявок.

— Що це?

— Масть од паразитів. Вона не потрібна вже мені.

— Чому?

— Бо житиму в чистому, дістану хорошу посаду і, можливо, одружуся.

— А це не так і зле. Мені теж надокучило парубкувати. А хтось мабуть добре гріє руки біля цих суден Морського Відомства.

— Еге, саме тут і гребуть доляри.

— Авжеж, я певний.

А на палубі все співали:

«Вона працює у дукерні,
Дівчина хоч куди...»

— Ми йдемо вгору Східньою Рікою, сержанте. Де, у дідька, хочуть вони нас зсадити?

— Я залюбки поплив би сам до берега. І подумати тільки, що всі ці люди весь час сиділи тут і наживалися на нас... Тут, у гавані, платили по десять доларів на день за роботу.

— За те, сержанте, ми маємо досвід.

— Досвід?

«Війни ще не скінчивши,
Вертаємось у Штати...»

— Присягаюся, що шкіпер надто багато вихилив бокалів і взяв Бруклін за Гобокен.

— Гляньте, Волл Стріт!

Вони проходили під Бруклінським мостом. Над головами їм дзичали й скиглили електричні трамваї й спалахувало часом фіялкове полум'я на мокрих рейках. Позаду, над баржами, буксирами й поронами, високі сірі будівлі у смугах білої пари й туману стреміли аж під навислі хмари.

Поки їли суп, ніхто не промовив і слова. Місис Мерівейл, у чорному, сиділа на чільному місті біля овального столу, дивлячися через одчинені, напівзавішені двері на вікно у вітальні, де осяяний сонцем кублився стовб білого диму над вокзалами. Цей дим нагадував їй небіжчика чоловіка й той день, як багато літ тому, вони прийшли разом дивитися це приміщення в щойно закінченому будинкові, що тхнув фарбою й крейдою. Нарешті, скінчивши суп, вона одігнала від себе ці спогади й промовила:

— То як, Джиммі, ти знову почнеш працювати в газеті?

— Певно, що так.

— А Джемз уже має аж три пропозиції про роботу. Це надзвичайно!

— На мою думку, найкраще працювати з майором,— сказав

Джемз, звертаючися до Еллен, що сиділа поруч з ним.— Чи ви знаєте майора Гудіра, кузіно Геллен? Він із роду тих Гудірів, що з Беффало. Голова чужоземного відділу банківського тресту. Каже, що дуже швидко зможе висунути мене. Ми з ним заприятелювали ще на фронті.

— Як це дивно,— пробуркотала Мейзі.— Правда, Джіммі? — Вона сиділа насупроти нього, рожева й струнка в жалібному строї.

— Він кличе мене до Пайпінг-Року — провадив Мерівейл.

-- А що це?

— Алеж, Джіммі, ти мусиш знати... Я певний, що кузіна Геллен не один раз пила там чай.

— Знаєш, Джімпе,— мовила Еллен, утупивши погляд у тарілку,— батько Стена Емері щонеділі їздив туди.

— О, то ви знали безталанного юнака? Це жахлива подія! — обізвалася місис Мерівейл.— За ці кілька років стільки сталося жахливого. Я сливе вже забула про нього.

— Так, я знала його,— відповіла Еллен.

Подали бараняче стегно з смаженими синіми баклажанами, пізню кукурудзу й солодку картоплю.

— А знаєте,— мовила місис Мерівейл, роздавши печеню,— на мою думку, це дуже зле, що ніхто з вас не хоче розповісти про те, що він бачив на війні. Адже там має бути сила цікавого. А тобі, Джіммі, слід було б написати цілу книгу.

— Я написав уже кілька нарисів.

— А коли вони вийдуть?

— Здається, їх так ніхто й не надрукує. Бачите, я чимало в чому додержуюся цілком інших поглядів, ніж видавці.

— Місис Мерівейл, я цілий вік не їла такої чудової солодкої картоплі. Вона скидається на ямс.

— Еге, вона смачна. Це тому, що я вмю готувати її.

— Це була порядна війна,— мовив Мерівейл.— Де ти був у день замирення, Джіммі?

— В Єрусалимі, з Червоним Хрестом. Правда, абсурдно?

— А я був у Парижі.

— Так само, як і я,— зауважила Еллен.

— То ви теж були за океаном, Геллен? Все одно, я колись називатиму вас Геллен, то можна вже почати й тепер. Ну, хіба ж не цікаво? То ви, виходить, здибалися з Джіммі за кордоном?

— О ні, ми старі друзі... Але нераз і там зустрічалися... Працювали в одному відділі Червоного Хреста — у відділі преси.

— Справжнісінький військовий роман,— проспівала місис Мерівейл.— Як це цікаво!

— Тепер, товариші, справа ось у чому,— вигукував Джо О'Кіф. Піт проступив на його червоному обличчі.— Чи будемо ми домагатися військової премії, а чи ні? Адже ми билися за них, так? Перемогли німців — хіба ж ні? А тепер, вернувшись додому, ввіймали облизня. Роботи нема. Наші дівчата повіддавалися за інших хлопців. А коли

ми починаємо вимагати законної й справедливої нагороди, з нами поведуться, як з бандою бродяг і ледацюг. Чи будемо ми терпіти це? Ні! Чи будемо ми терпіти, коли банда політиканів ставиться до нас так, ніби ми прийшли чорним ходом прохати милостині? Я питаюсь у вас, товариші.

Затупотіли ноги.

— Ні! До дідька! — вигукнули голоси.

— А я додаю, що до дідька цих політиканів. Ми розпочнемо, кампанію скрізь у країні... Звернемося до славного, справедливого, великодушного американського народу, що за нього ми воювали, лили свою кров і не шкодували, навіть життям накласти.

Довга зала арсеналу загриміла оплесками. Каліки, що сиділи в першому ряді, застукотіли милицями об підлогу.

— Джо — хороший хлопець, — мовив безрукий чоловік одноокому своєму сусідові з штучною ногою.

— Маєте рацію, Бедді.

Саме всі почали виходити, пропонуючи цигарки один одному, аж чоловік, що стояв у дверях вигукнув:

— Засідання комітету! Обговорюватиметься питання про премію.

Четверо чоловіка сіли біля столу в кімнаті, що їм дав полковник — начальник арсеналу.

— Ну, товариші, може візьмемо по сигарі?

Джо наблизився до полковникового столу й витяг чотири сигари «Ромео і Джульєта». — Він не помітить, що їх поменшало.

— Це не так, щоб і велика крадіжка, — зауважив Сід Гарнетт, простягаючи довгі ноги.

— А шотландського там, часом, немає, Джо? — спитав Біл Дуган.

— Ні. Хоч я взагалі не п'ю.

— А я знаю де можна дістати добрячого віскі, — поважно мовив Сегал. — Воно ще до війни коштувало по шість долярів за квартиру.

— А де, у дідька, візьмемо ми шість долярів?

— Ну, досить, товариші, — мовив Джо, сідаючи на край столу. — Треба приступати до справи. Що нам насамперед потрібно, — це утворити грошовий фонд. — Згодні щодо цього?

— А звичайно, згодні, — обізвався Сегал.

— Я чимало знаю людей, які вважають, що нас скривджено... Ми назвемо нашу організацію «Бруклінський агітаційний комітет по проведенню військової премії»... Цей комітет працюватиме у конторі Шімеца О'Рійллі... Не варто нічого починати, не підготувавшись як слід... Ну, то як, хлопці, ви зо мною, чи ні?

— Звичайно, з тобою, Джо... Ти поговориш з ким слід, а ми призначимо термін.

— Ну, то хай Дуган буде головою. Він найпоказніший.

Весь червоний, Дуган виступив наперед і почав щось говорити заїкаючися.

— Оце ще береговий Аполон! — зареготався Гарнетт.

— Я думаю, що мені краще бути за скарбника, бо я в цьому досвідченіший.

— Ти хочеш сказати, злодійкуватіший, — тихенько мовив Сегал.

Джо випнув нижчу щелепу.

— Слухай, Сегале, ти з нами, чи ні? Якщо ні, краще признайся по правді.

— Справді, досить уже дурника з себе строїти! — встряв і Дуган. — Джо все доведе до ладу, тобі це відомо, отож, краще облиш... Якщо тобі не подобається в нас, можеш собі йти.

Сегал потер свого тонкого, горбатого носа.

— Я просто пожартував. І зовсім не мав чогось лихого на думці.

— Слухай,— гнівно провадив Джо,— як на твою думку, заради чого марную я час? Заради чого відмовився від заробітку в п'ятдесят доларів на тиждень, не далі, як учора? Ось Сід може ствердити. Чи ти чув, як я розмовляв з тим чоловіком?

— Авжеж чув, Джо.

— Ну, буде вже вам, хлопці,— мовив Сегал. — Я просто хотів трошки подратувати Джо.

— Ну, та добре.. Ти, Сегале, будеш секретарем, бо розумієшся на канцелярській роботі.

— Канцелярській роботі?

— Авжеж,— провадив Джо, надимаючи груди. — У нас буде власний стіл у конторі одного мого знайомого... Це вже з'ясовано. Він погодився, щоб ми доти мали у нього задурно куток, аж поки зіпнемося на ноги. А тоді наймемо собі десь контору. Адже тепер, не маючи пристойного устаткування, не здобудеш нічого.

— А що робитиму я? — спитав Сід Гарнетт.

— Ти будеш членом комітету, ти, телепню!

По засіданні, Джо, посвистуючи, пішов униз Атлантік Авеню. Було вже пізно, й він поспішав. У кабінеті лікаря Гордона ще світилося. Він подзвонив. Одчинив біловидий чоловік у білому халаті.

— Галло, докторе.

— Це ви, О'Кіфе? Увійдьте, хлопче!

Щось у голосі лікаревім здавило йому, немов би холодною рукою, хребет.

— А як реакція, докторе?

— Реакція добре... позитивна.

— Лихо тяжке!

Не сушіть собі надто голови, хлопче. Ми вилікуємо вас за кілька місяців.

— Місяців?

— Що ж поробите? За досить застарілими вже відомостями, п'ятдесят п'ять відсотків людей, що ви зустрічаєте на вулиці — сифілітики.

— Не шкода було б, якби хоч я легковажив. Алеж я завжди мався на обачності.

— За війни це неминуче...

— Хотілось би мені бути вільним од усього цього.

Лікар засміявся.

— Ви, певно, не хочете навіть мати симптомів... Ну, то це залежить од вливань. Незабаром будете здорові, як новенький долар... Хочете зробити перше вливання? Я вже наготував усе.

О'Кіфові похололи руки.— Гаразд, я гадаю, що можна,— з силуванням сміхом мовив він.— Поки кінчите лікувати, з мене, мабуть, зробиться справжній термометр.

Лікар засміявся рипучим сміхом.

— Вищовнитеся арсеніком і живим сріблом? Та воно, правда, так.

Вітер повівав холодніше. Зуби О'Кіфові цокотіли. У скреготі чавунної ночі він простував додому. Можна здуріти, коли він коле. Ще й досі почував, здавалося, болюче жало голки. Зарипів зненацька зубами. Ну, та зрештою мені повинно пощастити. Повинно, зрештою, пощастити.

Два гладких чоловіки і один худий сидять біля столу, недалеко од вікна. Світло, що летіє з цинкового неба, грає на склянках, на сріблі, на устричних скойках, блищить в очах. Джордж Болдвін умовився до вікна спиною. Гес Мак-Нілл сидить праворуч од нього, Денш — ліворуч. Коли льокай перехиляється через стіл, щоб прибрати порожні мушлі, він бачить у вікно над сірим парапетом покрівлі кількох будинків, що стремлять, немов дерева, край прірви й сріблясту воду затоки, засмічену кораблями.

— А тепер уже вчитиму я вас, Джордже. Досить учили ви мене колись, давно. Бо, слово чести, так чинити нерозумно,— говорив Гес Мак-Нілл.— Страшенно нерозумно не скористатися з нагоди, щоб зробити собі політичну кар'єру, надто у вашому віці... Адже на весь Нью-Йорк не знайдеш іншої людини, щоб краще пасувала до цієї посади.

— А як на мене, то це просто ваш обов'язок, Болдвіне,— гуде низьким басом Денш, виймаючи з футляру рогові окуляри й хапливо одягаючи їх на носа.

Офіціант приніс величезний біфстекс, обкладений справжнім муром із грибів, дрібно порізаної моркви, гороху та натемно підсмаженої картоплі. Денш рівніше підсунув окуляри й почав уважно роздивлятися біфстекс.

— Дуже хороша страва, Бене, дуже хороша страва, мушу визнати. То, бачите, Болдвіне... Як я розумію становище... країна наша тепер саме відбуває небезпечну добу реконструкції... утворюються конфлікти... банкрутство континенту... набуває сили більшовізм та інші згубні течії... Америка...— говорить він, ріжучи гострим крицевим лезом грубенький біфстекс, недосмажений і добре приперчений. Напхавши рот, починає ретельно пережовувати.— Америка,— починає знов,— опинилась у становищі кредитора цілого світу. Великі демократичні принципи, принципи комерційної волі, що від них залежить уся наша цивілізація, захитані тепер більше, ніж будь-коли. Тепер, як ніколи, потребуємо ми людей— здібних і бездоганно чесних на громадські посади, надто в установах, де треба знати юридичні науки.

— Саме це я і намагався з'ясувати вам учора, Джордже.

— Усе це добре, Гесе, але як ви можете знати, що мене оберуть? А мені доводиться на кілька років відмовитися від адвокатської практики, себто...

— А в цім покладіться на мене. Вас уже обрано, Джордже.

— Надзвичайно смачний біфстекс,— говорить Денш.— Мушу ска-

зати... Звичайно, всякі газетні відомості відкинемо... Та я випадково, з таємного, але цілком вартого довіри джерела дізнався, що серед шкідливих елементів нашого населення є небезпечна змова проти уряду... Згадайте про оту бомбу на Волл-Стріт... Хоч, мушу визнати, що ставлення преси дало й добрі наслідки теж... ми наближаємося до об'єднання цілої нації, яке нам навіть і не снилося до війни.

— Слухайте, Джордже, — встряє Гес, — хіба вам не здається, що громадська діяльність збільшить і адвокатську вашу практику?

— Може збільшить, а може й ні, Гесе.

Денш обдирає сухозлотицю з сигари.

— Що-що, а перспективи у вас величезні. — Він скидає окуляри і, витягаючи гладку шию, дивиться на блискучий обшир гавані, що виповнена щоглами, димом, пасмами пари й темними обрисами барж, розпростерлась аж до оповитих туманом горбів Стейтн Айленда.

Яскраві пасма хмар кубилися на індиговому небі над Беттері, де юрби брудно й бідно вдягнених людей товпилися біля пристані Елліс-Айленд і біля причалу човнів, мовчки чогось чекаючи. Дим з пароплавів і буксирів слався низько в повітрі й тягся над непрозорою склисто-зеленою водою. Вниз Північною Рікою плівла на буксирі шкуна на три щогли. Щойно поставлений клівер незграбно тріпався на вітрі. Ген-ген за гаванню манячив величезний пароплав, зростаючи дедалі вище, вище, чотири червоні димарі зливалися в один, мерехтіли кремові надбудови. — *Мавританія* спізняється на двадцять чотири години! — загорлав якийсь чоловік з прозірною трубою й біноклем. — Дивіться — *Мавританія*, найшвидкоходніший океанський пароплав, спізняється на двадцять чотири години! — *Мавританія*, що швидше нагадувала небосяг, спишна плівла поміж дрібних суден у гавані. Промінь сонця поглибив тінь під широким містком, пробіг білими дошками верхньої палуби й замерехтів на низці ілюмінаторів.. Димарі відокремились один від одного, тулуб подовшав. Чорний, похмурий корпус *Мавританії*, пхаючи поперед себе буксири, що пихкали стомлено, вривався, неначе довгий ніж, у груди Північної Ріки.

Від імігрантської пристані відійшов порон, а поміж натовпу, що зібрався край корабельні, перебіг гомін. — Засланці... Комуністи... Департамент юстиції висилає їх... Засланці... Червоні... Висилають червоних. — Порон повагом плів рівною водою. На кормі гурт чоловіків стояв нерухомо, немов олив'яні солдатика. — Червоних одсилають назад до Росії. — На пороні замаяла хустка, червона хустка. Нарід обережно, навшпиньках, посунувся до самого краю, мовчки, неначе в кімнаті тяжко хворого.

За спинами чоловіків і жінок, що збилися край берега над самою водою, походжали горилоникі, широкоплечі полісмени, нервово вимахуючи палицями.

— Червоних висилають назад до Росії... Засланці... Агітатори.. Небажані громадяни... — Кигикаючи, кружляли чайки... Порожня пляшка бундючно похитувалася на невеличких, скляних хвилях. Із порона,

що дедалі все меншав, вихопився спів, далеко розкотившись над водою.

Чуєш? — сурми заграли... Час розплати настав.
В Інтернаціоналі здобудем людських прав!

— Гляньте на засланих! Гляньте на цих осоружних чужинців! — загорлав чоловік з прозірною трубою й біноклем.

— Повстаньте, гнані і голодні... — завів зненацька дівочий голос.

— Цитуйте! Вас можуть заарештувати за це!

Спів котився над водою. Лишаючи по собі мармуровий слід, порон упірнав у туман. *В Інтернаціоналі... здобудем людських прав!*

Спів завмер. Зверху, з річки долинув протяглий гуркіт і двигтіння пароцлава, що одчалував од пристані. Чайки, кигикаючи, кружляли над бідно й брудно зодягненим натовпом, що стояв, мовчки дивлячися на затоку.

II. П'ЯТИСЕНТОВИЙ ОДЕОН

За п'ять центів до півночі можна купити собі завтрашній день... Заголовки про грабунки, чашка кави в автоматі, кветок до Вудявну, Форт Лі, Флетбушу... За п'ять центів можна купити в автоматі гуму для жукки. Хто любить мене, дивна крихітка, Ви в Кенгукі. Гляньте. Де ви народилися... затягані ноти фокстроту, шкунтильняючи, вилазять із дверей, бостони, вальси (Ми танцювали цілісіньку ніч) тлянуть, кружляючи, сухозлотицю спогадів... На Шостій Авеню на Чотирнадцятій вулиці ще стоять мулами заціджені стереоскопи, що в них за п'ять центів можна ще зазирнути на зясовкле вчора. Біля гарячої стрільниці ви можете залянути в мюлплові картинки — ГАРЯЧИЙ ЧАС, СЮРПРИЗ ПАРУБКА, ВКРАДЕНА ПІД'ЯЗКА... — в смітничок подертих мрій. За п'ять центів до півночі можна купити ваш учорашний день.

Рут Принн вийшла з кабінету лікаря, тугіше обмотуючи хутром шию. Почувала себе кволою. Таксі. Сідаючи до таксі, згадала дух косметики й кухні та засмічений передпокій у місис Сондерленд. Ой, я не можу тепер їхати додому! — Їдьте до старого Англійського кафе на Сороковій улиці. — Заглянула до свого довгого шкур'яного гаманця. Лишенько! Тільки один доляр, четвертак, п'ять центів і два пенні. Затримала погляд на числах, що мерехтіли на таксометрі. Їй хотілось упасти й заплакати. Ось як пливуть гроші. Прикрий, холодний вітер почав дерти їй у горлі, коли вона вийшла з таксі. — Вісімдесят центів, міс... У мене нема дрібних, міс. Гаразд, лишіть собі. — Лишенько, тільки тридцять два сенти! В кафе було тепло й затишно, пахтіло чаєм і печивом.

— Алеж це Рут! Ну, звичайно. Люба, дозвольте обійняти вас, адже ми стільки років не бачилися. — Це був Біллі Волдрон. Він поглядшав і посивів за цей час. Театральним рухом обійняв Рут і поцілував у чоло. — Як ся маєте? Розкажіть про себе. У цьому капелюсі ви якась особлива.

— Я щойно лікувала горло ікс-промінням, — мовила вона, силувано засміявшись. — Почуваю себе так, ніби дуже прогнівила долю.

— А що ви робите, Рут? Я цілісінький вік не чув про вас.

— Здали вже мене десь до архіву, так? — ображено причепилася вона до його слів.

— По тій чудовій вашій грі у «Саду королеви»?

— Широ кажучи, Біллі, мені дуже непощастило.

— О, я знаю! Тепер усім зле.

— На тому тижні мені призначено піти до Беласко... Може що її вийде з цього.

— А звичайно, це можливо, Рут... Ви чекаєте на когось?

— Ні... А ви, Біллі, такий драгун, як і були. Але не драгуйте мене сьогодні, я надто зле себе почуваю.

— Сердешна! Давайте тоді хороше сядемо та вип'ємо чаю. І знаєте, скажу вам, це жахливий рік. Чимало акторів з дуже добрих труп заставляють останнього свого ланцюжка від годинника... Гадаю, вам слід поїхати десь у турне.

— Не згадуйте про це... Якби мені тільки вилікувати горло... Воно до краю вимучило мене.

— А пригадуєте колишні часи в Сомервілі?

— Хіба я можу забути їх, Біллі? Розкішно було.

— Востаннє я бачив вас у «Метелику» в Сітлі. Тоді мені дуже зле велося.

— А чому ви не прийшли погомоніти?

— Мабуть ще був сердитий на вас... Це був найгірший час для мене. Блукав у долині тіней... меланхолія... неврастенія... Ні сента грошей... Того вечора я втратив якомсь рівновагу. Не хотів, щоб ви побачили звіря в мені...

Рут налила собі другу склянку чаю. Відчула, зненацька, приплив гарячкових веселощів.

— Ой, Біллі, то ви й досі не забули всього цього? Я була тоді дурним дівчиськом. Боялася, що кохання і шлюб перешкоджатимуть моїй праці в театрі... Божевільно прагнула тоді успіху.

— Чи ви й тепер учинили б так само?

— Не знаю... Алеж, Біллі,— відкинувши голову, вона засміялася — хіба ви знов хочете освідчуватися мені... Ой, горло!

— Слухайте, Рут, мені не хотілося б, щоб ви лікувалися цим ікс-промінням... Я чув, що воно небезпечно. Не треба лякатися, люба, але я чув, що в деяких випадках по такому лікуванні буває пістряк.

— То пісенітниця, Біллі... Воно буває тільки тоді, як з ікс-проміння користуються не так, як слід, і лікування триває кілька років... Ні, на мою думку, лікар Ворнер надзвичайна людина!

Пізніше, сидючи у вагоні підземної залізниці, вона все ще почувала, як м'яка його рука гладить їй рукавичку.— До побачення, моя люба дівчинко, хай щастить вам,— хрипло проказав він. А він став справжнім пройдою-актором, зловтішна промайнула їй думка.— На щастя, ви ніколи не довідаєтеся...— Тоді махнув своїм капелюхом з широкими крисами, струснув шовковистим білим волоссям, так ніби виступав у ролі мосьє Бокера, повернувся і виірнув у густий натовп на Бродвеї. Мені може не щастити, але я не знижуся до такого, як він... Каже пістряк. Рут повела поглядом по вагону й глянула на впзку облич, що погойдувалися наспроти неї. З усіх цих людей хтось мусить мати пістряк. Четверо з п'ятьох мають... Дурниці, це не про пістряк... *заживати Нужоль О'Суллівана.* Схопилася руками

за горло. Воно взялось опухом, гарячково пульсувало. Але може статися ще гірше. Щось живе зростає тобі в тілі, їсть твоє життя, перетворює тебе в якусь жахливу гнилятину... Пасажири насупроти дивилися просто поперед себе. Молоді чоловіки й жінки, літні люди, зеленкуваті обличчя в тьмяному освітленні під сорокатими оповістками. *Четверо з п'яток...* Вагон, навантажений тілами, що танцюють незграбно, погойдуються і хитають головами, коли поїзд з гуркотом вихоплюється до Дев'ясто Шостої вулиці. На Дев'ясто Шостій вулиці їй треба пересідати.

Детч Робертсон сидів на лавці на Бруклінському мості, відкотивши коміра солдатської шинелі, й читав оповістки в газеті. Був вогкий, туманний день; мокрий міст видавався таким відокремленим, немов самотня деревина в густому саду пароплавних гудків. Пройшли два матроси.—Це найліпший шинок із усіх, де мені доводилося бувати.

Компаньйон до кінотеатру, в залюдненому районі... найпевніший спосіб заощадити гроші... 3 000 доларів... але у мене нема трьох тисяч... Сигарний кіоск, в гарній околиці, продається через родинні обставини... Добре устаткована крамниця радіоприладдя й музичних струментів... Друкарня новітнього типу з лінотипними машинами й палітурнею... Кошерна їдальня і делікатеси... Кегельбан... В залюдненому районі танцівна зала та інші місця розваг. Купуємо штучні зуби, золото, п'ятину, самоцвіти. Хай їм дідько. *Вимоги на чоловічу працю.* Оце більше пасує нашому братові. Першорядні каліграфи, щоб писати адреси... Це не для мене... Робітник до авторемонтної майстерні... Він витяг старого конверта й записав на ньому адресу. Чистильники чобіт... Ні, ще до цього не докотився. Хлопчики... ні, я вже не хлопчик. Кондитори, передвиборчі агітатори, помивачі. *Учіться і в той же час заробляйте.* Зуботехнічна справа певний шлях до успіху... Нема більше безробіття...

— Галло, Детче! Я боялася, що ніколи не дійду сюди.—Дівчина з сірим обличчям, у червоному капелюсі та з сірим кролячим коміром сіла поруч з ним на лавці.

— Мені вже остогидло читати ці оповістки,—він потягся й позіхнув, а газета впала йому з колін.

— Тобі не холодно сидіти тут на мості?

— Та воно холодно... Ходімо, попоїмо.—Зірвавшись на ноги він повернув червоне обличчя з тонким перебитим носом до неї та зазирнув у чорні її очі ясносірими очима. Міцно стис їй руку.—Ну, Френсі, як тобі ведеться, дівчатко?

Вони повернули назад до Менгеттену, туди, звідки вона прийшла. Внизу під ними блищала в тумані річка. Повагом плів величезний пароплав. Уже засвічувалися вогні. Вони глянули через бильця мосту на чорні димарі пароплава.

— Чи цей пароплав буде такий завбільшки, як той, що ти їхав ним через океан?

— Ні, той більший.

— Мені теж хотілось би так поїхати.

— Колись я повезу тебе за кордон і покажу всі ті міста.. А я чимало їх бачив, коли служив в Американській армії.

На станції підземної залізниці вони затрималися трохи,—Френсі, чи в тебе є гроші?

— Є доляр. Хоч він мені потрібний буде завтра.

— А у мене zostався один четвертак. Давай візьмемо два обіди по п'ятдесят п'ять центів у китайському ресторані. Це коштуватиме один доляр і десять центів.

— Мені треба п'ять центів, щоб поїхати завтра на роботу.

— Ото лиха година! Коли вже нарешті, у нас будуть гроші?

— А ти ще не знайшов роботи?

— Хіба я не сказав би тобі?

— Ну, то ходімо, у мене є дома заощаджених п'ятдесят центів, я візьму з них завтра собі п'ять.—Розмінявши доляра, вкинула два п'ятаки в автомат. Вони сіли до поїзду, що йшов на Третю Авеню.

— Слухай, Френсі, мені дозволять танцювати в хакі?

— А чому б і ні, Детче? Адже воно цілком пристойне.

— Я трохи побоююся.

Джазбанд у ресторані грав «Гіндустан». Дхнуло лоєм і китайською підлевою. Вони прослизнули в окрему кабінку. Залізні юнаки й стрижені дівчата танцювали, щільно обнявшись. Сівши до столика, Френсі й Детч глянули одне одному в очі й посміхнулися.

— Ой, який же я голодний!

— Справді, Детче?

Він почав висувати коліна, аж поки вони торкнулися до її колін.

— Ти—хороше дівчатко,—мовив він, з'ївши суп.—Слово честі, я таки знайду роботу на цьому тижні. А тоді ми наймемо гарненьку кімнатку, візьмемо шлюб і все таке інше.

Коли вони пішли танцювати, обоє так тремтіли, що не могли додержати такту з музикою.

— Містере, не можна танцювати без відповідного вбрання,—мовив моторний китаєць, кладучи руку на плече Детчеві.

— Що йому треба?—буркнув Детч, танцюючи.

— Щось про твій одяг, Детче.

— Хай іде до дідька!

— Я стомилась. І волію краще розмовляти, а не танцювати.. Вони вернулися до кабінки й з'їли дві скибочки ананаса на десерт.

Потім пішли на схід, Чотирнадцятою вулицею.—Детче, чи не можна піти до твого приміщення?

— У мене нема приміщення. Стара відьма вигнала мене й забрала всі мої речі. Слово честі, якщо не знайду за цей тиждень роботи, то піду запишуся знов до армії.

— Ой, не роби цього! Тоді ми ніколи не одружимося.. Ти ще ніколи не казав мені цього.

— Не хотів завдавати тобі жалю, Френсі.. Шість місяців без роботи.. Цього задосить, щоб збожеволіти!

— Але, Детче, куди ми підемо?

— Можна піти до корабельні... Я знаю одну.

— Холодно.

— Я не відчуваю холоду, коли зо мною моє дівчатко.

— Не треба говорити так... Мені це не подобається.

Притулившись одне до одного, вони простували в темряві брудною, вибоїстою прибережною вулицею, поміж величезних, опуклих цистерн, поламаних парканів, довгих багатовіконних комор. На розі, під ліхтарем, якийсь хлопчак занявжав по котячому, коли вони проходили повз.

— Ось я натовчу тобі пику, бахуре!—grimнув на нього Детч.

— Не займай його,—пошепки мовила Френсі,—а то до нас причепиться ціла зграя.

Вони прослизнули у невелику фіртку в огорожі, що над нею бовваніли високі стоси дерева. Пахтіло річкою, кедриною і тирсою. Вони чули, як хвилі лизали палі, десь недалеко від їхніх ніг. Детч пригорнув Френсі до себе й припав устами їй до вуст.

— Гей, ви, тут не можна тинятись уночі,—загорлав біля них чийсь голос. Вартовий скерував ліхтаря просто їм в обличчя.

— Гаразд, не хвилюйтеся, ми просто хотіли тут трохи прогулятися.

— Еге, прогулятися!

Вони знову поцленталися вулицею. Чорний вітер з річки віяв їм просто в обличчя.

— Обачніш!—Повз них, тихенько щось собі насвистуючи, пройшов полісмен. Вони відсахнулись одне від одного.—Слухай, Френсі, нас заберуть до буцегарні, якщо ми будемо отак тинятися. Ходімо до тебе.

— Хазяйка вижене мене.

— Я пройду нечутно... Ключ у тебе? А втечу ще до світанку. Слово чести, почуваш себе, немов який злочинець.

— Добре, Детче, ходімо до мене... Мені байдуже, що буде потім.

Вони пішли брудними сходами аж до верхнього поверху.

— Скинь черевики,—пошепки мовила Френсі на вухо Детчеві, встромляючи ключа.

— У мене подрані шкарпетки.

— Це нічого, дурнику! Ось я погляну, чи все гаразд. Моя кімната за кухнею, отож, коли всі лягли спати, то нас ніхто не почує.

Зоставшись сам, він чув, як йому калатало серце. За мить вона вернулася. Він навшпиньки попростував слідом за нею рипучою підлогою передпокою. Крізь двері линуло хропіння. У передпокої дхнуло капустию і сном. Опинившись у себе в кімнаті, Френсі замкнула двері й підперла їх стільцем. З улиці пробивався трикутник попельястого світла.—Але тепер тримайся якнайтихше, Детче.—Все ще держачи в кожній руці по черевіку, він наблизився до неї і обняв її.

Детч лежав біля Френсі й шепотів, притуливши вуста їй до вуха.

— І я буду хорошим, Френсі, слово чести! В армії мене мали призначити сержантом, а це доводить, що в мені щось є. Тільки не трапиться нагода, я заощаджу грошей і ми поїдемо разом за океан

і я покажу тобі Шато Тьєррі, Париж і все інше. Слово чести, тобі сподобається у Франції... Там усі міста стародавні, дуже смішні, але затишні, і є гарненькі кафе, де сидиш біля невеличкого столика на сонечку й стежиш, як повз тебе ходять люди, а їжа смачна й подобатиметься тобі, і є готелі, де можна перебути ніч і ніхто не спитав би нас, чи ми одружені, чи ні. І у них дуже зручні великі дерев'яні ліжка, а сніданок дають просто до постелі. Тобі там сподобається, Френсі!

Вони йшли обідати, саме в снігопад. Величезні пластівні крутилися навколо, цяткуючи яскраво освітлену вулицю блакитним, рожевим і жовтим, стираючи перспективу.

— Еллі, мені не хочеться, щоб ти бралася до цієї роботи... Тобі варто зостатися в театрі.

— Але, Джімсе, треба ж нам якось жити.

— Я знаю... знаю. Ти, справді, була не при розумі, коли одружувалася зо мною.

— Не будемо більше говорити про це.

— Давай повеселимось сьогодні. Адже це перший сніг.

— Це, здається, тут.— Вони спинилися перед неосвітленими ґратчастими дверима.— Треба спробувати.

— Дзвоник дзвонить?

— Мабуть.

Одчинилися внутрішні двері й визирнула дівчина в рожевому фартусі.

— Bonsoir, mademoiselle!

— А... bonsoir, monsieur dame. — Вона впустила їх до освітленого газом передпокою, повного пальт, капелюхів і шалів. Із завішаних зачиналом дверей ресторану в обличчя їм війнув гарячий дух хліба, коктейлів, смаженини, духів, губної помади, стукіт і дзюркотливі розмови.

— Я чую дух абсенту, — мовила Еллен. — Давай, вип'ємо.

— Але, — та це ж Конґо. Пригадуєш Конґо Джека з Приморського готелю?

Конґо стовбичив кінець коридору, киваючи їм. Обличчя йому дуже засмагло і його прикрашали блискучі чорні вуса.

— Галло, містере Ерф! Як ся маєте?

— Як сир у маслі, Конґо, знайомтеся з моєю дружиною.

— Якщо ви не гребуєте кухнею, то ходімо вип'ємо там по чарочці.

— А звичайно. Кухня — найкраще місце в оселі. А чого ви шкутильгаєте? Що вам сталося з ногою?

— Foutu... я залишив її в Італії. Не міг привезти з собою, бо її відтяли мені.

— Як же це?

— Ота проклята подія на Монте Томба... Мій зять дав мені чудову протезу. Сідайте тут. Гляньте, мадам, угадайте тепер, яка нога справжня.

— Ніяк не можу, — сміючися відказала Еллен. Вони примостилися біля невеличкого мармурового столика в повнісінькій людеї кухні.

Посередині стояв великий стіл, де дівчина накладала страви на тарілки. Біля плити поралися два кухарі. Шкварчало масло, виповнюючи масними пахощами повітря. До них шкандибаючи, наблизився Конго з трьома склянками на невеликій таці. Постояв біля них, поки вони пили.

— Salut! — мовив він, підносячи вгору свою склянку. — Коктейль з абсенту, такий, як виготовлюють у Новому Орлеані. З ніг збиває людину.

Він витяг картку з кишеньки в камізельці.

МАРКІЗ ДЕ КУЛОМБЕ

імпорт
Ріверсайд, 11121.

— Може колись вам буде треба чогонебудь. Я продаю тільки ще до війни привезені напої. Найкращий на весь Нью-Йорк контрабандист.

— Якщо в мене будуть коли гроші, я неодмінно проп'ю їх у вас, Конго. А як справи?

— Дуже добре. Яюсь розповім вам. Але саме тепер дуже заклопотаний... Оде пошукаю вам столика в ресторані.

— Цей ресторан ваш?

— Ні, мого зятя.

— Я не знав, що у вас є сестра.

— Я теж цього не знав.

Коли Конго, шкандибаючи, пішов од їхнього столика, поміж них, немов огнетривала запона в театрі, запала мовчанка.

— Він дуже втішний чоловік, — силувано засміявшись, мовив Джіммі.

— А й справді.

— Слухай, Еллі, давай вип'ємо ще коктейль.

— Давай.

— Треба впіймати Конго та витягти з нього якусь історію про контрабандистів.

Простягнувши під столиком ноги, він доторкнувся до ніг Еллен. Вона, похапливо, відсунулася. Джіммі почував, як ворухаться йому щелепи, коли він жує. Вони так стукотіли під шкірою, що він боявся, щоб не почула Еллі. Вона сиділа насупроти нього в сірому строї, її шия разюче гарно вирізьблювалася на тлі облямованого мереживом викота блюзки, голова у тугому сірому капелюшкові похитувалася, а уста були підмальовані. Нарізаючи малесенькими шматочками м'ясо, вона не їла його й не промовила ані слова.

— Хіба ще вип'ємо коктейль? — Він почував себе паралізованим, немов у кошмарі; вона була порцеляною лялькою під скляним дашком. Струмінь свіжого, снігом очищеного, повітря закрутився зненацька у важкому, тьмяному, нерівному світлі ресторану, прорізавши дух їжі, алькоголю й тютюну. На мить Джіммі впіймав пахощі її волосся. Коктейль пік йому всередині. Хоч би не занудило.

В ресторані станції Ліон вони сиділи поруч на шкур'яній канапі. Його щока торкалася до її щоки, коли він тягся через стіл, щоб покласти їй на таріль оселедця, сиру, сардин, анчовсів або ковбаси.

Вони їли похапцем, поперхаючись і сміючися, ковтали вино і схоплювалися злякано, коли свистів десь паротяг.

Поїзд рушає від Авіньйону, вони обоє прокидаються, дивляться в очі одне одному, а в купе повнісінько людей, що хропуть, знеможені сном. Джіммі пролазить поміж розкинутих безладно ніг у темний гойдливий коридорчик, щоб викурити цигарку. Та-ра-ра, їдем, на південь, та-ра-ра, їдемо на південь, співають колеса, перебігаючи долину Рони. Джіммі висунувсь у вікно, розкурюючи зламану цигарку, намагаючися розкурити зламану цигарку, підтримуючи пальцем розірване місце. Тьох-тьох, тьох-тьох, тьох-тьох-тьох — лине з кушів, з сріблом облитих тополь понад шляхом.

— Еллі, Еллі, тут солов'ї співають!

— О, а я заснула, любий! — Вона навпомацки простує до нього? спотикаючися на ноги поснулих. Притулившись одне до одного, дивляться у вікно в темному коридорчику, що танцює й підстрибує,

Та-ра-ра, їдемо на південь. Тьохкають солов'ї у сріблястих тополях над шляхом. Божевільна, хмарномісячна ніч пахтить садами, часником, річкою, щойно угноєними трояндовими полями. Тьохкають солов'ї.

Лялька-Еллі насупроти нього зненацька заговорила.

— Він каже, що омарів уже нема. Ну, чи ж не шкода?

Джиммі, враз, теж здобувся на слово.

— Якби ж тільки це!

— Що ти хочеш сказати?

— Навіщо ми вернулись до цього осоружного, гнилого міста,

— А ти ж страшенно всім захоплювався, коли ми вернулись, і говорив, що тут чудово.

— Знаю. Зелений виноград... Мені хочеться ще випити коктейль... Еллі, що це з нами діється?

— Нас занудить, якщо ми будемо так пити.

— Ну, і хай собі нудить. Хай буде нудно, аби добре.

Коли вони сидять на широкому ліжку, їм видно той беріг гавані, реї вітрильника, білий шлюп, червоний з зеленим цяцьковий буксир, рівнофасадні будинки по той бік, понад стягою води кольору пав'ячого пера. Лежачи, вони бачили чайок на тлі неба. На смерканні одягаються, поспішають спотикаючись, вогкими коридорами готелю й вихоплюються на вулиці, галасливі, немов духова оркестра, повні тріскоту тамбуринів, мідяного блиску, кришталевого мерехтіння, гуркоту й дзичання моторів. Надвечір'ям самотні вони п'ють удвох херес під широколистим платаном, самотні, вдвох — ніби невидимки у сорокатій галасливій юрбі. Жахлива весняна ніч насувається із-за моря, з Африки, й огортає їх.

Вони допили каву. Джіммі пив дуже повільно, немов би на нього чекали якісь муки, коли він скінчить її.

— Я боялася, що ми надібаємо тут Барні, — зауважила Еллен.

— А хіба вони знають це місце?

— А ти ж сам приводив їх сюди, Джіммісе. А ця жахлива жінка цілісінький вечір говорила зо мною про дітей. Терпіти не можу говорити про дітей.

— Мені хотілось би піти до театру.

— Вже надто пізно.

— І потім коштує гроші, яких у мене нема.. Давай вип'ємо наостаннє коньяку. Мені байдуже, що на це підуть усі мої гроші.

— Однаково підуть — як не на це, то на інше.

— Вип'ємо, Еллі, за робітника родини, що взяв на себе тягар білої людини.

— А знаєш, Джіммі, мені якось смішно працювати в редакції.

— На мою думку, взагалі смішно працювати... Ну, а я можу зоставатися вдома й доглядати дитини.

— Не журися, Джіммі, це тимчасово.

— Життя теж тимчасове.

Таксі привіз їх додому. Джіммі заплатив останнього долара. Еллі відімкнула ключем вхідні двері. На вулиці було безладдя абсентовоплямистого снігу. Вони зачинили двері свого приміщення. Стільці, столи, книжки, запони товпилися навколо їх, вкриті гірким учорашнім, позавчорашнім, позапозавчорашнім порохом. Дух тканини, кавника, олії для друкарської машинки й масті для чищення металю гнітюче вплинув на них. Еллен виставила порожню пляшку на молоко й лягла спати. Джіммі нервово ходив туди й сюди по кімнаті. Хміль його випарився, він був крижано тверезий. У порожній комірчині його мозку клацало, немов монета, дволике слово: Щастя—нещастя, Щастя — нещастя.

Я шалено кохаю Гаррі,
Він шалено кохає мене,

Тихенько наспівувала вона, танцюючи. Заля була довга, освітлена двома зеленкуватими люстрами, що висіли посеред стелі, прикрашені паперовими фестонами. Оркестра містилась аж у кутку. Кінець залі, там, де двері, ляковані бильця стримують натовп. Ганна танцює з високим, квадратним шведом, величезні його ноги незграбно тупцяються біля її маленьких швидких ніжок. Музика спиняється. Тепер вона танцює з невеличким, струнким, чорнявим євреєм. Той намагається ближче притулити її до себе.

— Не треба, — вона відтручає його.

— У вас немає серця.

Не відповідаючи, Ганна танцює, ретельно роблячи па. Вона страшенно стомилася.

Я та мій коханий,
Коханий мій та я.

Італієць дихає часником їй в обличчя, тоді морський сержант грек, білявий рожевовидий юнак, вона посміхається йому; літній чоловік на підпитку, той намагається поцілувати її... *Чарлі, мій хлопче. Чарлі, мій хлопче...* рівноволосі, веснянкуваті, кучеряві, прищуваті, кирпаті, горбоносі, добрі танцівники, погані танцівники... *На південь ти підеш... солодкий, неначе цукор, до мене в роті потрапиш...* на стані їй великі руки, гарячі руки, спітнілі руки, холодні, руки, квітчиків з запросинами на танок дедалі більшає їй у руці. Оцей дуже добре вальсує і має чепурний вигляд у чорному костюмі.

- Ой, як я стомилася, — шепоче вона.
- А я ніколи не стомлююся, танцюючи.
- Алеж танцювати так з кожним...
- Може підемо кудись, де ви танцюватимете тільки зо мною?
- На мене чекає приятель.

Єдина тільки картка
Нагадує про нього.
Що я робити маю?

- Котра година? — питає вона, широкогрудого хлопця.
- Година нашого знайомства, сестричко, — відказує той.

Вона хитає головою. Зненацька музика переходить на інший танець. Вона залишає свою пару й біжить до гурту дівчат, що товпляться біля столика, повертаючи свої квитки на танці.

— Слухай, Ганно, — говорить стегнаста білява дівчина. — Ти бачила того хлопця, що танцював зо мною? Він каже мені, цей хлопець каже: «Може ми з вами побачимось пізніше.» А я кажу йому, цьому хлопцеві: «У пеклі колись ми з вами побачимось». А він каже...

ІІІ. ОБЕРТОВІ ДВЕРІ

Поїзди, немов світлички, повзуть у присмерку туманним павутинням мостів. Зносяться і падають у свої нізди ліфти. Мерехтять очі в гавані.

О п'ятій годині вечора, чоловіки й жінки, немов рослиний сік при перших приморозках, починають поволі текти із високих будівель нижчої частини міста, сіровидий затопл заливав тунелі й станції підземки, зникаючи під землею.

Цілісіньку їм величезні будинки стоять мовчазні й порожні, а мільйони їхніх вікон темні. Випускаючи світляну слину, порони зсують шлях через лякосу гавань. Олівочі чотиритрубні, швидкі пароплави прослизують у темряву з своїх яскраво освітлених нізд. Банкіри, із стомленими від таємних нарад очима, чують пукання буксирів, коли сторожа, при свічущих кишеньковими ліхтариками, випускає їх у бокові двері. Щось собі бурмоцучи, вони вмошнуються на сидіннях лімузінів і мчать до верхньої частини міста на дзвінкі Сорокові вулиці, що переблискують білими, немов джсин, жовтими, неначе віскі, шипучими, як сідр, огнями.

Вона сиділа біля туалетового столу, скручуючи волосся в зачіску. Він стояв, схилившись над нею, встромляючи діамантові шпоньки в сорочку опецькуватими пальцями. Лавендового кольору шлейки звисали з фрачних його штанів.

— Джеку, я хотіла б щоб ми покінчили з цим, — плаксиво мовила вона, держачи в зубах шпильки.

— З чим, Розі?

— З цією компанією Пруденс... Слово честі, я дуже непокоюся.

— Алеж усе йде як слід. Нам треба тільки обкрутити Ніколза, тай годі.

— А як він потягне до права?

— Ой, ні! Це коштуватиме йому надто багато грошей. Йому куди вигідніше погодитися з нами... Крім того, за тиждень я зможу заплатити йому готівкою. Якщо ми переконаємо його, що у нас

є гроші, то зовсім цим укоськаємо. Хіба він не говорив, що буде в Ель Фей сьогодні?

Розі щойно встромила гребінця з штучними діамантами в своє чорне волосся. Кивнувши головою, вона підвелася. Це була гладка, стегнаста жінка з великими чорними очима й лукуватими бровами, одягнена в корсет, облямований жовтим мереживом, і в рожеву шовкову сорочку.

— Одягни все, що у тебе найкращого, Розі. Я хочу, щоб ти прибралася, немов різдвяна ялинка. А тоді ми поїдемо до Ель Фей і приголомшимо цього Ніколза. Взавтра я мотнуся до нього й зроблю ту пропозицію... А тим часом, давай перехилимо чарочку.

Він пішов до телефона.

— Пришліть нарубані криги й дві пляшки содової води на четвертий поверх, чотири. Прізвище Сільвермен. Тільки швидко!

— Джеку, давай покинемо все це,— вигукнула, зненацька, Розі. Вона стояла біля дверцят шафи, держачи на руці сукню.— Я не стерплю цього неспокою... Він уб'є мене! Давай поїдемо до Парижу, до Гавани, де хочеш, і почнемо все знову.

— І тоді неодмінно потрапимо на слизьке. Нас обвинуватять у великій крадіжці. А ти ж певно не хочеш, щоб я все життя носив фалшиву бороду й чорні окуляри?

Розі засміялася.

— Ні, не думаю, щоб тобі личив такий грим... Ой, якби ж ми були, принаймні, у шлюбі.

— А хіба для нас з тобою це має якесь значення, Розі? А так мені можна закинути ще й двоженство. Це добра справа!

Розі здригнулася, коли слуга постукав у двері.

Джек Сільвермен узяв тацу, де стояла миска з кригою, поставив її на стіл і видобув з шафи чотирикутну пляшку віскі.

— Мені не наливай. Щось не хочеться пити.

— Дитинко, ти мусиш прибрати себе до рук. Одягайся та підемо до театру. До дідька, я бував і не в таких пастках!— Держачи склянку в руці, він наблизився до телефону.— Дайте мені газетний кіоск... Галло, серденько... А, звичайно, я давній ваш приятель... Безперечно, ви знаєте мене. Гляньте, чи не зможете здобути мені два квитки на «Божевільних». Це — ідея... Ні, я не можу сидіти далі від восьмого ряду. Оце чудово, дівчатко... Подзвоніть мені за десять хвилин, гаразд, голубко?

— Слухай, Джеку, а в тому озері справді є бура?

— А звичайно. Хіба ж ми не здобулися на висновок чотирьох експертів?

— Та воно так. Я весь час чудувалася... Але, Джеку, якщо це минеться, обіцяй мені ніколи більше не встрявати в такі очайдушні витівки.

— Добре. Мені й не треба буде. Яка ж ти жарко-червона в цій сукні.

— Тобі подобається?

— Ти скидаєшся на бразилійку... не знаю... щось тропічне.

— У цьому таємниця моїх чар.

Голосно задзеленчав телефон. Обоє зірвалися на ноги. Вона при-тулила собі руку до вуст.

— Два в четвертому ряді? Гаразд. Ми зараз будемо внизу й візь- мемо їх. Не можна, Розі, так лякатися. Ти й мене, врешті, лякаєш. Треба прибрати себе до рук.

— Ходімо, попоїмо, Джеку. Я цілісінький день нічого не їла, опріч вершків. Гадаю, що мені не варто більше худнути. Досить я вже схудла від цих хвилювань.

— Облиш, Розі... Ти нервуєш мене.

Вони спинились у вестибюлі біля столика з квітами.

— Дайте мені ґарденію,— мовив він.

Надимаючи груди, скривив уста в посмішку, поки дівчина при- колювала йому квітку до петельки фрака.

— А яку квітку візьмеш ти, люба?— велично повернувся він до Розі.

Та зібгала уста.

— Не знаю, що личить до моєї сукні.

— Поки ти вибиратимеш, я піду по квітки.

Відкинувши поли пальта, щоб видно було білу крохмальну ма- ніжку, й витягши з рукавів манжети на опецькуваті руки, він, бун- дючно виступаючи, попростував до газетного кіоска. Поки загортали в сріблястий папір червоні троянди, Розі куточком ока стежила, як він, схилившись над журналами, приязно розмовляв з білявою дівчи- ною. Вернувся назад з блискучими очима, держачи квітки в руці. Розі приколола троянди до свого хутряного коміра і, взявши його поід руку, вийшла разом з ним крізь обертові двері в холодну, блискучу, електричну ніч.

— Таксі!— гукнув він.

В ідальні чути дух грінок, кави й Нью-Йоркського «Таймзу». Марівейли снідали при електриці. Мокрий сніг бив у вікна.

— Парамонтські папери впали ще на п'ять пунктів,— обізвався з-за газети Джемз.

— Ой, Джемзе, це жах, бути таким причепою!— поскаржилася Мейзі маленькими, пташиними ковтками п'ючи каву.

— І потім,— встряла місис Мерівейл,— Джек немає вже ніякої справи з фірмою Парамонт. Він завідує реклямою у «Славетних Акторах».

— За два тижні він їде на схід. Казав, що сподівається після нового року бути тут.

— Хіба ти одержала другу телеграму Мейзі?

Та кивнула головою.

— Знаєш, Джемзе, Джек ніколи не пише листів, а завжди теле- графує,— сказала місис Мерівейл синові.

— Він мабуть закидає всю квартиру квітами,— буркнув із-за га- зети Джемз.

— Все телеграфом,— з тріумфом зазначила місис Мерівейл.

Джемз поклав газети.

— Сподіваюся, що він справді такий хороший хлопець, яким здається.

— Ой, Джемзе, ти жахливо ставишся до Джека... На мою думку, це гидко.— Мейзі підвелася з місця й пішла за запону до вітальні.

— Коли він збирається стати моїм зятем, то, гадаю, я маю право висловити свою думку про нього,— буркнув Джемс.

Місис Мерівейл пішла слідом за дочкою.

— Вернися, Мейзі, та кінчай сніданок. Джемз хоче просто подратувати тебе.

— Я не хочу щоб він говорив таке про Джека.

— Алеж, Мейзі, я вважаю Джека за дуже хорошого хлопця.— Оповивши дочку рукою, вона повела її назад до столу.— Він дуже простий і, я знаю, йому властиві добрі пориви... Певна, що за ним ти зазнаєш щастя.

Мейзі сіла знов. Обличчя їй під рожевим капором видавалося надутим.

— Можна мені, мамо, ще чашку кави?

— Ти ж знаєш, голубко, що тобі не слід пити дві чашки. Лікар Ферналд каже, що це ти від кави така нервова.

— Тоді неповну чашку, й дуже слабенької. Я хочу доїсти булочки, а сухої я ніяк, не можу проковтнути. Ви ж, певно, не хотіли б щоб я втрачала на вазі?

Джемз одсунув стільця й вийшов з газетою під пахвою.

— Вже пів на дев'яту, Джемзе,— мовила місис Мерівейл.— Він як допадеться до газети, то ладен і цілу годину з нею просидіти.

— Ну я піду мабуть знов ляжу,— роздратовано мовила Мейзі.— Страшено нерозумно, що ми всі встаємо до сніданку. В цьому є навіть щось вульгарне, мамо. Ніхто цього не робить. У Перкінзів сніданок подають до постелі.

— Джемз мусить бути о дев'ятій у банку.

— Це зовсім не причина, щоб витягти нас усіх з постелі. Так люди тільки зморшок собі набувають.

— Алеж ми не бачитимемо Джемза аж до обіду. Потім, я люблю рано вставати. Ранок найкраща пора дня.

Мейзі розпачливо позіхнула.

У дверях передпокою став Джемз, чистячи щіткою капелюха.

— А де ти дів газету Джемзе?

— О, я залишив її там!

— Нічого, я візьму сама. Любий, ти криво вколов шпильку в краватку. Дай я переколю... Ось так.

Поклавши руки на плечі синові, місис Мерівейл зазирнула йому в обличчя. На ньому був темносірий, у яснозелену смужку костюм і оливкова плетена краватка з невеличкою золотою шпилькою, зеленкувато-оливкові у чорні цяточки вовняні шкарпетки й темночервоні оксфордські черевики, з дбайливо зав'язаними подвійним узлом шнурками, що ніколи не розв'язувалися.

— Хіба ти не візьмеш палиці, Джемзе?

Він обкрутив зеленкувато-оливковим кашне шию і одяг темноци-намонове зимове пальто.— Ні, мамо, я спостеріг, що молоді люди там

не ходять з палицями... Ще на мене подумують... і сам не знаю, що...

— Алеж містер Перкінз носить палицю з золотою голівкою.

— Він же один із віцепрезидентів і може робити, що йому заманеться... Та вже час іти.

Джемз Мерівейл нашвидку поцілував матір і сестру. Простуючи до ліфта, одяг рукавиці. Схиливши голову насупроти вогкого вітру, швиденько пішов Сімдесят Другою вулицею на схід. Біля станції підземки купив «Трибуну» й збіг сходами на залюднену, що тхнула кисло, плятформу.

Чикаго! Чикаго! — верещав грамофон. Тоні Гентер, стрункий у гладенькому чорному костюмі, танцював з дівчиною, що все схилила йому на плече голівку з копицею кучерявого попелястого волосся. Вони були самі в номері готелю.

— Серденько, ти славно танцюєш, — пробуркотала вона, тулячися ближче до нього.

— Ти такої думки, Невадо?

— Еге... Коханчику, ти нічого не спостеріг у мені?

— Чого саме, Невадо?

— Нічого не спостеріг у моїх очах?

— У тебе найкращі в світі оченята.

— Але в них щось є.

— Ти хочеш сказати, що в тебе одне око зелене, а друге каре?

— О, то ти спостеріг це, любчику! — Вона простягла до нього вуста. Він поцілував їх. Пластинка докрутилася до краю. Обоє кинулися, щоб спинити її. — Ну, хіба ж це поцілунок, Тоні? — мовила Невада Джонз, одгортаючи кучері від очей. Вона поставила нову пластинку.

— Слухай, Тоні, — сказала вона, коли вони знов пішли в танець. — Що сказав психоаналіст, коли ти був у нього вчора?

— Нічого особливого, ми просто поговорили трохи, — зідхаючи відказав Тоні. — Він запевняє, що це просто фантазія у мене. Радить ближче спізнатися з якоюсь дівчиною. Він — добрий лікар, але сам не знає, що говорить. І нічого не зможе вдіяти.

— Ручуся, що я зможу.

Вони спинились і глянули одне на одного. Обличчя їм пашіли.

— Те, що я спізнався з тобою, Невадо, значить більше для мене, — журливо мовив він. — Ти така хороша для мене... Адже всі інші завжди були погані.

— Ну, який же ти урочистий! — вона одійшла від нього й замислено спинила грамофона.

— А ми таки пожартували над Джорджем.

— Мене жах бере, як згадаю. Він такий люб'язний... Якби не він, я ніколи б не потрапив до лікаря Баумгардта.

— Сам винний. Дурень він усесвітній! Гадає, що можна купити мене за номер у готелі та за кілька квитків до театру. Ну, а тепер, дізнається ще й про інше... Але, слово чести, Тоні, ти мушиш

лікуватись у цього лікаря. З Гленном Гастоном він просто диво якесь зробив. Той аж до тридцяти п'ятьох років уважав себе за «такого», а тепер я чула, що він одружився і має двійко, близнят... Ну, а тепер поцілуй мене, як слід, коханий... Ось так. Давай ще потанцюємо. Чудовий танцівник з тебе. Такі, як ти, завжди добре танцюють. Не знаю чому...

Зненацька різко задзеленчав дзвоник телефону, немов кімнату пилка прорізала. — Галло... Так, це міс Джонз... Звичайно, Джордже, я чекаю на вас...

Вона поклала приймача. — Хай йому лиха година! Тікай, Тоні! Я покличу тебе пізніш. Не сідай до ліфту, бо наскочиш на нього.

Тоні Гентер розтанув за дверима. Невада поставила пластинку «Дивна Крихітка» й почала нервово ходити по кімнаті, пересуваючи стільці й пригладжуючи свої коротенькі кучері.

— О, Джордже, я гадала, що ви вже не прийдете! Як ся маєте, містере Мак-Нілл? Не знаю чому, а я дуже нервуюся сьогодні. Думала, що ви так і не прийдете. Може поснідаємо? Я голодна.

Джордж Болдвін поклав капелюха й палицю на стіл у кутку. — Що ви хочете Гесе? — спитав він.

— Я завжди замовляю баранячу котлету й смажену картоплю.

— А я тільки бісквіт з молоком, бо щось мені шлунок зіпсувався... Невадо, чи ви не змогли б виготовити гайбол містерові Мак-Ніллові?

— Гаразд, я захожуся біля цього, Джордже.

— А мені, Джордже, замовте пів курчати, омарів і салату з груш-авокадо, — гукнула Невада з ванної, де вона рубала кригу.

— Вона страшенно любить омари, — сміючися зауважив Болдвін ідучи до телефону.

Невада вийшла з ванної, держачи на таці дві склянки гайболу. Вона напнула на плечі червоний з яскравозеленою обляміркою шаль. — Питимемо ми вдвох, містере Мак-Нілл. Джордж п'є саму воду. Так наказав лікар.

— А що ви скажете, Невадо, коли я запропоную піти до оперетки? У мене така сила справ, що хочеться освіжити голову.

— Я дуже люблю ранкові вистави. А можна покликати Тоні Гентера? Він дзвонив телефоном і говорив, що почуває себе дуже самотнім сьогодні й хоче кудинебудь піти. Він не працює цей тиждень.

— Добре... Ви вибачте, Невадо, але ми мусимо обговорити деякі справи... Одну секунду лише тут, біля вікна, а до сніданку зовсім забудемо про все.

— А я тим часом переодягнуся.

— Сідайте тут, Гесе.

Якусь мить вони сиділи мовчки, дивлячись у вікно на червону клітку нової будівлі насупроти.

— Ну, Гесе, — враз прикро мовив Болдвін, — я наважився взяти участь у виборах.

— Дуже добре, Джордже, Ми потребуємо такої, як ви, людини.

— Іду в списку реформістів.

— Оце так!

— Я хотів сказати це вам, Гесе, раніш, поки ви ще не довідалися деінде.

— Хто ж голосуватиме за вас?

— Я маю підтримку... Преса теж за мене.

— До дідька пресу... Ми маємо голоси... Присягаюся, що якби не я, вашої кандидатури на посаду округового прокурора не обговорювали б взагалі.

— Я знаю, що ви були завжди добрим другом мені, і, сподіваюсь, що будете й надалі.

— Я ніколи не відмовляюся від своїх слів, але, Джордже тепер настав такий світ, що тільки давай і бери.

— Ну, то як, — перебила їх Невада, дріботливим, тавцюристим кроком наближаючися до них, одягнена у флямінгово-рожеву шовкову сукню. — Кінчили вже розмову, хлопці?

— Кінчили, — буркнув Гес. — Скажіть, міс Невадо, звідки у вас таке ім'я?

— Я народилась у Рено...¹ Мати поїхала туди брати шлюбну розлуку... Вона тяжко журилася... А я саме й побачила тоді світ.

Ганна Коген стоїть біля прилавку, під вивіскою *Найкращі сандвічі в Нью-Йорку*. Ноги їй болять у гостроносих з високими закаблукми черевиках.

— Мабуть скоро почнеться торгівля, або у нас буде дуже поганий день, — говорить біля неї продавець содової води. У нього нескладне обличчя і гострий кадик. — Покупці завсігди налітають усі одразу.

— Еге. Скидається на те, що у всіх разом виникають однакові думки.

Вони стоять, дивлячися на скляну переборку на безкраю низку людей, що сунуться від підземної залізниці й до неї. Враз Ганна відбігає від прилавку й прослизає до невеличкої кухні, де літня жінка чистить плиту. Укуточку вісить на цвяшку люстро. Взавши з кишені пальта коробочок з пудрою, Ганна починає пудрувати собі носа. На мить завмирає з пушком у руці, дивлячися на широке своє обличчя з гривкою на чолі й на рівне чорне, стрижене волосся. — Недоладня єврейка, говорить сама собі гірко. Вертаючися назад до прилавка, налітає на управителя — невеличкого гладкого італійця з масною лисиною.

— Невже у вас нема іншої роботи, як тільки видивлятися цілісенький день у люстро? Ну, гаразд, ви звільнені.

Ганна дивиться на його блискуче, немов маслина, обличчя.

— Можна мені добути сьогоднішній день? — жебонить вона.

Той ствердливо хитає головою. — Та швидше повертайтеся! Тут вам не інститут краси.

Вона мерщій поспішає на своє місце до прилавка. На всіх стільцях

¹ Штату Невада. *Пер.*

сидять люди. Дівчата, конторські хлопці, сіровиді бухгалтера.

— Сандвіч з курятиною і чашку кави.

— Сандвіч з сиром і маслинами й склянку молока.

— Шоколяди.

— Сандвіч з яйцем, кави й булочок.

— Чашку бульйону.

— Курячого бульйону.

— Шоколядного морозива й содової води.

Їдять похашцем, не дивлячись одне на одного, утупивши погляд у тарілки, чашки. Позад тих, що сидять, інші чекаючи черги, посуваються ближче. Деякі їдять стоячи. Деякі сперлися спинами на прилавок і їдять, дивлячись крізь скляну переборку з написом «ікнадінс» на юрбу людей, що, штовхаючися, поспішають у брудно-зелений сутінок підземки й виходять звідти.

— Ну, Джо, розповідайте все докладно, — мовив Гес Мак-Нілл, випускаючи хмару дима з сигари й одкидаючися на спинку обертового стільця. — Що це ваші хлопці надумали робити там у Флетбуші?

О'Кіф кашляє і тупцяється на місці. — У нас там агітаційний комітет, сер.

— Знаю. Але цього не досить, щоб робити наскок на вечірку кравців.

— Я не міг тут нічого вдіяти.. Юрба визвірилася на всіх отих пацифістів та червоних.

— Це було б добре рік тому, але настрої публіки міняється. І скажу вам, Джо, що публіка досить уже переситилася героями війни.

— У нас життєздатна організація.

— Я знаю це, Джо. Добре знаю. Вірю вам у цьому... Хоч як уже наполягатиму на військову премію. Штат Нью-Йорк виконав уже свій обов'язок перед демобілізованими.

— Щира правда.

— Державна премія — це значить податок на середнього підприємця, більш нічого... Ніхто не хоче вже платити податків.

— На мою думку, хлопці наші сподіваються одержати щось.

— Всі ми сподівалися багато одержати, проте, не маємо ще нічого... Не говоріть мені будь ласка про це... І візьміть собі сигару з тієї скриньки. Мій приятель прислав їх мені з Гавани через одного морського офіцера.

— Дякую, сер.

— Не соромтеся, беріть чотири або п'ять.

— Щиро дякую.

— Скажіть, Джо, якої позиції триматимуться ваші хлопці на виборах мера?

— Це залежить від того, як ставитимуться до потреб демобілізованих.

— Слухайте, Джо, ви розумний хлопець...

— Звичайно, щодо позиції все буде гаразд. Я поговорю з ними.

— А скільки їх усіх?

— В конторі Шімеа О'Рілі понад три сотні, й щодня записуються нові.. Ми перетягаємо їх звідусіль. На різдво хочемо урядити танці й бокс, якщо знайдемо десь боксерів.

Відкинувши назад голову на воловій шиї, Гес Мак-Нілл вибухнув реготом. — Оце так молодці!

— Але, слово честі, єдине, чим можна тримати вкупі наших хлопців — це премія.

— А як я прийду колись увечорі до них поговорити?

— Це дуже добре. Хоч вони лихим оком дивляться на кожного, хто не був на фронті.

Мак-Нілл спалахнув.

— Щось надто розумними вернулись ви хлопці, з фронту. — Він засміявся. — Та це триватиме не більше, як рік-два.. Я бачив уже, як верталися солдати з еспано-американської війни — затамте це, Джо.

Увійшов офіціант і поклав на стіл картку. — Якась леді хоче вас бачити, містере Мак-Нілл.

— Гарзд, проведіть її... Це стара дурепа з шкільної ради.. Бувайте здорові, Джо, заскочите якимось на тому тижні.. Я матиму вас на увазі, вас і вашу армію.

У конторі чекав Дуган. Він таємниче, якимось збоку, наблизився до Джо.

— Ну, як справи, Джо?

— Дуже добре, — відказав, надимаючи груди, Джо. — Гес сказав мені, що Таммані Голл підтримуватиме нас у наших вимогах щодо премії.. Ми уклали з ним плян широкої національної кампанії. Він дав мені кілька сигар, що прислав йому аероплянєм з Гавани його приятель.. Хочеш одну?

Держачи кожен у куточку рота сигару, вони обидва, спешна виступаючи, попростували через майдан Ратуші. Насупроти старого будинку ратуші зносилося риштовання. Джо показав на нього своєю сигарою. Тут мер хоче поставити нову статую Громадянської Доброчинности.

Дух їжі корчем хапав його за порожній шлунок, коли він минав їдальню Чайлд. Світанок сіяв дрібненький сірий порошок на чорне чавунне місто. Детч Робертсон безнадійно плентався через майдан Юніон, згадуючи теплу постіль Френсі й пряні пахощі її волосся. Засунув руки глибоко в порожні кишені. Нема ні сента, й Френсі нічого не змогла дати йому. Повернув на схід, повз готель на П'ятнадцятій вулиці. Якийсь негр вимітав сходи. Детч заздри глянув на нього — він має роботу. З гуркотом проїздили фургони з молоком. На майдані Стьювесент повз нього пройшов молочник, держачи по пляшці молока в кожній руці. Випнувши нижчу щелепу, Детч брутально озвався: — Дай мені напитися молока, чуєш? — Молочник був тендітний, рожевовидий юнак. Блакитні його очі широко розплющилися. — Зайдіть за фургон, там є відкрита пляшка під сидінням. Тільки пильнуйте, щоб ніхто не бачив, як ви п'єте.

Детч почав жадібно ковтати солодке молоко. Воно немов би

гладило пересохла горло. Не слід було так прикро говорити з ним. Почекав, поки хлопець вернувся. — Дякую, хлопче, дуже смачне молоко.

Пішов до холодного парку й сів на лавці. Асфальт блищав намо-роззю. Він підняв уривок газети. *Грабунок на пів мільйона доларів. Серед дня на Волл Стріт пограбовано банківського артильника.*

Саме в той час, коли ділова метушня дня досягла найвищої межі, два бан-дети вихопили з рук Адолфеса Ст. Джона портфель, де було пів мільйона до-ларів асигнаціями.

Серце Детчеві закалатало несамовито, коли він прочитав ці рядки. За спину немов би хто снігом сипанув. Підвівшись, почав розмахувати руками, ніби гриючи їх.

Конго, шкутильгаючи, пройшов крізь турнікет із станції підзем-ної залізниці. Слідом за ним простував Джиммі Ерф, роздивляючись обабіч. Було темно, лютий вітер свистів їм у вухах. Біля станції стояв одним єдиний форд.

— Як вам подобається, містере Ерф?

— Чудово, Конго. Це вода?

— Затока Шіпсгед.

Вони попростували шляхом, обминаючи крицевосині калюжі, що-тьмяно блищали в темряві. Дюгові ліхтарі, немов грона зів'ялого ви-нограду, гоїдалися на вітрі. Оддалік, праворуч і ліворуч, мерехтіли вогнями купки будинків. Вони спинилися біля довгастої будівлі, що бовваніла на палях над водою. *Ставок.* Джиммі ледве-ледве розібрав літери над неосвітленим вікном. Двері відчинилися, ледве вони підій-шли до них.

— Галло, Майку, — мовив Конго. — Це — містер Ерф, мій приятель.

Двері за ними зачинилися. Всередині було темно, як у домовині. Мозоляста долоня схопила в темряві руку Джиммі.

— Радий зазнайомитися з вами, — пролунав голос.

— Скажіть, як ви знайшли мою руку?

— О, я чудово бачу в темряві! — засміявся горловий голос.

Тим часом Конго відчинив унутрішні двері. Звідти полилося світло, освітивши більярдні столи низку київ і довгий шинквас у кутку.

— Це Майк Кардинал, — сказав Конго.

Джиммі побачив біля себе високого, блідого, сором'язливого на вигляд чоловіка з кущуватим чорним волоссям, що росло низько над чолом. У сумежній кімнаті стояв на поличках порцеляновий по-суд і круглий стіл, накритий цератою кольору гірчиці.

— Eh la patronne! — гукнув Конго. На порозі стала гладка фран-дуженка з червоними, немов яблука, щоками. Разом з нею в кімнату увійшов дух часнику й шкварчання масла. — Це мій приятель... Мо-жна тепер нам під'їсти? — гукнув Конго.

— Це — моя дружина, — сплисна мовив Кардинал. — Вона глуха. З нею треба дуже голосно говорити. — Повернувшись, він щільно при-чинив двері до передпокою й засунув засув. — Щоб не видно було світла з дороги, — пояснив він Джиммі.

— Улітку, — сказала місис Кардинал, — ми виготовляємо часом по сто, а то й по півтора ста обідів на день.

— Може трохи вип'ємо? — спитав Конго і, закректавши, сів на стілець.

Кардинал поставив на стіл сулію і кілька склянок. Випивши вина, вони облизали губи. — Ліпше від червоного італійського. Правда, містере Ерф?

— А певно. Скидається на справжнє кьянті.

Місис Кардинал поставила на стіл шість тарілок, поклала облізлі ложки, ножі й виделки, а тоді принесла миску з супом, що смачно запарував посеред столу.

— Pronto pasta, — гукнула вона пронизуватим цесарячим голосом.

— А це — Аннет, — мовив Кардинал, коли до кімнати увійшла рожевовида чорнява дівчина, з блискучими чорними очима й довгими вигнутими віями. Слідом за нею простував дуже засмаглий юнак у хакі з вигорілим на сонці кучерявим волоссям. Усі сіли біля столу й почали їсти густий наперчений суп, низько схиляючися над тарілками.

Вийвши суп, Конго скинув поглядом угору. — Майку, бачиш огні?

Кардинал хитнув головою. — Еге. Незабаром будуть тут.

Поки вони їли яєшню з часником і телячі котлети з цвітною капустою та смаженою картоплею, Герф учув десь здалека чохкання моторового човна. Конго, вставши від столу, махнув рукою, щоб усі сиділи тихо, й визирнув у вікно, обережно відсунувши край запони.

— Це він, — промовив, вертаючися до столу. — А правда, містере Ерф, ми добре тут їмо?

Юнак витираючи рукою уста, звівся на ноги.

— Чи немає у тебе, часом, п'ятака, Конго? — спитав він човгаючи озутими в м'які черевики ногами.

— Ось маєш Джонні.

Дівчина пішла слідом за Джонні до темної сумежної кімнати. За якусь мить механічне піяно задеренчало вальса. Крізь одчинені двері Джіммі вгледів, як вони танцювали в чотирикутнику світла. Чохкання моторового човна наближалося. Конго вийшов, за ним Кардинал з дружиною, а Джіммі зостався сам, сьорбаючи з склянки вино, поміж решток обіду. Він був схвильований, зніквовілий і трохи напідпитку. Почав komponувати оповідання в думках. З шляху долинув гуркіт одного ваговоза, потім другого. Чохкання мотора вщухло. Тоді човен стукнувся об палі, сплеснула вода й зачала тиша. Механічне піяно теж спинилося. Джіммі сидів, попиваючи вино. Він чув солоний дух болота, що линув у кімнату. Внизу хлюпотіла вода набігаючи на палі. Здалека вчулося чохкання другого моторового човна.

— Маєте п'ятака? — спитав Конго, увіходячи зненацька до кімнати. — Заведіть знову піяно... Дуже втішний сьогодні вечір. Може ви, разом з Аннет подбаєте, щоб піяно не замовкало? Я не бачив, як зсідав Мак-Джі... Може сюди прийде один... Має бути незабаром.

Джиммі підвівся й почав порпатись у кишнях. Біля піяно побачив Аннет. — Хочете танцювати? — Вона кивнула головою. Піяно заграло «Невинні оченята». Вони мляво танцювали. Зовні линули голоси й кроки.

— Вибачте, — зненацька промовила Аннет, і вони спинилися.

Другий моторовий човен тепер уже надійшов близько. Мотор ще кашляв і лопотів. — Почекайте, будь ласка, тут, — мовила дівчина, прослизуючи в двері.

Джиммі Герф почав неспокійно ходити туди й сюди по кімнаті пахаючи цигаркою. Думкою компопував оповідання... Самотня відокремлена танцівка на березі затоки Шіпсгед... Вродлива італійка... пронизуватий посвист у темряві... Треба вийти й подивитися, що коїться. Навпомацки знайшов вихідні двері. Виявилось, що вони замкнені. Вернувшись до піано, вкинув ще одного п'ятака. Тоді запалив цигарку й знову почав ходити. Завжди те саме. Паразит у драмі життя, репортер, що все підглядає у щілинку. Ніколи не бере ні в чому участі. Піано заграло «так, у нас немає бананів». До дідька! — муркнув він і, все ще ходячи заскреготів зубами.

Зовні тупотіння ніг обернулось на боротьбу, голоси загарчали. Затріскотіло дерево й задзвеніли, розбиваючися, пляшки. Джиммі визирнув у вікно в їдальні. Побачив обриси людей, що борюкалися на березі. Кинувся до кухні й наскочив на Конго, що весь спітнілий, шкандибаючи, увиходив до приміщення, спираючися на грубенську палицю.

— Чорти прокляті... вони зламали мені ногу! — вигукнув він.

— Лихо тяжке! — Джиммі допоміг Конго увійти до їдальні. Той стогнав.

— Мені коштувало п'ятдесят долярів полагодити її, коли я зламав був її минулого разу.

— То ви говорите про протезу?

— Авжеж. А ви думали що?

— «Сухі» агенти?

— Де там «сухі» агенти... Бандити, хай їм лиха година... Підіть укин'те п'ятака в піано. «Красуня моїх мрій», весело відповіло піано.

Коли Джиммі вернувся назад, Конго сидів у кріслі, гладячи обома руками кикоть. На столі лежала погнута й зламана протеза з корку та алюмінію.

— Regardez moi ça... c'est foutu... completement foutu. — Він саме проказував ці слова, коли увійшов Кардинал. Шкура йому над очима була розрізана, й кров текла з рани щочкою, заливаючи піджак і сорочку. Слідом за ним ішла жінка, зводячи під лоба очі. Вона несла миску з водою й губку безпорадно прикладаючи її до чола чоловікові. Він відтрусив її. — А я добре завітчав одному голову уламком олив'яної труби. Здається, він упав у воду. Сподіваюся, що втопився.

Високо підвівши голову, увійшов Джонні. Аннет оповивала йому стан рукою. Одне око йому було підбите, одірваний рукав сорочки держався на самому рубці.

— Нестеменно, як у кіно, — мовила Аннет, сміючися гістерично. — Ну, скажіть, мамо, хіба він не герой?

— Еге. Це щастя, що вони не стріляли. В одного був револьвер.

— Певно боялися.

— Ваговози поїхали.

— Тільки й того, що розбито одну скриньку. Їх було аж п'ятеро.

— Джонні бився один з усіма, — верескнула Аннет.

— Ну, буде вже тобі, — буркнув Кардинал. Він ував на стілець, а жінка витирала йому обличчя губкою.

— А ти добре роздивився на човен? — спитав Конго.

— Було з біса темно, — відказав Джонні. — Вони говорили, ніби приїхали з Джерсі. Насамперед один з них наблизився до мене й каже, ніби він урядовець із митниці, а я відразу стусонув його, що він, не встигши й револьвера витягти, перекинувся у воду. Саме тут вони почали гуркати. А Джордж із свого човна трохи не розвалив одному голови веслом. Тоді вони сіли у своє старе корито та й подалися геть.

— Але звідки вони довідалися, де саме ми причалуємо? — про бурмотів Конго. Обличчя йому стало пурпуровим.

— Хтось із хлопців ляпнув, — обізвався Кардинал. — Хай но я тільки довідаюся, слово честі... не договоривши, він тільки кладнув язиком.

— Бачите, містере Ерф, — заговорив своїм звичайним лагідним тоном Конго, — там був шампан задля свят. Коштовний вантаж, правда?

Аннет очей не одривала від Джонні. Обличчя їй аж пашіло, вуста розтулилися, очі блищали надто яскраво. Герф почував, що червоніє, коли дивиться на неї.

Він підвівся. — Ну, мені треба вертатися до міста. Дякую за вечерю й за мелодраму, Конго.

— А ви ж утрапите до станції?

— Напевно.

— То бувайте здорові, містере Ерф. Може купите яку скриньку шампану задля свята? Справжнісінький Мумм...

— Я зовсім збанкрутував, Конго.

— То може запропонуєте комусь із приятелів, а я сплачу вам комісійні?

— Гаразд, спробую.

— Взавтра протелефоную вам ціну.

— Це непогана думка. Бувайте здорові.

Трусячись додому у порожньому вагоні порожніми околицями Брукліну, Джіммі намагався думати про оповідання, про торговців забороненими напоями, що він напише до недільного числа журналу. Згадка про червоні щоки Аннет і про надто блискучі її очі перешкоджали йому, перебивали хід його думок. Дедалі дужче опановували його спогади про минуле. Поки ще не народилася дитина, у Еллі теж, часом так само яскраво блищали очі. Згадав той день на горах, коли вона впала зненацька йому на руки, і їй стало зле, і він залишив її там, на трав'якуватому схилі; поміж корів, що лагідно дивилися на них, спокійно ремигаючи, й побіг до пастухової халупи й приніс молока у коряку, і як поволі, тим часом, як гори огортав присмерк, рум'янець знову заіграв їй на обличчі, і глянувши на нього блискучими очима та засміявшись сухим уривчастим сміхом, вона мовила: — Це маленький Герф ворухиться в мені. — Ну, чи ж не дурниці ото длубатися весь час у тому, що вже минуло? А потім мала народитися дитина, і Еллі лежала в американському шпиталі в Нейлі, а він блукав безтямно ярмарком, пішов до цирку, крутився на кару-

селі, гойдався на гойдалці, купував цяцьки, цукерки, намагався виграти в лотерію ляльку, все це у якомусь божевільному тумані, а тоді поплентався до шпиталю з величезною гіпсовою свинцею під пахвою. Жалюгідні спроби захватися в минулому. Припустімо, що вона б померла. А я тоді боявся, що помре. Минуле було б закінчене, округле, його б можна оправити в рямці, носити, немов каменем, на шиї, передрукувати на машинці, вилити в стереотип і видрукувати в недільному числі журналу, як і перше оповідання Джемса Герфа про торговців забороненими напоями. Розжєврені пунсони думок падали кожен у своє гніздо, поки їх викидав дзвінкий лінотип.

Опівночі плентався Чотирнадцятою вулицею. Не хотів іти додому спати, дарма, що пронизливий холодний вітер крижаними пазурями шарпав йому шию і підборіддя. Повернув на захід через Сьому й Восьму Авеню і знайшов прізвище Роя Шеффілда, біля дзвоника на дверях у тьмяно освітленому передпокої. Ледве натис кнопку, як клацнув замок на дверях. Він збіг угору сходами. Рой вистромив з дверей величезну, кучеряву голову з склистосірими витрішкуватими очима.

— Галло, Джіммі, увіходьте. Ми всі п'яні, як ніч.

— Я допіру бачив бійку контрабандистів з бандитами.

— Де саме?

— Біля затоки Шіпсгед.

— Прийшов Джіммі Герф, він щойно бився з сухими агентами, — гукнув Рой до своєї дружини.

У Аліси було темнокаштанове лялькове волосся і задерте догори персиковобіле лялькове обличчя. Підбігши до Джіммі, вона поцілувала його в підборіддя.

— Ой, Джіммі, розкажіть нам про це... Ми страшенно нудьгуємо.

— Галло! — гукнув Джіммі. Він тільки тепер побачив у темнім кутку кімнати на канапі Френсіс і Боба Гільдебрандів. Ті піднесли склянки, вітаючи його. Джіммі пхнули в крісло й дали йому в руку склянку джину, перемішаного з імберовим пивом.

— Ну, то як же воно було? Краще розповідайте якнай докладніш, бо однаково ми не збираємося купувати недільного числа «Трибуни», щоб читати про це.

Джиммі добре ковтнув із склянки.

— Я був разом з одним чоловіком — привідцею всіх французьких та італійських контрабандистів. Він — слава людина. У нього коркова нога. Почастував мене смачною вечерею і спражнім італійським вином у самотньому приміщенні на палях на березі затоки Шіпсгед..

— До речі, — спитав Рой, — де Геллен?

— Не перебивай, Рою, — спинила його Аліса, — і ніколи не питай у чоловіка де його жінка.

— Тоді почали спалахувати сигнальні вогні та всяке таке інше, й прибув моторовий човен, навантажений шампаном Мумма задля свят, і одночасно примчали іншим човном бандити... Певно це був гідроплан, бо надто швидко плив...

— Лелечко, як це захоплює, — пробуркотала Аліса. — І чом ти, Рою, не контрабандист?

— Такі бійки мені доводилося бачити тільки в кіно. Шість або сім чоловіка з кожного боку лупцювали один одного на невеличкому вузькому причалі завбільшки з цю кімнату. Вони билися веслами й олів'яними трубами.

— Когось поранено?

— Всіх... здається два бандити втопилися... Кінець-кінцем вони відступили переможені, залишивши нас злизувати розлитий шампан.

— Це, певно, було жахливо — вигукнули водночас Гілдебранди.

— А що робили ви, Джіммі? — боязко спитала Аліса.

— О, я звивався туди й сюди, щоб і мені не перепало. Не знав, хто на чієму боці, бо було темно, вогко й незрозуміло... Кінець-кінцем витяг свого приятеля з бойовища із зламаною ногою... правда, не справжньою, а дерев'яною...

Всі ойкнули. Рой налив Джіммі ще склянку.

— Ой, Джіммі, — пробуркотала Аліса, — яке ж у вас разюче, захватне життя!

Джемз Мерівейл читав щойно розшифровану каблограму, підкреслюючи олівцем слова. Тасманська Марганцева К⁰ просить одкрити кредит...

Почав дзичати настільний телефон.

— Джемзе, говорить твоя мати. Поспішай додому. Сталося щось жахливе.

— Але я не знаю чи зможу...

Та телефон уже роз'єднали. Мерівейл відчув, що він зблід.

— Дайте мені, будь ласка, телефон містера Еспінволла... Містере Еспінволл, це говорить Мерівейл... Несподівано занедужала моя мати. Боюся чи не удар. Чи не можна мені піти на якусь годину додому? Я вчасно вернуся, щоб дати відповідь Тасманській Компанії...

— Гаразд, ідть... Дуже шкодую, Мерівейле.

Згрібши капелюха та пальто й забувши кашне, він вискочив з банку й побіг мерщій вулицею до підземки.

Сливе задихаючися, вскочив до свого приміщення, клацаючи нервово пучками. Мати, якась аж сіра, зустріла його в передпокої.

— Мамусю, я гадав, що ви занедужали.

— Ні, це не те... Справа з Мейзі...

— Якесь лихо?

— Ходімо сюди, — перебила його місис Мерівейл.

У вітальні сиділа невеличка кругловида жінка у шапочці з видрячого хутра і в довгій видряній хутрянці.

— Любий, ця жінка говорить, що вона дружина Джекові Кеннінгемові й може документально довести це.

— Невже це правда?

Жінка журно кивнула головою.

— А вже розіслано запросини на весілля. Після останньої його телеграми Мейзі замовила посаг.

Жінка розгорнула великого папера, прикрашеного братками й купідонами, й дала його Джемзові.

— Може воно підроблене?

— Ні, не підроблене, — солодко мовила жінка.

— Джон К. Кеннінгем, 21 року... Джессі Лінколн, 18 років, — уголос прочитав Джемз. — Я йому розіб'ю лице, мерзенному шантажистові. Звичайно, це його підпис. Я бачив його підпис у банку... Шантажист!

— Алеж, Джемзе, не треба поспішати.

— Я думала, що краще тепер, ніж по шлюбові — провадила тихеньким, солодким голоском жінка. — Нізащо в світі не хочу я попустити, щоб Джек став двоженцем.

— Де Мейзі?

— Сердешна у своїй кімнаті. Вона у розпущі.

Обличчя Мерівейлові стало пурпуровим. Піт проступив йому під комірчиком.

— Тільки любий, — провадила місис Мерівейл, — обіцяй мені, що нічого не вчинеш необачно.

— Так. Треба за всяку ціну зберегти добру славу Мейзі.

— Голубе мій, найкраще, на мою думку, це покликати його сюди, щоб звести віч-на-віч з цією... з цією... леді. Ви згодні, місис Кеннінгем?

— Авжеж! Ще б пак!

— Заждіть хвилиночку, — вигукнув Мерівейл і вискочив у передпокій до телефону. — Ректор 12305... Галло... Будь ласка, я хочу говорити з містером Кеннінгем... Галло... Це контора містера Кеннінгема? Говорить містер Джемз Мерівейл. Нема в місті? А коли буде? Гм... — Він вернувся до вітальні. — Чортів пройдисвіт виїхав з міста.

— За всі роки, що я знаю його, — зауважила невеличка леді у шапочці, — він весь час їздив.

За широкими вікнами контори сіра, туманна ніч. Де-не-де блимають горизонтальні й перпендикулярні смужки зірочок-вогнів. Фінеанс Блекгед сидить біля столу, відкинувшись на спинку низенького шкураного крісла. У руці він держить склянку окропу з содою, обгорнену великим шовковим носовичком, щоб не пекло в пальці. Денш, лисий і круглий, немов більярдна куля, сидить у глибокому фотелі, крутячі в руках черепахові окуляри. Тихо, неначе в усі, тільки зрідка стукотить і ляскає щось у трубах парового опалення.

— Мусите вибачити мені, Денше... Ви знаєте мене, я рідко дозволяю собі робити зауваження, щодо чужих справ. — Блекгед промовляє поволі, поміж ковтків, а тоді зненацька випростовується у кріслі. — Це з біса дурна пропозиція, Денше, слово чести. Присягаюся, вона навіть смішна.

— Я так само, як і ви, не хочу каляти собі руки... але Болдвін хороша людина. І, вважаю, нам не буде жадної небезпеки, якщо ми підтримаємо його.

— Що, у дідька, має спільного з політикою імпортно-експортна фірма? Якщо ці хлопці хочуть милостині — хай прийдуть сюди й одержать її. Нас цікавить тільки ціна на боби... а вона з біса мала. Якби

хтось із ваших базикал-адвокатів міг усталити баланс грошової біржі—я все на світі зробив би задля нього... Але всі вони пройди-світи, геть чисто всі... Слово честі, пройди-світи.

Обличчя йому стало пурпуровим. Випроставшись у кріслі, він стукнув кулаком об край столу.

— Ви схвилювали мене... Це шкодить моєму серцю й шлункові.

Фінеас Блекгед гучно ригає й ковтає з склянки води з содою. Тоді знов одкидається на спинку крісла, напівприплющивши важкі повіки.

— Гаразд, друже, — стомлено каже Денш. — Може це й зле, але я обіцяв підтримати кандидата реформістів. Це цілком приватна справа, й аніяк не стосується фірми.

— Де там у дідька не стосується... Ну, а як там Мак-Нілл і його прибічники? Вони завжди пристойно поводитися з нами — й усе, що ми їм дали, це дві скриньки віски та вряди-годи кілька сигар... А тепер ці реформісти перекинули догори ногами всю міську адміністрацію. Присягаюся...

Денш підвівся.

— Любий мій Блекгеде, я вважаю за громадський свій обов'язок допомогти знищити хабарництво, розпусту й інтриги, що завелися поміж міської адміністрації.. я вважаю це за свій громадський обов'язок...

Попростував до дверей, гордо випинаючи наперед своє опукле черево.

— І все ж дозвольте мені сказати, Денше, що я дивлюся на це, як на цілком безглузду пропозицію, — гукає навздогін йому Блекгед.

Коли його компаньйон виходить, він лежить якусь мить, одкнившись на спинку, з заплющеними очима. Обличчя йому стає попелясте, величезне м'ясисте тіло обвисає, немов бальон, що з нього випускають повітря. Нарешті, застогнавши, підводиться з місця, бере пальто, капелюха й повільно, важко ступаючи, виходить з контори.

У порожньому, тьмяно освітленому передпокої доводиться довго чекати на ліфт. Зненацька його жахом проймає думка, що в порожній установі можуть сховатися десь бандити. Немов дитина в темній кімнаті, він боїться озирнутися. Нарешті зноситься вгору ліфт.

— Вілмере, — каже він до нічного вартового у ліфті, — треба дужче освітлювати вночі передпокій... Тре ба, навіть, освітлювати весь будинок, бо надто багато тепер злочинців.

— Авжеж, сер, щира правда, сер... Тільки сюди ніхто не може увійти, щоб я не побачив.

— Алеж вони можуть пересилити вас, Вілмере.

— А хай-но спробують!

— Гадаю, що ви маєте радію. У мене просто нерви надто напружені.

Сінтія сидить у Пакарді, читаючи книжку.

— Певно, любя, ти гадала, що я вже й не буду?

— Я, сливе, скінчила книжку, татусю.

— Слухайте, Бетлере, женіть, щодуху до центру, бо ми снізнимся до обіду.

Поки лімузін дзичить улицею Лафайєт, Блекгед повертається до дочки.

— Якщо почуєш коли, що хто говорить тобі про свій громадський обов'язок, заради всього найдорожчого, не йми віри. У дев'яти випадках з десятих це значить, що він хоче загнати тебе на слизке. Ти навіть не уявляєш, яка велика це мені полегкість, що ти і Джо улаштовані.

— Що таке, татусю? Вам сталась якась прикрість у конторі?

— Ринків нема. На весь чортів світ немає і однісінького ринка, щоб не був напхом напханий усячиною. Кажу тобі, Сінтіє, що скрізь однаково. І ніхто не вгадає, що може статися... Слухай, щоб не забути, прийди до банку взавтра о дванадцятій. Я пошлю Геджінса з деякими коштовностями, — особистими, розумієш? — щоб покласти їх до твого сейфу.

— Він уже повний, татусю.

— Сейф в Астор-Тресті на твоє ім'я?

— Спільний на Джо й на мене.

— Гаразд, то візьмеш сейф у банку на П'ятій Авеню тільки на своє ім'я... Опівдні я пошлю туди коштовності... І пам'ятай моє слово, Сінтіє, якщо вчуєш коли, що ділова людина говорить про громадські чесноти — майся на обачності.

Вони перетинають Чотирнадцяту вулицю. Батько й дочка дивляться крізь скло на посічені вітром обличчя людей на різках, що чекають нагоди перейти вулицю.

Джиммі Герф позіхнув і відсунув стілець. Ніклевий блиск друкарської машинки різав йому очі. Пучки боліли. Відхиливши трохи двері, зазирнув до холодної опочивальні. Над силу міг розгледіти, що Еллі спить в алькові. Укутку стояла дитяча колиска. Линув кислуватомолочний дух пелюшок. Причинивши двері, почав роздягатися. Коли б хоч трошки більше місця бурмотів він. Живемо, як у клітці. Скинув запорошене накривало з канани й витяг з-під подушки піжаму. Простір, простір, чистота, спокій. Слова жестикулювали йому в голові, немов би він звертався до великої аудиторії.

Погасивши світло, відчинив трохи вікно і, весь дерев'яний од утоми, впав на постіль. Одразу ж почав писати листа на лінотипі, Тепер я лягаю спати... мати великого білого присмерку. Рука лінотипу — жіноча рука в довгій білій рукавичці. Серед стукоту машини голос Еллі: не треба, не треба, не треба ти завдаєш мені болю... Містере Герф, говорить людина у халаті, ви псуєте машину й ми не зможемо видрукувати книжки. Лінотип — роззявлена паща з яскравоніклевим рядом зубів, що ковтає, трощить. Джиммі прокинувся й сів на ліжку. Він змерз, зуби йому цокотіли. Замотавшись у ковдру, заснув знов. Коли прокинувся вдруге, був день. Він зігрівся й почував себе щасливим. Пластівні танцювали, зависали, кружляли за високим вікном.

— Галло, Джимпзе, — мовила Еллі, йдучи до нього з тацюю.

— Чи я вмер і потрапив на небо, чи що сталося?

— Просто сьогодні неділя... Мені спало на думку, що тебе треба трохи потішити... і я спекла булочок.

— Ти дивна, Еллі! Зачекай хвилиночку, я побіжу почищу зуби.

Він вернувся вже вмившись, у купальному халаті. Вуста їй затремтіли під його поцілунком.

— Ще тільки одинадцять... Я виграв цілу годину... А ти будеш пити каву?

— За хвилинку... Слухай Джімпе, я маю поговорити з тобою. Як на твою думку, чи не слід найняти ще одну кімнату тепер, коли ти знову почав працювати ночами?

— Ти хочеш переїхати до іншого приміщення?

— Ні, я просто думаю, що ти можеш найняти десь поблизу кімнату, де ночуватимеш, і ніхто не турбуватиме тебе вранці.

— Алеж, Еллі, тоді ми ніколи не бачитимемо одне одного... Ми й так сливе не бачимося.

— Жахливо... Та чим тут зарадиш, як години нашої роботи різні?

Із суміжної кімнати долинув вибух плачу Мартінового. Джіммі сидів край ліжка, з порожньою чашкою на колінах, дивлячися на голі свої ноги.

— Як тобі краще, — журно мовив він.

Бажання схопити її за руки й доти тулити до себе, аж поки їй стане боляче, немов ракета, пронизало його і вмерло. Вона забрала посуд і вийшла. Його вуста знали її вуста, його руки знали обійми її рук, він знав густі ліси її волосся, він кохав її. Довго сидів, дивлячися собі на ноги — тонкі, червонясті ноги з набряклыми синіми жилами та пальцями, викривленими від взуття, сходів і тротуарів. На обох маленьких пальцях були мозолі. Очі йому виповнилися слізьми з жалю до самого себе. Дитина вдухла. Джіммі пішов до ванної та почав наливати воду в кушільник.

— А це все той інший хлопець, Ганно. Він призвичаїв вас до думки, ніби ви ні до чого не здатні... Зробив вас фаталісткою.

— А що це таке?

— Це людина, що не визнає боротьби, не вірить у поступ людства.

— Ви вважаєте, що Буй був саме такий?

— У всякому разі він — страйкбрехер... Ні в кого з цих південців нема класової свідомості... Хіба ж він не вплинув на вас, щоб ви не платили членських внесків до спілки?

— Мені надокучило працювати на швальній машині.

— Алеж ви могли взятися до рукоділля й заробляти добрі гроші. Ви не така, як він, а наша. Я допоможу вам улаштувати своє життя й дістати добру роботу... Ніколи в світі не дозволив би я вам працювати у танцівці, як це зробив він. Ганно, мене аж жаль бере, як я бачу, що єврейська дівчина водиться з таким хлопцем.

— А коли він пішов, у мене не стало роботи.

— Такі, як він, люди — найбільші вороги робітництва. Адже вони дбають тільки про себе.

Обоє повагом простували у вечірньому тумані Другим Авеню. Він — рудоволосий, худорлявий єврей. У нього синювато-бліде обличчя з запалими щоками й криві ноги кравця. У Ганни надто тісні черевики. Під очима їй великі сині смуги. На оповитій туманом улиці тиняються купки людей, розмовляючи єврейською, російською та надто акцентованою англійською мовою Іст Сайду. Теплі смуги світла з гастрономічних крамниць і кіосків з холодними напоями відбиваються на блискучому тротуарі.

— Якби ж я не почувала себе весь час такою стомленою, — бурмоче Ганна.

— Давайте зайдемо трохи освіжитися. Випейте, Ганно, склянку вершків, це надасть вам сили.

— Я не люблю їх, Елмере. Волю содової води з шоколядою.

— Це вам тільки зашкодить, але робіть так, як вам ліпше смакує.

Ганна сіла на високий, ніклем прикрашений стілець. Він став біля неї. Вона відкинулася назад, злегка спершися на нього.

— Все лихо робітників у тому, — він говорить тихим, монотонним голосом, — що ми нічого не знаємо. Не знаємо, як треба їсти, як треба жити і як обстоювати свої права... Еге, Ганно, я хочу, щоб ви думали про все це так само, як і я. Хіба ви не бачите, що ми опинились у самому осередку бойовища, нестемно, як на війні.

Ганна ловить довгою ложечкою шматочки морозива з густої пінявої рідини у себе в склянці.

Джордж Болдвін видивлявся в люстро, миючи руки в невеличкій кімнатці біля кабінету. Його, ще густе на скронях, волосся було майже біле. З куточків уст вниз підборіддям лягли глибокі зморшки. Під яскравими, гострими, немов свердла, очима шкіра обвисла й набрякла. Поволі, ретельно витерши руки, він узав стрихнінову пігулку з невеличкого коробочка у верхній кишені в камізельці, проковтнув і, відчувши бажане піднесення, вернувся назад до кабінету. Біля його столу крутився довгошийй конторський хлопець з карткою в руці.

— Якась леді хоче розмовляти з вами, сер.

— А їй призначено прийти? Спитайте у міс Ранк. Хоч ні, почекайте... Проведіть леді просто до кабінету.

Він прочитав на картці «Неллі Лівінген Мак-Нійл». Вона була надто пишно вбрана, з силою мережива у великому викоті хутрянки. На шиї висів льорнет на аметистовому ланцюжку.

— Гес прохав мене зайти до вас, — мовила, сідаючи на стілець, що він підсунув їй до столу.

— Чим можу служити вам? — серце йому чомусь закалатало прискорено.

Якусь мить вона дивилась на нього в льорнет. — Джордже, ви легше зносите це, ніж Гес.

— Що саме?

— Все це... Я намагалася переконати Геса, щоб він поїхав зо мною відпочити за кордон... Десь до Марієнбаду, або що... Але він каже, що надто глибоко вліз у цю справу.

— На мою думку, ці слова можна прикласти до всіх нас,— важив Болдвін, холодно посміхаючися.

Якусь мить вони мовчали, тоді Неллі Мак-Нілл підвелася.

— Слушайте, Джордже, Геса страшенно непокоїть це... Адже вам відомо, що він завжди обстоює своїх друзів, але й від друзів теж сподівається цього.

— Ніхто не може мені закинути, що я не обстоював його... Справа, просто, в тому, що я не політик і допустився дурниці, погодившись на це призначення. А тепер мушу діяти незалежно від особистих своїх симпатій.

— Джордже, це тільки одна половина справи, й вам відомо це.

— Скажіть Гесові, що я завжди був і буду другом йому... Він чудово це знає. Але в цій кампанії я зобов'язався виступити проти деяких елементів, що з ними Гес дозволив собі спізнатися.

— Ви добрий промовець, Джордже Болдвін, і завжди таким були.

Болдвін спалахнув. Вони стояли нерухомо одне біля одного у дверях кабінету. Його рука, немов паралізована, лежала на ручці. З канцелярії линув стукіт друкарських машинок і гомін голосів. На вулиці, з нової будівлі насупроти торохтіли клепальники.

— Сподіваюся, в родині вашій усе гаразд? — над силу спромігся вимовити він.

— Так, дякую... Бувайте здорові. — Вона пішла.

Якусь мить Болдвін стояв біля вікна, дивлячися на сіру чорно-виконну будівлю насупроти. Нерозумно так хвилюватися. Треба розважитись. Взявши з кілочка за дверима пальто й капелюха, вийшов. — Джонасе, — мовив, проходячи повз високу бібліотеку, де сидів, уважно схилившись над паперами, чоловік з круглою лисою головою, що скидалася на диню, — принесете мені всі папери з мого столу додому... Я перегляну їх сьогодні ввечері.

— Гаразд, сер.

Опинившись на Бродвеї, Болдвін відчув себе ніби маленьким хлопчиком, що не пішов до школи. Був іскрястий зимовий день, сонце то визирало, то ховалося за хмари. Він стрибнув до таксі. Ідучи до центра, дрімав, лежачи на подушці. На Сорок Другій вулиці прокинувся. Все збилося у безладді яскравих переплутаних площин, кольорів, облич, ніг, вітрин, трамваїв, автомобілів. Сидів випроставшись, поклавши на коліна обтягнені рукавичками руки, не тямлячи себе з хвилювання. Біля будинку, де жила Невада, заплатив шоферові. Це був негр і, одержавши п'ятдесят центів на чай, він широко посміхнувся, показавши білі, немов слонова кість, зуби. Ліфта не було, й Болдвін збіг легко сходами, сам з себе дивуючися. Постукав у двері до Невади. Відповіді не було. Постукав ще. Вона обережно відхилила двері, висунувши ясноволосу, кучеряву голівку. Він вбіг до кімнати раніш, ніж вона встигла спинити його. На ній було саме кімоно поверх рожевої сорочки.

— Отакої! — мовила вона. — Я гадала, що це офіціант.

Болдвін згріб її й поцілував. — Не знаю чому, але я відчуваю себе, немов трилітня дитина.

— Скидається на те, що вам стався соняшний удар... Вам же відомо, що я не люблю, коли ви приходите, не сповістивши заздалегідь телефоном.

— Ну, не сердьтєся, я забув.

Він угледів на канапі пару синіх, дбайливо складених штанів.

— Я страшенно стомився в конторі, Невадо. Думав, що прийду трохи погомоніти до тебе й розважуся.

— Я саме вправлялася в танцях під грамофон.

— Це дуже цікаво... — Він почав з підскоком ходити туди й сюди по кімнаті. — Слухайте, Невадо.. нам треба поговорити. Мені байдуже, хто у вас в опочивальні... — Вона глянула, зненацька, йому в обличчя й сіла на канапі біля штанів. — Щиро кажучи, я вже спостеріг, що ви маєте щось з Тоні Гентером.

Вона зібгала вуста й схрестила ноги.

— Кінець-кінцем, уся ця нісенітниця про візити до психоаналітика з платнею у двадцять п'ять доларів на годину дуже тішила мене.. Але саме цієї миті я зважив, що з мене досить. Цілком досить.

— Джордже, ви збожеволіли, — прожебоніла вона й почала враз сміятися.

— Я скажу вам, що зроблю, — провадив Болдвін виразним офіційним голосом. — Пришлю вам чека на п'ятсот доларів, бо ви гарна дівчина й подобаєтеся мені. За приміщення заплачено до першого. Улаштує це вас? І, будь ласка, не робіть спроб чіплятися до мене.

Вона качалася біля чепурно складених синіх штанів на канапі, нестримно сміючись. Болдвін махнув їй капелюхом і рукавичками і вийшов, обережно зачиняючи за собою двері. — Щасливо відкаракався, — буркнув, зачинивши їх.

Опинившись на вулиці, жваво пішов до центру. Почував приємне піднесення і бажання з кимсь говорити. Міркував, до кого міг піти. Згадуючи всіх своїх приятелів, удався в розпуку. Відчув себе самотнім, занедбаним. Мав бажання звіритись якійсь жінці, збудити в ній жаль, розповівши про безталанне, сплюндроване своє життя. Увійшов до тютюнової крамниці й став перегортати телефонну книжку. Коли перегорнув до літери «Г», — перейнявся легеньким тремтінням. Врешті знайшов прізвище Герф, Геллен Оглторп.

Невада Джонз довго сиділа на канапі, сміючися гістєрично. Нарешті вийшов Тоні Гентер у сорочці й кальсонах з бездоганно зав'язаним бантом краватки.

— Чи він пішов?

— Чи пішов? Звичайно, пішов! — верескнула вона. — Він побачив твої штани.

Тоні безсило вправ у крісло. — Ну, чи не найбезталанніша я в світі людина?

— Чому? — давлячися сміхом, спитала вона, тоді як обличчям їй текли сльози.

— А що ж тут доброго? Адже я втрачу посаду в театрі.

— А сердешній Неваді знову животіти на три долляри в день... Проте, байдуже. Ніколи мені не була до смаку роля утриманки.

— Алеж ти й гадки не маєш про мою кар'єру... Жінки такі егоїстичні. Якби ти не спокусила мене...

— Мовчи, дурнику. Гадаєш, що я не знаю всього про тебе? — Вона підвелася, обсмикнувши на собі кімоно.

— Все, чого я прагнув — це можливості виявити себе, а тепер ніколи не матиму вже такої нагоди, — простогнав Тоні.

— Ні, матимеш, якщо будеш робити те, що я скажу. Я хочу вивести тебе в люди й виведу. Ми виступатимем у невеличкій власній виставі. Старий Гіршбайн улаштує нас, він закоханий у мені... Ну, йди ж сюди, а то я битиму тебе. Давай поміркуємо... Ми почнемо танцями... А тоді ти вдаватимеш, ніби чіпляєшся до мене... Я буду чекати на трамвай... а ти наближаєшся й кажеш: галло, дівчатко! А я кличу полісмена...

— Довжина добра, сер? — спитав кравець, заклопотано позначаючи на штанях рисочки шматочком крейди.

Джемз Мерівейл глянув униз на невеличку зів'ялу лису голову кравця й на цинамонові штани, що вільно мотлялися йому на ногах. — Трохи коротше... Мені здається, що надто довгі штани роблять людину пристаркуватою.

— Галло, Мерівейле, я й не знав, що ви замовляєте одіж теж у Брукса. Дуже радий бачити вас.

Мерівейлові аж кров застигла в жилах. Він дивився просто в очі Джекові Кеннінгемові, у його блакитні очі алькоголіка. Закусивши собі губи й не відповідаючи, силкувався прикро глянути на нього.

— Лишенько! Знаєте, що ми робимо? — вигукнув Кеннінгем. — Адаже ми замовили собі однакові костюми... цілком однакові.

Мерівейл повів ошелешеним поглядом од Кеннінгемових штанів до своїх. Такий самий кольор, такі самі вузесенькі червоні смужки й зелені крапки.

— Не можуть же майбутні родичі носити однакові костюми. А то подумають, що це уніформа. Тільки людей смішити.

— Щож нам робити? — буркнув Мерівейл.

— Кинемо жеребок, кому припаде, та й годі... Чи немає у вас часом, четвертака? — Повернувся Кеннінгем до кравця. — Дякую, Ну, почнемо з вас. Називайте.

— Спинка, — мимохить промовив Мерівейл.

— Цинамоновий костюм припадає вам... А я маю вибрати інший... Дуже радий, що ми вчасно зустрілися. Слухайте! — гукнув він із-за запони в кабінці — чому б нам не пообідати сьогодні разом у Салмагенді-клубі? Я там обідатиму з людиною, що дужче від мене захоплюється гідроплянями... Маю на думці старого Перкінза, ви знаєте його, це один із віцепрезидентів вашого банку. І, слухайте, коли побачите Мейзі, скажіть, що я прийду взавтра до неї. Ціла низка непередбачених обставин перешкодила мені написати їй...

найнеприємніші всякі події, що взяли весь мій вільний час... Пізніше я розповім їй.

Мерівейл кашлянув.

— Добре, — стримано мовив він.

— Все як слід, сер, — сказав кравець ударивши його злегка по спині. Мерівейл пішов до кабінки одягатися.

— Ну, друже, — вигукнув Каннінгем, — мені доведеться замовляти собі іншого костюма... а о сьомій годині чекаю на вас.

Руки Мерівейлові тремтіли, коли він тугіше підтягав пояс. Перкінз, Джек Кеннінгем, чортів шантажист, гідропляни, Джек Кеннінгем, Салмагенді, Перкінз. Попростував до телефонної кабінки в куточку крамниці й подзвонив додому.

— Це ви, мамо? Боюсь, що не зможу обідати вдома. Обідатиму з Рандольфом Перкінзом у Салмагенді-клубі... Так, це дуже приємно... О, ми завжди були з ним приятелями... Авжеж, це важливо, з людьми, що стоять вище... Потім, я бачив Джека Кеннінгема. Так просто й сказав усе, а він дуже зніяковів. Обіцяв другого ж дня докладно все з'ясувати... Ні, я стримувався. Почував, що мушу бути стриманим заради Мейзі. Кажу вам, що вважаю його за шантажиста, але ще нема доказів... Отож, можливо, прийду пізно, на добраніч. Ні, ні, будь ласка, не чекайте. Скажіть Мейзі, хай не турбується, я розповім їй усе якнай докладніше. Бувайте здорові, мамо!

Вони сиділи біля невеличкого столика в глибині тьмяно освітленого кафе. Дашок на лампі зрізав їм верхню частину облич. На Еллен була яскрава зеленкуватосиня сукня й невеличкий синій капелюшок з зеленою облямівкою. Обличчя Рут Прінн видавалося стомленим і зажуреним під вуличним гримом.

— Еллін, ви мусите піти, — говорила вона плаксиво. — Там буде Кассі і Оглторп і весь колишній гурт. Хоч ви й маєте величезний успіх у журнальній справі, але не слід занедбувати старих друзів. Вам навіть і на думку не спадає, як часто ми згадуємо вас і як вами захоплюємося.

— Алеж, Рут, мені не подобається, коли надто багато збирається людей. Певно, вже старію. Ну, та добре. Завітаю на якийсь час.

Поклавши сандвіча, що вона гризла, Рут погладила руку Еллен. — Людей буде не дуже багато. Проте, я певна була, що ви підете.

— А ви, Рут, так і не розповіли мені, про літнє турне трупи минулого року.

— Ой, лихо з ними всіма! — вибухла Рут. — Це було щось жахливе! Справжнісінький ярмарок. Поперше, режисер трупи Ральф Нолтон, чоловік Ізабель Кляйд, просто алькоголік... а сама прекрасна Ізабель не дозволяла виступати на кону жадній хоч трохи пристойній акторці, боючися, що публіка не розбере, хто ж саме зоря... Не сміла навіть розповідати... Бо все це вже не тішить мене, а просто проймає жахом... Ой, Еллін, я зовсім утратила мужність. Боюсь, любя, що стаю вже старою. — Вона почала зненацька плакати.

— Не треба, Рут, — мовила Еллен тихим, трохи хрипким голосом. Тоді засміялася. — Кінець-кінцем ніхто з нас не молодшає.

— Ви не розумієте, люба... й ніколи не зрозумієте.

Довгий час вони сиділи мовчки. З інших кутків похмурої кімнати до них линули уривки тихих розмов. Ясноволоса кельнерка принесла їм дві порції компоту.

— Вже, мабуть, пізно, — зауважила Рут.

— Тільки пів на дев'яту... Не варто приходити на вечірку надто рано.

— До речі... Як себе почуває Джиммі Герф? Я не бачила його цілий вік.

— Джимпсові ведеться добре... Але йому дуже надокучила робота в газеті. Хотілось би мені, щоб він знайшов, нарешті, роботу, яка припала б йому до вподоби.

— Він належить до тих, що ніколи не заспокоюються. Ой, Еллін, я була така щаслива, коли дізналася про ваше одруження... І поведася зовсім, як причинна... плакала, плакала... Ви, певно, дуже щасливі, з своїм Мартіном?

— О так у нас все гаразд. Мартін росте. Нью-Йорк, здається, добре впливає на нього. Він був такий опецькуватий і спокійний, що ми якийсь час боялися, чи не ідіота народили. А знаєте, Рут, у мене, мабуть, не буде більше дітей... Я так страшенно весь час боялася, щоб не породити каліки або ще щось... Навіть згадати, то вже стаю немов хора.

— І разом з тим, це так дивно!

Вони подзвонили біля дверей з невеличкою мідяною табличкою з написом *Естер Вуріз. Плястичні танці*. Тоді зійшли рипучими, недавно пофарбованими сходами. Відчинивши двері до кімнати, повнісінької людей, угледіли Кассандру Вілкінз у грецькій туніці, вінку з едwabних троянд і з позолоченою дерев'яною дудкою у руках.

— Ой, любі, — вигукнула вона, оповиваючи їх обох руками. — Естер казала, що вас не буде, але я знала, що ви прийдете... Ідіть праворуч, скидайте верхній одяг, а ми тим часом почнемо вечірку деякими клясичними танцями.

Вони увійшли слідом за нею до довгої, освітленої свічками, напахненої ладаном кімнати, повнісінької чоловіків і жінок зодягнених у туніки.

— Алеж, люба, ви й не сказали нам, що у вас має бути костюмований баль.

— Еге, бачите, тут усе грецьке... Цілком грецьке... А ось Естер... Вони прийшли, люба... Естер, ви знайомі з Рут? А це — Еллін Огльторп.

— Моє прізвище тепер Герф, Кассі.

— Ой, вибачте, так тяжко з'ямити... Ви прийшли саме вчасно... Естер має танцювати східній танок «Ритми з арабських ночей»... Це надзвичайно гарно.

Коли Еллен вийшла з опочивальні, де залишила манто, до неї наблизилася висока чоловіча постать у єгипетській зачісці з рудими лукуватими бровами.

— Дозвольте привітати Геллен Герф, визначну співробітницю «Меннерс»,—журналу, що робить приступним Рітда найскромнішим громадянам.

— Джоджо, ти завжди глузуєш з мене... А я страшенно рада бачити тебе.

— Давай едемо десь у куточку й поговоримо, о, єдина жінко, що я коли кохав...

— А й справді... Мені цікавіша розмова, ніж оце.

— Чи ти чула, люба, що Тоні Гентер виправився у психоаналітика, сублимувався і виступає у водевілях разом з якоюсь жінкою на ім'я Каліфорнія Джонз?

— Краще подивися на танці, Джоджо.

Вони сіли на канапі поміж двох вікон. Куточком ока Еллен бачила, як танцює якась дівчина в зеленому шовковому серпанку. Грамофон грав симфонію Цезаря Франка.

— Не можна нехтувати Кассіними танцями. Сердешна дівчина дуже образиться.

— Джоджо, скажи мені про себе, як ти живеш.

Похитавши журно головою, він зробив задратованою рукою широкий рух.—О, посилюємо попелом голову й розповімо про смерть королів.

— Ой, Джоджо, мене нудить од цього... Так безглуздо й без смаку... Шкода, що мене примусили скинути капелюшок.

— Це для того, щоб я міг бачити заборонений ліс твого волосся.

— Ой, Джоджо, будь розважним.

— Як почуває себе твій чоловік, Елліан, або, швидше Геллен?

— Цілком добре.

— Щось у тебе не помітно надто великого ентузіазму.

— Мартін—хороша дитина. У нього чорне волоссячко, карі очі й рожеве личко. Справді, він дуже гарненький.

— Люба, не треба так занадто виявляти материнські гордощі... А то вдруге ти розповіси, як возила його на дитячу виставку.

Вона засміялася.—А страшенно втішно, Джоджо, побачити знов тебе.

— Я ще не скінчив катехізису, люба... Якось бачив тебе у ресторані з дуже імпазантним сивим чоловіком з виразними рисами обличчя.

— Це, певно, Джордж Болдвін. Алеж ти колись знав його.

— Авжеж, авжеж. Хоч він одмінився. І, мушу зазначити, став дуже цікавим. Проте, дивно якось бачити дружину пацифіста, більшовика й робітничого агітатора, як вона снідає в такому шикарному місці.

— Джимс зовсім не такий, як ти кажеш. Хотіла б я, щоб він був... Вона скривилася.—А мені трохи вже надокучило все це.

— Я це підозрював, люба.

Повз них прослизнула Кассі, з якимсь зосередженим виразом на обличчі.

— Ой, рятуйте мене, Кассі! Джоджо весь час дратує мене.

— То я можу посидіти з вами трошки, поки мені ще не черга

танцювати... Містер Оглторп читатиме свій переклад пісень Білітіс, а я передаватиму їх танцями.

Еллен повела очима від одної до другого. Оглторп, звівши брови, кивнув головою.

Довгий час сиділа вона мовчки, дивлячися на танки й на гомінливу, залюднену кімнату. Втома туманом застигла їй очі.

Грамофон грав якусь турецьку мелодію. Естер Вуріз, худорлява жінка з купою пофарбованого хною волосся, підстриженого на рівні вух, вийшла, несучи посудину з ладаном, що над нею крутився дим, а перед Естер ішли два юнаки, стелячи їй під ноги довгий килимок. На ній були шовкові шаровари, металевий пояс і обручки, що дзенькали на руках. Усі плескали, примовляючи: — Дивно! Чудово! — аж тут зненацька з суміжної кімнати трічі перевіряли жінки. Усі поскоплювалися з місць. У дверях став гладкий чоловік у котелку.

— Всі дівчата йдіть до тієї кімнати, а чоловіки хай залишаються тут.

— А ви хто будете?

— То байдуже, хто я. Робіть те, що наказую. — Обличчя йому було червоне, немов буряк.

— Це детектив!

— Це насильство! Хай покаже свій значок!

— Напад!

— Трус!

У кімнату зненацька вскочили детективи. Вони вишикувалися перед вікнами. Чоловік у картатому кепі, з гудзуватим, немов гарбуз, обличчям, став перед каміном. Жінок брутально випхали до другої кімнати. Чоловіки збилися невеличким гуртком біля дверей. Детективи записували їхні прізвища. Еллен сиділа спокійно на канапі. — Поскаржитися телефоном до центрального управління, вчула вона, як сказав хтось. Тоді вгледіла, що на невеличкому столику біля неї є телефон. Непомітно схопивши трубку, тихенько назвала номер.

— Це канцелярія округового прокурора? Будь ласка, покличете містера Болдвіна. Джордж? Це щастя, що я знаю, де ви! Округовий прокурор теж там? Гаразд.. Ні, ви йому самі скажіть. Сталася жахлива помилка. Я в оселі Естер Вуріз... знаєте, у неї балетна студія. Вона демонструвала нові танці перед гуртом друзів, а тут наскочила поліція...

До Еллен підскочив чоловік у котелку. — Ніякі розмови телефоном не допоможуть. Ідіть до другої кімнати!

— Я розмовляю з округовим прокурором. Можете самі спитати його. Це містер Вінтроп? Так, він сам. Як ся маєте? Поговоріть, будь ласка, з цим чоловіком.

Передавши трубку детективові, вийшла на середину кімнати. Шкода, що я скинула капелюшок, — промайнуло їй у голові.

З другої кімнати долинули ридання й пронизуватий, акторський голос Естер Вуріз. — Це жахлива помилка! Я не дозволю так зневажати мене!

Детектив, поклавши телефонну трубку, наблизився до Еллен. —

Мушу попрохати у вас вибачення, міс... Ми діяли за недостатніми інформаціями. Я одразу ж заберу своїх людей.

— Прохайте краще вибачення у місис Вуріз... Це її студія.

— Леді й джентлмени,—гучним, веселим голосом почав детектив.—Ми допустилися невеличкої помилки й дуже шкодуємо... Звичайно, такий випадок завжди може статися.

Еллен прослизнула до другої кімнати, щоб узяти манто й капелюшок. Якусь мить стояла перед свічадом, пудруючи собі носа. Коли вийшла до студії, всі дуже піднесено розмовляли водночас. Чоловіки й жінки стали колом, поначинавши поверх своїх тунік простирадла й купальні халати. Детективи вислизли так несподівано, як і з'явилися. Ог'лторп голосно й схвильовано говорив кільком юнакам, що обступили його.

— Негідники, вони перелякали жінок!—увесь червоний, вигукував він, махаючи своєю перукою.—На щастя, я спромігся стримати себе, а то наробив би такого, що потім довіку кааявся б... Мені допомогла тільки надмірна сила волі...

Еллен пощастило непомітно вислизнути, збігти сходами й вийти на вулицю. Мрячило. Гукнувши таксі, вона поїхала додому. Скинувши верхній одяг, подзвонила до Джорджа Болдвіна додому.—Галло, Джордже! Мені страшенно шкода, що я потурбувала вас і містера Вінтропа. Якби ви не сказали випадково при сніданку, де будете ввечері, то вони, певно, везли б нас оце «Чорною Марією» до в'язниці... Звичайно, смішно. Колись я розповім вам, але тепер мене аж нудить від усього цього... Від цих естетичних танців, літератури, радикалізму й психоаналізу... Переситилася, певно... Так, гадаю, що ви маєте рацію, Джордже... Мабуть стаю дорослою.

Ніч була немов одна суцільна величезна брила чорного скреготливого холоду. Почуваючи ще носом дух фарби, а в ушах чуючи щебетання друкарських машинок, Джіммі Герф стояв на майдані перед міською ратушою і, засунувши в кишені руки, дививсь, як обідрані люди в кепках і шапках з навушниками, насунутих низько на обличчя й шиї кольору сирого м'яса, згрібали лопатами сніг. І в старих, і в молодих були однакового кольору обличчя й однакового кольору одіж. Холодний вітер бритвою різав йому вуха й так пік чо-ло, що аж боліло перенісся.

— Галло, Герфе, може збираєтеся працювати?—спитав, жваво підходячи до нього, юнак з молочобілим обличчям, показуючи на купу снігу.

— А чому й ні, Дене? Хіба це не краще, ніж усе життя встрявати до чужих справ, аж поки станеш якимсь живим диктографом?

— Проте влітку ваша робота справді гарна... Ідете до Вест Сайду?

— Просто гуляю... У мене дуже кепський настрій сьогодні.

— Алеж, чоловіче, ви страшенно змерзнете.

— Байдуже... Кінедь-кінцем зовсім не маєш особистого життя й стаєш якимсь автоматом.

— А я так хотів би спекатися хоч невеличкої частини свого особистого життя... Ну, бувайте! Бажаю вам таки знайти собі особисте життя, Джіммі.

Джиммі, засміявшись, повернувся спиною до тих, що згрібали сніг і попростував Бродвеєм, сховавши підборіддя в комір та низько схилившись проти вітру. На Гаустон Стріт глянув на годинника. П'ята. Тай спізнився ж він сьогодні, Невже тепер не знайде вже місця, де б можна було випити? Аж застогнав на думку про всі ті крижані квартали, що йому доведеться пройти, щоб дістатися до свого приміщення. Часом спинявся і тер собі вуха, щоб поновити в них кровобіг. Врешті добувся до своєї кімнати, запалив газову плиту й почав грітися над нею. Кімнатка його була невеличка квадратова похмура комірчина з південного боку Вашингтон Скверу. Все її умеблювання—ліжка, стілець, стіл повнісінький книжок і газова плита. Трохи зігрівшись, Джіммі добув з-під ліжка пляшку рому. Тоді нагрів на плиті води в олив'яному кухлику й став пити ром, розведений гарячою водою. Всередині йому клекотіли безіменні муки. Почував себе, немов отой чоловік у казці, що мав залізного обруча на серці. Тепер обруч цей тріскався.

Він випив увесь ром. Часом кімната починала крутитися йому перед очима, урочисто й ритмічно. Зненацька, промовивши голосно:

— Я мушу поговорити з нею, мушу поговорити з нею!—насунув на голову шапку і надяг пальто. Холод на вулиці був якийсь бальзамічний. Повз нього з гуркотом проїхало один по одному шість фургонів.

На Західній Двадцять Другій два чорних коти полювали один на одного. Вся вулиця виповнена була навіженим їхнім виттям. Джіммі почував, що в голові йому ось-ось щось лусне, що він сам може побігти замерзлою вулицею та завити диким котячим виттям.

Став, тремтячи в темному коридорі й дзвонив ненастанно у дзвінок з написом «Герф». Тоді почав стукотіти щосили. У дверях з'явилась Еллен у зеленому халаті.—Що сталося, Джімсе? Хіба у тебе нема ключа?—Обличчя їй пом'якшало зі сну. Щасливий, затишний, ніжний якийсь дух линув од неї. Він задихано мовив крізь зуби:

— Еллі, мені треба поговорити з тобою.

— Ти п'яний, Джімсе?

— Так. Але розумію, що кажу.

— Я страшенно хочу спати.

Він пішов слідом за нею до опочивальні. Скинувши пантофлі, вона сіла на постелі, дивлячися на нього сонними очима.

— Тільки говори тихше, щоб не розбудити Мартіна.

— Не знаю, Еллі, чому мені так завжди важко висловити щонебудь... Неодмінно треба спершу випити... Скажи, ти вже не любиш мене більше?

— Ти знаєш, що я дуже люблю тебе й завжди любитиму.

— Я питаю про кохання, про справжнє кохання, ти розумієш, що я маю на думці,—прикро перебив він.

— Здається, я не в силі кохати когось, аж поки він не помре... Я жахлива людина. Нема радії розмовляти про це.

— Знаю. І тобі відомо, що я це знаю. Ой, як же все це гидко склалося для мене, Еллі!

Вона сиділа, зігнувши коліна і, обхопивши їх руками, дивилася на нього широко розкритими очима.—Чи ти справді так безтямно кохаєш мене, Джімпе?

— Знаєш, що? Давай візьмемо розлуку й покладемо всьому край.

— Не треба поспішати, Джімпе. І, потім, є ще Мартін. Як же з ним?

— Я нашкробаю якимось грошей для нього. Сердешне маля!

— Я заробляю більше від тебе, Джімпе. Тобі не треба цього робити.

— Знаю. Знаю. Хіба ж я не знаю?

Вони сиділи мовчки, дивлячись одне на одного. Очі їм горіли від того, що вони дивились. Зненацька Джіммі до нестями захотілося заснути, забути все, сховати голову в темряву, немов у коліна матері, коли він був ще дитиною.

— Ну, мені слід іти додому.—Він засміявся коротким, сухим сміхом.—Хіба ж нам спадало коли на думку, що все так скінчиться?

— На добраніч, Джімпе,—мовила вона, позіхаючи.—Але нічого ще не скінчилось... Якби тільки мені не хотілося так жахливо спати... Ти погасиш світло?

Джиммі шукав навпомацки дверей у темряві. На вулиці почав сивіти арктичний ранок. Він поспішав до своєї кімнати. Хотів лягти в постіль і заснути, поки ще не розвиднілося.

Довга, низька кімната з довгими столами посередині. На столах накладено шовкових і крепових тканин, цинамонових, рожевих, смарагдово-зелених. Дух перекушених ниток і обрізків. Понад столами похилилися руді, біляві, чорняві й русяві голови шваль. Хлопчаки-слуги совають туди й сюди по кімнаті пересувні вішалки з готовим убранням. Дзеленчить дзвоник і кімната, немов пташник, виповнюється гомоном і ляскотом голосів.

Ганна підводиться, потягуючися.—Ой, як же мені голова болить,—каже вона.

— Знову не спала ніч?

Ганна киває.

— Ти повинна облишити це, голубко, а то воно зіпсує тобі вроду. Дівчина не повинна палити з обох кінців свічку, як це роблять хлопці.—Друга дівчина—тоненька, білява, з горбатим носом. Вона оповиває Ганну рукою за стан.—Хотілось би мені мати хоч трошки твого тіла,—говорить вона.

— Я теж залюбки віддала б його тобі,—відказує Ганна.—Щоб я не їла—від усього гладшаю.

— І все ж таки ти не так, щоб і гладка. Просто пухкенька й тебе певно приємно пом'яти. Спробуй носити хлопчачий стрій сукні—вона дуже тобі личитиме.

— Мій хлопець каже, що йому до вподоби, коли дівчина тілиста.

На сходах вони пропихаються крізь юрбу дівчат, що обступили невеличку рудоволосу дівчину, а та схвильовано оповідала, широко роззявляючи рота й підкочуючи очі під лоба.—Вона жила на дру-

гому кварталі, на Камерон Авеню, 2230. Якось одного вечора пішла з подругою до «Гіподрому» й вони вийшли дуже пізно, і вона верталася сама додому Камерон Авеню, розумієте? А наступного ранку батьки кинулися шукати її й знайшли на пустирі за рекламним щитом Спирмінт.

— Мертву?

— Авжеж... Якийсь негр зґвалтував її, а тоді задавив... Жах! Адже я ходила разом з нею до школи. І тепер усі дівчата на Камерон Авеню так бояться, що жадна не вийде ввечорі з дому.

— Я вчора читала про це в газеті... І подумати тільки, що ми живемо всього за якийсь квартал!

— Ти бачив, що я доторкнулася до горбаня, — вигукнула Розі, коли він умощувався біля неї в таксі. — У театральному вестибюлі. — Він підтяг вище штани, що напнулися на колінах. — Це дасть нам щастя, Джеку. Якщо я бачу горбаня, то мені завжди щастить. Треба тільки доторкнутися йому до горба... Мене аж нудить, що таксі їде так прудко. — Їх шарпонуло наперед, бо таксі несподівано сипинився. — Липечко, ми мало не переїхали хлопця!

Джек Сілвермен погладив їй коліно. — Сердешне малятко, ти дуже стомлена.

Коли вони під'їхали до готелю, вона тремтіла й ховала обличчя в комір хутрянки. Ледве наблизилися до конторки, щоб узяти ключа, як клерк промовив до Сілвермена.

— Тут на вас чекає якийсь джентлмен, сер.

До них приступив гладкий чоловік, виймаючи сигару з рота. — Я попрошу вас на одну хвилинку сюди, містере Сілвермене.

Розі здалося, що вона ось-ось знепритомніє. Стояла зовсім верухою, немов застигши, глибоко сховавши обличчя у хутрянній комір.

Обидва чоловіки сіли в крісла й почали пошепки про щось розмовляти, похиливши близько голови. Крок по кроку, вона приступала ближче до них, дослухаючися. — Ордер... Департамент юстиції... вдався до шахрайства... Що говорив Джек, — не чула, але він кивав головою, немов би погоджуючися. Тоді, зненацька, посміхаючися, мовив лагідно.

— Я слухав усе те, що ви мені говорили містере Роджерз, тепер дозвольте сказати мені. Якщо ви одразу заарештуєте мене, я збанкрутую, так само збанкрутують усі ті люди, що вклали гроші в цю справу... За якийсь тиждень я зможу ліквідувати все навіть з прибутками... Містере Роджерз, я терплю тільки через нерозумне своє довір'я до інших.

— Тут я нічого не можу вдіяти... Мій обов'язок виконати наказ... Боюся, що мені доведеться зробити трус у вашій кімнаті... Бачите, у нас є деякі додаткові вказівки... — Струсивши попіл з сигари, він почав читати монотонним голосом: — Джекоб Сілвермен, він же Едвард Февершем, Симон Арбетнот, Джек Гінклі, Дж. Дж. Голд... О, у нас непоганий реєстр... Якщо хочете знати, ми чимало приклали праці до вашої справи.

Вони підвелися. Той, що з сигарою, кивнув худорлявому чоловікові в кені, що сидів у другому кутку вестибюля, читаючи газету.

Сілвермен приступив до конторки. — Я їду в своїх справах, — сказав він клеркові. — Наготуйте мені, будь ласка, рахунок. А місис Сілвермен ще поживе тут кілька день.

Розі не в силі була щось сказати. Мовчки попростувала вона слідом за трьома чоловіками до ліфту.

— Шкода, що доводиться завдавати вам прикрости, мадам, — мовив худорлявий детектив, доторкаючися до козирка свого кепі.

Сілвермен одчинив перед ними двері кімнати й дбайливо зачинив їх. — Дякую вам за увагу, джентлмени. Моя дружина теж дякує.

Розі сіла на стілець у кутку кімнати. Вона боляче кусала собі язика, щоб стримати тремтіння вуст.

— Ми розуміємо, містере Сілвермене, що це не звичайний злочин.

— Може бажаєте випити, джентлмени?

Вони заперечливо похитали головами. Гладкий запалив нову сигару.

— Слухайте, Майку, — мовив він до худорлявого. — Обдивіться. шухляди й шафи.

— Це такий наказ?

— Якби ми виконували наказ, то одягли б на вас наручні й заарештували, як співучасницю, вашу дружину.

Розі сиділа, поклавши поміж колін холодні як крига руки і, заплющивши очі, похитувалася з одного боку на другий. Коли детективи порпались у шафі, Джек вигодив хвилинку і, наблизившись до неї, поклав їй руку на плече. Вона розплющила очі. — Коли ці чорти заберуть мене, телефонуй до Шада й розкажи йому все. Віймай його за всяку ціну, хоч би тобі довелося сколошкати весь Нью-Йорк для цього. — Він говорив нечутно й дуже швидко, ледве ворущачи вустами.

Сливе тієї ж миті пішов разом з обома детективами, що забрали цілу теку листів. Вуста їй були ще вогкі від його поцілунку. Вона очманіло повела поглядом по спорожній, мертво-тихій кімнаті. Вгледіла якийсь напис на лявендовому промокальному папері на столі. Це було його письмо, похапцем надряпане. «Продай усе й тримайся. Ти — славна дівчинка». Сльози потекли їй обличчям. Довгий час сиділа вона, поклавши голову на стіл, цілуючи напис на промокальному папері.

IV. НЕБОСЯГ

Безногий юнак спинився посеред тротуару з південного боку Чотирнадцятої вулиці. На ньому синій светер і синя плетена шапка. Він дивиться, все розплющуючи очі, аж поки вони заповнюють усе паперово-біде обличчя. На небі пливе дирижабль, блискуча срібляста сигара, затуманена високостями обережно протикаючи умите дощем небо й м'які хмари. Безногий юнак застїп, спершися на руки посеред тротуару з південною боку Чотирнадцятої вулиці. Серед ніг, що виступають, поспішаючи, худих кін, кривих ніг, ніг у спідницях і в штанах, ніг у коротеньких, по коліна, штанцятах, він зовсім нерухомий, спершися на руки, дивиться на дирижабль.

Безробітний Джіммі Герф вийшов із Пілітцер-Білдінг. Спинився біля купи газет на тротуарі, важко дихаючи, дивлячися на блискучий шпиль Вулворської вежі. День був соняшний, блакитне небо нагадувало кольором яйце ріполова. Повернувши на північ, попростував до центру. Коли став віддалятися від Вулворської вежі, вона почала витягатися, немов телескоп. Простував на північ крізь місто блиску-

чих вікон, крізь місто переплутаних алфавитів, крізь місто вивісок з позолоченими літерами.

Весна буває в клейковині... Скрізь повно золотого достатку, захват у кожному ковтку. *Загальна улюблениця весна буває в клейковині. Нема кращого печива понад Принц Альберт. Зварна криця, мідь, нікель, чавун. Увесь світ любить природню красу.* Розпродаж у Гумпеля, найнижчі в місті ціни. Зберігайте дівочу постать. *Джо Кісс*, лампи, запальники, генератори.

Все це змушувало його сміятися стриманим сміхом. Одинадцята година. Він не спав сьогодні. Життя перевернулося шкереберть, він, немов муха, що лізе стелею перекинутого догори дном міста. Його викинули з роботи, він не має чого робити сьогодні, завтра, післязавтра, післяпіслязавтра. Все, що йде вгору, падає до низу, і не на тижні, а на місяці. Весна буває в клейковині.

Він увійшов до ресторану й замовивши собі яєшні з беконом і кави з грінками, сидів і їв щасливий, смакуючи кожний ковток. Думки його стрибали, немов табунець лошаків на пасовиську, одурілих від сонця. Біля сусіднього столика чийсь голос монотонно промовляв.

— Легковажність... а я кажу вам, що ми повинні очиститися від цього. Адже ви знаєте, що всі вони члени нашої церкви. Нам відома ця історія. Йому порадили усунути її. А він сказав: «ні, я хочу простежити до краю».

Герф підвівся. Знову треба йти. Вийшов із ресторану, все ще відчуваючи смак бекону на язичі.

Вжито надзвичайних заходів, щоб задовольнити весняний попит. Так. Задовольнити весняний попит. Без залізних коробочків, сер, але якість цього тютюну надзвичайна... СОКОНИ. Смак промовляє далеко більше, ніж мільйон слів. Жовтий олівець з червоним паском. Ніж мільйон слів, ніж мільйон слів. «Ну, давайте сюди цей мільйон... Держи його закритим, Бене». Гадаючи, що він мертвий, бандити залишили його на лавці в парку. Вони вчинили напад на нього, але знайшли при ньому тільки мільйон слів... «Але, Джімпе, мені так надокучили ці розмови про книжки й пролетаріят. Невже ти не можеш зрозуміти?»

Скрізь повно золотого достатку весни.

У матері Діка Снов була фабрика коробків для взуття. Вона збанкрутувала, й Дік залишив школу й почав стовбичити на ріжках улиць. Продавець води з кіоску наставив його на розум. Він зробив два внески за перлові сережки для чорнявої дівчини з станом, неначе мандоліна. Вони чекали на банківського артільника біля станції підземки. Той перечепився в турнікеті й завісився на ньому. Вони вискочили з текою й поїхали фордовським седаном. Дік Снов зоставсь і вистрелив у мертвого чоловіка. У камері смертника задовольнив весняний попит, написавши присвячену матері поему, що її видрукували в «Івнінг Трефік».

З кожним подихом Джіммі вдихав гуркіт і скрегіт і розмальовані фрази, аж поки почав пухнути, відчув, що він зробився великим і туманним, немов стовб диму над квітневими вулицями, що зазирає до вікон машинних крамниць, фабрик гудзиків, умебльованих будинків,

аж поки не відчув бруду постельної білизни, м'якого кружляння пасів, поки не видрукував лайливих слів на друкарській машинці крадькома, поміж пучок друкарниці, і переплутав прайскуранти в коморах. Він шумував усередині, немов содова вода в солодкому квітневому соковикі з суніці, сарсапарілі, шоколяди, вишень, ванілі, що пінивсь у блакитному від газоліну повітрі. З боєм упав з сорок четвертого поверха й розбився. А чи задовольню я весняний попит, коли куплю револьвера й застрелю Еллі, а тоді, сидючи в камері смертників, напишу поему про свою матір, яку видрукують у «Івнінг Грефік»?

Почав скорчуватись, аж поки став таким крихітним, як порошок, й добився через скелі й каміння, у гримливі сточні труби, здерся на соломинки, потопаючи в озерах газоліну від автомобілів.

Сидів у полуднево-рожевому Вашингтон-Сквері, дивлячися крізь склепіння на П'яту Авеню. Пропасниця вже не трусила його, натомість почував прохолоду і втому. Інша весна, хто зна скільки весен тому, коли він ішов з цвинтаря, блакитним, жорсткою всипаним шляхом, де щибетали горобці, а вивіска говорила: Йонкерз. У Йонкерзі поховав я свої хлопчачі роки, у Марселі, де вітер віяв мені в обличчя, потопив у гавані своє дитинство. Де ж і як поховав я в Нью-Йорку свої двадцяті роки? Може їх вислали, і вони виїхали пороном з Елліс Айленду, співаючи Інтернаціонал... Мелодія Інтернаціоналу котиться над водою, тане, зідхаючи, в тумані.

ВИСЛАНЦІ

... Джемз Герф, молодий журналіст, щось понад двадцять років, 190, Західна 12-а вулиця. Суддя Мерівейл присудив усіх, як небажаних чужинців, до заслання, і їх перевезено до Елліс Айленду. Чотирьох молодших — Сашу, Майкла, Ніколаса й Володимира вже обвинувачувано раніш в належності до організації анархістів. П'ятий і шостий — зареєстровані бродяги. І, нарешті, трьох останніх — Біля, Тоні й Джо притягали, до права, обвинувачуючи в катуванні жінки, підпалі, збройних нападах і проститудії. Окрім того всіх обвинувачувано в потраві й зловживаннях.

Увага, увага, увага, в'язень на лаві підсудних!.. Я вважаю ваші зізнання за надто сумнівні, мовив суддя, перехилиючи чарку. Секретар суду, що виготовлював старосвітський коктейль, зненацька заріс увесь виноградним листом, заля виповнилася пахощами виноградного цвіту, а Осяйний Спиртонос узяв биків за роги й обережно повів їх униз сходами з суду. — Судове засідання відкладається через гикавку! — загорлав суддя, побачивши джін у своїй грілці. Репортери знайшли мера, — зодягнений у леопардову шкуру, він позував для статуї Громадської Доброчинності, спершися ногами на спину принцеси Фіфі, східньої танцівниці. Ваш кореспондент вихилився у вікно в клубі банкірів у товаристві свого дядька, Джефферсона Т. Мерівейла, відомого у цьому місті клубмена, й двох добре приперчених баранячих котлет. А тим часом офіціанти похапцем організовували оркестру, замість барабанів узявши животи Гозенгеймерів. Метрдотель розкішно виконав «Стара моя хата в Кентукі», вперше вживаючи замість ксілофонів дзвінкі лисі голови сімох директорів Деляверської Газолінової компанії. А Осяйний Спиртонос у пурпурових кальсонах і циліндрі з блакитною стрічкою вів Бродвеєм биків два мільйони триста сорок

дві тисячі п'ятсот один. Щойно діставшись до Спюйтеи-Дюйвіль, вони одразу ж і потопилися, лава по лаві, намагаючися переплисти йонкер.

А я сиджу тут, — думав Джіммі Герф, — і друк немов короста в'їдається в мене. Я сиджу тут увесь у рябинні друку. — Він звівся на ноги. Невеличкий рудий собака спав, скулившись, під лавою. Невеличкий рудий собака видавався дуже щасливим. Що мені треба — це добре виспатися! — вголос промовив Джіммі.

— А що ти хочеш робити з ним, Детче, може продаси?

— Я не продам цього маленького револьвера й за мільйон доларів, Френсі.

— Ой, не говори тепер про гроші. Якийсь фараон помітить у тебе в кишені револьвер та ще заарештує.

— Ще не народився на світ той фараон, що зміг би заарештувати мене... Викинь краще з голови ці дурниці.

Френсі почала плакати. — Алеж Детче, що нам робити, що нам робити?

Ткнувши револьвера до кишені, Детч враз зірвався на ноги. Почав з підскоком ходити туди й сюди стежкою. Вечір був туманний, вогкий. Автомобілі, що їхали брудним шляхом, утворювали безкрає плетиво мерехтливого павутиння вогнів поміж кістяків чагарнику.

— Ти тільки нервуєш мене своїм плачем і скиглінням.. А ну, цить! — Він знову похмуро сів поруч з нею. — Мені здалося, ніби щось ворухнеться у кущах... У цьому проклятому парку повнісінько шпигів. Нікуди в місті не можна піти, щоб за тобою не ходили назирці.

— Та мені все було б байдуже, якби я не почувала себе так зле. Нічогосінько не можу з'їсти, щоб не зблювати, й увесь час страшенно боюся, щоб інші дівчата не помітили цього.

— Я ж говорив тобі, що влаштую все це, хіба ні? Обіцяю, що за яких два дні чудово все влаштую.. Ми поїдемо десь і візьмемо шлюб. Подамося на південь. Б'юсь об заклад, що в інших містах є сила роботи... Але мені стає холодно, ходімо звідси.

— Ой, Детче, — стомлено мовила Френсі, коли вони простували блискучою від бруду асфальтовою стежкою, — невже ти сподіваєшся, що ми знов зазнаємо доброго життя, як ото колись?

— Нам дуже зле тепер, але це зовсім не значить, що так буде завжди. Хіба ж я не пережив газові атаки в Орегонських лісах? А за останні кілька днів надумав дещо.

— Детче, якщо ти підеш і тебе заарештують, єдине, що мені зостається, це — з мосту та в воду.

— Ну, хіба ж я не казав тобі, що зовсім не збираюся бути заарештованим?

Місис Коген, згорблена стара жінка, з брунатним, плямистим, немов яблуко-руселет, обличчям, стоїть біля кухонного столу, склавши на животі вузлуваті руки. Похитуючися всім тілом, вона виливає цілий потік лайки єврейською мовою, а Ганна сидить з сонними

очима над чашкою кави. — Краще б ти задавилася ще в колиці, краще б я породила тебе мертвою... Ой, навіщо я викохувала аж чотирьох дітей, коли з жадного немає пуття, і всі вони агітатори, ледацюги й бродяги? Бенні двічі сидів у в'язниці, Соль повівся, хто зна де, Сара розпутниця, гріховодить, дригаючи ногами в театрі, а ти, бодай би ти не зійшла з цього місця, знімаєш з роботи кравців, ходиш, нема тобі й сорому, вулицями з плякатами страйкарів на спині...

Ганна вмочає в каву шматочок хліба й одкусює. — Ой, мамо, ви не розумієте, — говорить вона з повним ротом.

— Що там розуміти? Розпусту й гріх? Чому ти не станеш на роботу, не тримаєш язика за зубами й не заробляєш спокійно гроші? Адже добре заробляла раніш, і могла віддатися за пристойного чоловіка, якби ото не почала бігати з гоями по танцівках. Ой, ой, навіщо я зростила дочок, коли жадна пристойна людина не хоче їх узяти за себе!

Ганна зривається на ноги, вигукуючи. — А вам зась до цього. Я завжди платила справно свою частку. На вашу думку, дівчина ні до чого більш і не здатна, як бути увесь вік невільницею і натирати мозолі на пучках роботою? А у мене зовсім інша думка, чуєте? І не смійте більше лаяти мене!

— То це ти так розмовляєш з старою матір'ю? Якби Соломон був живий, він одлупцював би тебе. Бодай би ти була народилася мертвою, як маєш ото, немов гойка, суперечити матері. Іди геть звідси, поки я ще не проклала тебе!

— І піду! Ганна побігла вузьким, застановленим скринями передпокоєм до своєї кімнати і впала на ліжко. Обличчя їй пашіло. Лежала нерухомо, намагаючися дати лад думкам. Із кухні линуло тяжке, монотонне ридання старої.

Ганна сіла на ліжку. Вгледіла в люстрі насупроти напружене, поплямоване слізьми обличчя й переплутане, масне волосся. — Ой, який же у мене жахливий вигляд! — зідхнула вона. Стаючи на підлогу, наступила закаблуками на поділ сукні. Тканина з тріском розірвалася. Ганна сіла на край ліжка й плакала, плакала. Тоді почала зашивати розірване дрібними рівенькими стібками. Шиючи, стала заспокоюватися. Одягши капелюшка, напудрувала носа, підмалювала трошки уста, одягла пальто й пішла.

Квітень причепурив улиці Іст-Сайду несподіваними барвами. Солодкі, заласні пахощі линули з візочка з ананасами. На ріжку вона побачила Розу Сегал і Ліліян Даймонд, що пили кока-кола біля кіоску.

— Ганно, йди випий з нами, — покликали вони.

— Залюбки, якщо ви заплатите, бо у мене порожньо.

— А хіба ти не одержала допомоги за страйк?

— Я все віддала матері... Хоч це ні до чого. Однаково, вона цілісінький день поїдом мене їсть. Надто вже стара.

— А ти чула, що озброєні люди вдерлися до крамниці Айка Голдштейна, геть усе чисто розстрожили клевцями, а самого Айка залишили неприємного на купі пошиття.

— Ой, який жах!

— Так йому й треба!

— Алез не можна нищити так власність. З цього і ми здобуємо собі на життя, так само, як і він.

— Не сказала б, що це життя, — я тільки що тепла від нього, — мовила Ганна, стукнувши порожньою склянкою об столик.

— Легше, легше, — застеріг продавець. — Обережніше з посудом.

— Та найгірше те, — провадила Роза Сегал, — що коли вони розбивали крамницю Голдштейна, із вікна вискочив прогонич і впав з дев'ятого поверху просто на пожежника, що проїздив на машині, й забив його на місці.

— Навіщо вони зробили це?

— Хтось, певно, кинув на когось прогоничем і влучив просто у вікно.

— І забив пожежника.

Ганна вгледіла, що знизу вулицею до них простує Елмер. Тонке його обличчя схилене наперед, руки засунуті в кишені виношеного пальто. Залишивши товаришок, вона попростувала назустріч йому. — Ти йдеш, певно, до нас? Не треба, бо мати страшенно лається. Мені хотілось би влаштувати її в шпиталі, бо не сила вже жити з нею,

— То підемо посидимо в парку, — мовив Елмер. — Ти почуваш весну?

Ганна скоса глянула на нього. — Чи відчуваю я? Ой, Елмере, мені хотілось би, щоб уже скінчився страйк... Я сливе божеволю від неробства!

— Алез, Ганно, страйк має величезне значення для робітництва. Це робітничий університет. Він дає нам можливість учитися, читати, ходити до громадської книгозбірні.

— Ти ж сам казав, що він скінчиться за якийсь день чи два. І яка користь з того всього?

— Що освіченіша людина, то більше користи дає вона своїй клясі.

Вони сіли на лавці спиною до спортивного майданчику. Небо у них над головами переблискувало перлямутровими хмарками заходу. Брудні діти бавились і верещали на асфальтовій стежці.

— Ой, — мовила Ганна, глянувши на небо. — Як би мені хотілось мати паризький вечірній стрій, а щоб у тебе був фрак, і щоб ми могли пообідати у шиковному ресторані, а потім піти на виставу до театру, або ще щось.

— Якби ми жили при іншому соціальному ладі, це могло б бути. По революції робітник матиме все.

— А яка з того користь, Елмере, коли ми станемо вже старими й лайливими, як моя мати?

— Діти наші матимуть це.

Ганна випросталася. — Я ніколи не матиму дітей, — крізь зуби мовила вона. — Ніколи, ніколи, ніколи!

Аліса смикнула його за рукав, коли вони спинилися перед вітриною італійської кондиторської. На кожному торті, орнаментованому яскравими аніліновими квітами й сопілками стояв великодний

цукровий баранець з прапорцем.— Джіммі, — мовила вона, повертаючи до нього маленьке овальне личко з надто яскравими, такими, як троянди на торті, вустами, — чи не могли б ви якось зарадити з Роєм... Йому треба знайти роботу. Я з глузду зсунуся, якщо він і надалі сидітиме все вдома й читатиме газети з цим хоробливим виразом на обличчі... Ви розумієте, що я маю на думці... Він шанує вас.

— Алеж він намагається знайти роботу.

— Він не шукає її, як слід, і вам це відомо.

— А на його думку саме так і треба шукати. Здається, він помиляється, в оцінці самого себе... Але я не так, щоб і пасував для розмов про роботу.

— Я знаю. І вважаю, що це чудово. Всі кажуть, що ви залишили роботу в газеті, й хочете стати письменником.

Джиммі ввіймав себе на тому, що дивиться у її великі карі очі, що блищать десь у глибу, немов вода у криниці. Одвернув голову. За горло його схопив корч, він закашлявся. Попростували далі веселою барвистою вулицею.

У дверях ресторану побачили Роя і Мартіна Шіффа, що чекали на них. Проминувши залу, пішли довгим передпокоем, застановленим столами, кожен поміж двох зеленкувато-синіх малюнків Неапольської затоки.

У повітрі стояв дух сиру, тютюнового диму й томатової підлеви. Сівши на стілець, Аліса вередливо скривилася.

— Я хочу коктейлю і щоб швидше.

— Я, мабуть, дурний, — мовив Герф, — але ці човни, що кокетують перед Везувієм, завжди будять у мене бажання поїхати кудись... Я мабуть таки поїду тижнів за два.

— Куди ж ви поїдете, Джіммі? — спитав Рой. — Щось вигадали нове?

— А що скаже Геллен? — зауважила Аліса.

Герф зашарівсь. — А чому вона повинна щось сказати? — спитав прикро.

— І, на мою думку, нічого тут такого немає, — мовив він за якусь хвилину.

— Ніхто з нас не знає, чого він хоче, — вибухнув Мартін. — Тому то наше покоління таке нікчемне.

— Я починаю потроху розуміти те, чого я не хочу, — спокійно мовив Герф. — Принаймні маю досить сміливости, щоб сказати самому собі, яке мені осоружне все те, чого я не хочу.

— Алеж це дивно, — вигукнула Аліса. — Занедбати кар'єру заради ідеалу.

— Вибачте, — мовив Герф, одсуваючи стільця. В убіральні глянув на себе в хистке свічадо.

— Не треба говорити зайвого, — пошепки застеріг він себе. — Адже ти ніколи не справдиш своєї нахвалки... У нього було п'яне обличчя. Набравши в жменю води, умився. Коли вернувся до столу, його зустріли вигуками.

— За здоров'я мандрівника! — проголосив Рой.

Аліса їла сир з скибочками груші. — Це мабуть дуже цікаво? — сказала вона.

— Рой нудьгує, — вигукнув, помовчавши, Мартін Шіфф. Його обличчя з великими очима в рогових окулярах плавало в димному повітрі ресторана, немов рибина в каламутному акваріумі.

— Я саме перебирав думкою всі ті місця, де хочу питати ввввтра роботи.

— Ви хочете роботи? — мелодраматичним тоном спитав Мартін. — Хочете продати душу тому, хто більше заплатить?

— Алеж це єдине, що можна продати, — застогнав Рой.

— Мене найдужче непокоїть те, що доведеться не спати вночі... Взагаї, гидко продавати свою особистість. Виходить, що вкладаєш до роботи не здібність, а особистість.

— Хто справді чесний — це проститутки..

— Алеж саме проститутки продають свою особистість.

— Вони тільки наймають її.

— Роєві нудно... Всім нудно... Я на всіх вас навів нудьгу.

— Нам саме всім весело, — переконливо мовила Аліса. — Ми б не сиділи тут, Мартіне, якби нудьгували, адже так? А тепер мені хочеться, щоб Джіммі розповів, у яку таємничу мандрівку він вирушає.

— Ні, ви, напевно, говорите собі: який він нудний, яка користь од нього в товаристві? Адже у нього немає ні грошей, ні вродливої дружини, він не проречистий, не грає на біржі — зовсім зайвий тягар для товариства. Кожний артист є тягар.

— Це зовсім не так, Мартіне. Ви хто зна, що говорите.

Мартін махнув рукою над столом, перекинувши дві склянки. Офіціант з зляканим виглядом поклав серветку на червону пляму. Не помічаючи цього, Мартін провадив:

— Все це удавання... Ви говорите неправду. Не насмілюєтесь оголити справжні ваші душі. Але тепер мусите востаннє послухати все те, що я скажу... Бо я говорю востаннє. Ви, офіціанте, теж ідіть сюди, схиліться й зазирніть у темну безодню людської душі. А Герфові нудно. Всім вам нудно, ви знудьговані мухи, що дзичать на підвіконні. Вважаєте, що підвіконня — то кімната. Не розумієте, що то є чорна глибінь усередині... Я дуже впився. Офіціанте, дайте ще пляшку.

— Придержіть коней, Мартіне... Я не певний, чи ми зможемо сплатити рахунок... Нам нічого не треба більше..

— Офіціанте, дайте ще пляшку вина.

— Скидається на те, що ми збираємося пиячити цілу ніч, — буркнув Рой.

— Коли треба — я зможу заплатити своїм тілом... Алісо, скиньте маску... Ви прекрасна дитина під вашою маскою... Наблизьтеся разом зо мною до краю безодні... Ой, я надто впився, щоб висловити своє почування. — Схопивши свої черепахові окуляри, він здавив їх у кулаці. Скло, виблискуючи, покотилося на підлогу. Офіціант, позіхаючи, ввірнув під стіл за ним.

Якусь мить Мартін сидів, кліпаючи. Останні поглядали одне на одного. Тоді, зненацька, зірвався на ноги. — Я бачу ваші чванливі, зарозумілі посмішки. Не дивно, що у нас не може більше бути ні пристойних обідів, ні пристойних розмов. А я мушу довести вам свою атавістичну щирість... — Він почав стягати з себе краватку.

— Слухайте, Мартіне, старий друже, годі вже вам, — заспокоював його Рой.

— Ніхто не зможе спинити мене... Я мушу окунутись у чорну безодню щирости... Побіжу до чорної корабельні Східньої Ріки й кинуся сторч головою у воду.

Герф помчав слідом за ним через ресторан на вулицю. У дверях Мартін скинув піджака, на рижку камізельку.

— Він біжить, немов олень, — задихано мовив Рой, черкаючись набігу плечем об плече Герфа. Герф підняв піджака й камізельку, взяв їх під пахву й вернувся до ресторану. Обидва вони були бліді, коли сідали поряд з Алісою.

— Невже він справді втопиться? Невже справді? — питала ненастанно вона.

— Ні, звичайно ні, — заспокоював її Рой. — Піде собі додому. Він просто пошив нас у дурні, бо ми глузували з нього.

— А коли він справді втопиться?

— Не хотів би я цього, бо дуже люблю його. Ми назвали на честь його нашого хлопчика Мартіном, — похмуро мовив Джіммі. — Та коли він справді почуває себе таким безщасним, яке маємо ми право спити його?

— Ой, Джіммі, — зідхнула Аліса. — Замовте кави.

На вулиці виючи й гуркочучи промчала пожежна машина. Руки їм були холодні. Вони мовчки пили каву.

Френсі вийшла з бокових дверей на розі П'ятої та Десятої вулиць разом з шостигодинним натовпом, що поспішав додому. Детч Робертсон чекав на неї. Він посміхався, на обличчі йому пашів рум'янець.

— Що це, Детче? — слова застряли їй у горлі.

— Хіба тобі не до вподоби?

Вони повернули Чотирнадцятою вулицею. Плями облич текли обабіч них.

— Усе гаразд, Френсі, — мовив спокійно він.

На ньому було легеньке сіре весняне пальто, ясний фетровий капелюх. Нові червоні гостроносі оксфордські черевики блищали на ногах.

— Ну, чи до смаку тобі моє вбрання? Я вирішив, що поки не одягнусь, як слід, не варто ні до чого братися?

— Алеж, Детче, де ти взяв це?

— Потрусив одного в тютюновій крамниці. Еге, справа була певна.

— Ш-ш-ш! Не говори так голосно! Хтось може почути нас!

— Однаково не зрозуміє, про що ми розмовляємо.

Містер Денш сидить у кутку будуара місис Денш у стилі Louis XIV. Він сидить увесь зігнувшись на невеличкому позолоченому, з рожевою спинкою кріслі, велике черево лежить йому на колінах. М'ясистий ніс і зморшки від ніздрів до куточків великого рота утворюють два трикутники на його зеленкуватому зім'ятому обличчі. У руді він

держить кушку телеграм, а зверху лежить розшифрована записка на блакитному клаптику: «Дефіцит Гамбургського відділу виносить приблизно 500 000 доларів». Підписав Гейнц. Де б він не скинув поглядом по невеличкій, коштовними дрібничками застановленій, кімнаті, скрізь бачив пурпурові літери «приблизно», що танцювали в повітрі. Тоді спостеріг, що увійшла покоївка, бліда мулатка в зборчастому чепці й дивиться пильно на нього. Погляд його спинився на величезному пласкому коробі у її руці.

— Що це?

— Щось для місис, сер.

— А несить-но сюди... Від Гіксона... Хотів би я знати, чому це вона без кінця-краю купує нові сукні... Від Гіксона... А відкрийте. Якщо воно дороге, я одішлю назад.

Покоївка обережно розгорнула тонкий папір, одкривши вечірній стрій персикового й горохового кольорів.

Містер Денш зірвався на ноги, белькочучи:

— Вона, певно, гадає, що війна ще не скінчилася... Скажіть, що тут не приймають цього. Скажіть, що тут Денші не живуть.

Покоївка взяла коробок і, похитавши головою, пішла, задерши до гори носа. Денш сів у крісло й знову почав переглядати телеграми.

— Анні! Анні! — долинув верескливий голос із другої кімнати, а тоді висунулася голова у чепці з мережива, що скидався на фрігійський ковпак, і велике тіло у халаті.

— А що ти тут робиш такої ранньої години? Я саме чекаю на перукара.

— Дуже важлива справа... Я допіру одержав телеграму від Рейнца. Серено, любя, справи фірми «Блекгед і Денш» дуже погані і по цей, і по той бік океану.

— Ви мене кликали, мадам? — пролунав у нього за спиною голос покоївки.

Знизавши плечима, він одійшов до вікна. Почував себе стомленим, недужим і обважнілим. Вулицею промчав на вельосипеді хлопець-посланець. Щоби йому були рожеві й він сміявся. Денш побачив себе самого, відчув себе на мить молодим і струнким, згадав, як він сам колись біг, простоволосий вниз Пайн Стріт, скося поглядаючи на жіночі ніжки. Повернувся знову до кімнати. Покоївка пішла.

— Серено, — почав він, — невже ти не можеш зрозуміти серйозність становища? Ціни страшенно впали. На ринках нема попиту на боби. Це — руїна, кажу я тобі...

— Але, голубе, я аніяк не розумію, чому це мусить стосуватися мене.

— Треба заощаджувати... заощаджувати. Ціни на кавчук теж знизилися... Ця сукня від Гіксона...

— Невже ти хочеш, щоб я скидалася на сільську вчительку на вечірці у Блекгеда?

Денш, застогнавши, похитав головою.

— Як ти не хочеш зрозуміти. Певно, ніякої вечірки не буде... Слухай, Серено, це не жарти... Треба, щоб ти спакувала чемодан, бо ми кожного дня можемо виїхати... Мені потрібний відпочинок. Думаю

податися до Марієнбаду, щоб полікуватися трохи... Тобі це теж буде корисно.

Вона глянула йому зненацька в очі. Всі невеличкі зморшки їй на обличчі поглибшали. Капшуки під очима стали немов цяцькові бальони, коли з них випустити повітря. Наблизившись до неї, він поклав їй руку на плече й витяг уста для поцілунку, але вона враз спалахнула.

— Я не хочу, щоб ти встрявав до моїх справ з кравцями.. Не хочу... Не хочу...

— Роби, як знаєш.

Він вийшов з кімнати, втягнувши голову в гладкі, похилі плечі.

— Ан-н-і-і!

— Я тут, мадам.

Покоївка увійшла до кімнати.

Місис Денш сіла на невеличку софу на високих ніжках. Обличчя їй позеленіло.

— Анні, дайте мені, будь ласка, флякон з амоніаком і води... І, Анні, подзвоніть до Гіксона й скажіть, що сукню відіслано назад помилково... через помилку шафаря, і хай вони знову пришлють, бо мені треба її сьогодні вдягати.

— Гонитва за щастям, ненастанна гонитва... право на життя і на волю... і чорна, безмісячна ніч. Джиммі Герф іде самотою через Південну вулицю. За пристанями встають на тлі ночі примарні кістяки кораблів.

— Визнаю, що я отупів, — голосно каже він. Через ці квітневі ночі, блукаючи отак самотній вулицями, він почував, ніби якийсь небосяг опосів його, — величезна будівля з незчисленими яскравими вікнами падає на нього з хмарного неба. Друкарські машинки сіють дощ ніклевого конфетті йому в уха. Обличчя шантанних співачок посміхаються та кивають йому з вікон. Еллі у золотій сукні. Еллі з тонесеньких золотих листочків зроблена, але все ж справжня, жива, киває йому з кожного вікна. А він іде квартал по кварталу й шукає дверей гомінкого злотовіконного небосягу, мінає квартал по кварталу, а дверей усе нема. Щоразу, як заплющує очі, цей сон опановує його; щоразу, як спиняється й починає аргументувати сам з собою, користаючися з пишномовних, кольористих висловів — цей сон опановує його. Слухайте, юначе, щоб зберегти здоров'я, ви повинні зробити одне з двох... Вибачте, містере, де ж двері цього дому? На тому кварталі. Тільки на тому кварталі... одна з двох неминучих альтернатив: або вийдіть, якщо ви в брудній м'якій сорочці, або зоставайтеся, якщо ви в чистому крохмальному комірчику. Але яка користь марнувати ціле життя, ганяючи Містом Руїни? А як ваші непорушні права тринадцятьох провінцій? Його мозок розмотує думки, він уперто простує вперед. Йому не хочеться йти до певного якогось місця. Якби тільки я міг ще вірити в слова.

— Здорові були, містере Голдштейн, — весело проспівав репортер, стискаючи опецькувату руку, простягнену йому через прилавок у тютюновій крамниці. — Моє прізвище Брустер... Я даю хроніку злочинів для «Новин».

Містер Голдштейн скидався на гусінь — орлячий ніс на сірому обличчі, що з обох його боків несподівано стирчали рожеві, нашорошені вуха. Підозріло глянув на репортера примруженими очима.

— Коли ваша ласка, мені хотілось би дізнатися про оту подію минулої ночі у вашій крамниці.

— Нічого я вам не розповім, юначе. Ви надрукуєте про це в газеті, а інші пройдисвіти й собі з'охотяться пограбувати мене.

— Сумно, що ви додержуєтеся такої думки, містере Голдштейн... Дайте мені, будь ласка, сигару «Роберт Бернз»... Подавати відомості в газеті так само потрібно, як і вентилювати приміщення... Це відсвіжує повітря.

Зрізавши кінчик сигари, репортер запалив її і стояв, замислено дивлячись на Голдштейна крізь пасма блакитного диму.

— Бачите, містере Голдштейн, справа ось яка, — почав він поважно. — Ми висвітлюємо це в інтересах громадянства... будимо співчуття... ви розумієте? До вашої крамниці збирається фотограф, щоб зфотографувати вас... Б'юсь об заклад, що на яких тижнів два це дуже збільшить вам торгівлю... А втім, тепер доведеться протелефонувати, щоб він не приходив.

— Гаразд, той хлопець, — одрубисто почав Голдштейн, — був зодягнений у нове, пристойне, весняне пальто і прийшов купити коробку цигарок «Верблюд». «А гарний вечір», — каже, виймаючи одну цигарку й закурюючи. Тоді я спостеріг, що у дівчини, яка була разом з ним, обличчя закрито серпанком.

— То вона не стрижена?

— Я бачив тільки чорний серпанок. А тоді вона враз опинилася за прилавком і ткнувши мені револьвер у бік, почала говорити... знаєте, дитяче якесь лепетіння... Не встиг я отямитись, як він забрав усі гроші з каси, та ще й питає («а в кишенях у вас нічого нема, голубе?») Мене аж у піт кинуло.

— І це все?

— Авжеж. Поки я знайшов полісмена, вони десь, у дідька, зслизли.

— А багато взяли?

— Понад п'ятдесят долярів з каси й шість долярів у мене.

— А дівчина гарна?

— Я не бачив, можливо. Але залюбки розтрощив би їй пику. Задля таких, як вона, треба електричного стільця. Адже ніхто не чується на безпеці. І яка радія працювати, коли можна просто взяти револьвера й пограбувати сусіду?

— Ви кажете, вони були гарно вбрані... То, певно, скидалися на аристократів?

— Еге.

— Я розвину думку, що він учень коледжу, а вона дівчина з вищих шарів суспільства, і що вони пішли на це для розваги.

— Чоловік скидався таки на волоцюгу.

— Це буває й поміж студентів коледжу... Сподівайтесь прочитати нариса «Блискучі бандити» у недільному числі. Ви читаєте «Новини», містере Голдштейн?

Голдштейн покрутив головою.

— Ну, то я вам надішлю це число.

— Мені хотілось би, щоб цих птахів засудили, розумієте? Якби я тут міг чим допомогти, то, залюбки, зробив би все.. Адже ніхто не чується на безпеці.. А до недільних часописів мені байдуже.

— Ну, то фотограф незабаром прийде. Певно ви згодитеся позувати йому, містере Голдштейн... Широ дякую. До побачення.

Голдштейн видобув зненацька новенького, блискучого револьвера й скерував його на репортера.

— Гей, обережніше з цим!

Голдштейн сардонічно засміявся.

— Я тепер готовий, нехай приходять, — вигукнув він навздогін репортеріві, що вже поспішав до підземної залізниці.

— Наша справа, люба місис Герф, — деклямував містер Гарпсікур, солодко дивлячись їй у вічі й посміхаючися котячою посмішкою, — наша справа — мчати на хребті модної хвилі до берега, замить до того, як вона має розбитися. Нестеменно так, як спортсмени їздять на бурунних дошках.

Еллен делікатно копирсала половинку груші чайною ложечкою. Трохи розтуливши вуста, дивилася в таріль. Почувала себе такою свіжою і стрункою в тугому синьому вбранні, соромливо-жвавою у павутинні косих поглядів і дзвінких, модних ресторанних розмов.

— Я пророкую вам успіх — якого ще не зазнала жадна жінка, бо з усіх жінок ви найчарівніша.

— Пророкуєте, — засміялася Еллен, скинувши на нього поглядом.

— Ви не повинні чіплятися до слів старої людини... Я дуже зле висловлююся.. А це небезпечна ознака. Ви чудово все розумієте, хоч і гордуєте трошки.. мусите таки визнати це... І, я певний, краще за мене з'ясуєте, що саме нам потрібно для такого періодичного видання.

— Звичайно, ви хочете, щоб кожний читач уявляв, ніби він стоїть у самому осередку життя вищих верств.

— Так, ніби він сам снідає тут, в Алгонкіні.

— Тільки не сьогодні, а завтра, — підхопила Еллен.

Засміявшись рипучим сміхом, містер Гарпсікур спробував глибоко зазирнути в сірі її очі з сміхотливими золотими блищиками. Зашарівшись, вона спустила знову погляд на таріль, де лежала половинка груші. Немов у свічаді позад себе почувала допитливі погляди чоловіків і жінок, що сиділи біля столиків навкруги.

Млинці приємно гладили йому попечений од джину язик. Джімі Герф сидів у ресторані Чайлда в галасливому підпілному товаристві.

Очі, уста, вечірві стрі, дух бекону й кави — все це крутилось і пульсувало навколо нього. Над силу ковтав млинці. Замовив ще кави. Відчув себе краще. Боявся, що його занудить. Почав читати газету. Літери розпливались і набрякали, немов японські квіти. Тоді знову проступили виразно й погекли рівною, чорнобілою смугою крізь його чорнобілий мозок.

«Збита з правдивої стежки молодь знову заплатила трагічну данину серед дешевих веселощів Коні Айленду, наново пофарбованого на літній сезон. Поліційні агенти заарештували «Детча» Робінзона і його співучасницю, визнану за «дівчину-бандита». Цю пару обвинувачують у кількох наскоках у Брукліні й Квінзі. Поліція кілька днів стежила за ними. Вони наймали невеличке приміщення з кухнею на Сікрофт Авеню, 7356. Підозра вперше виникла тоді, коли Робінзон перевіз свою співучасницю, що мала стати матір'ю, до Пресвітеріянського шпиталю на Кенерзі. Службовці шпиталю звернули увагу на безмежні грошові ресурси Робінзона. Дівчина мала окрему палату, їй щодня присилалося коштовні квіти й овочі, а до консіліюму запрошено визначних лікарів. Коли треба було записати дитину, юнак признався лікареві, що породілля не брала з ним шлюбу. Один із службовців шпиталю звернув увагу на те, що дівчина і її компаньйон дуже підходять під опис бандитів, видрукований в «Івнінг Таймз», і подзвонив до поліції. Агенти кілька днів слідкували за ними, а тепер, як дівчина вернулася з шпиталю до приміщення на Сікрофт Авеню, обох заарештовано».

На газету впав гарячий бісквіт. Джіммі, здригнувшись від несподіванки, звів погляд угору. Черноока єврейська дівчина біля сусіднього столика пускала йому бісики очима. Кивнувши головою, він удав, ніби скидає капелюха.

— Дякую тобі, вродлива німфо, — хрипко промовив і почав їсти бісквіта.

— Облиш ці витівки, чуєш? — ревнув у вухо дівчині хлопець, що сидів разом з нею. Він дуже скидався на боксера.

Компаньйони Джіммі засміялися, широко роззявляючи роти. Він сплатив рахунок, невиразно муркнув «до побачення» і вийшов. На годиннику над касою було три години. На майдані Колумба все ще товпилися люди. Дух змитих дощем тротуарів переміщувався з духом газоліну, але часом з парку линув подих мокрої землі й молодої травиці. Джіммі довго стояв на ріжку, міркуючи, куди піти. Такими ночами йому гидко було вертатися додому. Почував невиразний жаль, що ввіймано «дівчину-бандита» та її коханого. Волів би, щоб вони втікли. Заздалегідь смакував, з яким задоволенням читав би щодня про нові їхні наскоки. Сердеги, подумав він. А тут ще й дитина народилася.

Тим часом з ресторану долинув якийсь гармидер. Вернувшись назад, Джіммі зазирнув у вікно через сковороду, де сичали три самотніх пундики. Офіціанти намагалися вивести високого чоловіка у фраку. Хлопця з важкими щелепами, приятеля дівчини, що кинула бісквітом у Джіммі, утримували ззаду його товариші. Тоді крізь натовп пропхався швайцар. Це був куций, плечистий чоловік з глибого посадже-

ними, стомленими, мавпячими очима. Спокійно й без ентузіазму схопив він високого за карк і миттю викинув його за двері. Вже на тротуарі, високий задурено озирнувся й спробував вирівняти собі коміра. Саме тієї хвилини з гуркотом під'їхав поліцейський автомобіль. З нього зіскочили два поліцаї й похапцем заарештували трьох італійців, що спокійно розмовляли на ріжку. Герф і високий чоловік у фраку глянули один на одного, мало не забалакали, і одразу витверезившись, пішли в різні боки.

V. ТЯГАР НІНЕВІЇ

Цяне червоний присмерок із Гольфштроемського туману, стогнуть, вібруючи, мідні горлянки на заціпенілих улицах, допитливо дивляться скляні очі небосаяів, хлюпає червоне оливо на окуті крицею стегна п'ятоох мостів, виють докучливим котлячим виттям буксири в гарячій гавані під падуцями стовбурами диму.

Весна, стягаючи нам осколою вуста, весна, проймаючи нас дрожем, потужно народжується з гудіння сірен, з могутнім гуркотом проривається крізь загату вуличного руху, поміж уважних, замерзлих, що зінулися навипиньки, кварталів.

Містер Денш, одкотивши комір пухнатого ульстера та насунувши аж на очі велике англійське кепі, нервово тупцявся по вогкій палубі волендаму. Дивився крізь густу сітку дощу на сірі пристані та на будинки на набережній, вирізьблені на тлі нестерпуче-гіркого неба. — Банкрут, банкрут, — шепотів він сам собі. Нарешті загув третій гудок. Заткнувши вуха пучками, містер Денш стояв заховавшись за рятувальним човном і — стежачи, як стяга брудної води поміж бортом пароплаву і пристанню дедалі ширшає. Поміст затремтів у нього під ногами, бо гвинт вривався у воду. Сірі, немов фота, будинки Менгеттену почали плисти повз. На нижчій палубі заграла оркестра. Червоні пасажирські й вантажні порони, буксири, баржі, лісовози, пароплави сновигали поміж ним і оповитим туманом містом, що збігалось в одну піраміду, а тоді почало танути, заглиблюючись у брунато-зеленкувату воду затоки.

Денш зійшов униз до кабіни. Місис Денш у капелюшку дзвіночком і в жовтому серпанку спокійно плакала, поклавши голову на кошик з овочами.

— Цить, Серено, — мовив він хрипко. — Цить... Нам добре буде в Марієнбаді... Ми потребуємо відпочинку. А становище наше не таке вже й безпорадне. Я хочу зараз послати радіограму Блекгедові... Кінець-кінцем, це його впертість і нерозважність призвели фірму до... до цього. Ця людина вважала себе за якогось владаря світу... Це... дійде й до нього, врешті. Якби прокльони мали силу, я не дожив би до завтрього. — На диво собі самому, він відчув, що сірі зморшки його обличчя розсуваються в посмішці. Місис Денш звела голову й роззявила рота, щоб заговорити, але сльози ще дужче линули їй з очей. Глянувши на себе в свічадо, Денш випростав плечі й підсунув кепі. — Отож, Серено, — додав він трохи веселіше, — це кінець моєї ділової кар'єри... Зараз пошлю радіограму.

Обличчя матері схиляється й цілує його. Він чіпляється рученятами за її сукню, а вона виходить, лишаючи його в темряві, лишаючи по собі легенькі пахощі, що від них його зводить на плач. Маденький Мартін кидається поміж залізних прутів свого ліжечка. У кімнаті темно, і за стінами на вулиці теж жахлива величезна темрява дорослих людей, грімлива, гомінка, що брилами лізе у вікна, просуває пальці крізь щілини в дверях. З вулиці, приглушуючи гуркіт коліс, лине якесь приглушене виття, що стискає йому горло. Піраміди темряви нагромаджуються над ним, падають з гуркотом на нього. Він кричить, захлипається, знову кричить. Няня наближається до ліжечка, ступаючи в смугі спасеного світла.— Не бійся... немає нічого страшного.— Чорне її обличчя посміхається до нього, чорні руки обмикують ковдру.— Це просто пожежна машина проїхала... Хіба ж ти боїшся пожежної машини?

Еллен одкинулася на спинку сидіння в таксі й заплющила на мить очі. Ні купіль, ні півгодинний сон не зміли нудного спогаду про редакцію, про дух тютюну в ній, шибетання друкарських машинок, без краю повторювані однакові фрази, обличчя, надруковані аркуші паперу. Вона почувала себе дуже стомленою, певно у неї смуги під очима. Таксі спинилося. Вгорі, на сигнальній вежі засвітився червоний огонь. П'ята Авеню аж до самих тротуарів повна була таксі, лімузінів, автобусів. Вона спізнялася, забула годинника вдома. Хвилини тяжіли їй на шиї, важкі, немов години. Випроставшись на сидінні, так швидко стулила кулаки, що відчула, як гострі нігті вгрузли крізь рукавички в долоні. Врешті таксі шарпнулося вперед, знову пішов дух газоліну, задзичав мотор, згусток руху посунув на узгір'я Меррей. На ріжку глянула на годинника. Чверть на восьму. Рух спинився знов, заверещало гальмо таксі, її підкинуло. Сперлася, заплющивши очі, на спинку, у скронях їй біла кров. Усі її нерви були гострим, сталевим, дзвінким дротом, що врізався їй у тіло.— Та хіба це важливо?— спитала вона сама себе.— Він почекає, а я не поспішаю бачити його. Ось порахуємо, скільки ще будинків... Менше ніж двадцять, вісімнадцять. Мабуть люди вигадали числа, щоб не збожеволіти. Таблиця множення найкращі ліки для хорих нервів. Очевидно, саме для цього старий Пітер Стьювізент, чи може хто інший, завів у місті числа на будинках. Вона посміхнулася на цю думку. Таксі рушив.

Джордж Болдвін, пахаючи цигаркою, ходив туди й сюди в передпокої готелю. Часом поглядав на годинника. Все тіло йому було напружене, немов струна в скрипці. Був голодний і повний думок, що їх прагнув висловити. Він ненавидів чекати на когось. Коли увійшла вона, холодна, шовкова й усміхнена, йому захотілося дати їй ляпаса.

— Джордже, чи ви розумієте, що ми тільки тому й не збожеволіли, що числа такі спокійні й нерухомі?— мовила вона, вдаривши його злегка по руці.

— Єдине, що я розумію, це те, що сорока п'яти хвилин чекання вистачить хоч кому, щоб збожеволіти,

— Мушу пояснити. Це ціла система. Я обміркувала її, їдучи в таксі.. Але йдіть до ресторану й замовте щось, а я тим часом пройду до жіночої кімнати. І, будь ласка, візьміть Мартіні. Я мертва сьогодні, цілком мертва.

— Сердешне малятко, зараз я все замовлю. Тільки, прошу, не дуже дийтеся.

Коліна йому тремтіли, він почував себе немов тала крига, увіходячи до позолоченої, пишно орнаментованої їдальні. А леж, Болдіне, ти поводишся, неначе сімнадцятирічний юнак... І це в твоєму віці. Ніколи мені ще не було такого... Слухайте, Джозефе, чим ви нас годуватимете сьогодні? Я голодний... Але насамперед звеліть Фредові зробити з Мартіні коктейль найкращий з усіх, що він коли робив у своїм житті.

— *Tres bien monsieur*, — мовив довгоносий румун-офіціант і, вклонившись, дав йому меню.

Еллен довго видивлялась у люстро, стираючи зайву пудру з обличчя, намагаючися дати лад думкам. Вона немов би накрутила ляльку в собі й ставила її в різні пози. Кілька стриманих жестів, вироблених на сцені. Враз одвернулася від свічада, знизавши надто білими плечима, й попростувала мерщій до їдальні.

— Ой, Джордже, я коваю з голоду, слово чести.

— Так само, як і я, — мовив він надтріснутим голосом. — І, Еляйн, я маю новину для вас, — похапцем провадив він, ніби боючися, що вона може спинити його. — Сесілі згодна взяти розлуку. Ми без зайвого розголосу відбудемо це влітку в Парижі. Тепер я хочу знати, чи бажаєте ви...

Еллен схилилась і погладила йому руку, що стискала нервово край столу. — Джордже, давайте насамперед пообідаємо... Треба мати розважність. Досить уже наробили ми дурниць у минулому, і ви, і я... Нумо вип'ємо за хвилю злочинів! М'яка, непомітна піна коктейлю гладила їй язика й горло, потроху зігрівала її. Сміючися, глянула на нього блискучими очима. Він проковтнув свій коктейль.

— Слово чести, Еляйн, — мовив він, зашарівшись безпорадно, — ви найдивніша в світі жінка.

Обідаючи, Еллен почувала, як поволі її проймає крижаний холод, немов би під шкіру впорскнуто новококаїн. Нарешті вона вирішила. Здавалося, ніби поставила замість себе фотографію, що назавжди застигла в одній позі. Невидимий шовковий шнурок гіркоти стягав їй горло, душив її. Над тарілками, над жовтаво-рожевою лямпою, над шматочками хліба, обличчя його смикалось і кидало над крохмалевою білою маніжкою. Світло падало то на один, то на другий бік носа, тверді вуста проречисто ворушилися над жовтими зубами. Еллен сиділа схрестивши ноги, почувавши себе якоюсь застиглою порцеляною лялькою, все навколо немов би тверділо й вкривалося емалю, повітря, посмуговане блакитним сигарним димом, оберталось на скло. Дерев'яне його обличчя маріонетки коливалось безглуздо перед нею. Вона затремтіла й згорбила плечі.

— Що вам, Еляйн? — стурбовано спитав він.

— Нічого, Джордже, — збрехала вона. — Певно, хтось пройшов по моїй могилі.

— Може принести вам манто?

Вона похитала головою.

— Ну, то як? — спитав він, коли вони встали від столу.

— Що? — перепитала вона, посміхаючися.

— Як після Парижу?

— Гадаю, що я витримаю це, коли ви витримаєте, Джордже, — спокійно відказала вона.

Він чекав на неї, стоячи біля розчинених дверей таксі. Вона бачила в темряві елегантну його постать у брунатному легенькому пальті й брунатному капелюхі. Він посміхався, немов якась славетна особа на малюнку в недільному додатку до газети. Машиналино стишла руку, що допомогла їй увійти до автомобілю.

— Еляйн, — тремтливим голосом мовив він. — Життя набуває тепер змісту для мене... Якби ви тільки знали, яким безбарвним було воно усі ці роки. Я був немов олив'яна накрутна лялька, порожня всередині.

— Не будемо говорити про накрутні ляльки, — обізвалася вона напруженим голосом.

— Ні, краще поговоримо про наше щастя! — вигукнув він.

Невблагано, вуста його припали до її вуст. У тремтливому вікні таксі, немов людина, що потопає, вона бачила куточком ока, як летять назустріч обличчя, вуличні ліхтарі й бринливі, ніклеві колеса.

Старий чоловік у картатому кепі сидить на кам'яній приступці, затуливши руками обличчя. Повз нього ненастанно сунуть люди, поспішаючи до театрів, і заграва Бродвею мерехтить їм на спинах. Він ридає, не odkриваючи обличчя, дихаючи кислим перегаром джину. — Я не можу, чуєте, не можу! — Голос йому якийсь нелюдський, немов рипіння дерева. Кроки повз нього лунають прискореніше. Літні люди відвертають очі в інший бік. Дві дівчини верескливо регочуть, дивлячися на нього. Вуличники, штовхаючи один одного, визирають то тут, то там, із натовпу. — Це — бродяга Гутч. Хай-но тільки наскочить фараон, то він знатиме. Оце вам заборона спиртних напоїв. — Старий odkриває мокре обличчя і дивиться поперед себе невидючими очима у кривавих повіках. Люди сахаються, наступаючи на ноги тим, що позаду. Немов рипіння сухої деревини, лунає голос старого: — Хіба ви не бачите, що я не можу... не можу... не можу!

Коли Аліса Шеффілд упірнула в потік жінок, що сунув у двері крамниці Лорд і Тейлор, і відчула дух тканин у ніздрях, щось клацнуло їй у голові. Попервах, пішла до відділу рукавичок. Продавниця була дуже молода, з довгими вигнутими віями та лагідною посмішкою. Вони жваво розмовляли, поки Аліса наміряла сірі й білі галункові рукавички з маленькою торочкою. Перед тим, як мала одягати

їх, продавниця зграбно посипала їх всередині пудрою з довгошийого дерев'яного пуделка. Аліса замовила шість пар.

— Так, місис Рой Шеффілд... Так, я маю тут рахунок, ось моя картка... Хочу замовити багато дечого... — а тим часом говорила сама собі: смішно, що я цілісіньку зиму виходила в лахах. Коли Рой отримає рахунок, хай як хоче сплачує. Треба вже йому облишити верзти вісенітницю. Досить я сплачувала його рахунки у свій час. Пішла вибирати шовкові панчохи тілесного кольору. Коли вийшла з крамниці, в голові їй кружляли довгі низки прилавоків освітлених фіялковим електричним світлом, гаптування, облямівки, кольорові шовки. Замовила дві літні сукні й вечірове манто.

У Маярда здибала високого, білявого англійця з конічною головою, закрученими білявими вусами й довгим носом.

— Ой, Беку, у мене знаменний час. Оце, допіру спустошала крамницю Лорда і Тейлора. Ви знаєте, що вже принаймні півтора роки, як я не замовляла собі жадних убрань?

— Сердешне малятко, — мовив він, ведучи її до столика. — Ну, розповідайте мені про все.

Сівши на стілець, вона жалібно мовила:

— Ой, Беку, я так стомилася від цього... Не знаю, чи довго ще зможу витримати.

— Вам нічим докоряти мені... Як ви знаєте, я хотів, щоб ви зробили...

— А якщо я зробила?

— Це було б чудово. Ми одразу ж кудись би поїхали... Але на-самперед слід випити чаю й з'їсти чогось. Вам треба набратися сили.

Вона засміялася. — Авжеж, старий друже, я саме цього потребую.

— А як з подорожжю до Келгері? Один мій знайомий обіцяв мені там роботу.

— Ну, звичайно, поїдемо. Не треба мені ні одягу, нічого... Рой може відслати ці речі назад до Лорда й Тейлора... А у вас є гроші, Беку?

На вилицях йому спалахнув рум'янець і розлився скронями до пласких, негарних вух. — Мушу признатися, люба, що у мене немає і пенні. Можу заплатити тільки за сніданок.

— Ну, то я розміню чека. У нас спільний рахунок.

— Мені розмінюють його в Балтіморі, там знають мене. Коли ми прибудемо до Канади, все буде, як слід, запевняю вас. У домінійоні його величності прізвище Бекмінстера має більше значення, ніж у Сполучених Державах.

— Я знаю це, любий. У Нью-Йорку мають значення тільки гроші.

Коли вони простували П'ятою Авеню, вона схопила його знепацька за руку. — Ой, Беку, я маю сказати вам щось жахливе! Мало не померла, дізнавшись про це. Пригадуєте, я розповідала вам якось про жахливий сморід у нашому приміщенні? Ну, ми гадали, що то здох десь щур... А сьогодні вранці я зустріла жінку, що живе на нижньому поверсі... Ой, мене нудить, тільки згадаю... Обличчя їй було зелене, як цей автобус... Ніби інспектор оглядав каналізаційні труби... Заарештовано жінку, що жила на верхньому поверсі. Фе, як гидко! Я не можу навіть розповісти... Нізащо не вернуся додому...

Швидше ладна померти... Вчора цілісінький день у будинку не було й краплини води.

— То в чім же справа?

— Це надто жахливо!

— Ну, та розповідайте вже!

— Беку, вас не захочуть признати, як ви приїдете додому до Орпен Менор.

— Та що ж там таке?

— Жінка, що жила нагорі, робила недозволені операції... аборти... Тому й каналізація забилася...

— Жах!

— Це остання краплина для мене... А Рой сидить, як пень, уткнувши носа в газету в нестерпучому цьому смороді, з ідіотським виразом на обличчі...

— Сердешна дитинко!

— Але, Беку, я не можу одержати по чеку більше, як дві сотні. Нам вистачить цього до Келгері?

— Не дуже комфортабельно... У Монреалі є знайомий, що дасть мені роботу в газеті писати хроніку світського життя... Гидка робота, але я підписуватимусь вигаданим прізвисьмом. А трохи заребивши, подамося далі... А може б я, оце, розміняв одразу чека?

Вона чекала на нього біля дошки з оповістками, поки він ходив купувати квитки. Почувала себе дуже маленькою і самотньою у величезному, білому, лукуватому залі вокзалу. Спільне життя з Роєм перебігало їй у голові, немов кінофільм, дедалі швидше. Вернувся Бек з щасливим упевненим виглядом, держачи в руках купку зелених кредиток і залізничні квитки.

— До сьомої години немає поїздів, Аль, — мовив він. — Може ви підете до Паласу й залишите мені квитка в бюро, а я побіжу, тим часом, візьму свій чемодан? Це всього якась хвилинка... Ось п'ять долярів.

Він мерщій подався геть, а вона простувала сама Сорок Третьою вулицею. День був гарячий, травневий. Несподівано почала плакати. Люди дивилися на неї, а вона не могла стримати сліз. Журно йшла вперед, і сльози струмились їй обличчям.

— Страхування від землетрусу, ось як вони називають це. А чи дуже воно допоможе їм, коли гнів господній викурить усіх з цього міста, як викурюють осяче гніздо або струсоне його, як кіт трусить щура... Страхування від землетрусу!

Джо і Скінні нетерпляче чекали, поки цей чоловік з бородою, немов віхоть, що, невиразно бурмочучи, стояв схилившись над їхнім багаттям, піде собі. Вони не розуміли, чи до них він говорить, чи до себе самого. Удали, ніби його зовсім тут нема, і почали похапцем підсмажувати шматок шинки на рожні з прутів старого парасоля. Внизу, за сірчанозеленим мереживом розквітлих дерев вилискувався сріблом Гедсон у вечірньому світлі, й біліли паркани будинків горішнього Менгеттена.

— Не кажи нічого, — пошепки мовив Джо, крутячи собі пучкою біля чола. — Він причинний.

У Скінні мороз пішов поза шкурою, уста йому похолоди. Виникло непереможне бажання втекти.

— Це шинка? — звернувся до них невідомий, муркотливим, доброзичливим голосом.

— Так, сер, — тремтячи прожебонів Джо.

— А хіба вам не відомо, що господь бог забороняє своїм дітям їсти м'ясо свині?

Голос йому перейшов у співоче якесь мурмотіння, а тоді зміцнів до крику.

— Гавриїле, брате Гавриїле, чи можна цим дітям їсти шинку? Звичайно! Ангел Гавриїл, він добрий приятель мені, каже, що можна, але один тільки раз, і щоб більше ви не їли... Пильуйте, братове, а то вона підгорить у вас.

Скінні зірвався на ноги.

— Сиди, брате, я не заподію тобі найменшої шкоди, бо я розумію дітей. Я і господь бог — обидва ми любимо дітей... Боїшся, що я скидаюся на бродягу? Але послухай-но мене й ніколи не бійся бродяг. Бродяги не зачеплять тебе, вони добрі люди. Господь бог був бродягою, коли жив на землі. Мій приятель, ангел Гавриїл теж чимало бродяжив... Ось у мене є курка — дала її мені якась негр-тянка... Ой ніженьки! — застогнав він, сідаючи на камені біля хлопців.

— Ми хотіли гратися в індіців, але, тепер, мабуть гратимемося в бродяг, — мовив Джо, що трохи вже оговтався. Бродяга витяг з кишені поруділого від негоди жакета пакуночок у газеті й став обережно розгортати його. Від смаженої шинки вставав смачний дух. Скінні сів якнайдалі від невідомого, уважно спостерігаючи. Той поділив курку, і всі троє почали їсти.

— Гавриїле, старий друже, глянь-но сюди! — бродяга так гучно вигукнув це, що хлоп'ята знову злякалися.

Западала ніч. Напхавши рота, бродяга голосно вигукував, тикаючи барабанною паличкою у мерехтливу шахівницю вогнів на Ріверсайд-Драйв.

— Ось сядь-но на хвилиночку й поглянь сюди, Гавриїле. Подивися на цю стару суку, якщо пробачиш мені такий вираз. Страхування від землетрусу, хіба ж воно потрібне тут? А чи ви знаєте, скільки треба було часу богові, щоб повалити Вавилонську вежу? Сім хвилин. А знаєте, за скільки часу зруйнував він Вавилон і Ніневію? За сім хвилин! А на один квартал в Нью-Йорку куди більше припадає гріха, ніж на цілу квадратову милю в Ніневії, і, як на вашу думку, скільки потрібно часу, щоб господь бог Саваоф зруйнував Нью-Йорк, Бруклін і Бронкс? Сім секунд... Слухай, хлопче, а як тебе звуть? — спитав він тихим, муркотливим голосом, ткнувши в Джо своєю паличкою.

— Джозеф Камерон Паркер, ми живемо в Юнйон.

— А тебе?

— Антоніо Камерон... хлопці продражнили мене Скінні. Джо — мій брат у перших. Його батьки змінили прізвище на Паркер.

— Зміна імени не веде до добра... Ті, що вигадують собі нові прізвища — записані до книги страшного суду... Істинно глаголю вам, близький день суду господнього... Не далі, як учора, Гавриїл сказав мені: «Слухай, Йоно, а може почнемо?» А я кажу йому: «Гавриїле, давній друже, подумай про всіх жінок, дітей і немовлят, що нічим не завинили. Якщо ти пошлеш на них землетрус, огонь і камінний дощ, вони загинуть разом з усіма багатіями і грішниками», а він відповідає: «Гаразд, Йоно, стара шкапо, нехай буде по-твоєму. Зачекаємо ще тиждень чи два...» Але, діти, жах бере на саму думку про вогонь, камінний дощ, землетрус, потоп, височенні будинки, що падають один на один...

Зненацька Джо ляпнув Скінні по плечу.

— Квач! — вигукнув він, тікаючи.

Той побіг слідом за ним, спотикаючися на вузесенькій стежці поміж кущів. Навздогнав його вже на асфальті.

— А він таки причинний! — вигукнув.

— Цить, — спинив його Джо. Він дивився крізь кущі. Тоненький димок од їхнього багаття слався до неба. Бродяги не було видно, вони чули тільки його голос, що гукав: — Гавриїле! Гавриїле! — Побігли щодуху до привітних, рівно розстановлених ліхтарів на вулиці.

Джиммі Герф перебіг дорогу ваговозові, дашок над колесом зачепив йому полу пальто. Якусь мить постояв біля станції підземки, поки розтанули крижинки переляку у нього в хребті. Зненацька перед ним розчинилися дверцята лімузіна й залунав знайомий голос:

— Стрибайте, містере Ерф. Чи не можу я підвезти вас?

Машинально сідаючи, він спостеріг, що автомобіль був Роллз-Ройс. Гладкий червоновидий чоловік у котелку був Конго.

— Сідайте, містере Ерф. Дуже радий бачити вас. Куди саме йшли?

— Широ кажучи, не мав певної мети.

— То може завітаєте до мене? Я щось покажу вам. Як ведеться?

— О, гарно... себто, я хочу сказати кепсько, хоч це однаково.

— Взавтра я, може, сяду до в'язниці... на шість місяців... а може й ні.

Конго засміявся горловим сміхом і обережно вирівняв штучну ногу.

— То вас, кінець-кінцем, упіймали на гарячому, Конго?

— Справжня змова... Але вже Конго Джека немає, містере Ерф. Зовіть мене Арманом. Я вже одружився. Арман Дюваль, Парк Авеню.

— А як маркіз Кулом'є?

— То тільки для торгівлі.

— То справи, здається, не погані?

Конго хитнув головою.

— Якщо я сяду до Атланти, хоч сподіваюся, цього не буде, то, коли за шість місяців виїду на волю, — стану мільйонером... Містере Ерф, якщо вам потрібні гроші, скажіть тільки слово... Я дам вам тисячу доларів. Можете віддати їх через п'ять років. Я знаю вас.

— Дякую. Але мені потрібні не гроші. В тім то й лихо.

— А як ваша дружина? Вона така вродлива.

— Ми беремо розлуку... Вона подала заяву сьогодні вранці... Єдине це й затримує мене у цьому проклятому місті.

Конґо закусив губи. Тоді ніжно погладив Джіммі коліно вказівним пальцем.

— За хвилину ми приїдемо додому. Я почастую вас дуже добрим вином... Зачекайте! — гукнув Конґо шоферові, виходячи, і, спираючися на палицю з золотою голівкою, велично пошкандибав рябим мармуровим передпокоєм будинку. Сідаючи до ліфту, зауважив: — Може ви пообідаєте з нами?

— Боюся, що сьогодні не зможу, Кон... Армане.

— У мене дуже гарний кухар. Коли я прибув уперше до Нью-Йорку, років з двадцять тому, зо мною на пароплаві був один хлопець... оце двері, бачте: А. Д. — Арман Дюваль. Ми разом з ним утекли з паропава й він завжди говорив мені: «Армане, тобі ніколи не щаститиме, бо ти надто ледачий і надто ласий до дівчат...» А тепер він кухарем у мене... Першорядний кухар, *сogdon bleu*, eh? Життя дуже смішне, містере Ерф.

— А слово чести, гарно, — мовив Джіммі Герф, одкидаючися на спинку високого еспанського крісла у книгозбірні з меблями з темного горіха. У руці він держав склянку витриманого бургундського вина. — Конґо... себто, я хочу сказати, Армане, якби я був богом і важив, хто у цьому місті вартий того, щоб здобути мільйон доларів, слово чести, обрав би вас.

— Незабаром, певно, прийде моя господиня. Вона дуже гарна, ось побачите. — Конґо хвилястим рухом покрутив над головою пальцями. — Копиця білявих кучерів. — Зненацька насупивсь. — Але, містере Ерф, якщо колись я зможу стати вам у пригоді грішми, або чим іншим, ви скажете мені, добре? Вже десять років, як ми з вами приятелі... Може ще вип'єте?

Після третьої склянки бургундського, Герф почав говорити. Конґо сидів, слухаючи, злегка розтуливши пухкі вуста, хитаючи часом головою.

— Різниця поміж нас, Армане, в тому що ви йдете соціальною драбиною вгору, а я вниз... Коли ви були юнґою на пароплаві, я був жалким маленьким блідим хлоп'ям, що жило в готелі Рітца. Мої батьки мали справу з усім тим вермонтським мармуром, горіховими панелями й вавилонськими гобеленами. Мені вже нічого було робити з усім цим... Жінки, немов щури, вони тікають з корабля, коли він потопає. Вона збирається одружитися з цим Болдвіном, недавно призначеним на округового прокурора. Кажуть, ніби його виставляють у списку реформістів на посаду мера. Омана влади, ось що вабить його. Жінки страшенно ласі на це. Якби я вірив, що це мені допоможе — присягаюся, знайшов би в собі досить енергії, щоб заробити мільйон доларів. Але все це вже зовсім не збуджує мене. Я прагну чогось нового, чогось іншого. Ваші сини будуть нестеменно такими, Конґо... Якби я мав належну освіту і вчасно почав, з мене був би визначний учений. Якби більше мав статтевого темперамента — став би актором або священником... А тепер мені сливе тридцять років, і я дуже хочу жити... Якби я мав романтичну натуру, то, певно, давно вже вкоропив би собі віку, тільки задля того, щоб люди говорили про мене.

Але мені навіть не вистачає, переконання, щоб стати путнім п'яницею.

— Скидається на те, — посміхнувся Конго, наливаючи знов склянки, — що ви надто багато думаєте, містере Ерф.

— Авжеж, Конго, авжеж, але чим, у дідька, можу я тут зарадити?

— Коли матимете потребу в грошах — згадайте Армана Дюваля.

Герф похитав головою.

— Ну, будьте здорові, Армане.

У мармуровому з колонами передпокої зустрів Неваду Джонз. Вона несла орхідеї.

— Галло, Невадо, що ви робите в цьому храмі гріха?

— Щоб ви знали, я живу тут. Одружилась з вашим приятелем Арманом Дювалем. Може хочете побачитися з ним?

— Допіру бачився... Він хороша людина.

— Авжеж.

— А що ви зробили з сердешним Тоні Гентером?

Наблизившись до нього, Невада заговорила притишеним голосом.

— Забудьте про те, що я його знала, гаразд? Ой, як же від вас чути алькоголь... Тоні — одна з богових помилок, і я кінчила вже з ним... Якось наскочила на нього, як він качався долі, кусаючи край килима, бо боявся, що зрадить мене з одним акробатом... Я порадила йому йти на всі чотири вітри й робити, що схоче, тай по всьому... Слово честі, тепер я дуже щаслива дружина, отож, будь ласка, не говоріть Арманові ні про Тоні, ні про Болдвіна... хоч він знає, звичайно, що я не була незайманицею, коли ми побралися... А чому б вам не пообідати оце з нами?

— Не#можу. Бажаю вам щастя, Невадо.

Віскі гріло йому шлунок, лоскотало в пучках. Джіммі Герф увійшов до парку Авеню, що вже огорнувся вечірніми тіннями, дзичав таксі, парувал газоліном, тхнув ресторанами й присмерком.

Цього вечора Джемз Мерівейл уперше прийшов до Метрополітен-клубу, відколи його обрали на члена. Він боявся, що це, як і паляця, буде трохи старити його. Тепер сидів у глибокому шкуряному фотелі біля вікна, пахаючи тридцять п'яти сентовою сигарою, держачи «Журнал Волл Стріту» на колінах і число «Космополітену» під правим боком. Утупивши погляд у ніч, що, немов кристал, переблискувала вогнями, заглибивсь у мрії. Економічна депресія... Десять мільйонів доларів... Зниження цін по війні. Якесь банкрутство. Блекгед і Денш збанкрутували на десять мільйонів доларів... Денш кілька днів тому втік... Блекгед під хатнім арештом у себе в домі в Грейт-Нек. Одна з найдавніших і найповажніших фірм у Нью-Йорці. Десять мільйонів доларів! Це завжди так з банками... Всякі комерційні операції врешті непевні. Треба примусити їх прийти до нас, бо інакше вони зовсім підуть, адже так, Мерівейле? Точнісінько це саме сказав старий Перкінз, коли Кеннінгем виготовував для нього коктейль. У цього Кеннінгема добрі зв'язки. Кінець-кінцем Мейзі сама повинна знати, що робить... Людину з таким становищем завжди шан-

тажуватимуть. Дурний, що не тягне її до права. Каже, що ця жінка якась божевільна, може вона й була в шлюбі з кимсь на одне прізвище з ним... Її просто треба послати до психіатричної лікарні. А я ж допомагав йому ховати кінці. Він цілком реабілітував себе, це визнає навіть мати. Ой, Сінбад був у Біді, і в Токіо, і в Римі... Джеррі завжди співав цієї пісні. Сердешний Джеррі, ніколи не знає цього почуття — бути членом Метрополітен-клубу... Він з бідної родини. Або візьмемо Джіммі... У нього нема навіть цього виправдання, те, що йому не щастить, просто спадкове. Старий Герф був якийсь дивак, затятий яхтмен. Мама розповідала, що тітка Лілі чимало терпіла від нього. Проте, з його здібностями, Джіммі міг би чимало досягти... мрійник, бродяга... виріб Грінвіч Вілледжу... Батько зробив для нього не менш, як і для мене... А тепер ця розлука. Перелюбство... з справжньою проституткою. Мабуть ввіймав був собі сифіліс, або ще щось. Банкрутство на десять мільйонів доларів.

Провал. Успіх.

Десятимільйонний прибуток... Десять років вдалої роботи банку.. Учора ввечері на бенкеті в «Асоціації Американських Банкірів» Джемз Мерівейл, голова «Банківсько-трестівської компанії» одповідав на тост «за десять років блискучої банківської роботи»... Це надує мені, джентлмени, старого негра, що дуже любив курчата, якщо ви дозволите сказати кілька серйозних слів з приводу цього свята (виблик магнія, знімання), то мені хотілось би зробити невеличке застереження.. почуваю, що це мій обов'язок, як амеранського громадянина, як голови величезної фінансової установи, що має національні, навіть інтернаціональні, у кращому розумінні ці слова, або, швидше, світові зв'язки й обов'язки (виблик магнія мання)... трусячи схвильовано величною своєю сивою головою, Мерівейл провадить промову, а гучного його голосу не в силах глушити гримотливі оплески. Джентлмени, це надто велика честь... дозвольте ще тільки додати, що під час занепаду й загиби в каламутній воді задрости й зневаги, у водоспадах громадської коротенькими годинами нічного відпочинку, бурхливими днями важкої праці моїм гаслом, моїм хлібом, моїм надхненням і моїм життям була триєдина відданість дружині, матері й національному працюванню.

Сірий попіл з сигари впав йому на коліно. Джемз Мерівейл нахилився і поважно зчистив його з штанів. Тоді знову сів і, зосередившись, почав читати в «Журналі Волл-Стріту» статтю про чужоземну валюту.

Вони сидять на стільцях у фургоні-ресторані.

— Слухай, хлопче, як це ти допустився такого, що найнявся на ту стару посудину?

— Бо жадне інше судно не йшло на схід.

— Ну, то ти сам собі викопав могилу, голубе. Капітан — божевільний, старший офіцер — очайдушний каторжник із Сінг-Сінгу, екіпаж — збіговисько бандитів — а ціле старе барило не варте, навіть страховки. Де ти працював перед цим?

— Нічним клерком у готелі.

— Аж дивно слухати. Щоб ото хлопець одмовився від гарної роботи в пишному готелі в Нью-Йорку й зголосився на посаду кухонного попихача на власній паровій яхті самого сатани... Добрий з тебе буде кухар!

Той, що молодший, червоніє.

— Чи там уже готово? — гукає він буфетникові.

Коли вони поїли й випили каву, він, повернувшись до приятеля, спитав притишеним голосом:

— Слухай, Руні, а ти був коли за океаном... у війну?

— Був двічі в Сен Назері. А що таке?

— Не знаю... Мене якось завсігди нетерплячка бере... Я два роки воював. Тоді все видавалося не таким. Я при звичаївся до думки, що мені треба тільки знайти добру роботу, одружитися й осісти на місці, а тепер плюю на все це. Місяців з шість витримаю на роботі, а тоді мені починають п'яти свербіти. Отож хочу податися на схід, подивитися трохи...

— Не турбуйся, — каже, хитаючи головою, Руні. — Чимало побачиш, отож не суши собі голови.

— Які там збитки? — питає юнак у буфетника.

— Тебе, певно, взяли надто молодим.

— На шістнадцятому році.

Він бере решту й простує слідом за Руні з ресторану, дивлячися широко, сутулу його спину. Кінець ulиці, за ваговозами й дахами пакгавза, бачить щогли й дим пароплавів, і пасма білої пари, що підіймається до сонця.

— Спусти запону, — лине з ліжка чоловічий голос.

— Не можу, вона зачепилася... До дідька, тепер усе впало додолу.

Ганна мало не вибухла плачем, коли запона вдарила її по обличчю.

— Прилагодь її, — мовить вона, простуючи до ліжка.

— Байдуже, однаково нас не видно, — сміючися, каже чоловік, лаючи її в обійми.

— Алеж ці вогні, — стогне вона, стомлено падаючи йому на руки.

Маленька кімнатка скидається на коробок з-під взуття. Під стінкою супроти вікна стоїть залізне ліжко. Чіпляючися за виступи будинку, лізе до неї ненастанно вуличний гуркіт. Ганна бачить, як на селі танцює відблиск заграви електричних реклям з Бродвею. Біле, червоне, зелене, тоді суміш барв, немов би луснула миляна бульбашка, і знов біле, червоне, зелене.

— Ой, Діку, закріпи запону, а то від цих огнів мені аж мороз поза шкурою йде!

— Вогні дуже гарні, Ганно. Немов у театрі.

— ...Це білий, веселий шлях, як кажуть у наших краях...

— Це приємно вам, городянам, а мене аж морозить.

— То ти працюєш тепер у мадам Субрін, Ганно?

— Ти хочеш сказати, що я страйкбрехер? Знаю. Але мати вигнала мене й мені довелось або ставати на працю, або здихати.

— О, це триватиме недовго. Адже ви бачите з її обличчя, що вона погане, егоїстичне, зіпсоване дівчисько... А я законна дружина йому перед богом і людьми. Спробувала застерегти її. Кого з'єднав бог — люди не в силі розлучити... Здається так сказано в біблії? Флоренс, кава сьогодні жахлива, я просто не в силі пити її. Підіть зваріть мені іншої.

Насупившись і знизавши плечима, Флоренс вийшла з такою у руді в двері.

Тяжко зідхнувши, місис Кеннінгем вигідніш умостилась у подушках. Зовні долинув церковний дзвін.

— Джеку, любий, однаково я кохаю тебе, — мовила вона до малюнку, і, схилившись, поцілувала його. — Слухай, коханий, дзвони гудуть нестемению так, як гули того дня, коли ми з тобою втікли з школи в Пром і взяли шлюб у Мільвокі... Тоді був погожий недільний ранок. — Вона глянула в обличчя другої місис Кеннінгем. — О, ти! — промовила, протикаючи його пальцем.

Коли вона підвелася з місця, заля суду дуже повільно, але запаморочливо, почала кружляти навколо. Білий суддя з риб'ячим лицем і в пенсне на носі, обличчя, полісмени, пристави в уніформах, сірі вікна, жовті столи, все це крутилося запаморочливо. Її оборонець з білим яструбиним носом, що суплячися, витирав лисину, кружляв доти, аж поки їй здалося, що вона ось-ось упаде. Не чула того, що говорилось і кліпала, щоб вигнати з вух дзичання. Почувала, що позаду сидить, згорбившись, Детч, схиливши голову на руки. Не насмілювалась озирнутися. Потім, коли минуло кілька годин, все стало виразним, гострим і страшенно далеким. Суддя кричав на неї і голос його линув звідкілясь з узенького кінця лічкы, а безбарвні уста втягались і витягались неначе риб'яча пащека.

— ...А тепер, яко людина й громадянин цього великого міста, я хочу сказати кілька слів підсудним. Висловлюючися коротко, таким учинкам треба покласти край. Непорушне право недоторканости людського життя і власности, покладене в основу конституції від тих великих людей, що заклали нашу республіку треба поновити. Обов'язок кожної людини чи то урядовця, а чи звичайного громадянина — змагатися з хвилею беззаконства всіма, що він має, засобами. Отож всупереч усім сентиментальним газетним писакам, що отруюють громадську думку і вбивають у голови всім слабодухим і таким схильним до злочинів, як ви, ніби ви можете порушувати божеські й людські закони та приватну власність, можете відбирати у мирних громадян те, що вони здобули тяжкою працею, всупереч тому, що всі газетні шарлатани й шахраї називатимуть обставинами, що зменшують провину, я вимагатиму, щоб до вас, як до розбишак, застосували найвищу кару. Час дати приклад...

Суддя ковтнув води. Френсі бачила намистники поту, що проступили йому на носі.

— Саме час дати приклад! — вигукнув суддя. — Яко дбайливий, ніжний батько родини, я розумію все лихо — брак виховання та ідеа-

лів, брак материнської любови й пеклування, що призвели молоду дню жінку до ненормального й гріховного життя, допомогли підпасти під вплив жорстоких і розпусних людей та під спокусу порочних розваг і всього того, що дуже влучно названо «доба джазу». Проте, тієї самої миті, коли такі думки будять бажання пом'якшити суворість законної кари, спливає спогад про інших молодих дівчат, може сотні їх, що живуть у цьому великому місті й теж недалеко від того, щоб потрапити в пазурі таких жорстоких, безсумлінних спокусників, як підсудний Робертсон... А для нього й таких, як він, нема кари достатньо суворої... Отож, мені спадає на думку, що зле застосоване милосердя може стати згодом жорстокістю. Все, що ми в силі зробити, це — пролити сльозу над збитим з правдивого шляху життям жінки й проказати молитву за душу неповинної дитини, що безщасна ця жінка породила на світ, як плід свого безчестя...

Френсі відчула якийсь холодний лоскіт. Він почався в пучках і через руки розлився всім тілом, що здригалося від нестерпучої нудоти. — Двадцять років — вчула вона шепотіння в залі. Здавалося всі облизували собі вуста, м'яко шепочучи — двадцять років. — Я, ніби, зомліваю, — промовила вона сама до себе, немов до когось іншого. Все навколо з гуркотом почорніло.

Обкладений п'ятьма подушками посеред широкого ліжка з червоного дерева з різьбленими ананасами на стовбиках, Фінеас Блекгед, з пурпуровим, як і його пурпуровий шовковий халат, обличчям, сидів і лаявся. Величезна опочивальня з червоного дерева, завішана яванськими тканинами замість шпалер, була порожня. У ногах ліжка стояв слуга гіндус у білому жакеті й білому тюрбані і, виструнчившись, вклонявся вряди-годи на надто гучний вибух лайки, бурмочучи:

— Так, сагібе. Авжеж, сагібе.

— Присягаюся, що, коли ти, проклята жовта мавпо, не принесеш мені віскі, то я встану й усі кістки тобі поламаю, чуєш? Та що це, мені вже не хочуть коритись у власній моїй господі? Коли я кажу віскі, то це значить віскі, а не помаранчовий сік. Стонадцять чортів! Ось тобі! — Схопивши з столика гранчастий скляний глек з водою, він пожбурив його в індуса. Тоді впав на подушки хапаючи ротом повітря. На вустах йому бульбашками проступила піна.

Гіндус мовчки витер грубий Белуджістанський килим і вислизнув з кімнати, несучи скалки скла в руді. Блекгед почав легше дихати. Очі йому глибоко запали в орбіти й загубились у зморшках запалих, зеленкуватих повік.

Він, здавалося, спав, коли ввійшла Гледіс у макінтоші, з мокрим парасолем у руді. Навшпиньки наблизилася до вікна й стала, дивлячися на сіру, дощем зливу вулицю і на старі брунатні будинки по той бік, що скидалися на низку домовин. На одну коротку мить їй здалося, що вона маленька дівчинка в нічному халатику й прийшла недільного ранку поспідати разом з татком у його великому ліжку.

Блекгед, жажнувшись, прокинувся і повів кров'ю налитими очима по кімнаті. М'язи важких його щелепів напружувалися під примарно-пурпуровою шкурою.

— Слухай, Гледіс, а де віскі, що я звелів принести?

— Ой, таточку, хіба ви не знаєте, що сказав лікар Том?

— Він сказав, що склянка віскі вб'є мене... Ніби я вже не мертвий. Ото ще осел!

— Алеж ви мусите дбати про себе й не хвилюватися.

Вона поцілувала його й поклала тонку холодну руку йому на чоло.

— А у мене так таки й нема причин хвилюватися? Як би я міг схопити за горлянку того брудного, підлого пройдисвіта... Адже ми викрутилися б, якби він не був боягузом. І надало ж мені взяти собі в компаньйони такого паскудного страхопуда... Двадцять п'ять, тридцять років роботи за яких десять хвилини пішли до дідька... Двадцять п'ять років слово моє було таке певне як і банкнот. Краще б я був провалився до пекла разом з своєю фірмою. А тут ще кістка від кости моєї каже, щоб я не пив... Присягаюсь... Гей, Бобе! Бобе! Де подівся чортів цей хлопець? Гей, ідіть-но хтось сюди! Сучі діти, завіщо я плачу вам гроші?

У двері просунула голову сестра-жалібниця.

— Геть звідси! — загорлав Блекгед. — Щоб тут біля мене не було жадної з цих накрохмалених дуреп!

Він пожбурих подушкою у сестру. Та зникла. Подушка вдарилась об стовбчик на ліжку і впала назад. Гледіс почала плакати.

— Ой, тату, я не в силі стерпіти цього... Вас завжди всі так шанували... Спробуйте прибрати себе до рук, таточку, любий.

— А навіщо, хотів би я знати? Вистава закінчена, то чому б тобі не сміятися? Завіса впала. Все це тільки жарт, брудний жарт.

Він почав гарячково сміятися, тоді знов став хапати ротом повітря, задихаючись і стулюючи кулаки. Врешті мовив знесиленним голосом:

— Хіба ти не бачиш, що тільки віскі й надає мені сили? Іди, Гледіс, залиш мене й пришли того чортового гіндуса. Я завжди любив тебе, Гледіс, дужче над усе в світі... Ти знаєш це. Швидше скажи йому, щоб приніс те, що я велів.

Гледіс вийшла, плачучи. У передпокої нервово ходив туди й сюди її чоловік.

— Ці прокляті репортери... Я не знаю, що говорити їм. Кажуть, ніби кредитори хочуть скласти позов.

— Місис Гастон, — устряла сестра. — Вам, мабуть, доведеться найняти до недужого чоловіка... Я справді не в силі нічого вдіяти...

На нижчому поверсі не вгаваючи дзвонив телефон.

Коли гіндус приніс пляшку віскі, Блекгед, наливши високу склянку, ковтнув з неї.

— Від цього почуваш себе краще, слово честі. Ти, Ахмете, хороший хлопець... Гадаю, нам доведеться глянути просто в очі нещастю й спродати все... Добре, що хоч Гледіс уже влаштована. Прийдеться спродати всі, до одної, речі. Хотілось би мені, щоб мій зять не був таким йолопом. Видно, така вже моя доля, що завжди я був оточений дурнями. Присягаюся, що залюбки сів би до в'язниці, якби це могло дати їм якусь користь. А чому б і ні? У житті всього доводиться зазнати. А відсидівши, міг би найнятися за човняра або за вартового на корабельні. Мені до вподоби така праця. Чому б

не ставитися спокійно до цього, коли я все життя роздирався на часті? Що скажеш, Ахмете?

— Авжеж, сагібе, — мовив той, уклоняючися.

Блекгед перекривив його.

— «Авжеж, сагібе» ти завжди кажеш «авжеж», Ахмете, хіба це не смішно? — Почав сміятись рипучим, задиханим сміхом. — Мабуть, так найлегче. — Він сміявся, сміявся, аж зненацька відчув, що не може вже сміятися. Все тіло йому схопив корч. Скривив рота, намагаючися говорити. Якусь мить блудив поглядом по кімнаті — поглядом маленької дитини, що її скривджено і вона ось-ось заплаче, а тоді впав на подушки, роззявивши рота. Ахмет, холодно подивившись на нього якийсь час, плюнув йому в обличчя. Одразу ж витяг носовичка з кишені свого полотняного жакета й витер плювок з жовтого, застиглого лиця. Тоді закрив йому рота, підпер тіло подушками й вийшов тихенько з кімнати.

У передпокої сиділа в глибокому кріслі Гредіс, читаючи журнал.

— Сагібові краще, він заснув.

— Ой, Ахмате, я така рада, — відказала вона й взялася знову до журналу.

Еллен вийшла з автобуса на розі П'ятої Авеню і П'ятдесят Третьої вулиці. Рожевий присмерок розливався з осяйного заходу, блищав на міді й ніклі, на гудзиках, в очах людей. Усі вікна на східньому боці авеню горіли полум'ям. Сціпивши зуби, вона стояла край тротуару, чекаючи, щоб перейти вулицю. Ніжні пахощі вдарили їй в обличчя. Худорлявий парубок з сплутаним білявим волоссям під чужоземною кепкою, запропонував їй квіти мучниці, що ніс у кошику. Купивши пучечок вона притулила їх до носа. Травневі ліси танули немов цукор у неї на піднебенні.

Засвистів свищик, заскреготіли колеса, автомобілі й фургони потекли з бічних вулиць, перехрестя виповнив натовп людей. Еллен відчула, як парубок з квітами черкнувся об неї, переходячи разом з нею вулицю. Вона відсахнулася. Крізь делікатні пахощі мучниці війнуло духом немитого тіла, духом імігрантів, Елліс Айленду, перенаселених будинків. Під ніклем і позолотою вулиць, емальованих травнем, чула відворотний дух, що поволі розлазивсь у темряві, немов липка рідина з тріснутих каналізаційних труб, немов юрба. Мерщій повернула в бічну вулицю. Увійшла в двері з невеличкою, бездоганно вичищеною мідяною табличкою.

MADAME SOUBRINE.

ROBES.

Вона забула все від котячої посмішки мадам Субрін, гладкої, чорнявої жінки, можливо росіянки, що вийшла до неї з-за порт'єри, з простягненими руками, тим часом, як інші клієнтки, що сиділи, чекаючи, на софах у вітальні в стилі імператриці Жозефіни, заздродивилися на неї.

— Люба місис Герф, де ви були? Ваша сукня вже тиждень, як

готова! — вигукнула мадам Субрін надго поправною англійською мовою. — Ой, голубонько, ви тільки-но гляньте на неї — щось розкішне! А як себе почуває містер Гарріскур?

— Я була надто заклопотана... Я ж кидаю свою посаду.

Мадам Субрін хитнула головою, моргнувши значущо, й повела її крізь завішені запоною двері до задньої кімнати.

— Ah ça se voit... Il ne faut pas travailler, on peu voir déjà des toutes petites rides. Mais ils disparaîtront. Вибачте, голубко.

Товста рука, що оповивала її стан, здавила її. Еллен злегка відсунулася.

— Vous la femme la plus belle de New York... Анжеліко, дайте сукню місис Герф! — гукнула вона пронизуватим, деренчливим, немов у цесарки, голосом.

Зблякла білявка з запалими щоками принесла на вішалці сукню. Еллен скинула сіре своє вбрання. Мадам Субрін тупцялася біля неї, муркочучи.

— Гляньте, Анжеліко, на ці плечі, на кольор волосся... Ah c'est le rêve.

Вона надто близько підходила до Еллен, немов кицька, яка хоче, щоб її погладили по спині. Сукня була блідозелена з пурпуровою й темносиньою облямівкою.

— Це я востаннє шию таку сукню. Мені вже надокучило ходити в зеленому та синьому.

Мадам Субрін з повним ротом шпильок лазила їй біля ніг, пораючись коло подолу.

— Досковала грецька простота, стан, як у Діани... Одухотворена весною. Викінчена строгість Аннети Келлерман, з світочем свободи в руді... Мудра діва... — бурмотіла вона, не випускаючи шпильок з рота.

Вона має рацію, — думала Еллен, — у мене поганий вигляд. Подивилася на себе у високе трюмо. Постать розлазиться, почнеться біганина по інститутах краси, масаж, косметика.

— Regardez-moi ça, chérie, — мовила кравчиня, зводячися на ноги й випускаючи шпильки з рота. — C'est le chef-d'oeuvre de la maison Soubrine.

Еллен враз стало душно, їй здалося, що вона потрапила в якесь колюче павутиння. Від сухого духу фарбованого шовку, крепу й мусліну почала боліти голова. Захотілося швидше вихопитися на вулицю.

— Дхне димом, щось сталось, — вигукнула зненацька білява дівчина.

— Ш-ш-ш-ш! — зашипіла на неї мадам Субрін. Обидві зникли за дзеркальними дверима.

Під даховим вікном у задній кімнаті майстерні мадам Субрін сидить Ганна Коген, пришиваючи облямівку до сукні швидкими дрібненькими стібками. На столі перед нею, немов піна збитих білків, лежить купа білого тюлю. Чарлі, мій хлопче. Ой, Чарлі, мій хлопче, мугикає вона, шиючи майбутнє швидкими дрібненькими стібками. Якщо Елмер хоче побратися зо мною — я не від того. Сердешний Елмер, він дуже хороший хлопець, тільки мрійник. Чудно, що зако-

хавсь у такій дівчині, як я. Він переросте все це і, можливо, в революцію стане визначною людиною... Коли буду Елмеровою дружиною, доведеться забути про танці. Може нам пощастить заощадити грошей і ми відкриємо невеличку крамницю на одній із Авеню в залюдненому районі. Там можна більше заробити грошей, ніж у центрі. La Parisienne. Modes.

Закладаюся, що поведу справу не згріш од старої цієї суки. Якщо бути самій собі господинею, то не буде ніяких турбот з страйками й страйкбрехерами. Однакові можливості всім. Елмер каже, що все це дурниці. Єдине, на що може покладати надії робітник, це — революція. *До нестями я кохаю Гаррі, він шалено кохає мене...* Елмер на телефонній станції, у смокінгу, з трубками на вухах, високий, як Валентіно, дужий, як Дуг. Оповідено революцію. Червона гвардія маршує П'ятою Авеню. Ганна з золотими кучерями, з кошеним у руках вихилилася разом з Елмером із вікна. Білі голуби-турмани пурхають під ними над містом. П'ята Авеню кривавиться червоними прапорами, виблискує міддю оркестрів, десь далеко співають по-єврейському «Die Rote Fahne». На Вулворській вежі майорить стяг. — Глянь, Елмере, любий. — *Елмера Дескіна обрано на мера.* У всіх установах танцюють чарлстон. *Трам, там, чарлстон хороший танець. Трам, там...* Можливо, я теж кохаю його. Елмере, візьми мене. Елмер що вміє кохати, як Валентіно, тулить мене до себе дужими, як у Дуга руками, Елмер, палкий, як полум'я.

Марячи так, вона похапцем шие. Швидко мотляються білі пальці. Білий тюль сяє надто яскраво. Червоні руки простягаються враз із тюлю. Ганна не може вирватися з обіймів червоного тюлю, що держить її, кусає її, обручем охоплює її голову. Вікно в стелі чорніє від клубів диму. В димом виповненій кімнаті лунає пронизливий вереск. Ганна схопилася вже з місця й кружляє по майстерні, одбиваючися руками від полум'янистого тюлю навколо неї.

Еллен стоїть у кімнаті для примірювання, видивляючись у високе трюмо. Дух паленої тканини стає дедалі дужчим. Вона починає нервово ходити туди й сюди, потім виходить у дзеркальні двері, біжить передпокоєм, завішаним убраннями, впірнаючи в хмари диму й хоч очі їй заливає слізьми, проте бачить велику майстерню, переляканих робітниць, стовплених позад мадам Субрін, що скерувала вогнегасильника на купу обгорілої тканини біля столу. З цієї обгорілої купи вони витягають щось, що тяжко стогне. Еллен бачить куточком ока руку в шматті, обгоріле чорно-червоне обличчя, жахливу оголену голову.

— Ой, місис Герф, скажіть, будь ласка там, у вітальні, що нічого не трапилося, абсолютно нічого... за мить я прийду сама, — задихано мовить мадам Субрін. Еллен, заплющивши очі, біжить повним диму передпокоєм у чисте повітря кімнати для примірювання, а тоді, як сльози вже перестають бігти їй з очей, виходить за запону у вітальню до схвильованих жінок.

— Мадам Субрін прохала мене сказати, що не сталося нічого, абсолютно нічого. Зайнялася купа ганчір'я, і вона сама погасила її вогнегасильником.

— Не сталося нічого, абсолютно нічого, — кажуть одна одній жінки, знову вигідно вмошуючися на софі в стилі імператриці Жозефіни.

Еллен виходить на вулицю. Прибули вже пожежні машини. Полісмени відсувають натовп. Вона хоче йти, але не може, й чекає на щось. Нарешті чує дзвоника внизу вулицею. Пожежні машини, гуркочучи, від'їздять, а натомісць під'їздить карета швидкої допомоги. Санітари виносять складені ноші. Еллен над силу дихає. Стоїть поза карети, за широкою синьою спиною полісмена. Намагається зрозуміти, чому це вона так страшенно хвилюється, немов би оце частину її самої мають винести бінтами обмотану на ношах. Незабаром поміж буденних облич і темних уніформ санітарів з'являються ноші.

— Дуже обгоріла? — щастить їй спитати через плече полісмена.

— Не помре... Але це велике лихо для дівчини.

Еллен пропихається крізь натовп і поспішає до П'ятої Авеню. Вже сливе темно. Вогні яскраво переблискують на емалевому тлі ночі, синьому, немов морська глибинь.

— Чому я так хвилююся? — запитує вона сама себе. Просто комусь лихо приключилося — таких випадків щодня досить буває. Гнітючий неспокій і гуркіт пожежних машин аніяк не хочуть завмерти їй усередині. Стоїть нерішуче на ріжку, а повз неї линуць з дзичанням автомобілі й обличчя. Якийсь молодик у новому солом'яному брилі скоса поглядає на неї, збираючися зачепити. Вона безтямно дивиться йому просто в обличчя. У нього червона в зелені й блакитні смужки краватка. Схаменувшись, похапцем іде повз, перетинає авеню й повертає до центру. Пів на восьму. Вона мусить десь з кимсь бачитись і не може пригадати, де саме. Всередині їй якась жахлива, порожня втома. Ой, що ж мені робити? — стогне вона. На ріжку гукає на таксі.

— Будь ласка, до Алгоикін.

Пригадує тепер, що о восьмій годині має обідати разом з суддею Шаммейром і його дружиною. Треба зайти додому переодягтися. Джордж збожеволів би, побачивши на мені таке вбрання. Він любить показувати мене прикрашену, немов різдвяна ялинка, як пружинна мовна лялька від Еффенбі, — хай йому лиха година.

Заплющивши очі, сидить у куточку таксі. Треба попустити себе трохи, обов'язково треба. Смішно бути так завжди замкненою на ключ, що кожна подія вражає, немов рішіння крейди на дошці. А якби оце я так жахливо обгоріла, що стала б уже до віку пст-ворою? А може вона дістане силу грошей у старої Субрін, і це буде початком її кар'єри? А що якби я ото пішла з тим юнаком у незграбній краватці, що намагався зачепити мене? Залицяння над склянкою содової води з банановим соковиком, поїздка в місто й з міста автобусом. Його коліна тудились би до моїх колін, він оповивав би мені стан рукою. Трохи важкі обійми десь у дверях... Є таке життя, що його тільки тоді можна пережити, як ні про що не дбати. Ну, а про що ж дбати? Про думку чоловіків, про гроші, успіх, вестибюлі готелів, здоров'я, парасолі, бісквіти... Мозок мені весь час деренчить,

немов зіпсована накрутна цяцька. Сподіваюся, вони не замовили ще обіду. Якщо ні, то потягну їх до іншого якогось місця. Вона відкрила свою сумку й почала пудрувати собі носа.

Коли таксі спиняється, а високий швайцар одчиняє двері, вона виходить легкою пружною, дівочою ходою, — платить шоферові, і, з ніжним рум'янцем на лицях і блискучими очима, що в них одбивається мерехтіння синьої, як море, ночі глибоких улиць, увиходить крізь обертові двері.

І коли блискучі двері починають тихо крутитися під натиском її руки в рукавичці, Еллен зненацька проймає почуття, що вона щось забула. Рукавички, гаманець, сумка, носовичок, усе є, а паросоля в неї не було. Що ж я забула в таксі? Але треба вже посміхнутися до двох сивих чоловіків у чорних строях з білими маніжками, що, попідводилися з місць, простягаючи назустріч її руки.

Боб Гілдебранд, одягнений у піжаму, ходив туди й сюди перед вікном, пахаючи люлькою. Крізь висувні двері линув дзенькіт склянок, човгання ніг, сміх, а тупа голка грамофону неясно вишкрябувала з платівки фокстрот.

— Чому ви не хочете ночувати у нас? — говорив Гілдебранд своїм низьким, серйозним голосом. — Ці люди потроху всі підуть. Ми покладемо вас на канапі.

— Ні, дякую, — відказав Джіммі. — Вони за якусь хвилину почнуть говорити про психоаналізу, а цього їм вистачить до світаюку.

— Алеж вам краще їхати ранковим поїздом.

— Я зовсім не збираюся їхати десь поїздом.

— Слухайте, Герфе, чи ви читали про чоловіка у Філядельфії, вбитого за те, що він чотирнадцятого травня одяг солом'яного бриля?

— Слово честі, якби я закладав нову релігію, то зробив би з нього святого.

— То ви не читали? Дуже втішно. Цей чоловік мав ще нахабство обстоювати свого солом'яного бриля. Хтось зламав його, він розпочав бійку, а тут до нього підскочив ззаду один із тих вуличних героїв, що стоять на всіх рижках, і розтрощив йому голову уламком олив'яної труби. Його підняли з тріснутим черепом, а в шпиталі він помер.

— Як його прізвище.

— Не пам'ятаю.

— Ось і говоріть тепер про Невідомого Солдата... Адже цей чоловік справжній герой. Золота легенда про людину, що насмілилася носити бриля не по сезону.

Крізь двері висунулася голова. Визирнув червоновидий чоловік з сплутаним волоссям, що звисало йому на очі.

— Може вам принести джину, хлопці. Чий це ви справляєте похорон.

— Я лягаю спати й зовсім не хочу джину, — незадоволено мовив Гілдебранд.

— Ми справляємо похорон святого Алоїзія Філядельфійського незайманика й мученика, що носив солом'яного бриля не по сезону, — обізвався Джіммі. — А я не від того, щоб ковтнути трохи джину. За хвилину мушу йти. Бувайте здорові, Бобе!

— Бувайте здорові, ви, таємничий мандрівче... Дасте нам свою адресу, чуєте?

Жовта кімната була повнісінька пляшок з-під джину, пляшок з-під імберового пива, повними недокурків попільницями; одні танцювали, інші лежали на софах. Грамофон без кінця-краю грав: Леді, леді, добра будь. Герфові ткнули склянку джину. До нього підступила дівчина.

— А ми саме розмовляли про вас. Ви знаєте, що всі вас вважають за таємничу людину.

— Джіммі, — долинув п'яний, верескливий голос. — Тут підозрюють, що ви бандит.

— А чому ви, справді, не обрали собі кар'єри злочинця, Джіммі, — спитала дівчина, оповиваючи йому рукою стан. — Я прийшла б на ваш процес. Слово честі, прийшла б.

— А звідки ви знаєте, що я не злочинець?

— Бачите, — мовила Френсіс Гілдебранд, несучи миску нарубаной криги з кухні. — Тут, справді, відбувається щось таємниче.

Герф узяв дівчину за руку й пішов з нею в танець. Вона спотикалася через його ноги. Танцюючи, довів її до дверей, а тоді штовхнув двері і, все ще танцюючи, вони вийшли до передпокою. Вона машинально підставила йому обличчя для поцілунку. Швиденько поцілувавши її, він схопив капелюха.

— На добраніч, — мовив. Дівчина заплакала.

Опинившись на вулиці, глибоко відіхнув. Почував себе щасливим. Сягнув до кишені по годинника, а тоді згадав, що заставив його.

Золота легенда про людину, що носила солом'яного бриля не по сезону. Джіммі Герф простує на захід Дванадцять Третьою вулицею, сміючися сам до себе. Дайте мені волю, мовив Патрік Генрі, одягаючи чотирнадцятого травня солом'яного бриля, або дайте мені смерть. І таки дістав її. Тут немає трамваїв, зрідка хіба проїде, гуркочучи, молочний фургон, у похмурих цегляних будинках на Челсі темно. Промчав таксі, лишивши по собі відгомін співу. На розі Дев'ятого Авеню зустрівся з поглядом очей, що скидалися на дірки на трикутнику з білого паперу. Жінка в непромокальному пальто кивнула йому з підвороття. Трохи далі сперечалися два англійські матроси п'яною лондонською говіркою. Коли наблизився до річки, повітря стало молочним од густого туману. Чув здалеку м'яке, величне ревіння пароплавів.

Довго сидить у брудній, тьмяно освітленій будівлі пристані, чекаючи на порон. Сидить і курить задоволено. Він нічого не може згадати. Все його майбутнє — туманом оповита річка й величезний порон, що виширив низку вогнів, як посмішку негра. Скинувши капелюха, стає біля поруччів, а вітер ворушить йому волосся. Може він збожеволів, може втратив пам'ять, може це ще якась недуга з довжелезною грецькою назвою, а може його знайдуть у Гобокені, як він збирає ожину. Джіммі так голосно засміявся, що старий чоловік, який саме надійшов одчиняти ворота, позирає на нього скоса.

Божевільний, не всі добра, думає, певно. Може він має рацію. Словечки, якби я був художником, і мені дозволили б малювати в будинку для божевільних, я змалював би святого Алоїзія Філадельфійського у солом'яному брилі замість авреолі і з уламком олив'яної труби — струментом його тортур у руках, а себе самого примостив би біля його ніг, навколішках. Єдиний пасажир на пороні, він ходить по ньому з таким виглядом, ніби цей порон належить йому. Тимчасова моя яхта.

— Присягаюся, що тепер саме штиль, — бурмоче він, — і ніч дуже погожа. — Намагається з'ясувати самому собі свій веселий настрій. — Адже я не п'яний. Хіба збожеволів? Не думаю...

Порон уже мав одчалувати, як на нього з'їхала зламана ресорна, бричка з квітами й конем, що його поганяв невеличкий засмаглий, з великими вилицями чоловік. Джіммі Герф туцяється біля брички, біля худого коня, що йому повипиналися, немов кілки, ребра. Поганенька бричка видається несподівано дуже веселою, застановлена горщиками з червоною і рожевою геранією, гвоздикою, тепличними трояндами і блакитною льобелією. Лине соковитий дух весняної землі, мокрих цвіточників і теплиці. Погонич сидить згорбившись, насунувши кеші на очі. Джіммі проймає бажання спитати, куди той їде з усіма цими квітами, але він стримується і простує наперед.

Видершись із порожнього, темного туману річки, порон роззявляє, зненацька, чорну пащу з освітленим горлом. Герф поспішає крізь печерний сутінок на туманом огорнену вулицю. Тоді здирається вгору схилом. Внизу під ним залізнична колія, повільне стукотіння вантажних вагонів, свист паровика. Спинившись на горбі, озирається назад. Не бачить нічого, тільки самий туман і низку світляних плям од дугових ліхтарів. Тоді простує далі, радіючи з свого віддиху, з пульсування крові, з луни кроків на тротуарі, поміж шеревів примарних дерев'яних будинків. Поступово туман рідшає, починає звідкись цянути перловий ранок.

Коли встає сонце, Джіммі простує цементовим шляхом повз брудні пустирі, з купами сміття, що над ним стелиться дим. Сонце леє червоне проміння крізь туман на іржаві казани, кістяки ваговозів, пташині кісточки фордів, безформенні маси іржою з'їденого металю. Джіммі прискорює ходу, щоб швидше вийти із смороду. Він голодний. Черевики натерли йому пухирі на великих пальцях. На перехресті, де ще блимає сигнальний ліхтар, насупроти газолінової станції, стоїть фургон-ресторан. Джіммі ошадно витрачає останнього четвертака на сніданок. Тепер йому лишається — на щастя, чи на лихо — три сенти. Біля фургону спинився велічезний, блискучий, жовтий ваговіз із меблями.

— Може ви підвезете мене? — питає Джіммі рудоволосого шофера.

— А вам далеко?

— І сам не знаю... Далеченько.

БІБЛІОТЕКА

Вид. № 260. Здано до друку 4/XI 1932 р. Підписано до друку 12/I 1933 р.
Папір ф. 62×94—38 кг. 8^{3/4} пап. арк. 1 арк. 109760 літер.

ХЕМІКІВ

334661

6р 50к

Ціна 6 крб 50 коп.

палітурка 55 коп.

перкалева політурка 1 крб. 20 коп.

